

VEcordia

Izvilums L-GRIZIN

Atvērts: 2006.11.12 23:18
Slēgts: 2007.04.08 12:27
Versija: 2016.11.22 17:15

ISBN 9984-9395-5-3

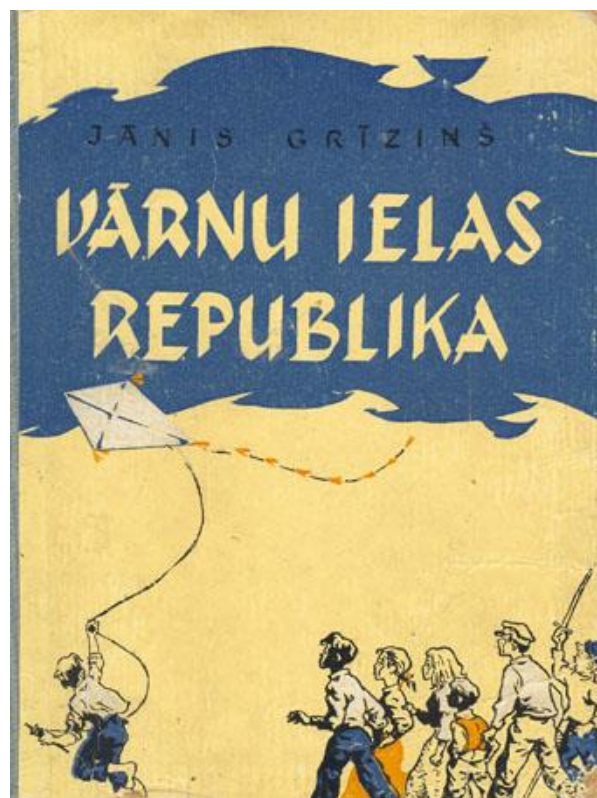
Dienasgrāmata «VECORDIA»

© Valdis Egle, 2016

ISBN 9984-688-01-1

Jānis Grīziņš. «Vārnu Ielas Republika»

© nav zināms

Jāņa Grīziņa tās grāmatas vāks,
no kuras ieskenēts šis teksts

Jānis Grīziņš

VĀRNU IELAS REPUBLIKA

Ar Valda Egles komentāriem
E. Ozoliņa ilustrācijas

Impositum

Grīziņkalns 2016

Talis hominis fuit oratio,
qualis vita

Jānis Grīziņš. «Vārnu Ielas Republika»

Ievadam

Ir grāmatas, kas ar gadiem nezaudē savu vērtību un skaistumu. Pie šādiem laimīgiem, laika pārbaudi izturējušiem darbiem jāpieskaita arī Jāņa Grīziņa «Vārnu ielas republika», kas tagad piedzīvo jaunu izdevumu un neapšaubāmi atkal iemantos daudz draugu gan starp jauniešiem, gan pieaugušajiem lasītājiem.

Latviešu literatūrā pagrūti nosaukt otru tādu darbu, kur tik patiesi, tik dzīvi notēlota Rīgas darbaļaužu dzīve pirmā imperiālistiskā kara priekšvakarā. Šķiram lappusi pa lappusei, un pretī mums dveš lielo dūmeņu pietvartais Grīziņkalna apkaimes gaiss, skan svilpes un sirēnas, gan aicinādamas strādniekus uz fabrikām, gan vēstīdamas darba dienas beigšanas, virs Smilšu kalniem vējš sagriež dzeltenas grīstes, bet pa šaurajām nomaļas ieliņām rītos un vakaros kā dzīva, pelēka straume plūst tie darba darītāju tūkstoši, ko Tautas dzejnieks Rainis jau toreiz bija nosaucis par pamatšķiru.

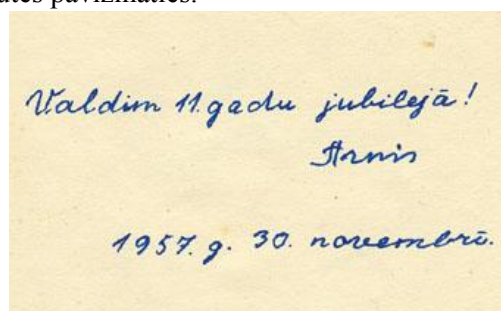
Grīziņa grāmatas galvenie varoņi tomēr nav šie mašīnu dārdos un uguņu svelmē ārdētie vīri, bet gan strādnieku zēni un meitenes, kuru plecus vēl nenospiež ikdienas rūpes, bet kuriem nav arī tās zelta bērniības, par kādu mēdz jūsmot turīgu vecāku bērni.

Mazajiem Vārnu ielas proletāriešiem gandrīz vai vienīgās rotaļlietas ir papīra cepures un no koka izdrāzti dunči un zobeni. Tramvaja saspiests zukseris liekas pats lielākais dārgums; jauka ir tā svētdiena, kad vairākiem ar vienu biļeti laimējas iemanīties kinoteātrī un noskatīties kovboju filmu 12 daļās vai kad Grīziņkalnā pie kumēdiņu būdām izdodas nolīgt stundām ilgi¹ griezt karuseli, lai pēc tam paši varētu dažas minūtes pavizināties.

Šie bērni daudz sapņo par lieliem varoņdarbiem un par tālām, laimīgām zemēm, un grāmatas, lai cik nepiemērotas un sēnalainas tās dažkārt arī būtu, rosina jauno «republikāņu» fantāziju. Ja rokās pagadās dēķu romāns par indiāņiem, puikas sevi sāk saukt par sarkanādainajiem brāļiem, bet citu sētu iemītniekus par bālgīmjiem; tiklīdz izlasīts par slēgtām konferencēm, tādas top sarīkotas pašu pagalmā kāda vieglā ormaņa kulbā, iepriekš nolaižot tai jumtu.

Bet ne jau tikai bezbēdīgas rotaļas piepilda strādnieku bērnu ikdienu. Arvien jūtāmāk tur ieskanas arī skarbi sabiedriskās dzīves motīvi. Rīga vēl nebūt nav aizmirsusi Piekto gada brāzmas – lejerkastnieks sētā spēlē marseljēzu, kādai sieviņai no svešām zemēm vēstules raksta dēls emigrants, bet pats svarīgākais, pats intriģējošākais notikums Vārnu ielā ir Saulītienu mājas 44. dzīvokļa noslēpums.

Tur nāk un iet sveši ļaudis, brīžiem liekas, ka šai dzīvoklī neviena nav, tad pēkšņi atkal atveras durvis vai dīvaini nošķind zvans. Beidzot šeit iebrūk policija, un avīzēs parādās ziņa, ka dzīvoklī bijusi sociālistu rajona komiteja.

Ieraksts grāmatas vāka atvērumā.

To man dāvinājis tēva brālis dzimšanas dienā, kad man palika 11 gadi

¹ Grieza vienu stundu.

Zēni pamatīgi pārmeklē uradņiku izdemolētās telpas², atrod dažādus papīrus, un, kad no tiem salīmētais milzu pūķis paceļas virs Smilšu kalniem, liekas, ka pāri Rīgai deg un kvēlo liesmainais aicinājums:

– Visu zemju proletārieši, savienojieties!

Zēni daudz ko vēl nesaprot, bet mums šajā brīdī nav ne mazāko šaubu par to, kurā pusē priekšā stāvošajās bargajās dienās nostāsies mazie Vārnu ielas proletārieši. Viņiem ir tikai viens ceļš – tas pats, kuru darba un cīņu gaitās uzticīgi gājuši viņu tēvi un vecākie brāļi.

Ar sirdi un dvēseli Jānis Grīziņš dzīvo līdzī sava stāsta varoņu priekiem un bēdām, jo viņš pats taču staigājis pa šaurajām nomales ieliņām, pats pie reizes izkāpies ar kaimiņsētu puikām, pats izdzīvojis strādnieka dēla sūro bērnību.

Par Jāņa Grīziņa, īstajā vārdā – Jāņa Griķa negaro mūžu varētu uzrakstīt ne mazāk interesantu stāstu. Dzimis viņš 1900.gadā³. Vispirms jāmin Pāvila draudzes skola un Aleksandra ģimnāzija, tad mācības Penzas guberņas pilsētiņā Saranskā, kur Griķu ģimeni aizrauj Rīgas fabriku evakuācija. Seko darbs par bibliotekāru, sastapšanās ar leģendārajiem latviešu strēlniekiem, kopīgs cīņas ceļš ar viņiem daudzās pilsoņu kara frontēs.

Kad dzimtā puse sauc tālumā aizklīdušos atpakaļ un 1921.gada sākumā Griķi atgriežas Latvijā, Jāņa pirmais ceļš ir uz Latvijas universitāti. Spriegos mācības gadus vainago izcili panākumi – 1926.gadā viņš teicami beidz tiesību zinātņu fakultāti un jau pēc dažiem mēnešiem tiek komandēts uz Parīzi, kur gatavojas iegūt tiesību zinātņu doktora grādu. Šai laikā Jānis Griķis saraksta vairākus apcerējumus par krimināltiesību jautājumiem ar pseidonīmu J. Grīziņš. Žurnālā «Domas» sāk parādīties viņa stāsti.

Parīzē aizvadītie gadi ir visražīgākie, visbagātākie Jāņa Grīziņa dzīvē, tomēr šeit nobriest jau arī viņa lielā traģēdija. Intensīvā dzīve un darbs sabeidz veselību, un 1929.gadā apdāvinātais rakstnieks un zinātnieks jau atrodas vienā no Parīzes vājprātīgo namiem⁴, bet gadu vēlāk Rīgas psihiatriskajā slimnīcā Sarkankalnā⁵. Vācu okupācijas laikā te visus slimniekus fašisti iznīcina⁶.

Jāņa Grīziņa vairs nav starp dzīvajiem, mums palikušas tikai viņa grāmatas. Ievadot šo izdevumu, nepieciešams pateikt, ka tādā veidā kā tagad stāsts par Vārnu ielas bērniem, autoram dzīvam esot, nav publicēts.

1928.gadā Andreja Upīša vadītajās «Domās» parādījās stāsts «Rajona komitejas sardzē», bet, kad autors šo darbu gribēja izdot atsevišķā grāmatā, radās nopietni sarežģījumi – izdevēji neuzdrošinājās to publicēt.

Galu galā iznāca grāmata «Vārnu ielas republika», kur no «Rajona komitejas sardzes» bija palikuši tikai varoņu vārdi un dažādas puiku nebēdības. Politiski asās lappuses bija nozudušas, toties, lai neciestu apjoms, Grīziņš šo to bija arī papildinājis. Ir zināms, ka autors abus variantus vēlāk gribēja, bet nepaguva apvienot. Visumā tas tika izdarīts Latvijas valsts izdevniecības 1947.gadā izdotajā «Vārnu ielas republikā».

Jaunais, tagadējais izdevums no iepriekšējā atšķiras tikai ar to, ka te pilnīgi respektēta Grīziņa valoda un ievietotas arī tās epizodes, kas kādreiz tika nosvītrotas. Tādējādi mēģināts dot kaut nelielu, bet iespējami pilnīgu pieminekli tai Rīgas proletariāta paaudzei, kas jaunības gados piedzīvoja versmainās

² Bērni atnāca PIRMS policijas un aiznesa krāsni aizmirstos nesadedzinātos papīrus (novēršot situāciju, kāda bija Zigomara filmas kamīna scēnā, kura ne velti vairākkārt figurē iepriekš).

³ Dzimis 1900.03.12 Rīgā, miris 1941.06.27 Rīgā. Ja enciklopēdijas pirmo no šiem datumiem ir uzrādījušas Gregora kalendārā (skaidri tas nav atrunāts), tad Jānis Griķis ir dzimis pirmdienā, miris piektdienā un dzīvojis 15'082 dienas.

⁴ Jānim Grīziņam bija sifiliss, dabūts acīmredzot kaut kur Krievijā Pilsoņu kara laikā, un attiecīgi viņa psihiskā slimība bija – progresējošā paralīze. Par to, kā tajā laikā apstāvēja lietas ar sifilisu daudz Krievijas rajonos, skat. Mihaila Bulgakova «Jaunā ārsta piezīmes» {[R-VRACH](#)}. Pietika aiziet pie parastas sādžas meičas, lai liktenis būtu izšķirts uz visu mūžu.

⁵ Aiz «Aleksandra augstumu slimnīcas» (dib.1824.g. kā patversme; tagadējā Rīgas psihiatriskā slimnīca Tvaiku ielā 2) Sarkankalna slimnīca (tā arī atradās Sarkandaugavā – Ozolainē) bija otra lielākā Latvijas psihiatriskā slimnīca (dib.1862.g.); likvidēta vācu okupācijas laikā, daļu slimnieku nošaujot.

⁶ Šie Bruno Saulīša vārdi ir ar nolūku uzrakstīti tā miglaini, lai varētu domāt, ka vācieši iznīcināja arī Jāni Grīziņu. Īstenībā Jānis Griķis mira 1941.gada 27.jūnijā, vācieši ieņēma Rīgu 1941.gada 1.jūlijā, bet nedziedināmo psihisko slimnieku iznīcināšana notika vispār tikai septembrī (šāvēji bija Arāja komanda). Tādējādi Grīziņš ir miris jau kara laikā, taču PIRMS vāciešu ienākšanas. Ja viņa nāve bija varmācīga, tad tā bija vēl padomju varasiestāžu darbs. Iespējams, ka tas nebija Bruno Saulītis, kurš ierakstīja šajā Ievadā šo sīko blēdību – tajos laikos partejiskie «redaktori» mēdza patvaļīgi grozīt rakstnieku tekstus (vispār jau – tāpat kā arī šodien pērkamajā presē).

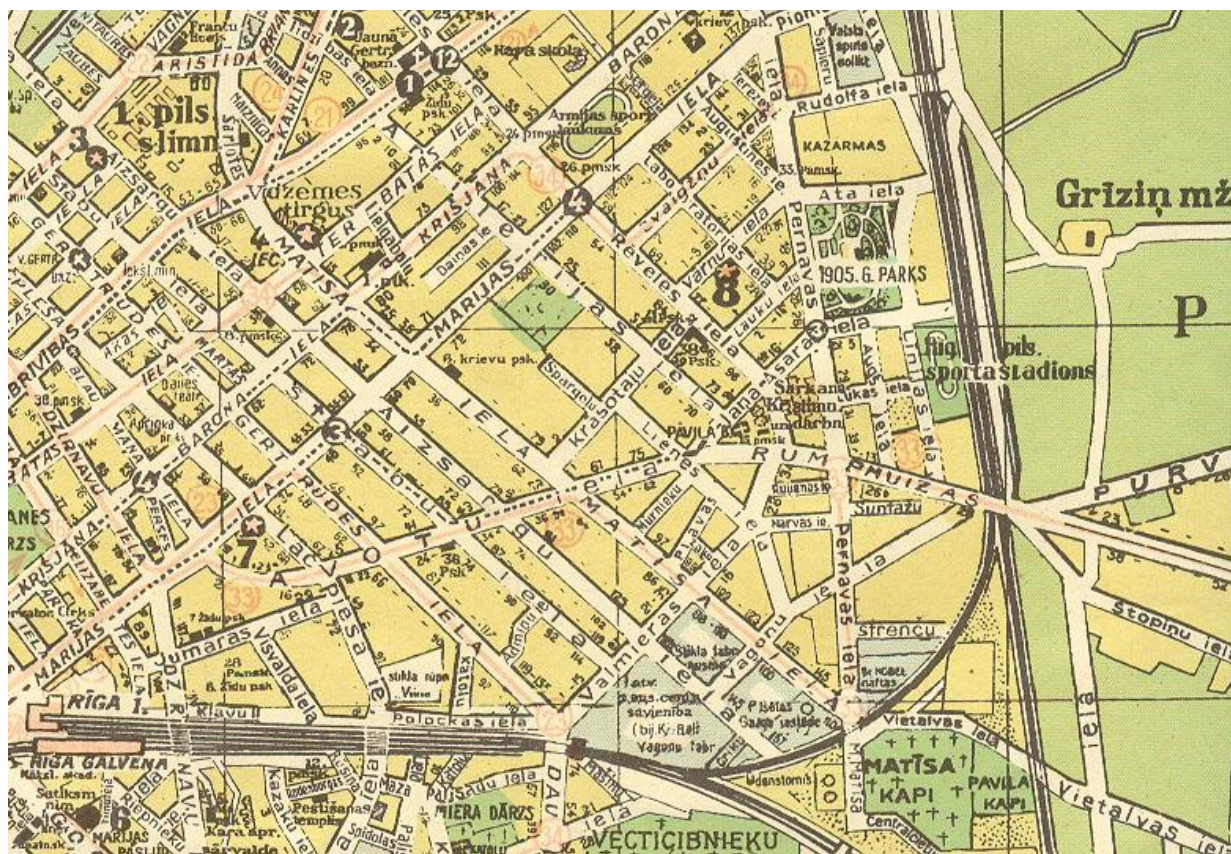
kara un revolūcijas dienas, un arī pašam autoram – strādnieka dēlam Jānim Grīziņam, kura dedzīgā, karstā sirds pukstēja savai dzimtenei, savai tautai, savai šķirai.

Bruno Saulītis

Bruno Saulītis⁷

Karte

Pasaules reģions, kur atradās šajā grāmatā aprakstītās valstis, – pēc 1930. gadu kartes.

Nosaukumi, kuri šajā kartē nesakrīt ar grāmatā minētajiem:

Lāčplēša iela = Romanova iela

Jāņa Asara iela = Ērgļu iela

Krišjāņa Barona iela = Suvorova iela

Brīvības iela = Aleksandra iela

Raiņa bulvāris = Troņmantnieka bulvāris

Merķeļa iela = Pauluči iela

⁷ Bruno Saulītis (1922.12.20 – 1970.07.09) ir dzimis Rīgā. Viņam ir tāds pats uzvārds kā «Saulītienes nama» īpašnieci. Interesanti, vai tā ir nejaušība, vai arī rakstnieks bija no tiem pašiem Saulīšiem?

ViR

1

J... ū... iš... š... Tālu kaut kur apakš zemes sākās aizdomīgi šņācoša rūkoņa. Sievu pūlis sadrūzmējies pie vārtiem, virs kuriem zilajā lokā balts uzraksts:

«1874.

Krievu-Baltijas vagonu fabrika».⁸

Šņākoņai sākoties, sievas sacel degunus pret skursteni: «Beidzot tak! Feirāms... Nu tad ardieviņu... Pienāciet nu kādreiz, Ciguž madam... Ak, vai tādēļ nu tūliņ lepnums... Feirāms, feirāms...»

Vēl pēdējās sieviešu sveikas, strādniekpuikas beidzamais rokas spiediens šovakar pie vārtiem iegūtajam draugam, kurš līdz svilpienam vēl paspēj zibeņātrumā nobērt:

«Patiec sveiks, dzīvo vesels, mācies zagt, nepalaid nagus!...»

Šņākšana pieņemtas vēl dažas sekundes, tad, kā no pašas skursteņa padībenes nākdams, gaisu plēš gurstoši rūcošs svilpiens, no zemiem, dobjiem toņiem pāriedams uz vienmēr augstākiem, līdz izbeidzas triumfējošā gaviļvilnī – pāri divstāvmāju jumtiem, Pāvilbaznīcas laukumam, nokvēpušiem akmeņu milzeņiem un ģimenes dārziņu būdām. Zina visi – vakars klāt, jo pēc šīs svilpes ceļas, strādā – un sitas, kad iznāk – starp Matīsielu un smilškalniem izplētusies darbaļaužu pilsēta. Vakara svilpei smilšaino priekšpilsētu pārlidojot, pārskatīdams mūsu Rīga – viņas sētas, ielas, mājas, smilškalni un fabriku korpusi.

Mājās – tūkstošos istabiņu, simtos koridoru – pielec šai brīdī strādnieku sievas, iesaucas: «Man liekas, nopūta...» – «Jā, māt...»

«Vai die', bet mani kartupi vēl nav izsutuši...» Klaudz durvis, piecstāvu nama visos stāvos, spurs sievas pa trepēm augšā-lejā, uz bodēm un pagrabiem skraidot, bet pie šņācošiem krāniem steidz skaloties pēdējās aizkavējušās siļķes. Un, kad oglēs gruzdošo siļķu smaka pilda koridoru, jaucoties ar kņadu, saucieniem, nostāstiem par to, kā «manējam jau no vienas nekā netiek – viņš jau uzsitējs...», «manēš – tas tikai ietaisītās»; kad skaņu un smaku jucekli uztraukti uz reizi pulsē visa māja, tad arī tā strādnieku sieva, kas iemigusi karstajā istabā bērna šūpulim blakus, arī tā ar vienu lēcieni ir kājās un, steigā acis rīvējot, steidz grūst logu vaļā, pamet skatu uz šauro, zilo strēmeli virs galvas, noteicot: «Būs jau nosvilpīts... Bet man vēl nekas nav taisīts...»

Smilškalnos uz atlidojušo svilpienu atsaucas desmitiem balsu: «Feirāms, puikas, feirāms!» – un bez cilts virsaiša komandas ikviens jau zina, kas darāms: aši klaudz mazās lāpstas ap mazo papuasū no Rumpmuižas ielas, kurš, stāvus ierakts līdz kaklam smiltīs, pacietīgi gaida, kad bālgīmmainie brāļi to izraks. Un, kad bedre jau pietiekoši dziļa, tas, smiltīm šķīstot, izrāpjas un purinās, kamēr Bobis, priekā smilkstēdams, tam lec līdz pleciem un sajūsmā nolaiza sava drauga smilšaino pazodi; kā gan ne – tikko viņš taču dabūja tik ļoti trūkties, visu laiku, kamēr papuasū ieraka, rēja... Jeb varbūt rēja tāpēc, ka bija dzirdējis par tiem brīdinājumiem avīzēs sakarā ar nelaimes gadījumiem smilškalnos, par kuriem vaimanāja mātes un par kuriem puikas teica: «Tas uz mums neattiecas. Tas priekš šmendriķiem domāts...» Un zem šmendriķiem viņi domā tos, kas dzīvo viņpus Matīsielai: tie ir kungu bērni, tie staigā vienmēr zābaciņos.

⁸ Русско-Балтийский вагонный завод. Atradās starp Valmieras, Artilērijas ielām un dzelzceļu, dibināta 1869.gadā. Pēc ceturtdaļgadsimta, 1895.gadā, tai Rīgā parādījās konkurents: vagonus sāka būvēt arī «Feniksā» (kurš vēlāk tapa pazīstams kā Rīgas vagonu rūpnīca).

Fabrikas vārti pa to laiku vemj neatrīdamies. Burbuļodama gāžas pa tiem laukā melna straume. Seja pie sejas, nokvēpušas un kaulainas, kepkas un nosmulēti praķi. Simtas un tūkstošas galvas plūst garām uz trotuāra sastājušamies sievietēm. Aprauti saucieni, mājieni... «Rau, kur tavējais... Nežāvājies, ķer...» – un ielec sieva melnajā mutulī. Švīkst dzelzīs un eļļās nosmulētās blūzes, ņirb gar puikas acīm skrejošu vīru un jauniešu kāju mežs. Tad – straume palēninās; var jau saskatīt atsevišķus cilvēkus, kā tie veļas pa durvītiņām abpus vārtiem. Paskatās sāņus puika – jā, noslaucīts trotuārs tīrs, pazudis viss sieviešu eskadrons. Augstais vilnis jau tāli. Viņš skrien pa darba Rīgas artēriju – Valmieras ielu, kas kā saliekta caurule novada sāņus no «smalkās» Rīgas melnos biezumus, – vilnis skalo ka ik vakaru mūsu Rīgu, plūst uz smilškalnu pusi un, sašķīdis mazos pilienos, iesūcas šlagainajās sētās, akmeņu sienās, krēslainos pagrabos. Mēmi pakaļ aizejošiem noraugās fabrikas melnie logi un jaunbūvētais skurstenis pie Bruņinieku ielas: pieci tūkstoši kalēju, dzelzsgriezēju, atslēdznieku, plača strādnieku, kas te tikko bija, nesas jau pa Rēveles un Pērnavas ielām, visur ieviezdami sviedraina darba un rūsejušu dzelzi sajaukto, aso smaku. Un, kur parādās šīs kolonas avangards, tur ikviens pretimnācējs pie sevis nodomā: «Vecā vagonītī ir nopūtis. Vakars klāt...»

Manu Rīgu, mūsu darba Rīgu – pārklāj silts vasaras vakars.

* * *

Kad svilpiens atlidoja līdz Vārnu ielai tanī vakarā, no kura sākās šis stāsts, tas tur pārsteidza divas ciltis izcīnām ielu kaujā jaunradušos robežstrīdu. Svilpienam atskanot, frontē iestājās dažu mirkļu pamiers: jautājoši saskatījās pretinieki – vai nepārtraukt līdz rītdienai? Es griezpos ar attiecīgu raportu pie komandiera, kurš vadīja kauju, izliecies pa piektā stāva koridora logu. No otrā stāva loga, kur atrados sakaru uzturēšanas nolūkā ar ielas cīnītājiem, es tam saucu: «Oķiki⁹ būs tūlīt klāt – pēc fierendēja. Atļausiet pavēlēt taisīt kurcšlusi?» Ādolfs nekā neatbildēja, vēl tālāk izliecās pa logu, salika abas plaukstas pie mutes un nodziedāja kā gailis. Karotāji stāvēja, vēl vienmēr mutes atplētuši, arī es uz mirkli ieplētu muti, tad, atminējies, ka mans priekšnieks imitējis pašu Suvorovu, es, viņa domu vārdos pārvērdzams, nodevu komandu no otrā stāva, saukdams: «Uz priekšu, bruņrupuči un bruņ...» – bet apķēries, ka no šī vārda nevar lāga atvasināt sieviešu kārtu, kas to vakaru bija visnotaļ nepieciešami, pārļaboju: «Uz priekšu, smilškalnu ērgļi un ērglenes! Uz Itālijas vārtiem!»

Vēl mirkli stāvēja kareivji stinguš, tad kauja atjaunojās. Tas bija Elzēns, kas pirmais izpildīja pavēli. Bizei pa gaisu lidojot, tā pirmā svieda akmeni. Pretinieki ņirgājās: «Oi, kur taisna roka! Elziņ, meitiņ, kas tev pagājšnakt roku nogulējies?...» Elzēns kļuva sarkanāks par tomātu un mēms; par atbildi lordam Kamertonam uz viņa netaktisko jautājumu bira akmeņu krusa no Vārnu ielas republikāņiem. Rozīšmājas puikas, plecus paraustījuši par mums, kas šoreiz nedomāja par tēvu drīzu parādīšanos pie apvārķņa, tvēra akmeņus un gāza pretī. Skanēja tie, pret bruģi atsitoties un uz trotuāra krītot. Kamēr šī akmeņu kladzēšana turpinās, tikmēr autors izlieto īso brīdi, kur viņa spalvai nav nekāda frontes pārvirzīšanās jāatzīmē, un steidz lasītāju iepazīstināt ar to robežu strīdu, kura dēļ bez pārtraukuma skan akmeņi, kamēr viņš to šē stāsta.

* * *

Tīrs robežstrīds pēc savas dabas bija tas konflikts, kas noveda pie jaunā kara. Un tas, neskatoties uz to, ka robeža ar Rozīšmāju bija visnoteiktākā no visām mūsu robežām: no seniem laikiem tā stiepās no Baskunčaka ezera – rīziņas pretī 10. numuram¹⁰ – taisni pāri ielai uz Itāliju, kā apzīmēja kurpniekdarbniecību, jo uz viņas izkārtnes uzkrāsotais zābaks atgādināja šo valsti, kāda tā izskatās uz kartēm. Tādējādi Vidusjūra – šis izbruģētais grāvis ar sētiņu apkārt, kurš atradās mūsu mājai pretī uz Vārnu un Laboratorijas ielas stūra¹¹, – visa ietilpa mūsu teritorijā, jo atradās uz austrumiem no minētās

⁹ Tēvi – V.E. – no krievu «отец».

¹⁰ Tagad Vārnu ielā ir saglabājusies viena rīziņa – iedobe pie mājas, zemāka par ietvi; – tā atrodas starp Saulīšmāju un Grīziņkalnu. Citas (kā «Baskunčaks») ir aizbērtas un nolīdzinātas ar ietvi tā, ka māju logi (kur vēl ir zemās divstāvu koka mājas) atrodas gandrīz ietves līmenī. Viena rīziņa vēl ir saglabājusies paralēlajā Lauku ielā un viena Laboratorijas ielā. Ir arī rīziņas tālāk uz Čaka ielas pusi.

¹¹ Saulīšu māja acīmredzot ir Vārnu 9. Vārnu 10 ir otrā no stūra māja tai iepretī. (Tieši uz paša stūra ir 1909.gadā celta četrstāvu māja, kas skaitās Laboratorijas ielā). Rozīšmāja, kur valda Lords Kamertons, ir Vārnu 8, tāpat Saulīšmājai iepretī un trešā no stūra.

robežlīnijas. Pati līnija bija noteikta ar lielāko iespējamo precizitāti pēc tam, kad rīziņu smēlēji kādreiz no Baskunčaka izcelto gumijballi atdeva mums: šis precedents noderēja par pamatu mūsu suverenitātes izplatīšanai uz pašu Baskunčaku, kas līdz tam vēl nebija bijis skaidri atzīts. Bija beidzot neapšaubāmi, ka Baskunčaka rietumu krasts ir galējā līnija, kur lorda Kamertona ļaudis drīkst nākt bez atļaujas.

Un tomēr uz šīs tik noteiktās robežas sākās konflikts. Tas bija kādu dienu, kad tikko bija pārgājies lietuss un Vidusjūrā, kura parasti mēdza būt sausa, bija pamatīgs kvantums ūdens. Vārnu ielas republikāņi bija devušies rakt sliekas uz Krievmuiziņu tēvu makšķerēm, un republikānietes devās uz savu kūrortu bradāt: viņas šo sportu piekopa vispār kaislīgāk nekā puikas; tām, jūrā iekāpjot, jau bija iznākusi vārdu maiņa ar dažiem sarkanādāiniem brāļiem no Rozīsmājas, kas bija pasteigušies ielaisties jūrā, vēl lietum līstot; tie bija paņēmuši līdzī arī savu tikko uzbūvēto kuģi «Kapteinis Grants», kuru tie taisījis izmēģināt.

Mūsmājas meitenes, jau pienākot, bija protestējušas pret kuģošanu mūsu jūrā un pret bradāšanu netīrām kājām mūsu teritoriālajos ūdeņos. Indiāņi bija mēģinājuši pielabināties, sacīdami, ka viņi jau ūdens nedzerot, lai atļaujot tikai bradāt un jaunbūvētai flotes vienībai izdarīt mēģinājuma braucienus. Republikānietes bija atsaukušās, ka bez mūsu komandiera pavēles tās nevar neko ne atļaut, nedz neatļaut, kad komandieris un kareivji pārnāks no slieku medībām, tad pie tiem varēsot pacelt jautājumu, – ar vienu vārdu sakot, valsts interešu aizstāvēšanā viņas bija pierādījušas pietiekošu stingrību. Bet, kad indiāņi bija aizrādījuši, ka tikmēr, kamēr Ādolfs pārnāksot, jūra jau būšot izžuvusi sausa un ka uz Rēvelielas pusi nevienas citas jūras ar neesot, meiteņu sirdis bija iežēlojušās, un, nenojauzdamas, kādas milzīgas sekas var būt tādām precedentam, tās bija pieļāvušas indiāņiem iekāpt jūrā, izņemot divas indiānietes, kuru kājas tikušas atzītas par pārāk netīrām. Paši indiāņi – uz mūsu meitu aizrādījumu – labprāt aiztriekuši ratā divi savējās un, laimīgi par jauko peldēšanas mūsu kūrortā, bija jaukušies, ka ūdens vien putojis, un, kā vēlāk nāca zināms, mūsu republikānietes pārnākušas mājā slapjas līdz padusēm: apstākļi, kuru tās noklusēja mums vēlāk, tāpat kā to pacilāti jautro garastāvokli, kādā tās, neskatoties uz izmirkšanu līdz kreklam, sagājušas bēniņos žāvēties. Visus šos psiholoģiskos blakus apstākļus mēs, puikas, dabūjām zināt, tikai pateicoties Mārtinsonu Mīcītes plāpībai: mums pārnākot, meitenes stāstīja, ka tūlīt pēc bradāšanas tās mēģinājušas augšā sist trīpaterus. Tas pats par sevi jau bija savāds apstākļi: jā, kāpēc nevarēja sētā trīpaterus sist? Bet, kā jau teikts, tai brīdī pat mūsu labākie slepenpolicisti nebija šo apstākli ievērojuši.

Virsaitis, stāstu par notikušo ar jau minētajiem izlaidumiem noklausījies, teica: «Lords Kamertons ir žulīks caur un cauri. Atļaut pabradāt vienreiz kādam – jau nekas. Bet viņam – oi, tas ir špicbūks! Tu, cilvēks, nezini, kā viņš tevi var apjāt. Nu, nākamreiz jau mēs paši ar būsīm. Nu labi, labi, tik uz priekšu gan bez mūsu ziņas nē...» Un viņš pavēlēja man pārskaitīt visu atnestās sliekas, sadalot tās trijās grupās – garās, vidējās un īsās, pie tam piegriežot sevišķu vērību tam, lai neviens nemēģinātu savas sliekas sagriezt.

Kad nākamreiz uzlija – un tas nenotika tik drīz, lai gan to ļoti vēlējamies ātrāk, – indiāņi pēc lietus bija kļāt kā likts un vēl pirms mūsu galveno spēku pienākšanas, mūsējiem parādoties, bija saukuši: «O, mūsu kompānija pieaug! Nāciet – rūmes vēl daudz!...» – uz ko mūsu virsaitis ar vislielāko nopietnību, kāda vien jebkad pie tā novērota, noprasiņa, uz kāda pamata tie plunčojoties mūsu ūdeņos. – Vai šim neesot stāstīts? O, viņi jau sen – neesot jau pirmā reize: mūsu dāmas esot bijušas tik laipnas... un tagad, kad tas iegājis, tā teikt, parašā, vai nu mēs strīdēšoties par to... Un viņi teica komplimentus par mūsmājas meitenēm. Šīs tak atminot, cik lustīgi gājis pagājušreiz – lai tik kāpjot iekšā: šie šodien tik traki vairs nešpricēšoties... Ādolfam acis ieplētās. Viņš teica: «Es nezinu, kādas intīma rakstura lietas te – tas mani neinteresē: ja te ir kāda brūte jūsējiem mūsmājā... («Nav! Nav! Tādiem sivēniem – fui! – virsū neskatāmies!» vienā balsī apliecināja republikānietes.) Lai ar būtu – es par to nekā nesaku, jo kā dziesmā teikts...»

Viņš nedabūja nobeigt, jo mūsu meitas sacēla tādu gvaltu, savu nicināšanu pret kaimiņiem apliecinādamas, ka Ādolfam neatlika nekas cits kā iesāktu domu pavedienu pārtraukt. Divas indiānietes, kuras pirmo reizi nebija jūrā tikušas netīro kāju dēļ, bija arī šoreiz spiestas skriet uz māju, jo Saulīšu meitenes tās nomētāja dubļiem par to, ka viņas bija iedrošinājušās ļaunprātīgi apstiprināt Ādolda domu. Viņas aizdiedza, laiku pa laikam atgrieždamās un saukdamas: «Ir! Ir! Tā ar tiem lokotiem matiem. Un tā ar rūtaino kleitu!» Vai viņas ko nojauta labāk kā citi? Kāpēc gan viņas apvainoja taisni divas? Autors domā, ka pilnīgi bez pamata – vienīgi lai celtu nesaskaņu Vārnu ielas republikāņu un republikāniešu vidū.

Un Ādolfs turpināja: «Neviens jums nav atļāvis nekad un neko. Ar viltu jūs esat pierunājuši mūsu varonīgās meitas toreiz. Kā vilki aitiņu barā jūs esat ielīduši. Bet mēs... un vai klausīs: rāpies laukā, ja

negrib, lai pielieto stiprākus līdzekļus!» – «Atvainojiet! Atvainojiet!...» sauca lords Kamertons. «Vai uz jūsu vārdu var paļauties? Prasiet...» Un viņš norādīja uz Elziņu.

«Meli! meli!» atbildēja tā, bet Ādolfs sauca:

«Nolaidiet, puikas, tos tritonus jūras dibenā, lai viņi delfīnu vēderā pārdomā, kā smalkāk melot...»

Un patiesībai par godu jāliecina, ka republikānietes bija pirmās, kas metās jūras attackā; lai noskalotu pēdējās aizdomas par sakariem ar pretiniekiem, tās pilnām saujām smēla ūdeni un skaloja pretinieku pulkus. Pirmā brīdī tie nesaprata, smējās. «... Ūja, Mīcīt, panāc tuvāk tik...» Bet, kad viņu sejas klāja jau dubļi, tad tās palika ļoti nopietnas; lords Kamertons, ar piedurkni acis no dubļiem tīrīdams, nateica: «Ā... jūs pa riktīgam sākat...»

Tiešām, sākās «pa riktīgam». Meitu uzbrukumam no jūras pievienojās puiku – no sauszemes: kamēr tie ar akmeņiem bombardēja jūras rietumdaļu, republikānietes, ar vienu roku kleitīgas pieturēdamas, ar otru roku radīja veselus taifūnus jūras austrumdaļā, ņemot palīgā dēlīšus un savas plaukstas. Indiāņi bēga, slapji līdz beidzamai vīlei tāpat kā pagājušo reizi republikānietes, tikai ar gluži pretēju garastāvokli kā viņas toreiz.

Viens no viņiem bēgot izstiepās visā garumā: saniknotais Elzēns tam turpināja gāzt virsū aukstu dušu, visu laiku atkārtodama: «Nu, vai māga būs pilna? Še, lakā, lakā vēl, rīstekli!...»

Kauja būtu tikusi pārnesta uz sauszemi, bet norībēja pērkons pie pašiem mūsu deguniem, un bija jāpārtrauc, jo sāka no jauna šņākt lietūs. Kad tas pārgāja un mēs ielaidāmies atkal jūrā, Milda, kura pirmā iekāpa, iekliedzās: jūras dibenā bija saplēsta pudele. Griezums bija dziļš, un, kamēr žēlīgās māsas to aizstiepa uz smēdes palieveni pārsējuma izdarīšanai, mēs sasēdāmies uz sētiņas ap jūru un nolēmām: ar tik nekrietnu līdzekļu lietošanu lords Kamertons ir pats sevi nostādījis kara stāvoklī ar mums, un karu vēl pieteikt būtu lieki. Tā arī nolēmām.

Kad virsaitis to palieveni paziņoja meitām, tās teica: to viņiem vajag. Sist viņus!... Un, kad politiķi viltīgi piezīmēja: «... jā, ar tiem toreizējiem jūsu bādes kavalieriem mēs nu esam karā!» – tad ievainotā Milda pacēla galvu no suņa maišeļa, kur tā bija noguldīta, un, ar dūri sitot uz smagā ormaņa rospuskas, kura bija klīnikas gultas vietā, izsaucās: «Šis karš priekš mums, skuķiem, ir nevis karš, bet krusta karš!» Šis žests Ādolfu tik dziļi aizkustināja, ka viņš, pret mani pagriezies, teica:

«Uzskrej pie manis istabā! Attaisi otro atvilktni no apakšas kumodē! Tur būs mātes dziesmu grāmata dzeltenā rokas somā. Tai blakus tu atradīsi dažus Plakanā zuksera ordeņus. Nones man vienu!»¹²

Un Milda par valsts labā izlietām asinīm un asarām saņēma mūsu augsto atzinības zīmi. Ādolfs, to sniedzams, mums teica: «Ja šitādi zaldāti būtu bijuši Kuropatkinam Mančžūrijā, tad Portartūra nebūtu kritusi!»

* * *

No augšējā lasītājiem arī būs skaidrs, kāpēc tanī dienā, ar kuru autors savu stāstu sāka, ar tādu niknumu gāja cīņa uz Baskunčaka–Itālijas līnijas, kāpēc frontē bija neparasti liels meiteņu procents Vārnu ielas iekarotāju rindās; viņš arī sapratīs to bravurīgo varonību, kādu šai kaujā izrādīja republikānietes: autors domā, ka viņa spalva nav spējīga, nav cienīga aprakstīt šo izcilus varonību: tā pārgājusi kā fakts jau puiku valstu vēsturē. Viņš tāpēc sāk savu aprakstu no brīža, kad jauna parādība piepeši pārtrauc akmeņu krustuguni, kura turpinājās visu laiku, kamēr autors tika stāstījis.

* * *

«Kas par desām?...» izsaucās Kārlēns, kad ieraudzīja, ka pretinieki piepeši pārstāj akmeņus sviest. Mūsējie saskatījās: ko tas nozīmē? Un glūnēja uz saviem pretiniekiem, kuri, tāpat ielas vidū palikdami, sagrieza galvas uz vienu pusi. Uz to pusi, kur pa trotuāru no viņu aizmugures tuvojās kāds vīriņš.

Iesirms, strīpainās mančestera biksēs tas, galvu noliecis, domīgi soļoja pa trotuāru – viņš tiešām nemanītu, ka būtu iekļuvis ugunslīnijā, bet viņam arī tas nebija jāvēro: tas varēja staigāt drošs arī tur, kur it neviens cits to nespētu, jo kas nezina te fabrikas ārstu Levinu – ar pelēko cikelbārdu un vienmēr silti smaidošām, nogurušām acīm aiz brīļu stikla? Kad viņš iziet no savas rezidences Avotielā – un iziet tas bieži un tikai uz smilškalnu pusi – tad no tirgus nākošās sievas, kas pulciņos ar kurvīšiem rokās nāk tam pretī, viena pār otru sauc: «Laburīt, Levina kungs!...» Pārdevēja bodē, to gar logu noslīdot redzēdama, pamet pircējam: «Eku Levins aizkāpa. Diez kas nu būs tik ekstrā saslīmī?» Mazais Ceimeru Ēvalds, kas iznēsā pa dienu malkas riņķus pa mūsu ielu un vakaros iet uz treniņiem «Marsā», ar labo roku riņķi

¹² Interesants moments: Ja māte ir mājās, kā viņa ļaus kaimiņu puikam rakņāties savā kumodē? Ja viņas nav mājās, tad kā sūtītais iekļūs dzīvoklī? Vai dzīvoklī tolaik stāvēja neaizslēgti? Vai tomēr Ādolfs deva sūtnim atslēgu, kas tikai nav stāstā pieminēts?

pieturēdams uz muguras, ar kreiso norauj cepuri, bet Levins, pēc sveiciena atpakaļ paskatīdamies, redz tikai milzu riņķi, kurš aizlīgo uz Rēvelielas pusi uz divām brūnām kājēlēm, jo ne par velti frizieris tam uzsauc katrreiz: «Riņķi, kur tu to puiku nes?» Veļas mazgātājas vešūzī, redzēdamas strīpaino bikšu galus gar restēm pazībam, zina, kas nogājis, – un tad viņas spriež, kurš gads, kopš viņš staigā šinīs biksēs... «Tas bija, kad Janci vedu uz Pārdaugavu ar masalām, kā tad...» Un viņas skaita uz ziepjakmeņa saēstajiem, miklajiem pirkstiem...

Levins to neredz. Viņš soļo vienmēr domīgs no mājas uz māju, no rītiem sēž ambulancē. To zina visa smilšu Rīga. Viņam neatminēt savus pacientus. Jo tad tam jāatmin visa iela. To saprata. Un viņa pastāvīgo kļūdīšanos ar uzvārdiem Vārnu ielas strādnieces ļaunā neņēma, jo mēs dzirdējām par viņu tikai labu. Un, kas nebija labs, tas bija, mazākais, neskaidrs mums. Kā tas, kad mātes, runādamas par «mūsu Levinu», noslēpumaini ieminējās par kādu tur «pulitisku lietu», kurā šis bijis iemaisīts, izsviests no skolas un izmācījies par ārstu tālā zemē, kur vīnogas esot lētākas par maizi pie mums, bet ar apelsīniem barojot kamieļus. Pats viņš gan par sevi nekad nerunāja, ja atskaita gadījumu, kur sieva teica: «... Upīši... Upīši...» – «Jā...» – «Nu, jūs iedevāt vēl toreiz puikam tās 30 kapeikas: lai aizejot uz to, kā viņu tur sauc, izstādi... Atminat tagad, Levina kungs?...» – «Es... Jā, jā... Kļaviņa kundze...»

Tāpēc arī nekustēja vairs rokas ar akmeņiem, kad uzsaucā nezin kas: «Tas ir Levins, kas nāk!...» Sētās pārstāja šķīst smiltis, ielās pāršķīrās frontes, puikām žokejmices no galvām noraujot. Es nezinu, ko viņi pie tam domāja. Neprastu arī viņi paši pateikt, ja prasītu. Bet es zinu, ko viņi vēlāk no tā aiznesa līdz līdz pašam savu dēkaino gaitu galam zilajās tālēs: atziņu, ka ir pasaulē alga, jaukāka par zeltu un pilsonisko lapu izbungoto slavu, kura, tāpat kā viss pie kapitālistiem, par naudu pērkama, – proletāriskais paldies, veļas mazgātāju un vagonbūvētāju kvartāla nemākslotais rokas spiediens un miklā acs, priecīgā apziņa par pildīto pienākumu. Tā alga nav ne ar zeltu, nedz ar algādžu-skribentu siekalainiem glaimu vārdiem sverama – to gūst strādnieku pilsētā. Šai algai līdzīgu, ja, ko tai līdzīgu var pretī stādīt otra Rīga, mantraušu un lišķu pilsētā, kur arī smadzenes pārdod par naudu un tam, kas visvairāk maksā? Lūk, kādēļ vēlāk cik pa pasauli izkaisīto Vārnu ielas baskāju varbūt neteica pie sevis, Levinu atminot: ir pasaulē divi ceļi – citiem, man – tikai viens. Skaidrs līdz galam. Tas – strādnieku Latvijas ceļš. To tīrīsim, cīnoties – vienalga, kur un kā: ar smilškalnu akmeni un zinātnieka spalvu, ar dzejnieka fantāziju un svina lodi.

Levins, melno platmali rokā mētādams, izgāja cauri indiāņu fronteī, tikko acis pamezdams caur brillēm, soļoja pār «nāves joslu» – o, viņš nezināja, ka citi tur tik nesodīti vis nevar rādīties! – un domīgs tuvojās jau mūsu līnijām.

«Labvakar, Levina kungs!» Un, ceļu dodami, mēs norāvām savas žlobenes. Viņš atņēma labvakaru, tad, ieraudzījis Kārlēnu, kurš atradās vistuvāk renstelei, griezās pie tā: «Nu, jaunais cilvēks, kā iet ar roku? Vesela?» Kārlēns kā izbiedēts raudzījās uz vienu otru pusi – mēms palicis. «Tevi taču sauc Kārlī? Vai ne tā?» – «Jā...» – «Nu, parādi, dēls, kā stāv ar to pirkstu, kuru biji toreiz ar patronu saspriecinājis... Vai galīgi vesels?...» Mēs visi skatījāmies, acis ieplētuši: «Rādi nu, Kā'l, rādi pa fiksam!..»

Kārlēns pameta skatu pār plecu, tad cēla sažņaugto dūri. Ārsts pavēra īkšķi – zlarkšēdams novēlās uz trotuāra dakstiņa gabals. «O, jaunais cilvēks, jūs pastaigājaties ar akmeni rokā!... Kura tad ir tā toreizējā brūce?... Ak... redzu...»

«Nē, nē», protestēja Kārlēns, «šito pagājušnedēļ pārgriezu uz drāts, sadzīst... Nē, arī tā nav, daktera kungs, šī man jau sen... Lūk, te, pirkstu starpā...»

«Ak! Nu, tad jau viss iet uz labo pusi...» Tad, acis piemiedzis, prasīja, vai 44. numurs tajās pašās trepēs, kur 36.

Desmit rokas stiepās rādīt, bet ārsts satrūkās no dimdošā blāvienu padebešos: tas bija virsaitis, kurš kļiedza: «Ak sivēnu reģimente! Anštendīguma nezināt! Pavadiet tak daktera kungu – viens divi, žīvai!...»

Kad Levins bija uzvadīts līdz 36. numuram, kur gulēja slimā Ceimeriete, puikas palika gaidot. Iznākot no 36. numura, tas redzēja, ka puikas grib iet to vadīt arī uz 44. numuru. Viņš atteicās no eskorta un laipni, bet kategoriski mums lika kāpt lejup. Mēs kāpām, prātodami, kas gan varētu būt saslimis 44. numurā: tā iedzīvotājus mēs nepazinām. Kāpēc viņš mūs noraidīja? Var taču iznākt kā pie Ceimerietes: tur Osis pagrabā taisa riņķus, Ēvalds iznēsā, un Kārlēns aizgāja pēc zālēm sava drauga slimajai mātei. Kas aizies 44. numurā pēc zālēm? Mēs tikai zinājām, ka mazu puiku tur nav neviena.

Kad par to noraportēju virsaitim, viņš papriekš gribēja šai faktā redzēt atkal mūsu nepietiekošu «anštendīgumu»; ar faktiem iepazīstoties, tam tomēr neatlika nekas cits kā norūkt trīs reizes «hm», ko viņš darīja tādās reizēs, kad, nekādu izskaidrojumu faktiem nevarēdams dot, tomēr likās šai izteicienā zināmu saturu ielicis.

Lejup kāpjot, satikām Tomsonu, tas nāca no fabrikas. Tā bija zīme, ka šovakar kauju atjaunot vairs nav domājams.

2

Čakaru Jānis bij daudzējādā ziņā mūsu sētas varonis; vispirms jau ar savu fizisko spēku – augumā visgarākais un ar visplatāko muguru, pret kuru salūza kā knaģi pretinieku zobeni, ja kādreiz pie atkāpšanās mūsu vadoni panāca kaimiņsētas puikas un to sāka apstrādāt. Mēs citi tādos gadījumos ar izbrīnu vērojām

pa koridora logu, kā Čakars mierīgi ļāva sveķēt savu muguru, līdz koka zobeni salūza; tad Janka, akmeņu pavadīts, lēni paglābās aiz koridora durvīm. Kā mazu gandarījumu par kopējās puiku lietas labā pārciesto mēs viņam piešķīrām Luriha vārdu. Cik no pieaugušo sarunām un kādu jaunizlaistu papirosu nosaukuma varēja spriest, tas bij kāda apbrīnojama stiprinieka vārds. Uz kārbas vāka bij redzams šis atlēts – visas krūtis nokārtas medaļiem; platajiem igauna pleciem līdzināties varēja tikai mūsmājas latviešu Luriha pleci. Tā, lūk, radās jaunais Čakaru Jankas vārds.

Arī citādi Janka bija pārkāps par mums, jo tas tikko bija ielikts tirdzniecības skolā; pats gan tas bija liels slinķis, bet cepure ar zaļo ieloku tam nodrošināja neapšaubāmi pirmo vietu garīgās attīstības ziņā visā teritorijā starp Rēveles un Pērnavas ielu. Viņš bija Saulīšu mājas vadonis¹³ visās cīņās, ko tai nācās vest, kopš šī piecstāvu māja pacēlās uz stūra, netālu no Grīziņkalna¹⁴, zemo koka būdu vidū. Šinīs kaujās tas bija pratis iedvest puikām cienību pret savu piecstāvaino mūra dzimteni visās apkārtnes mūra mājās, kādu gan vēl nebija daudz. Mazo koka māju iedzīvotāji nekrita svarā, jo tie patstāvīgu politiku neveda, pievienodamies katrreiz tam, kas tuvumā bija stiprākais. Tikai visu Lauku ielas koka māju puikas skaitījās pastāvīgā savienībā ar šīs ielas vienīgās mūra mājas vadoni, kurš bija pieņēmis vācu lielā laupītāja Lipa Tuliana vārdu. Tāpēc Lauku ielā arī nebija vēl respekta pret saulītēniem: mēs, no skolas nākot, nekad pa šo ielu nedrīkstējām iet, jo tur kādos vārtos vienmēr bija puika, gatavs spert ar lingu vai šlicbogenu pa pieri. Tikai gluži maziņie mūsmājas puikas – tā kategorija, kuru sauca par vardulēniem, – iedrošinājās šai kļūmīgajā ielā kāju spert, jo mūsu karos nebija pieņemts knaukus sist, bet ļaunākā gadījumā noraut tiem cepuri un uzsviest uz kāda malkas šķūņa jumta. Tā kā parasti mazais, ņuņņas izlaidis, skrēja uz māju pēc palīgiem, tad tūlīt tika steidzīgi mobilizēti visi Lipa Tuliana ļaudis, jo bija taču skaidrs, ka pēc piecām minūtēm Saulītenes kareivji pilnā apbruņojumā nāks pēc cepures. Taktikas ziņā tika skaitīts par lielu priekšrocību, ja izdevās ievilkt pretinieku cīņā savas mājas tuvumā, jo tad varēja izlietot tos akmeņu krājumus, kas speciāli šim nolūkam bija savākti sētas kaktos. Lieta tā, ka parasti pēc dažu minūšu kaujas visi akmeņi no ielas bija jau nolasīti un nācās vai nu izvilkt kādu mazāku bruģakmeni no apsūņotās rensteles, vai gaidīt, kamēr pretiniekam patiksies mums kādu atsviest. Mūsu bīksītēm kabatas bija mazas, tā ka tur vairāk par duci akmeņu iebāzt nevarēja; bez tam – mātes vakaros jau tā bieži rājās, saplēstās kabatas lāpīdamas: «Vai tev atkal akmeņi ķešā bijuši?» Nācās pārliecināt, ka tur bijušas bonbongas, kuras iedevs labs onkulis par vēstules aiznešanu jaunkundzei. Tomēr māte parasti tam neticēja un pukojās: «Met tu malā to jādīšanos ar Čakaru Janku! Diez kur jājat, kur ne – laba gala neņemsiet! Še bļoda – mazgā kājas un – tūlīt gultā! Un tā kā rītu – ne soļa laukā!»

Velti būs atgādināt, ka otru rītu, kad tēvi un mātes visiem aizgāja darbā, piekodinādami nekur neiet, mēs jau ap desmitiem visi bijām laukā pie smēdes loga. Kavēties nevarēja: darba mums arvienu bija tik daudz!

Kādā malkas kambarī, pagrabā, kurš no laika gala jau bij tukšs, mēs noturējām savas tautas sapulces, jo sētā kāda sieva vienmēr varēja noklausīties mūsu lēmumus; jāteic, ka sievišķi sevišķi ēdās,

¹³ Čakaru Jānis figurē kā vadonis nodaļās 2.–4., bet nodaļās 1., 5.–11. vadonis ir Neilandu Ādolfs. Abiem kopējs ir liels spēks – sk. 55.lpp. – un jādodomā, ka abi ir viena persona.

¹⁴ Grīziņkalns bija ledāja atstāta kāpa Grīziņmuižas tuvumā. Starp muižu un kāpu uzbūvēja Mīlgrāvja dzelzceļa līniju, kuru atklāja 1872.gadā, un pēc tam kāpas apkārtni sāka ātri apbūvēt. Jau 1873.gadā atvēra mašīnbūves fabriku «Felzers un K^o», pēc 20 gadiem – kopš 1893.gada – arī citas fabrikas. 1901.–1911.gados kāpu daļēji noraka un tur atvēra parku ar atrakcijām. Parku projektēja Rīgas Dārzu un parku direktors 1880.–1914.gados Georgs Fridrihs Ferdinands Kufalts (*Kuphaldt*, 1853.–1938.). Tās konstrukcijas, kas tur (virszemē) ir redzamas tagad (kāpnes, Lutauša figūra, estrāde kalna galā), celtas parka rekonstrukcijas laikā 1930.gadā.

kad manīja, ka mēs, mazās galvas kopā sabāzuši, ko gudrojām. Tad tās mēdza, uz mēslu kasti ar spaini garām iedamas, tikai uzbrēkt: «Ko t' nu, vārgani, te tāgājat! Marš, sust!»

Par to malkas pagrabā, uz dzestrām smiltīm sasēdušies, mēs lēnā garā varējām izlemt visus sasāpējušos jautājumus. Svarīgākais no tiem bija: vai mēs šodien savā sētā spēlēsimies vai iesim karot, vai arī nodarbosimies ar literatūru, par kādu mēs skaitījām tikai četru autoru darbus: Šerloka Holmsa, Nata Pinkertona, Nika Kartera un lorda Listera. Tos mums deva lasīt Rēveliēlas avīžnieks par kapeiku gabalā, ar noteikumu divu dienā laikā izlasīt, tā ka tikai kolektīvā organizācijā to bija fiziski iespējams izdarīt, grāmatas nesaplēšot, – tad lasīja parasti priekšā viens no mūsu matadoriem. Par katru nokavēto dienu avīžnieks iekasēja pa kapeikai. Tas tāpēc, ka, lai gan viņam nosmulētu grāmatēļu raibiem vākiem bija lērums, arī noņēmēju bija daudz. Un vienīgā vieta, kur mēs, satiekoties ar pretiniekiem, nekāvāmies, bija onkuļa Toma būda – avīžnieka mājoklis, jo, tur kaujoties, mēs visi riskējām palikt bez jebkādas garīgas barības. Šai neitrālajā joslā satiekoties, parasti tika vestas arī sarunas par pamiera noslēgšanu uz noteiktu laiku, par atņemto svilpju un bungu izpirkšanu un par citu Vārnu ielas starptautiskā dzīvē priekšā nākošu konfliktu izšķiršanu.

Vārnu ielas ļaudis mēs dalījām divi daļās: lielos un mazos. Pirmie katru rītu gāja – kur, to mēs zinājām tikai pēc vārda: uz Felseri¹⁵, Feniksu¹⁶, Pirvicu, vagonfabriku, uz «anštalti», pie kungiem. Tikai vakaros tie noguruši nāca mājā un vaidēja par puskapeiku, kas pielikta pie cukura mārciņas; svētdienās tie, pīpes kūpinādami, spēlēja kārtis, nosvīduši strīdējās par Azefiem, kādām tur aizbēgušām kasēm, domēm un piekto gadu. Viss tas mums bija bezgala vienaldzīgs. Tāpēc, patiesību sakot, šī neinteresantā cilvēku suga priekš mums nemaz nepastāvēja. Mēs to vienkārši ignorējām, redzot to tikai tad, kad runāt sāka par piekto gadu vai arī kad mēs lasījām vakaros uz lieveņa jumta avīzi.

Piekto gadu mēs tāpēc atminējām, ka tas uz brīdi pārrāva mūsu akmeņaini smilšainās ielas vienmuļo dzīvīti: tēvi vairs nestrādāja, bet istabā, uz ceļiem mūs uzcēlušī, mācīja dziedāt: «Kas paši staigā driskās...» No fabrikas tie nesa mājās nevis vairs ripiņas ar ķeizara galvu, bet pašu kaltus duncus, milzīgus, melnus zobenus un pīķu uzmaucamos.

Bet tad pēkšņi šis puiku uztverē spilgtais gads grima nebūtībā ar dziesmām, naktsdežūrām pie aizslēgtiem vārtiem, džindžuļu dobjiem kladzieniem pa solu, uz kura bija uz vēdera noguldīts Erbes štancētājs, ar baltām lapiņām uz koridora logiem un agrā rītā uz smilšu kalniem braucošo vieglo ormaņu ratiem, kuri bij piekrauti ar kaut ko un ar brezentu apklāti. Un tikai lielo cilvēku atcerēs tas palika joprojām dzīvs: mēs, mazie, tikai brīnījāmies, ko tik daudz nu tur var runāt, bet lielie runāja, visdažādākās variācijās minēdami vārdus «piektais gads».

Mūs vairāk interesēja tekošā dzīve, un tāpēc, kad mūsu jumta auditorijas lektors sāka rakstu «Statistiski dati par lauku karatiesu darbību izgājušā mēnesī», mēs teicām: «Šļūc tam pāri, meklē ko interesantāku!» Un

¹⁵ Felser & Co. Dibināts 1873., sāka strādāt 1874., 1900.gadā bija 905 strādnieki. Ražoja siltumenerģētikas aprīkojumu, metālapstrādes darbgaldus, saldējamās ierīces, dīzeļmotorus.

¹⁶ Vēlākā RVR, cara laikos ražoja ne tikai vagonus, bet arī dzelzceļa platformas un lauksaimniecības mašīnas.

interesantākais bija tas, kas nodrukāts sīkiem burtiem – laupīšanas, zādzības, nelaimes gadījumi. Katrs naudas skapja atlaušanas gadījums, draudu vēstule naudas izspiešanai, zvejošana pa kabatām – tika pamatīgi apspriesti pēc izlasīšanas. Vienīgais sajūtamais trūkums bija tikai tas, ka avīžu ziņojumi par tiem bija sausi un īsi; bet trūkstošo papildināja mūsu fantāzija, kura vakara gaisā uz lieveņa jumta, zem kura kalējs ar zeļļiem piemēroja jaunas asis labojamiem ratiem, darbojās ļoti droši, tā ka šķita dzīvus redzot bezbailīgos bandītus, kas revolveriem rokās bija Amerikā aplaupījuši pilsētas iestādes dienas laikā. «Jā, tas var būt tikai Amerikā», noteica Jansonu Jēkabs, saukts par Džeku. Tāpat tikai Amerikā varēja notikt tādas lietas, ka nieka skrīverītis visu mūžu krāj naudu, lai vienu dienu padzīvotu kā miljonārs un, braucot automobilī, riekšavām kaisītu kaparnaudu pa ielu. Otru dienu tas bez naudas atkal atgriezies darbā. Mazā piezīme avīzē atstāja sensacionālu iespaidu uz puikām, un mēness jau bija uzlēcis, kad mēs beidzām strīdu par tematu: ko mēs darītu, ja tā vienu dienu varētu padzīvot. Atrisinājumi bija dažādi, bet kopējs tiem bija viens spriedums, tāpat kā laupītāju, zagļu, bumbistu gadījumos: «Mēs gan tādi mulķi nebūtu, mēs to izdarītu daudz fiksāk, gudrāk». Tā tikai avīzēs un retās sarunās mēs sadūrāmies ar faktu, ka pastāv arī «lielie cilvēki». Citādi tie mums neeksistēja.

Palika tikai «mazie». Lielie nemaz nenojauta, ka blakus tiem pastāv tik daudzas bālģimaino, sarkanādaino, papuas, kazaku un kovboju valstis ar saviem vadoņiem un augsti attīstītu valstisku organizāciju. Katram stabiņam uz ielas bija savs nosaukums, ņemts no Žila Verna romāna un akceptēts no visām apkārtnes valstīm, katrai rīziņai bija noteikts ģeogrāfisks stāvoklis, sākot ar Tanganiku un beidzot ar Ontārio, katram sētniekam – sava palama.

Tāda bija arī mūsu sētniekam¹⁷, kura tačkas pēc sāka risināties raibu notikumu virkne, kurai vēltīts šis stāsts. Mēs viņu saucām par Noskalpēto Piektdienu. Tas tāpēc, ka tam galvas vidus bija gluži plīks. Viņš strādāja pa dienu sedlinieku darbnīcā Ērgļu ielā¹⁸ un, kad vakara krēslā pārnāca, tad, krešķinādams un smagi uz bruģa spļaudams, pildīja savus sētnieka pienākumus. Viņš nekad nerunāja, un lielākais, ko varēja izdabūt, bija caur zobiem izgrūstais: «Ejiet nost, puikas!» Kopš tās dienas, kad tā dēlu nošāva, mēs vairāk no tā nebijām dzirdējuši, kad tas akurāti katru vakaru slaucīja sētu. Pa dienu mēs viņu neredzējām. Tad viņa vietu pildīja tā sieva, vācu koloniste Šarlote, reņģu tirgotāja, mutīga mātīte ar palamu Lielā Šprote. Tačakai, ar kuru viņa mēdza mēslus vest uz kasti, bija lemts daudzreiz spēlēt liktenīgu lomu mūsmājas dzīvē.

Mēs to lietojām mūnīcijas piegādāšanai savās ekspedīcijās uz Lauku ielu, jo, kā jau teikts, mūsu puiku starpā bija gan braši kaušļi, bet varonība vien kaujas neizšķīra: bija vajadzīgi akmeņi. To trūkums ne vienreiz vien bija spiedis atkāpties arī varonīgākos kareivjus. Bet, kad meitenes bija salasījušas labi daudz akmeņu, kad visa Zvaigžņu un Laboratorijas iela bija nolasītas tīras, tad mēs tos sakrāvām tačkā un, nogaidījuši brīdi, kad Lielās Šprotes nav mājās, klusi izbraucām pa vārtiem uz jūlija tveices sakarsētiem trotuāra ķieģeļiem. Mēs bijām drošībā, jo šai laikā iela bija klusa – reti nokāpa garām saldējumu pārdevējs ar savu kasti vai iemaldījās židiņš ar sirmo bārdu, monotonā balsī nodziedādams: «Kam ir lupate, kalose, vece pudele, kalose, lupate...» Citādi viss bij klusu; neviens sētnieks šai laikā mūs nodot nevarēja. Cieši apkārt tačakai saspiekušies, mēs soļojām priecīga uzbudinājuma pilni – uz Lauku ielu. Tās tuvumā pie kādas vecas būdas bija izbruģēts grāvis ar sētu gar malu. Tur mēs ievilkām tačku, tā ka no ielas to bija grūti ieraudzīt: varēja likties, ka mēs grāvī akmeņus lasām.

Lipa Tuliana ļaudis mūs mēdza ieraudzīt jau no tālienes, jo pastāvīgi kādi novērotāji tupēja savas mājas pašā augšējā stāvā un, uz elkoņiem atspiedušies, spēlēja spalvas. Tikko mūs ieraudzījuši, tie svilpa. Pirkstus mutē ielikuši, tie izlaida divus garus un divus īsus svilpienus un sita bungas – smilšu kalnos atrastu vecu trumuli ar pārsistu dibenu. Tāda trauksme nozīmēja: «Nāk Lurihs ar bruņoto automobili!» Kad kādā jaukā dienā mēs tos savā cīņā iedzinām sētā, izlietodami viņu pārsteigumu no negaidītā uzbrukuma, un piebraucām ar savu vienriteņa bruņu automobili pie pašiem vārtiem, to niknumam nebija robežu: tāda kauna neviena māja visā Vārnu ielas apkārtnē nebija vēl piedzīvojusi. Mēs tos sadzinām mājas augšstāvos, atņemot daudz koka zobenu, divas skaistas raiba papīra cepures, slavenās bungas-trumuli, pēc kurām sen jau bijām tīkojuši un kuras aiz dažiem iemesliem, par kuriem būs runa vēlāk, skaitījām par sev nolaupītām. Tad vēl pie kāda trīsoša gūstekņa, kuru Lurihs turēja pie apkakles, atradām vienu mutes ermoņiku, pāri par divisimt bonbongu papīrīšu (tie bija apkārtējo valstu nauda) un daudz vecu spalvu. Pārbijies gūsteknis visu atdeva, padevēģi lūgdamies, lai ļaujot tam iet pie savējiem; viņš ne mūžam vairs nepiedalīšoties kaujās pret baltādainiem brāļiem. Lurihs Mikam (tā gūstekni sauca) divi reizes parādīja Jelgavu, kas mūsu žargonā nozīmēja to pašu, ko mīkstais skalpis: ar saliektu rādītāja pirkstu novilkā pa pakausi strīpu no apakšas uz augšu – tā, ka lai svilst. Daži nebija ar to

¹⁷ Sal. 149.lpp., kur sētniece ir autora māte.

¹⁸ Tagad, un arī jau augstāk dotajā Rīgas plānā – Jāņa Asara iela.

vien apmierināti, jo gūsteknis, lūpas sakniebis, nevaidēja nemaz; tas arī būtu kauns viņa mājai! Tā kā ar solījumu vien nepiedalīties kaujā bija maz kas iegūts, Lejnieku Tedis proponēja likt gūsteknim parakstīties par savu solījumu ar asinīm: tā indiāņi darot. Tam stājās tomēr ceļā tehniskas dabas šķēršļi. Asinis gan bija, jo gaišmatainajam Andrejam kāja bija pārsista un tas labprāt novēlētu dažus pilienus no savām asinīm brīvai puiku republikai vajadzīgā dokumenta izgatavošanai. Arī sarūsējušu spalvu bija diezgan trofeju vidū – bet nebija balta papīra. Bonbongu papīri, kā jau kredītbilētes, bija gājuši no rokas rokā un pārklājušies ar tauku kārtu un simts jauno pilsoņu pirkstu nospiedumiem. Tāpēc Lurihs ievilkā gūsteknim ar ceļgalu pa muguru un laida bēgt.

Viņš lika, ko nagi nes, bet, noskrējis līdz pumpim otrā sētā, atgriezās un parādīja mēli. Desmit akmeņu uz reizi lidoja uz tā basajām kājām, bet Miks ne tikai izlocījās, ka to neviens neķēra, bet vēl, paņēmis vienu no tiem, gāza mums atpakaļ, nolamādams mūs par pienapuikām un ļurļakiem un solīdams kādreiz šausmīgi atriebties. Tad pazuda pie savējiem, kuri, no piektā stāva un bēniņu lūkiem galvas izbāzuši, rēkdami apsveica sava kaujas biedra dūšību.

Lejnieku Tedis ar līdzpaņemto ogli pavārtē uz sienas uzzīmēja indiāņieti ar riņķi degunā un parakstīja apakšā: «Līdz šejieni atnāca 9./VII lurihieši. Lips Tulians uzvarēts!» Tad viss pulks devās atpakaļ, saspiedies ap bruņoto autīti. Tikai tad, kad mēs bijām pie «kapteiņa Granta pils» – vecu dzelžu noliktavas – tikai tad satriektie ienaidnieki uzdrošinājās atkal iznākt pie vārtiem. Tie cilāja mazās dūres un kaut ko sauca. Mēs tiem atbildējām ar gariem uzvaras svilpieniem, kurus, divi pirkstus mutē ielikdami, deva trīs puikas uz reizi, vicinājām atņemtās bruņu cepures, rādījām figas un garus degunus; konduktora Peksis nežēlīgi daudzja ar ķieģeli atņemtās bungas-trumuli. Tādas uzvaras simfonijas pavadīti, mēs ienirām savā sētā, kur pa priekšu klusi iešļūca bruņu autītis.

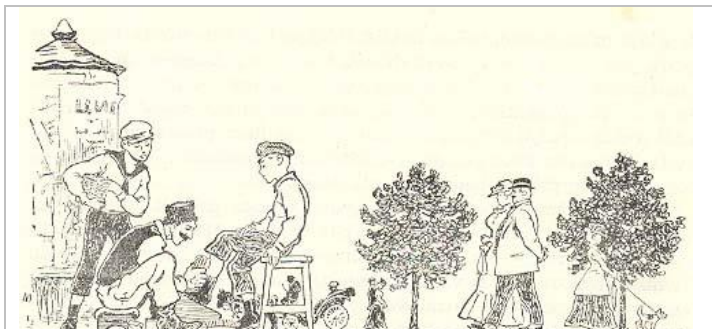
Visu to vakaru staigājām uzvaras skurbumā, par kaujas epizodēm vien runādami. Visvērtīgākā trofeja bija trumulis – ne tikai savas praktiskās noderības pēc, bet vairāk kā taisnības principa uzvaras apliecinājums. Šis trumulis bija ķildu ābols jau no tās dienas, kad tas parādījās pie puiku republiku apvārķņa, tas ir, no tās maija pievakares, kad mūsu Andrejs to smilšu kalnos pie dzelzceļsliedēm atrada. Atgriežoties tas bija uzdūries Lipa Tuliana ļaudīm, kuri to dienu sita smilšu kalnos knipelboku; viņi to bija atņēmuši, un tādā kārtā mēs pie savām bungām līdz šim nebijām tikuši. Trumulis, kas pēc taisnības bija mūsu manta, nekad nebija dārdējis līdz šim mūsu uzvarai par godu, bet ar savu nokvēpušo dibenu tik sirsnīgi kalpojis mūsu nīstajiem pretiniekiem, ka skārdā bija jau vesela rinda caurumu, kuru, kā to Andrejs apliecināja, atrašanas dienā tam neesot bijis. Bet, lai arī tādā veidā atpakaļ atnācis, tas mums darīja lielu prieku, un Andrejs, ieraudzījis savu veco paziņu, vai raudāja – mazākais, tas apgalvoja, ka radot no prieka, bet ne aiz pārsistās kājas.

Mūsu uzvara nākamās dienās aplidoja visas pašpuiku valstis, un pat krievu klostera tuvumā puikas par to zināja. Pietika pateikt: «Es no lurihiešiem», – un tie tūlīt atšuvās nost. Lauku iela palika klusa. Tuvākā apkārtnē mums vairs pretinieku nebija. Saulīša mūra māja kā varens cietoksnis, acis piemiedzis, glūnēja uz smilšu kalniem. Tiešām glūnēja! Tajās dienās, kad Piektdiena gāja izbāzt pa lūku trīskrāsaino karogu, mēs, pa bēniņu šlagu uz lodziņu noskrējuši, galvas izbāzuši, apbrīnojām milzīgo plašumu, kas mums priekšā gulēja kā uz delnas – no jaunās Ģertrūdes baznīcas smailās aubes līdz Baltijas vagonfabrikas mūžam kūpošajām pīpēm, un starp tiem – sodrējos nokvēpušo Alberta māju piecstāvainais čemurs, brūnās kazarmas ar maziem ratiņiem kā spēlītēm, kuri salikti taisnās rindās kazarmju sētā, dižais Apollo¹⁹ un blakus tam četri teātri-balagāni ar apsegtu karuseli, bez tam simti mazu divstāvainu koka māju, kur uz katra no tūkstošiem logu pa puķu podam. Aplaižot skatu mums padotai teritorijai, mēs mēģinājām saskatīt kādu mūra ēku, kurp būtu vērts sarīkot soda ekspedīciju; bet tādas nebija: visi mūs bijās, visa pašpuiku saime zināja Lurihu. Visa mums redzamā pasaule.

No priecīgām pārdomām mūs iztraucēja Piektdienas miegaini klusā balss. Viņš teica: «Ejiet nu, bērni!» Viņš bija karogu izkāris. Mēs kāpām lejup.

¹⁹ «Apollo» bija teātris Pērnavas ielā blakus Grīziņkalnam, kurš darbojās no 1905.gada Ziemassvētkiem (1906.01.07 pēc Gregora kalendāra) līdz 1908.gadam 1905.gada revolūcijas rezultātā slēgtā Jaunā latviešu teātra vietā. «Apollo» beidza pastāvēt, kad bijušā Jaunā latviešu teātra telpās (vēlāk – Dailes teātris) atvēra Jauno Rīgas teātri.

3

Otru rītu, kad mēs visi kopā gājām bodē kvasu dzert, Čakaru Jānis mani pasauca sāņus un tikko dzirdami izgrūda: «Rītdien nekur neizej!» Man tas likās savādi, bet es nekā neuzdrošinājos prasīt, jo apkārt bija daudz puiku un skuķu. Tāpēc es, jautājoši tam acīs pavēries, lieliem klunkšiem turpināju dzert kvasu, kuru mums visiem izmaksāja Čakaru Jānis. Viņš to varēja. Viņš jau strādāja un pelnīja:

pa vasaras rītiem braukāja savas mātes brālim līdzi, pienu pa bodēm izvadāds.

Māte to bija ielikusi šajā darbā, lai tam mazāk laika būtu delverēt. Pašam Jankam tas arī imponēja: uz bukas blakus onkulim drāzties pa Lauku ielu, ka bruģis vien rīb. Tikai onkulis nesaprata, kāpēc taisni viņa ratus tik bieži Lauku ielas puiku švadrons bombardēja akmeņiem. Nesaprazdams tas nereti kāpa no bukas zemē un ar pātagu rokās dzinās uzbrucējiem pakaļ, kuru mukšanu Lurihs pavadīja demonstratīvi skaļiem smiekliem. Viņš tādās reizēs smējās locīdamies, līdz saņēma no muguras belzienu ar akmeni, kura sviedējs nemaz nebija redzams.

Bet tas notika, tikai Lauku ielai cauri braucot. Citur, kamēr onkulis ienesa veikalā kannas, Lurihs mierīgi un lepni palika uz bukas sēžam: tas «uzpasēja» zirgu. Tukšo kannu izstiepis, onkulis rāpās bukā, iebēra dabūto naudu kastē zem bukas, uzšāva zirgam un brauca tālāk. Kad viss maršruts bija galā, tas mēdza no kastes izvilkt pa vienai, divi ripiņām un iedeva tās Luriham kā algu, kurš to ap desmitiem, kad mēs cēlāmies augšā un viņš, darbu pabeidzis, nāca mājup, izdeva, mūs cienādams.

Onkulis naudu neskaitīja, kastē bērdams. Gribēdams draugiem prieku sagādāt, pavairojot izmaksājamo sumu, mūsu vadonis sāka ievilkt no kastes pa druskai nāsīs: kamēr onkulis bija bodē, Lurihs izcēla pa kapara vai sudraba ripiņai. Tad arī tas viņam sāka likties par maz, un pēdējā laikā tas ievilka regulāri pa 20 kapeikām dienā. To visu izpirka limonādē un kvasā, puikas cienādams, bet naudas avota noslēpumu uzticēdams tikai pāris draugiem. Meitenes, šokolādi sūkādamas, gan ne vienreiz vien pārrunāja Čakaru Jankas lielos ienākumus, bet tas viņa reputācijai par sliktu nenāca. Drīzāk gan otrādi. Katrā ziņā – lielajiem paust par to neviens nedomāja. Nerunājot nemaz par to, ka tāds solis būtu nedzirdēts biedriskās solidaritātes laušanas gadījums, limonāde un cukura gailīši visiem ļoti labi garšoja pēc aukstās tējas, kurai māte neļāva klāt likt vairāk par karotīti cukura.

Kādu dienu tas par nosvilpto naudu nopirka revolveri par 40 kapeikām. Nākamās dienās bija vajadzīgs vēl vairāk, jo mēs visi gribējām roku izmēģināt, un tāpēc bija jāiegādājas daudz pistonu. Čakaru Jānis labprāt deva visiem savu revolveri «rokas ievingrināšanai», un tad caurām dienām mūsu sētā skanēja pārsitamo rozā papīrīšu spalgā skaņa. Sakautie Lauku ielas ļaudis aiz ziņkārības vai zemē līda, un vairāki senāk Lipam Tulianam piederējušo koka māju puikas pārnāca zem mūsu protektorāta, jo turēties pie vājākā nebija izdevīgi; bez tam lielu pievilcēju lomu spēlēja arī teiksmainais revolveris.

No šādiem pārnācējiem, kad tie atklīda mēģināties šaušanā, mēs arī dabūjām zināt Lipa Tuliana pulku morālisko stāvokli. Tas bija bēdīgs. Izrādījās, ka Tulians tuvākā nākotnē pat nedomā karu atjaunot, jo tas bīstoties tāda pretinieka kā latviešu Lurihs. Bet, tiklīdz nebūšot ar mums Lurihs vairs, tad tas viegli tikšot ar saulītēniem galā. «Tas nekad nebūs!» mēs saucām. «Vai ne, Janka?» Kad Janka to apstiprināja, mēs, lepni uz savu vadoni, pacienājām arī dažus nesenos pretiniekus ar Jankas pirktu kvasu. Vēsts par regulāro cienāšanu pievilka vēl vienu otru no Lauku ielas, kuru acīs nesenais Lipa slavas oreols sāka zust. Atkritējiem Lips bija solījis: «Gan jūs dabūsiēt vēl kādreiz pa purnu, kvasa zaldātiņi!»

Bija pagājušas pārs nedēļas no kaujas, kad Janka man teica noslēpumaini: «Rīt nekur neizej!» Otru rītu pēc mātes aiziešanas uz darbu vairs neaizmigu, kā parasts, bet paliku nomodā. Diena solīja ko interesantu, tāpēc vairs nepaliku gultā, bet, klusi aizmigušajam brālim pāri pārkāpis, uzcēlos. Stundas lēni vilkās gaidās. Tad kāds viegli pagrabināja durvju kliņķi – tā bija zīme, ka nācējs pēta, vai mana māte vēl mājā; kamēr es steidzos pie durvīm, dobja balss pa atslēgas caurumu norūca: «Janka, atver, es!» Nošvīkstēja ķēde. Klusi uz pirkstgaliem ienāca Čakars. Es pabrīnījos, ka viņam zābaki kājās šodien, darba dienā. Gribēju jau prasīt, kad no drauga nopietnās sejas nolasīju, ka jautājums būtu nevietā. Bez tam arī viņš pats jau atvēra muti un čukstēja: «Janka! Vai tu atmini – avīzē lasījām – par to Amerikas skrīveri, vienu dienu par miljonāru kurš bija, to, kurš meta naudu pa ielu?» Es pārsteigts palocīju galvu; sirds lēkāja pārsteiguma un gaidu trīsās kā galvanizēta vades kāja. Viņš turpināja: «Zini – man arī nu ir

nauda! Nāc līdzī – man vienam bail tomēr, ne nu bail, bet neveikli, brauksim uz jūrmalu, būsī vienu dienu kungi!» Viņš man laikam no acīm jau nolasīja piekrišanu un beidzamos vārdus izrunāja jau skaļāk, drošāk. Brālis istabā gultā bija ausījies un, sadzirdējis ko par jūrmalu, lēca augšā, ka gulta vien čirkstēja, sauksdams, lai ņemot šo arī līdzī. Čakars pielika pirkstu pie lūpas un steidzās tad brāli mierināt: mēs nemaz nedomājot kaut kur braukt. Jāaiznesot tikai paciņa kādai kundzei uz jūrmalas vilcienu. Varēšot naudu nopelnīt. Tikai netīrās drēbēs pie tās nedrīkstot iet. Brālis par varu gribēja šaut līdzī; mums izdevās to nomierināt, solot tam atnest bonbongas un ābolkūku. Es žigli saģērbos svētdienas drēbēs, un mēs izgājām, piekodinādami brālim nevienam neteikt par mūsu gājumu. Vēl bij bēda, ka kāds cits nepamana. Mēs veikli izmetāmies uz ielas un gar namu sienām aizlikām līdz Rēveles ielai; puikas gulēja, neviens mūs nemanīja.

Kad sasniedzām «balto pirti»²⁰, Čakars atvēra sauju un parādīja 6 baltus pusrubļus. «Vot, kur manta!» tas noteica. «Trīs ķēmi!» es spēju tikai izsaukties, galīgi pārsteigts. «Nu mēs tiešām varam dzīvot kā kungi!» Čakars turpināja. «Redz, es tā domāju – no trīs ķēmiem, kas tur nu visiem ko izmaksāt? Maz kas iznāktu katram, lai anštendīgi dzīvotu, – nepietiek. Tāpēc es arī nospriedu: sak, ņemšu līdzī tikai tevi. Vienam tomēr metas truhņas. Onkulis – tas šodien ieslūmējīs, no šīs dieva ārījas nekā nemanīs! Vai ne tā?»

Es pasteidzos Čakaram iegālvot, ka viņa izvēle šoreiz ļoti pareiza, jo – kur t' šis viens aizbrauktu bez manis. «Tu, saprotams, esi puika uz «f-f», bet tomēr ceļā ar to nepietiek». Es minēju piemērus no Džeka Londona un Kupera, kuriem bija pierādīt, ka sevišķa persona, tulks, ir nepieciešams visās polārās un subekvatora ekspedīcijās. Un es taču protu krievu valodu! Tā izrunāšu, ka neviens žandarms mūs nesaņems cietī. «Re, kā izrunāju Mūrniekielas častokā, kad tur aiznesām smilškalnos atrasto ierakto bērnu kartona kastītē!» Šī atcere mums piedeva tikai vēl vairāk dūšas, un mēs droši soļojām uz staciju.

Par to, ka nauda zagta, man gan bija neveikli vienu brīdī, jo atminējos no lasāmās grāmatas, ka dievs redzējis pat to, ka māsa un brālis zaguši zapti pagrabā. Bet – es sevi mierināju – es taču neesmu nekā sliktā darītījis! Es taču nezīnu, no kurienes tā nauda nākusi, – jānudien ne! Nezīnu – un arī neprasišu. Drošības pēc gribēju gan pie sevis noskaitīt tēvreizi, bet tad atminējos kādu sarunu, kuru dzirdēju sētā no sieviešiem, kas dēkus klapēja. Viena no tām teica: «Ja dievs ir tāds, kā to Freijs stāsta, kāpēc tad viņš nevar iztaisīt, lai man no strādāšanas iznāktu vienmēr maizes kumoss? Kāpēc viņš negādā, lai ziepju zāles nepaliek dārgākas? Kad viņš to varētu, tad vešerīenes tam ticētu, – bet tagad ne!» Man bailes pārgāja. Domas atgriezās pie naudas.

Trīs rubļi! Jā, ko tur nevar izdarīt? Vienu dienu dzīvosim kā īsti kungi un rīt atkal kā strādniekpuikas: redzēs, kā t' īsti tie kungi dzīvo. Ko viņi jūt?

No domām mani iztraucēja Čakara balss: «Skat, kur nāk Laukielas Mika!» Tiešām, mums pretī ar papīrā satītām tīriņdesām nāca mūsu nesenais gūsteknis. Garām iedams, tas demonstratīvi sabāza rokas bikšu kabatās, visu laiku tomēr turēdamies pieklājīgā atstatumā. Čakars noteica: «Žēl, ka svētdienas drēbes mums mugurā: negribas smērēties ar tādiem bambukiem. Bez tam mums jāsteidzas!» Bambuks, pārsteigts par tādu iznākumu, nosauca mums ko pakaļ un pavicināja ar desu virkni. Mēs tam uzgriezām muguru. Čakars skubināja, lai iet ātrāk: ka nesatiekot vēl viņa māti, kura šai laikā varot nākt no kungiem ar veļu. Mēs paātrinājām soļus un cilpojām, cik tik ātri spējām pa Marijēlu uz vokzāli.

Bet mums ļoti gribējās sevi parādīt. Tāpēc, kad nonācām pie konditorejas Marijas un Romanova ielu stūrī²¹, mēs apstājāmies pie mirdzošā stikla un sākām spriest: vajadzētu atpūsties, iekost. Bet saziņi nu, ko kungi ēd! Citreiz mums viens īriss būtu licies augstākais gardums, bet tagad mēs ar tādiem krāmiem nepiņķējamies, jo īriss maksā taču tikai kapeiku! Kas tas priekš tādiem kungiem kā mēs? Mēs apskatījām visas kūkas logā, piebāzuši degunu pie durvīm, paokšķerējām, kas konditorejā iekšā, izpētījām, ka tur četri marmora galdiņi un neviena apmeklētāja. Vēlreiz noglaudām matus – un devāmies iekšā. Kad durvis dārdēdamas aizkrita, mēs ieraudzījām kaktā kādu jaunavu, kura

²⁰ «Baltā pirts» arī tagad pastāv Tallinas ielā 71 – turpat aiz Vārnu ielas stūra.

²¹ Romanova iela ir tagadējā Lāčplēša iela; tas stūris ir puskvartāla attālumā no mājas, kurā es dzīvoju kopš 1973.gada; šī epizode acīmredzot notiek tajā vietā, kur padomju laikā atradās kafejnīca «Venta», pēc tam diennakts pārtikas veikals, bet tagad – viena no «laimētavām».

skaitīja naudu. Mēs tai klāt negājām, bet tūlīt apsēdāmies pie viena no galdiņiem. Jutāmies ar kapitālu kabatā par daudz cienīgi, lai kustinātu vēl kājas, bez tam bijām dzirdējuši, ka kungiem visu pienesot klāt, tā ka pašiem nav jāpakustina ne kāju, nedz roku pirksti: pat limonādi tie dzerot, lai nebūtu jākustas, pa mazu trubiņu, ko ķelneris iespraužot mutē. Kungiem atliekot tikai sūkt un rīt.

Bet – tavu brīnumu! – pie mums neviens ķelneris nesteidzās. Mēs abi sēdējām kā uz oglēm. Beidzot jaunava, naudu saskaitījusi, pāri kasei mums sauca: «Nu, puisīši, kas jums?» Tik mīļa uzruna gan iepriecināja mani, tā ka es, ja prasītu tālāk, meitenei kā draugam izstāstītu mums priekšā stāvošo dēkaino ceļojumu, kura priekšā nobāl Livingstons un Stenli, bet Čakaram, šķiet, šāds familjarisms nemaz nepatika. Tikko pagriezis galvu, kuras vidū mati bija sacēlušies kā spuras, tas stiepti un svarīgi noteica: «Lūdzu, dodiet mums kūkas, bet vissmalkākās! Un ko dzeramu saldu, tikai ne sinalko un augļūdeni – tos mēs nebrūķējam!» Baltā meitene ieinteresēta pienāca mums klāt; smaidot savām pelēkzilām acīm, tā lišķīgi jautāja: «Cik tad jums, jaunkungi, ir tās naudiņas?» Mēs vis nesmaidījām; Čakara lepnumā pārkmeņojusies seja nepakustējās ne ar vienu vaibstu. Viņš neteica ne vārda. Tikai lēni un ar efektu atvēra sauju, kurā bija saspiesti 6 pusrubļi. Uz pārdevēju tas atstāja iespaidu, viņa aizsteidzās, noteikdama: «Tūlīt, jauni kungi, acumirkli atnesīšu». Čakars lepni pārlika kāju pār ceļgalu un pavēdināja ar mutautiņu gar pieri – viņš bija redzējis, ka kungi tā dara. Atkal iznira no aizkariem baltā meitene ar vēl vienu zilā un paplāti rokās. Uz galda katram nolika tasīti un pa pārim krāsainu kūku, tā ka man slienās vien saskrēja, uz tām raugoties. Nebiju vēl ēdis to dienu un tāpēc biju sadusmots, kad Čakars lika vēl gaidīt, teikdams meitenei: «Lūdzu, ietiniet mums ar ko līdzīgu paņemt!» – «Cik jauni kungi vēlētos? Varbūt veselu kurvīti?» – «Jā, mēs ņemsim visu kurvi. Cik jums par to nāksies?» – «45 kapeikas». – «Nu, tas priekš mums ir tīrais štrunt», – un, nenogaidīdams, kamēr pārdevēja iet kurvi ietīt, Lurihs uzmeta pusrubli uz galda, sacīdams: «Nē, nē, to mums nevajag! Lūdzu, paturiet dzeramnaudai», – kad pārdevēja sniedza pretī izdodamo pieckapeiku.

Gan es Luriham minu uz zābakpurnu, ka kungi taču nemaksā priekš paēšanas, Lurihs skatījās glāžainām acīm un nesaprata, kāpēc es nolācoju viņa zābaka purnu. Bet sapratis tas nosarka līdz ausīm. Bija tomēr par vēlu – prestižs bija bojāts.

Pārdevēja ielēja kūpošo šokolādi tasītēs; es raudzījās brūnajā šķidrumā, galvu nodūris: viņas gaišajās acīs nevarēju pavērties pēc Čakara pielaištās netaktības.

bēdams pārliecināties, vai mums iedotā bākās un dārgākās. Bet baltais aizkars gaišās matu cirtas un četras rindas zo ar interesi vērās mums caur stiklu pret norāva mani no loga un pusskriešus ai ielas stūrim. Tur atskatījās, vai nevie bargi noprasiņa: «Tu izdzēri šokolādi?» - nu, kā iet, kad ņem tādus prastus cī māju — tu zini, ka nevajag tā visu dze ras pielaiests! Tu esi gatavais mērkaķis!»

Mēs palikām divi pie galdiņa. Es uzelpoju vieglāk. Kūkas norijām ar vienu švunku, tad attinām kurvīti un sākām tiesāt no tā. Man likās, ka no tā skalu kurvīša mums abiem nemaz nepietiks, bet jau pie piektās kūkas man palika ap dūšu tik saldi un reizē tik nelādīgi, ka es jutots spiests aizrādīt Čakaram klusi klusi: sak, varbūt kūkas ir saģiftētas. Nika Kartera 34. burtņīcā bija taču aprakstīts – es to gaišu atminu – ka kādu Filadelfijas miljonāru un viņa ģimeni šādā ceļā noraušījuši ļaundari. Arī Niks Karters būtu aizgājis pa to pašu ceļu, ja to laikā neizglābis mūžam uzticīgais un apķērīgais Bob-Rojs, kurš izglābis un atdzīvinājis savu principālu, kad to ļaundari jau nesuši pagrabā žurkām par barību. To iedomājoties, man auksti drebuļi pārskrēja pār kauliem – redz, kādas briesmas jāpiedzīvo pašā ceļa sākumā! Lurihs pateicās par uzmanību, bet

aizrādīja, ka šai gadījumā bob-rojiskā aizdomība esot nepamatota: viņš esot jau senāk zinājis, ka, ja daudz kūkas uzreiz sabāžot tukšā vēderā, tad kļūstot nelabi: to viņam māte esot kādreiz stāstījusi. Bez tam – nevajagot padoties: mums jāpieradinot savas puiku māgas pie kungu ēdieniem.

Kamēr mēs viens otru klusi pamācījām, jaunava ar savu biedreni raudzījās uz mums pāri letei. Man likās, ka viņas pat smīn, un es dusmīgi paskatījos atpakaļ. Tiešām! Kā viņas to iedrošinās? Ķelneri par kungiem taču nesmīn! Vai tad mēs neesam kungi? Vai mums nav naudas? Bet par ko tad viņas smīn? Beidzot es atradu iemeslu un nočukstēju, acis pārgriezis un šņākdams, savam biedram: «Tu – netusnī tik stipri kā lokomotīve, kad dzer. Par tevi jau zirgi jau smejas!» Uz to Lurihs tāpat čukstus atcirta: «Un tu – nešļakstini ēdot!»

Vērojot mūsu apjukumu, jaunavas vēl vairāk sāka smīnēt. Čakars ar zīmēm man parādīja, ka pēdējā kūka ir jāatstāj uz šķīvja pusēsta, jo visi kungi tā darot – citādi skaitot ēdājus par badakāšiem. Lai

gan man jau no noēstajām piecām bija nelabi, es kodu vēl sestajā, lai būtu ko atstāt. Ar to tīšām dūšīgi nosmērējām šķīvjus – sak, mums tādas mantas nav žēl! – satinām skalu kurvīti atkal papīrā, samaksājām, bet dzeramnaudu vairs nedeivām, jo neviens neskrēja mums durvis vērt. Bet ķinīti mēs bijām redzējuši, ka kungiem to dara.

Izgājām uz ielas. Es atkal piegāju pie tā paša loga, gribēdams pārliecināties, vai mums iedotās kūkas tiešām ir labākās un dārgākās. Bet baltais aizkars pakustējās, paņirba gaišas matu cirtas un četras rindas zobu, bet divi acupāri ar interesi vērās mums caur stiklu pretī. Čakars atpakaļiski norāva mani no loga un pusskriešus aizvilka līdz pretējam ielas stūrim. Tur atskatījās, vai neviens mūs neredz, un bargi noprasīja: «Tu izdzēri šokolādi?» – «Jā». – «Ek, redz. nu, kā iet, kad ņem tādus prastus cilvēkus līdzī. Es domāju – tu zini, ka nevajag tā visu dzert, kā suķis pie dziras pielaists! Tu esi gatavais mērķaķis!» Nu tikai man ienāca prātā, ko varēja nozīmēt nemitīgā Čakara kāšēšana konditorejā: tikko es liku krūzi pie mutes, viņš kāšēja kā nelabais, bet es pēc trīskārtējas krūzes nolaišanas nesapratnē tomēr to biju iztukšojis. Jā, kas to varēja domāt: man likās, ka Lurihs kāšē tāpēc, ka aizrijiies.

Pamācījuši viens otram elementārās pieklājības likumus, mēs nolēmām, ka turpmākā ceļā mums draud briesmas ne tik daudz no briesmoņiem-laupītājiem, ar kuriem mēs, patiesību sakot, ļoti ilgojamies satikties, kā no mūsu proletāriskās neaptēstības. Mēs svēti nosolījāmies būt uzmanīgāki saloniski pieklājīgās padarīšanās, lai neiekristu jaunā ambrazā. Sadevāmies rokās un devāmies tālākā ceļā uz staciju. Nezinājām gan, cikos iet vilciens, bet Čakars apgalvoja, ka par tādu naudu kā mums mēs varot tikt jebkurā ekstravīlciņā.

Mēs sasniedzām Elizabetes ielu. Tur kāds zābakpucētājs, kad gājām garām, uzsauca: «Vai jaunkungi nevēlas nopucēt zābakus?» Man gan zābaki bija gluži spīdīgi – kā tikko no skapja ņemti, bet Čakaram tie bija, sevišķi uzpūstos purnos, krietni nojāti. Čakars nepiekāpās citādi, ka jāpucē vien esot mums abiem. Kungi tā katru rītu darot, uz kantori iedami. Kad tā, tad tā – lai iet! Brūnais armēnis jau vicināja mīkstās birstes pa gaisu, aicinādam mūs likt kāju uz soliņa. Tomēr Čakars nebija uz mušpapīra ķerams – viņš prasīja, vai armēnim esot vislabākais zābaksmērs. O, jā! Tas viņam esot. Un pakalpīgais pārdevējs draudzīni rīkojās ap kastīšu vākiem, tos vaļā vērdams. Tas Čakaram iedeva drosmi, un viņš, pieri saraucis, noprasīja, kas tas esot par kreimu, ar kuru šis taisoties smērēt viņa zābakus. Tā esot pirmā zorte. Čakars paņēma kastīti, piebāza pie deguna, tad teica: «Jā, šitas ir – neko nevar teikt! Ja labāka nav – mažījiet vie' ar šo pašu! Ja tikai viņš nesavelk mūsu zābaku smalko ādu krunkās». «O, ne mūžam ne!» apgalvoja armēnis, Čakara zābaku smērēdams un vēlēdamies, lai tam kurdi roku nocērtot un mēli izraužot, ja viņš šoreiz melojot. Labāku smēru par šiem mēs neatradīšot nekur. Es vēl noprasīju, vai tiešām nekur: viņš varbūt domā, ka mēs Rīgā vien tupam. Tad viņš maldās, jo viņa priekšā stāv divi ceļotāji, kuriem daudz piedzīvojumu vēl būs, un daudz svešu zemju tie redzēs. Čakaram mana plāpība nepatika, to nojautu no krunkas pierē, ar kuru tas arī aizspieda manas daiļrunības fontānu. Tiešām – es attapos: varbūt armēnis – pārgērbies žūliks, kas uzglūn nevainīgiem ceļotājiem? Šerloka Holmsa mūžā tas bija nācis priekšā.

Tomēr, klausoties armēņa laipnajā čalojumā, kurš nebeidzās visu pucēšanas laiku, es nospriedu, ka tādām aizdomām nav pamata. Es apmierinājos. Kamēr man pucēja zābakus, Čakars sameklēja naudu, pielika vēl vienu sudraba ripiņu klāt dzeramnaudai un nevērīgi pasniedza to pucētājam: «Lūdzu saņemiet! Tur būs jums ar na čai!» Pucētājs pacēla cepuri un pateicās labajiem kungiem. Nu mēs bijām īstā omā: kā ne – šis vīrs taču pirmais, kas mūs atzina par īstiem kungiem. Gribējās uz viņa laipnību atbildēt ar tādu pašu. Nevarēdams nekā cita sadomāt, es painformējos, vai pucētājs nezina, kad iet vilciens uz jūrmalu. Nē, to viņš nezināja, bet grasījās tūlīt iet bodē pa telefonu paprasīt. «Ak nē, lūdzu, nepūlieties, mums tas nemaz nav tik steidzami jāzin», noteica Čakars. Viņam tapa neveikli, jo negribējās atstāt vīra pakalpību bez atmaksas, bet dot otrreiz dzeramnaudu arī neizskatītos labi. Tāpēc tas izņēma no azotes ietīto kurvīti ar kūkām un, sniedzams to pucētājam, laipni teica: «Mums te šis tas pārpalicis no vakardienas. Bija dzimumdiena. Mēs to, vienalga, vairs nebrūķēsim – kūkas būs drusku ieskābušas. Ēdiet veseli!» Atkal pateicība, cepures pacelšana, klanīšanās. Mēs, uz nospodrinātiem zābakpurniem lūkodamies, devāmies tālāk, no stūra vēlreiz pamājuši krietnajam vīram ar roku.

Līdz stacijai mēs paspējām vēl nogaršot putojošo limonādi no baltajiem divričiem, ko agrāk nekad nebijām varējuši; likām tirgotājam uztaisīt milzīgas vafeles saldējumu; arī tas bija kas neparasts, jo parasti mēs varējām nopirkt saldējumu tikai par kapeiku – papīra tūītē, katreiz pēc ilgas diņģēšanās: «Mīļais onkulīt, vēl vienu karotīti!» Tagad viss tas bija kļuvis lieks. Nauda darīja brīnumus – tikko tā pamirdzēja, nevērīgi uzņemta, tā arī mainījās mūs apkalpojošo personu fizionomijas. Citām reizēm izturēšanās pret mums bija gluži citāda – laikam gan tāpēc, ka tad mēs bijām baskāji. Bet katrā ziņā bija skaidrs, ka arī naudai piemīt brīnišķīgs spēks. Es uzprasīju Čakaram, kur nauda rodas. Viņš teica – ķeizars to kaļot. Bet kur viņš ņem zeltu un sudrabu, ko kalt? Čakars bija iemācījies no galvas visus vietu

nosaukumus zemeslodes virsū, kur šie metāli atrodami; viņš bēra kā pupas: Transvāla, Sibīrija, Aļaska, Katalonija, Meksika... «Tpu...» es teicu, «vai mēs nevarētu turp ceļot?» Čakars teica, ka to varot gan, bet vai es izturēšot? Vai man esot praktiskas priekšzināšanas, vai esot lasījis «Saules dēlu» un Busenaru? Kad izrādījās, ka esmu, viņš gan nemaz vēl negribēja turp braukt un tikai, kad uzplijos, iegājām pa ceļam kādā trauku bodē uzprasīt, cik maksā divas lāpstas un kapli. Izrādījās – tik daudz, ka mums nepaliktu naudas pašam ceļojumam. Tāds iznākums nemaz neapbēdināja Lurihu, un viņš vīpsnodams izkāpa no veikala, mierinādams, ka mēs varbūt jūrmalā atradīšot kādu dimantu smiltīs – tad nemaz nebūšot tālu jābrauc. Es nekā neatbildēju, bet pie sevis nospriedu, ka, ja Lurihs gribētu, mēs varētu pirkt vienu kapli un tomēr braukt. Bet Lurihs katrā ziņā izvairījās no braukšanas tāpēc, ka viņš nezināja, caur kuriem jābrauc, lai nopirktu īstu biļeti. Es būtu varējis izpalīdzēt, ja paņēmis ceļā līdz skolai atlasu; bet tas brauciens iznāca tik steidzīgi, ka nebija laika padomāt. Bez tam būtu jāņem maiss vēl līdz: kabatā ģeogrāfijas atlasu iebāzt nevarētu.

* * *

Beidzot mēs sasniedzam jūrmalas staciju²². Tā bija tikko uzbūvēta, un neviens no mums nezināja, pie kuras kases iet pēc biļetes. Gājām, uzrakstus burtodami un milzīgus likumus mezdami ap divi kuplūsainiem žandarmi, kas kā par nelaيمي bija nostājušies pašā telpas vidū. No tiem mums bija ļoti bail, jo svētdienas sarunās tēvi tos citādi nemēdza pieminēt kā kopā ar treknu lamuvārdu birumu. Beidzot kasi atradām. Es iestājos rindā. Prasīju: «Cik maksā biļete līdz Majoriem?» – «Pieaugušu vai skolnieku?» Es šaubījos brīdi, tad teicu, ka skolnieku. «Deviņas kapeikas, kartiņu uzrādot!» Kartiņas man nebija līdz, es teicu, lai izgaida, kamēr sameklēšu savu biedru. Nolīdu sāpus un sastingu: žandarms bija pavirzījies pāris soļu kasei tuvāk. Es stāvēju kā sālsstabs, tikai acis blisinādams, Lurihu meklēdams. Bet tas nebija nekur ieraugāms. Tikai kad žandarms, piešiem šķindot, aizgāja, es pamanīju savu biedru, kurš bija gandrīz pieķēries kādas vācu dāmas kleitai: lai žandarms, tam skatu uzmezdams, domātu, ka tā ir viņa māte.

Es Čakaru aizvedu stūrī aiz ūdensmucas un izstāstīju, ko pie kases teica, izteikdams šaubas, vai tā var būt īstā kungu jūrmala, kurp tik ērti var nokļūt un par tik mazu maksu. Čakars sāka vārīties: «Nu kad, tā ir tā pati jūrmala! Tikai tu esi prasījis prastāko vietu. Un nevajadzēja arī teikt, ka skolnieki, citādi slepenpolīcija var zināt, kurp mēs aizbraucam». Jā, nu arī es sapratu, ka vajadzīgs bija prasīt pirmo, vietu, bet nevarēja taču otrreiz pie lodziņa iet.

Čakars sirsnīgi nospļāvās, gāja pats un pēc brīža atnāca ar divi otrās klases biļetēm. Žēl, ka pirmās klases šajā vilcienā neesot, viņš noteica kā liels zinātājs. Jā, nu es arī nešaubījos vairs: tās bija patiesi kungu biļetes – sešas reizes dārgākas nekā pirmītējās skolnieku biļetes²³.

Mēs kāpām pa trepēm, lepmi uzrādījām biļetes un bijām peronā. «Žani!» Tagad Čakars mani sauca tikai par Žani vairs. «Paskat, Žani, šī ir trešā klase, mums tur nav jāiet!» Es arī pats to labi zināju, bet nesapratu, ka manam biedram gribas, lai visa pasaule to zinātu.

Otrās klases vagonā, kurā iegājām, visas kupejas, izņemot vienu, vēl bija brīvas. Mēs ieņēmām to, kura atradās vagona beigās, jo Čakars pamatoti aizrādīja, ka katastrofās ciešot tie, kas esot vagona priekšgalā. Un mēs braucām ar cietu ticību piedzīvot kādu katastrofu, jo kas tas būs par ceļojumu, kur nav nevienas katastrofas, mazākais ķinišos tādus nerāda. Ceļojums bez katastrofas tiekot saukts par promenādi. Bet mēs taču stāvējām dēkaina ceļojuma sākumā. Kādi pārsteigumi gan mūs tur vēl negaida? Tāpēc – jābūt uz visu gataviem!

Tāpēc mēs atvērām logu – gadījumam, ja būtu ceļojumā jāpārlec no vilciena autītī: Harijam Pīlam akrobātikas krāmi jāiztaisa ik ceļojumā pa ducim. Mēs gribējām būt viņa cienīgi skolnieki, tāpēc jāpierāda, ka neesam velti bikses uz ķinišu soliem berzuši. Tad izmēģinājām mīkstos sēdekļus, uz kuriem tik jauki bija šūpoties; pie tam mēs, šūpodamies, ka atsperes čīkst, savienojām patīkamo ar lietderīgo, jo baidījāmies, ka tur nav paslēpts kāds Sigomara bandas loceklis vai – kas vēl ļaunāk – mironis. Kad arī šīs bažas bija likvidētas, jo no mūsu šūpošanās bija salauzta pārs atsperu un tāpat arī laupītājam, kurš tur varētu būt iekšā, pārs ribu, mēs jutāmies jau drošībā un no aizstāvēšanās pārgājām uzbrukumā: uzlīdām augšā uz bagāžas sietīņiem paskatīties, vai tur nav palikušas kāda noziedzīga nodarījuma asiņainas pēdas, kuras mums būtu lemts atklāt par godu savam lielajam skolotājam Šerlokam Holmsam. Kad arī tur – ne tikai mūsu kupejā, bet arī visās citās brīvās kupejās – nekā neatradām, mums palika garlaicīgi.

²² Dzelzceļu uz Jūrmalu sāka būvēt 1875.gada maijā un atklāja 1877.gadā posmā līdz Majoriem. Sākumā gāja 6 vilcieni dienā. Pirms pirmā pasaules kara gāja karstākajā sezonā jau 40 vilcieni dienā.

²³ Ja skolnieku biļete maksā 9 kapeikas, tad «sešas reizes dārgāka» – 54 kapeikas; abiem diviem tāpat biļete maksāja rubli un 8 kapeikas.

Kad konduktors paskaidroja, ka līdz vilciena aiziešanai paliekot vēl 20 minūtes, mēs nospriedām iet uz pirmās klases bufeti. Tur paņēmām dzeltenmaizi un kafiju, likām ietīt vēl kūkas. Prasījām pēc austerēm, jo bijām dzirdējuši, ka tās esot visdārgākās zivis pasaulē, kuras varot rīt dzīvā veidā. Tā kā to bufetē nebija – apmierinājāmies ar vienu bundžu Rēveles ķilavu un mārciņu labāko bonbongu.

Izlietodams gadījumu, es, gar avīžgaldu iedams, pačamdīju Čakaru – sak, kungi pērk žurnālus, vajadzētu arī mums! Patiesībā mani interesēja tikai žurnālos ievietotās bildītes. Čakaram tādas lietas bija vienaldzīgas. Viņš caur zobiem novilka: «Tu gribi? Lai iet!» Un paņēma veselu duci žurnālu un ilustrētu avīžu, kas atradās tuvumā.

Vagonā iekāpuši, izbāzām galvas pa logu; es nožēloju, ka nav iespējams pasaukt Vārnu ielas puikas: kaut tie redzētu mūs otrā klasē, piena konfektes zižot un nevērīgi skatus laikrakstiem pārļaižot. Neviena latviešu žurnāla nebija – un pa krieviski es sapratu tikai tik daudz, lai nojēgtu, kas uzņēmumos. Čakars – tas arī tā nezināja. Bet mēs dūšīgi šķirstījām svešvalodu žurnālus, acis bolīdami un pa laikam viens otram ar bonbongu piebāzto muti piebilzdami: «Žani, bittschö pasmatreķ!» To mēs ieklausījāmies no kādas vācu ģimenes, kuras bērni aiz sienas visu laiku atkārtoja, mātes komandēti: «Danke, bitte!» Tomēr drīz šī jaunā ākstīšanās, kuru prasīja jaunā apkārtnē, mums apriebās.

Par laimi atskanēja trešais zvans, un mēs – vēl vienmēr labā omā – varējām atstāt pilsētu, no kuras iesākās mūsu neaizmirstamais ceļojums.

* * *

Vakara krēslā tinās dunošā Rīga, kad mēs atkal sajūtām zem kājām gludo asfaltu: mūsu vienīgā kungu diena bija beigusies, ne tikai neatstādama atmiņā kaut ko mīļu, bet vairāk gan – dziļas neapmierinātības apziņu. Pie tam uz sirds kā smags veseris gulēja baigu nojautu masa: «Nez kas vēl mājā mūs sagaida?» Mēs bijām sastrīdējušies un līdz Matīsielai nogājām, viens ar otru nemaz nerunādami.

Mūsu strīds bija sācies jau ceļā uz jūrmalu: kad mēs Majoros izkāpām no vilciena, izrādījās, ka Luriha kabatā palikušas vairs tikai 55 kapeikas. Mums galīgi saplaka dūša, kad pārliecinājāmies, ka naudas nepietiek vairs ne kārtīgam atpakaļbraucienam, par dzīvošanu jūrmalā, kur mums paredzēta dažu lielisku plānu realizēšana, nemaz nerunājot. Dūsmās es sāku apvainot Lurihu neuzmanībā: man šķita, ka viņš kādu pusrubli būs izmetis nejauši, bet, kad uz atējvietas baltās kaļķu sienas saskaitījām šīs dienas izdevumus, tad izrādījās, ka tiešām visu pārējo sumu bijām izdevuši.

Bīdamies par atpakaļtikšanu, gumdīju Lurihu iet uzzināt kasē, cik maksā atpakaļbrauciens. Lurihs gan papriekš negribēja to darīt, apgalvodams, ka tas esot mazdūšīgas atkāpšanās sākums. Beidzot tomēr gājām. Bet, tā kā kase izrādījās ciet, tad pie skaidrības netikām. Abi mēs bijām tomēr vienis prātis, ka, ņemot vērā to atbildi, ko es pirmīt dabūju kasē Rīgā, mums palikusī suma labi ja sedz atgriešanās izdevumus, un tāpēc neko izdot vairs nedrīkstam.

Lurihs tomēr apgalvoja, ka mēs izpeldēties tomēr varēšot: jā, kas tā būtot par jūrmalas braukšanu, ja mēs peldēties neietu? Bet sirds dziļumos laikam arī viņš nemaz tik drošs nebija, par kādu gribēja izlikties, jo bez kādas konsultēšanās ņēma vislētākās biļetes peldbūdā. Neskatoties uz ievesto drakonisko taupību, mūsu kapitāls tomēr saruka uz 31 kapeiku. Ar to mēs varējām tikai, mēles izkāruši, plažierēt un noskatīties, kā kungi dzer paviljonā limonādi: mēs nekur vairs iekšā iet nedrīkstējām.

No slāpēm beidzāmies vai nost, bet rokās bija tikai pusizēstā ķilavabundža, uz kuru man netikās ne virsū skatīties. Es skubināju Lurihu ātrāk bundžu izēst: mazākais būs mums trauks, ar kuru ūdeni Lielupē iesmelt. Lurihs gribēja iegāzt ķilavas smiltīs, bet es to neatļāvu: varbūt vēlāk mums būs jācieš vēl bads, tāpēc labāk sabāzt pie laika vēderā. Var taču iznākt tāpat kā ar dzeramo: tā mums bija nesen pat vairāk, kā vajag, bet nu nav ne piles. Tāds arguments gan pārliecināja manu draugu, bet reizē arī satracināja: viņš pārmeta, ka uz manu ieteikšanu esot izgrūdis naudu par žurnāliem, tāpēc tagad neiznākot ko pasēdēt paviljonā. Viņam bijis viss aprēķināts uz divi personām, bet es sajaucis rēķinus. Viņš gribēja, lai es kā vainīgais mēģinot žurnālus «pa vecam» kādam avīžniekam pārdot, lai vai par puscenu; tikai pateicoties tam, ka dažām žurnālu lapām stūri bija jau noplēsti, bet uz vākiem bija zupaina ķilavu bundžas ripa uzspiesta, kā arī nosmērēti ar piena bonbongām, – man izdevās no nepatīkamās misijas atbrīvoties. Mēs nogūlāmies smiltīs un steidzāmies sausajās rīklēs ieģrūst pēc iespējas vairāk ķilavu, lai, badam sākoties, varētu to izturēt ilgāk. Tad, garšļaukus izstiepušies, sagriezām viens otram muguras un nerunājām vairs ne vārda. Mēs bijām dūsmīgi bez gala. Mēli aiz slāpēm izkāris, es centos atminēt, ko darījis Busenara varonis, kad tas ieslodzījumā barots ar saldu ievārījumu vien, bet smadzenes nestrādāja, kā nākas, un es vajadzīgo izeju neparko nevarēju atminēt; arī visas citas pārdrošo slepenpolicistu receptes bija vējā izgaisušas. Apātiski raudzījāmies uz jūru un katru pusstundu gājām uz staciju dzert ūdeni no mucas, pēc kam atgriezāmies atkal uz jūrmalu. Kad arī muca bija iztukšota, pēdējo pilienu no tās krūzītē iepilinot, viss mums bija apriebies līdz kaklam; par laimi atvēra patlaban biļešu

kasi. Kāds bija mūsu pārsteigums, kad izrādījās, ka biļetēm uz Rīgu mums iztrūkst veselas 3 kapeikas: mums bija tikai 31. Man kājas notirpa, to dzirdot, un Lurihs palika bāls kā audekls. Izmisumā viņš gribēja te doties uz policiju, lai sūta pa etapu, te braukt kā zaķis. Bet abos gadījumos draudēja viens un tas pats: častoks un grandioza izgāšanās Vārnu ielas republikas jauno pilsoņu acīs – tie, bez šaubām, par to saostu. Beidzot man iesāvēs prātā laimīga ideja: kā būtu, ja mēs ietu kājām, teiksim, līdz Bulduriem, no turienes biļetei katrā ziņā pietiks. Šis mans paredzējums gan izrādījās pareizs, bet Rīgā mēs atgriezāmies tikai ar krēslu – noguruši, satriekti, ļauni viens uz otru.

Mēs apātiski cilājām kājas, bez kādas savstarpējas norunas apmetot lielu cilpu tam zābakpucētājam, kuru pirmīt cienājām. Lurihs bez apstājas splāva caur zobiem un izgrūda fonētiski nedalāmas skaņas. Man no neizdevušās ekspedīcijas bija viens apmierinājums, kurš pa daļai remdēja arī fiziskās slāpes: mums bija vēl dzīva manas prakas kabatā iebāzta žurnālu kaudze. Bet, kad es, uz tiem norādīdams, gribēju Lurihu iepriecināt, viņš pavēlēja tūlīt mest žurnālus zemē. Citādi mājās uziesot, ka mums bijusi nauda. Gan es mēģināju pēdējo palieku no slavenās dienas paglabāt, bet Lurihs šoreiz bija nepielūdzams: kam būšot ar savu ādu jāatbild par šīs dienas ekspedīciju? Taču viņam, ne man! Bez tam, mājām tuvojoties, viņam bija atgriezies kāds mazums no pinkertoniski holmiskās apķērības, un tas mani pamācīja, ka slaveni slepenpolicisti ne vienreiz vien krāma papīra pēc iekrituši, – lai atminot kaut tikai lordu Listeru ķīniešu elku dievu templī! Man gan likās, ka pierādījums aiz matiem pievilks, jo tāda gadījuma, kur žurnāls tieši būtu iegāzis slepenpolicistu, neatcerējos; laikam gan Čakara tēva platā siksna šai argumentācijā bija īstais pamats. Par šīs siksna apmēriem mūsmājā gāja teiksmaini stāsti, un es pilnīgi piekritu savam ceļabiedram, ka visi līdzekļi ir labi, lai no iepazīšanās ar to izvairītos. Beidzot mēs jautājumu atrisinājām kompromisa ceļā: žurnālus es apsoliļos izmest, bet tādā vietā, kur tiem vēlāk varētu atnākt pakaļ. Tā arī izdarījām: kad bijām jau gluži tuvu savai mājai, iemetām žurnālus caur restēm Rozīšmājas malkaspagraba logā. Tad iztīrījām kabatas, izmetot visu, kas varētu norādīt uz mūsu šīsdienas gaitām, arī bonbongu papīrītus – Vārnu ielas naudu! Nekā darīt – bija jāizmet arī tādas vērtības, lai svaigie papīrīši nedotu iespēju mātēm, kabatas izčamdrot, taisīt dažus loģiskus slēdzienus.

Kad bijām vairs tikai pārdesmit soļu no mājas, Lurihs man piekodināja nevienam nestāstīt, kur mēs šodien bijuši. Es nosoliļjos. Tad viņš teica: «Saki: dieva vārds!» – «Dieva vārds!» – «Saki: dieva vārds, ka neteikšu!» – «Dieva vārds, ka neteikšu!» Pēc tam lika to pašu apzvērēt vēlreiz krieviski, sakot: «Jei bogu!» Puiku republikā šo pēdējo svešvalodas zvēresta formulu lietoja tikai sevišķi svinīgos gadījumos, piemēram, ja bija kādam nozagti zūkseri un zagli citādi atrast nebija iespējams vai arī kāda gumijbumba spēlējoties bija pārlidojusi uz kaimiņsētu un tās puikas teicās bumbas neredzējuši. No tā es sapratu, cik stāvoklis patlaban nopietns.

Mums bija liels pārsteigums, kad savas mājas priekšā neatradām neviena puikas, nedz meitenes. Šai laikā mēs parasti ķērām pīlītes, sitām knipelboku mājas priekšā, ka smilts vien kūp. Par to vislabāko liecību nodeva Vārnu ielas suņu pārsistās kājas. Bet šodien mūsu mājas priekšā un sētā neviena cilvēka, neskatoties uz to, ka pie Rozīšiem sētā patlaban iegriezās leijerkastnieks ar mērkaķi. Sirds sažņaudzās baigā paredzējumā: būs noticis kas ļauns, kamēr mēs projām bijuši. Vēlreiz Lurihs man uzmeta jautājoši lūdzošu skatu, vēlreiz es tieši uz šo skatu atbildēju ar «jei bogu!», un – mēs vērām smagās koridora durvis.

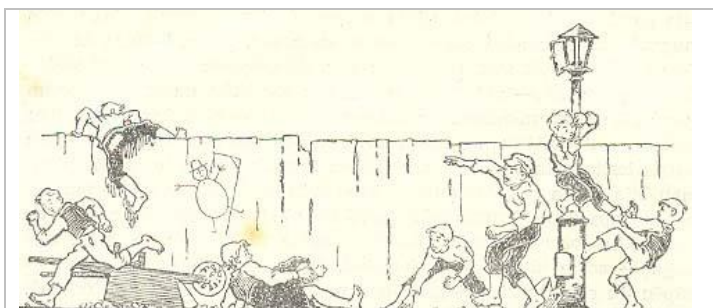
Ja uz ielas šodien bija ļoti kluss, tad mājas iekšienē īsta Gomora. Vienā no augšējiem stāviem Lejniece strostēja Eidukieni, vārdi bira lejup: «Mana meitēna tu neaiztiec, vecā karga! Tīri kā pestītāš teicis: baļķa tu savās acīs neredzi, bet meklē skabargu, ko savam tuvākam iedurt! Vai tavs Tedis pērn neizsita skārnim logu? Kas pagrabā nolauza krānu? Kas pērn bēniņos strikus bija nogriezis priekš šūpolēm? Kas?» Bet Eidukiene jau cirta pretī: «Va dzi, va dzi! Ļautiņi, sievas, sanāciet nu, ko šī kriminālā mātīte grūž laukā! Mute kā plēšas tai mūsmājas blēžu organizācijai – visus jūs vajadzētu nodot merovojam un centrālī. Lanckas tādi! Tavas Leontinas slava jau zināma – viņa jau bijusi tā tačkas zagle, man avīžnieks pirmīt teica, visa pasaule to jau zina, tikai tu, mīļā, vēl ne. Pieskrējusi tava Leonte pie avīžbūdas, lai vecis palīdzot – tai kāja pārgriezta: lai dodot lupatu! Ķiukā bijusi veca širce, to pašu saplēsis, meiteni glābdams. Ak pasaulīt! Arī viņa, sievišķis, lanckā puikām līdzī! Bosiku banda! Kad man būtu meita...» Un viņa kratīja dūres Lejniecei, kura, cieši klāt pienākusi, rādīja pie acīm piebāztu knipi. Lejniece patlaban gribēja gāzt tai pretī, kad viņas ieraudzīja mūs pa trepēm kāpjot. Mēs nācām, galvas nolaiduši, klusi, kā mailītes upes dibenā jūlijsaules svelmē. Mēs kāpām lēni un apdomīgi, cerībā, ka karojošās sievietes mūs varbūt nepamanīs. No šī viedokļa raugoties, sieviešu karš mūsmājā mani iepriecēja, pa daļai nomācot baigo vēstu iespaidu par mūsu bruņotā automobiļa likteni. Bet, tikko mēs parādījāmies otrā stāvā, sievietes, mūs ieraudzījušas, meta savu karu pie malas un abas vienotā frontē ar mutainām baterejām uzbruka mums, divi nogurušiem ceļiniekiem, kuri ilgojās tikai pēc viena: drīzāk nogurušās galviņas nolikt spilvenā un visu šodien piedzīvoto ar vēl nezināmām beigām – aizmirst. Bet

viņas nelikās mierā: «Skat, kur vēl divi darbinieki nāk! Noņēmušies, nosvīduši! Laidiet nu vie' jau pie laika biksas zemē – tēvs jau gaida ar džindžalu. Esat jau labu darbu pastrādājuši – visa pasaule skan! Ak, kādi ir tie mūslaiku izlaistie bērni! Neviena nav, kas tos spētu savaldīt!» Lejniecei pa puspievērtām durvīm nāca cepamas gaļas smarža – čurkstēja sīpoli, kūpēja kodīgi dūmi. Laikam no tiem mums abiem saskrēja asaras acīs, bet mēs, nelieloties ne par ko zinīs, uzkāpām līdz nākošam stāvam. Kamēr es gaidīju pie savām durvīm, atvērās Čakara durvis, un liela, sodrējiem klāta roka manu drošo ceļabiedru, kuru neviens nekad nebija pacēlis, pacēla tā, ka kājas vien nospirinājās. Es vēl dzirdēju, kā nodūca: «Ak tad mājā gan!» Durvis dobji aizcirtās, un aiz tām tūlīt tapa dzirdama Luriha balss – papriekš daudz maz noteikta, tad stiepta un sīcoši žēla. Pēc brīža viņš brēca pilnā kaklā jeb, kā pie mums teica, bija «ļerbas atlaidis».

Man atvēra durvis brālis, bailīgi gar ķēdi raudzīdamies kā uz pārnācēju no viņpasaules. Tēva vēl nebija mājās – tas jau labu laiku vakaros līdz deviņiem strādāja virsstundas, bet māte bija uzgājusi ceturtā stāvā piedalīties padebešos noritošā vārdu karā, kurš pēc balsu daudzuma un intonācijas šoreiz šķita izvērties īsti plašs. Steidzīgi brālis man izstāstīja, ka šodien bijis karš, ka mūsējie bez Luriha sakauti, atņemts bruņotais automobilis, kura dēļ sētnieks sacēlis troksni. «Uz trotuāra...» Bet viņš aprāvās, jo ienāca māte: «Nu, jūrmalas kundziņ, vai mājās gan? Čakarēns jau izstāstīja tēvam visu. Cik tādiem bērniem gan tā prāta – nez kā vēl esat izpalikuši tajā akmeņkaušļu bandā. Nu tu vairs laukā netiksi ne soļā! Jā, tā iet, kad bērniem palaiž vaļu...» Viņa būtu vēl turpinājusi tādā pašā garā, kad pēkšņi par laimi vai nelaيمي – vēlāk izrādījās, par laimi – viņas skats krita uz manam kājām; viņa aizmirsa mani un piegriezās tikai maniem zābakiem: «Ak, zābaciņi kā nojāti! Purni abiem beigti, zoles vaļā! Cik sen kā samaksāju 70 kapeiku par lāpšanu, un nu jau atkal sabeigti! Pa kādiem purviem tad tu jājis?» Bēra tā, novilkto zābakus slaucīdama; es izlietoju gadījumu un steidzos drīzāk gultā. Nost ģērbdamies, sevī domāju: kā gan tas varējis iznākt, ka mūsējos sakāvuši? Bet prasīt nedrīkstēju, tikai vēlreiz nožēloju savu pārsteidzīgo braucienu. Tad palīdu zem segas, no kuras jau rēgojās brāļa pinkainais pakausis. Viņš arī nerunāja ne vārda. Tad es pārvilku segu sev un brālim pār galvu, tumsā sataustīju viņa ausi, pie tās pielīdis, čukstēju: «Saki, – kāpēc mūsējos šodien saštauha?» Čukstoša atbilde: «Leonte kāju pārgrieza uz pudeles, Peksim ar akmeni pierē trāpīja, Aleksim pa degunu asinis nāca, bet patausti man uz muguras: četras dziļas švīkas ar zobenu». Es taustīju, bet nekādu grumbu nevarēju atrast; māte pamanīja nūrdzīšanos zem segas un uzsauca: «Vai t' nu vēl neesat pa dienu izjādījušies diezgan, ka pa nakti nav miera? Vai būsi klusu!» Izbāzām galvas no segas apakšas, blisinādami acis, bet acu valoda šai gadījumā izrādījās par galīgi nepielietojamu. Miegš ņēma virsroku, un, daudzbalstīgajai simfonijai ceturtā stāvā skanot, durvīm klauzot un Luriha izmisušiem kliegzieniem lāgu lāgiem atlidojot, es iemigu. Iemigu saldā apziņā, ka visdrausmīgākā diena manā kaķa mūžā ir pārdzīvota.

Otrā rītā ap pusseptiņiem mani pamodināja tēvs. Tā bija viena no retajām reizēm, kad es to no rīta redzēju. Parasti tikai sestdienās iznāca tā, ka es biju istabā, kad viņš pārnāca no fabrikas. Citādi tas bija pastāvīgi šķirts. Tēvam bija tas pats labi pazīstamais ādas prakšis mugurā, no kura nāca čuguna un eļļas smaka. Pirms iešanas uz fabriku tas ienāca pie mums un teica: «Tu, dēls, šodien nekur neej labāk. Tev ir grāmatas – palasi tās, es vēl tev nopirkšu, un svētdien iesim špacerēt uz Biķerniekiem. Ar Čakaru nestaigā – viņš delverīgs puika; vakarā, kad atnākšu, izstāstīsi, ko labu lasījies». Nez kāpēc man kas karsts iesita pakrūtē? Kāpēc, kad tēvs tulznaino roku laida pār pieri, man bija tā, ka gribētos raudāt? Viņš taču mani nebāra – nu tad kāpēc? Es apsoliļos tēvam, noskatījos, kā viņš smagos ūdens zābakos, papīrā ietītu maizes gabalu rokā lēni izgāja pa durvīm. Es atkal aizmiglu – asara bija izspiedusies: bet, ja tā bija laimes asara, tad – kāpēc tik rūgta? Bet visi jautājumi nogrima uzplūdušo sapņu orkānā, kur es uz pļosta cīnījos ar indiāņiem un ēdu kokosa riekstus Zelta Raga piekrastē.

4

Pārs nedēļu pēc nelaimīgās kaujas «pie lielā kļiņģera» mēs, puikas, dzīvojam gluži klusi. Mūsu māja atstāja uz svešinieku tādu iespaidu, itin kā tai pāri būtu gājusi vētra. Ārā neviens netika nemaz. Viens otru mēs redzējām tikai svētdienā, kad tēviem pie rokas aizcie-rējām uz karuseli un balagānu būdām pie Pērnavas ielas. Mūsu republika bija galīgi sagrauta, un sarunāties viens ar otru mēs

varējām tikai, izmelojoties mātei: sak, jāiet uz atējvietu, kur tad arī pa diviem satikāties pārrunāt

negaidītā trieciena cēloņus. Tikai jūlija beigās režīms kļuva mīkstāks, un mēs atkal varējām sanākt uz sapulcēm pagrabā.

Tur tad mūsu štāba priekšnieks, kalēja Ernests, sniedza republikas pilsoņiem pirmo pārskatu. Sēdēdams uz divi ķieģeļiem, un ar roku saliekto nazi gaisā mētādams, tas iesāka ar apgalvojumu, ka lielu lomu visā neveiksmē spēlējusi nodevība, kuras izdarītāji gan nav atrasti, bet tomēr pamats tos meklēt Lauku ielas pārbēdzēju starpā. Kāds to dienu neapšaubāmi esot paziņojis, ka Lurihs aizgājis no rīta uz Rīgu. Teit mēs abi ar Čakaru saskatījāmies un nobālējām: mums prātā atausa mazais Mika ar tīriņdesu virkni, bet tomēr nekā par savām aizdomām neteicām.

«Nu, un uzoduši, ka Luriha nav, šie par varīti – mūs ievilkta kaujā. Mēs ne. Ap pusdienu mans tēvs sūtīja Andreju un Aleksi pēc pakavnaglām pie Cīruļa. Šie virsū – smērē beigts. Gan es ar Tedi teicu, ka atmaksa jāatstāj vēlākam. Bet, kad pretinieks parādījās jau pie mūsmājas vārtiem, izsludinājām mobilizāciju. Kolīdz Lielā Šprote ievilkās savā midzenī, mēs ar autīti – forverts!» Pretinieka izlūki, mūsējiem parādoties, ātri pazuduši. Pretēji citām reizēm, kad tulianieši pēc niknām akmeņu kaujām glābušies pavārtē, šoreiz tie nemaz no pavārtes laukā nelīduši, ļaudami mūsējiem noiet līdz pat sakņbodītei. Pēc tam no divi vārtiem metušies virsū. Luriha ļaudis sākuši atkāpties zem akmeņu krusas.

Pie tačkas to dienu bijusi pielikta Lejnieku Leonte ar mazo Mīci. Kad mūsējie sākuši bēgt, arī Mīce sprukusi no grāvja laukā, ka bize vien nokustējusi, atstājot Leonti vienu pūlamies. Tā gan izvilkusi smago ķerru no grāvja un devusies uz māju, ka dārdējis vien, bet tad, uzduroties uz sasistas pudeles stikla, pārgriežusi kāju. Leonteī saļimstot, tačka apgāzusies, viss munīcijas krājums izbiris ielas vidū. Palīgā gan steidzies brālis, bet tačku tomēr neizdevies glābt, jo nesenie pārbēdzēji, lai reabilitētos uzvarošā Tuliana priekšā, uzklupuši mūsējiem no muguras. Zaudējuši pēdējos akmeņus, mūsējie mukuši, cik kājas nes. Tačka kļuvusi Lipa Tuliana karalaupījums; ienaidnieki to ievilkusi savā sētā un pieslējuši pie sienas, pēc tam sagājuši bēniņos uzvaras svētkus svinēt.

Vakarā Noskalpētais Piektdiena par velti meklējis tačku, kamēr no Lauku ielas atnācis sētnieks un atgrūdis bruņoto autīti, kuru ienaidnieki pārklājuši mūs nicinošiem krīta uzrakstiem un ar gaumi izpildītām karikatūrām. Lai saņemot savu mantu un nepaļaujot bērniem vaļu. Piektdiena arī kaut ko nomurminājis, pievācis to, un lieta būtu izbeigta, ja sarunu nebūtu dzirdējusi Lielā Šprote. Viņa apakšstāvā patlaban pie vaļēja loga ēdusi siļķi ar rūgušpienu, kad izdzirdusi divu sētnieku sarunu. Kā bijusi, ar siļķes asti rokā tā izsteigusies sētsvidū un sacēlusi negantu gvalti. Visi logi līdz pat piektajam stāvam atvērušies, un visur izkārušās galvas. Tā iepriekšējā izlūkošana sieviešu karā. Tā kā tur cīnīties nebijis īsti parocīgi, jo nācies stipri kaklu grozīt, sevišķi uz augšu vārdu bultas raidot, tad drīz apspriešanu pārsuņš uz koridoru, kur cīņā piedalījies viss precēto sieviešu personāls. Šai brīdī mēs divi ar bijām pārbraukuši.

Ernests nobeidza ar zaudējumu uzskaitīšanu: Leonteī kāja pušu, Peksim – galva, četriem trāpīts ar akmeņiem, pie pakalīdzīšanās līdz mūsmājas durvīm atņemt – viena velosipēdu taure, gorodovoju svilpe, Čakara jaunais revolveris un viss pēdējā nedēļā savāktais akmeņu krājums. Par laimi izdevies izglābt bungas. Zaudējumi bija smagi – tāds vēl nekad mēs nebijām cietuši.

Meklējot sakaušanas iemeslus, Ernests ar Lurihu gandrīz sakāvās: arī tas bija kas negadījies. Lurihs pārmeta pirmajam glēvumu, sauca to par panikas palkavnieku, Ernests apvainoja Lurihu dezertēšanā un gandrīz vai nodevīgos sakaros ar pretinieku: jo kā citādi pretinieks būtu zinājis par tā prombūtni, ja pašu mājas ļaudis to pamanījuši tikai kaujas priekšvakarā? Beidzot tomēr nomierinājāmies un vienbalsīgi izteicām atzinību visas Saulītenes republikas vārdā linumatainajam Andrejam par pašuzpurēšanos pie trumuļa glābšanas.

Pēc tam mums abiem bija jāstāsta savs ceļojums; mēs to arī darījām, nelaizdami, saprotams, visu sliktu, tā ka tie klausījās kā mazi kaķēni, pagraba krēslā acīm mirdzot. Kad stāsts bija nobeigts, nāca desmitiem teoriju, kā mūsu biedri būtu rīkojušies jūrmalā. Vairums piekrita Ernestam, kurš par vari gribēja atstāt Čakaru kaunā, – protiet, ka viņi, ja naudas vairs nebūtu, ielīstu ogļmucā un ar ogļu kuģi aizbrauktu uz Jauno Pasauli. Mēs tādu netiešu pārmetumu mazdūšībā noraidījām un apgalvojām, ka jūrmalā kuģis nevar piestāt: par seklu. Un pašiem peldēt līdz kuģim arī nav domājams: jo vai nav dzirdēts par haizivīm? Tas mūsu klausītājus kaut cik apmierināja, un tiem bija jāpiekrīt, ka mēs šinī gadījumā rīkojušies pietiekoši gudri.

Galu galā garastāvoklis sacēlās tik augstu, ka mums revanšs tuvākā nākotnē likās jau pilnīgi iespējama lieta. Vēl tikai jānogaida, kamēr mātes izņems no bērnodārziem tos, kurus tur nodeva pēc nelaimīgās kaujas. Šai izņemšanai vajadzēja notikt drīzi, jo uz to mātes spieda atkārtotās puiku bēgšanas pār Apollo sētu un Valmierielas patversmes žogu. Un, tiklīdz būsim visi kopā, tā atjaunosim arī savas mājas grimošo slavu.

Tas bija jo vairāk nepieciešami tāpēc, ka droši palikušie citu māju puikas tagad nekautrējās katrā izdevīgā gadījumā mūs aizskart, atgādinot mūsu neseno pametumu. Bet atriebt to vasaru mums vairs neizdevās: pienāca rudens, bet uzraudzība vēl vienmēr bija stingra, tačka ieslēgta. Bija jāgaida jauna vasara. Tā nāca ar jaunu sauli un jaunu revanšu Saulītenes republikai.

Beidzot viņa, sengaidītā revanša diena, pienāca. Tas bija kādu svētdienu.

Tēvi, tikko uzcelušies, skuva pie atvērtajiem logiem bārdas, kad mēs visi jaunās drēbēs salasījāmies pie parādes durvīm. Klusā svētdienas rītā mēs nedelverējāmies un mierīgi stāvējām dzestrajā ēnā. Visa iela bija neparasti klusa.

Kad visi puikas bija salasījušies, mēs devāmies ceļā: uz Grīziņkalnu. Tur jau kā svētdienā vēra vaļā balagānus. To priekšā, kaklus izstiepuši, mēs arī pavadījām svētdienas. Naudas mums nekad nebija, katrā ziņā tik daudz ne, lai varētu balagānā iekļūt, bet tas arī nebija vajadzīgs, jo gudri ļaudis mums pastāstīja, ka balagānos nerādot nekā vairāk par to, ko ārā uz paaugstinājuma.

Gājām ciešā pulciņā, lai atsistu gribu mūsu pretiniekiem uzbrukt. Uz smilšainā laukuma ļaužu bija vēl maz; lielais vairums – mūsu vecumā – ēda saulpuķes un koda riekstus. Atvērts bija vēl tikai gaisā sitamais spēka mērošanai; tur apkārt bija jau lērums puiku. Arī mēs tur piestājām, kamēr atvēra karuseli. To mēdza atvērt parasti kā pirmo no balagāniem.

Kad karuseļa īpašnieks nāca, pie ieejas jau stāvēja rinda puiku – ne jau lai sēstos iekšā, bet lai grieztu, īpašnieks labprāt lietoja šo lēto dzinējspēku, jo, ja pasolīja, ka par stundu griešanas atļaus piecas minūtes pavizināties karuselī, tad gribētāju palīdzēt bija vai cik. Uz senu laiku tradīcijas pamata, kuras vēsturiskais cēlonis nav izdibināms, šo karuseļa griešanas darbu bija monopolizējušas divu māju grupas: mūsējā un Lauku ielas, jo citu tik lielu puiku arteļu nebija. Mazākos arteļus pielaida tikai vēlāk – kad ne mūsējie, ne Lauku ielas zēni vairs griezt nejaudāja. Abas šīs mājas mijās griešanā, līdz piekusa: katra pa stundai, bet nekad kopā negrieza.

Arī to svētdienu mēs pirmie sabīrām aiz raibajiem karuseļa priekškiem. No Lauku ielas bija jau atnākuši vairāki; tie griezīs otru stundu, bet trešo mēs pie īpašnieka – resna kunga ar zelta ķēdi pār vēderu – bijām jau rezervējuši sev.

Grūtākais bija karuseli iekustināt: pret resnajiem baļķiem ar mazajām krūtīm atspiedušies, uzmodinājām viens otru, kamēr vidējais bomis iečīkstējās. Tad pati no sevis sāka skanēt milzīga leijerkaste. Jo ilgāk griezām, jo vieglāk lidoja karuselis, tā ka beidzot tas skrēja it kā pats no sevis: mazās kājas tikko paspēja līdzī – lai nākošais bomis pie apstāšanās neķertu muguru.

Mēs rāvāmies nosvīduši; vēl braucēju bija pamaz, kā mēs pa aizkaros izplēsto caurumu varējām redzēt. Viens otrs skrīverītis ar savu simpātiju, mazas meitenītes rozā kleitiņās, resnām mammucēm pie rokas, piedzēris atslēdznieks no Felzera un policijas kārtībnieks, iesaukts par Fazānu; īstais viņa vārds gan bija Fofanovs – tā viņš pie pavēstu izsniegšanas parakstījās. Fazāns izlietoja savu kroņa kalpotāja stāvokli, lai, kamēr vēl publikas pamaz, pagrieztos uz krēpjainā koka zirga. Uz stundas beigām ļaužu palika vairāk. Mēs būdā sākām svīst, noāvēm kājas, izmetāmies kreklos. Lai vieglāk ietu, dziedājām līdzī leijerkastei:

«Tir, lir, litam,
kas kaiš citam...»

Kad stunda bija pagājusi, mēs, lai arī noguruši, palikām pie stingras apņemšanās pēc tulianiešiem atkal griezt, jo par otro stundu arteļim īpašnieks jau maksāja naudā.

Tad sakāpām uz zirgiem, laivās, uz laivām un piecas minūtes, priekā reibdami, griežāmies līdzī ar «kungu bērniem», jo katrs, sākot ar fabrikas skrīveri, mums jau bija kungs. Braukdami uzsaucām: «Juh-cai!» un zobojām tulianiešus, kuri nu iekšā svīda: «Ātrāk, putrasmaisi, čangali, ātrāk! Uzmet uz ieriem!» Mēs bijām lepni, ka varam savus ienaidniekus komandēt. Par nožēlošanu piecas minūtes uz koka zirga muguras skrēja apbrīnojami ātri, un mums bija jākāpj lejā.

Vēlreiz atgādinājuši Ozoliņam, ka pēc stundas būsīm atpakaļ, mēs nokāpām.

Balagāni jau vērās vaļā, un mēs ar interesi noklausījāmies šīs dienas jaunās klaunu anekdotes un kuru kuplejas. Ja atkārtojās, kas jau bijis, mēs teicām aktierim priekšā, un tam negribot bija jāizmet kāds jauns triks, citādi pastāvīgā pirmo rindu publika zobotu to no panckām ārā.

Pie ceturtnā no balagāniem, kad koris nobeidza kādu pikantu kupleju un mēs dūšīgi aplaudējām, piepešā klusumā izdzirdām pūtēju orķestra skaņas. Netālās artilērijas kazarmās bija kādi svētki. Orķestris dūca himnu. Tas mūs uzjautrināja, bet vēl vairāk tas, ka Fazāns, himnu dzirdot, sastinga, roku pie cepures širmja pielicis. Mēs saspiedāmies ciešā pūlītī un, kad orķestris sāka trešo reizi himnu atkārtot, mēs pilnām krūtīm rāvām līdz:

«Bože, carja hraņi,²⁴
siļķes bez žaunām,
cāļi bez kājām, bez kājām gan!»

Fazāns dusmīgi bolīja acis un kustināja ūsas, bet no vietas nekustējās, kamēr mūzika beidza spēlēt. Tad, zobenu pie sāniem piespiedis, tas pasviedās sāņus un skrēja uz mums. Mēs izklīdām kā putnu bars – katrs uz savu pusi. Fazāns panāca tikai mazo Kārlīti, un, kamēr to nepalaida vaļā, mēs sekojām policistam. Kad tas aizgāja, saskrējām pie Kārlīša; tas pastāstīja, ka tam noprasīts, kā tēvu sauc un kur dzīvo. Mums palika vieglāk ap sirdi, un mēs gājām uz karuseli, kur nu bija jastājas darbā: stundai vajadzēja būt jau apkārt.

Izrādījās, ka stunda tiešām apkārt, bet, tā kā mūsu artelis nebija pilnā sastāvā, tad Lipa Tuliana ļaudis bija sākuši tūlīt griezt otru stundu. Tas mūs sanikvoja, un, tiklīdz karuselis nostājās, mēs prasījām, lai tie laiž mūs iekšā. Viņi atbildēja ar smiekliem, un arī resnais kungs smaidīja vien: nu par vēlu – kāpēc pirmīt visi nebijuši? Mēs saucām, ka tā ir nedzirdēta likuma pārkāpšana, ja vienam artelim ļauj divas stundas no vietas griezt. Nekas nelīdzēja. Kungs deva zīmi ar zvanu, un karuselis atkal sāka griezties. Mēs palikām apjukuši stāvam; visvairāk mūs sanikvoja tas, ka nu tulianieši mūsu vietā pelna naudiņu. Vēlreiz mēģinājām runāt ar kungu, aizrādot, ka mēs jau neesam vainīgi. Bet, kad tas smīnēja vien, mēs sākām bombardēt karuseli ar akmeņiem, mērķējot uz viņa krāsainajiem luksturīšiem. Mūsu dusmu izvirdumu pārtrauca divu policistu parādīšanās.

Mēs bijām spiesti galīgi noiet no skatuves un aizvilkāmies uz netālās fotogrāfijas sētu, kur stūrī pie mēslu kastes noturējām apspriedi. Mums garastāvoklis bija neparasti nopiests. Ernests tikko valdīja asaras, redzēdams, ka citi puikas tagad nevērīgi izturas pret mūsu māju. Taisnība tika taču kājām mīdīta: mums atņēma darbu, mūs zaimoja, par mums ņirgājās.

Un Saulītēnu krūtis dusmās izspiedās uz āru. Bez kādas spriešanas visi bija vienis prātis tanī ziņā, ka tāds stāvoklis nav ilgāk ciešams: bezkaunīgie kaimiņi ir jāpārmāca vēl šodien. Naids un rūgta apvainojuma sajūta mūs padarīja nemierīgus, mēs negribējām ne brīža vairs gaidīt, bet iet tūlīt izmisuši cīņā. Lurihs to neatļāva, jo tā būtu visu smilšu kalnu tradīciju laušana, ja mēs negaidot no muguras uzbruktu; bet aizlaist pretiniekus uz māju arī nevar, jo tur svētdienas dienā nekādi kauja nav izvedama, nerunājot nemaz par to, ka mūsu mājas tuvumā mēs tuvākā nākotnē vēl par kaušanos nevarējām ne domāt. Tāpēc nolēma raidīt pie Lipa Tuliana mazo Kārlīti kā sūtni. Tam līdzī iedevām ultimatumu, kuru visi kopā sacerēja:

«Ultimatums
no Saulītenes mājas puikām Lipa Tuliana karavīriem
un zem protektorāta atrodošajiem ciltīm.

Bālgīmaino brāli! Negēlīgā kārtā jūsu ļaudis pēdējā laikā aizskar mūsu māju. Pēc šīs dienas varmācības mēs prasām gandarījumu. Liekam priekšā: pieņemt šovakar kauju tanī vietā, kur Lauku iela iznāk uz smilšu kalniem. Citur un citā laikā nevaram. Mēs nelietosim nekādus ieročus, jo arī jums tādu līdzī nav. Arī akmeņus iepriekš nelasīsim, jei bogu, nē. Izsakām cerību, ka arī jums padoto kovboju ciltis izturēsies kā džentlmeņi un kausies godīgi. Ja kauju nepieņemsiet, skaitīsim jūs par trušiem un sevi par uzvarētājiem. Lūdzam ziņu atpakaļ.

J. Lurihs,
Olava tirdzniecības skolas skolnieks,
Saulītenes mājas cilšu virsaitis.
E. Kļaviņš,
indiāņu cilšu štāba priekšnieks».

Papīru salocīja, un uz tā Lurihs lieliem burtiem uzmeta: «A.g. Lipam Tulianam – Jēkabam Draviniekam, Lauku ielas kovboju cilšu vecākam». Un virsū trīskārt pastīpotu: «*Ļoti steidzoši!*»
Pēc desmit minūtēm Kārlēns atgriezās. No mūsu zīmītes bija stūris noplēsts, un uz tā stāvēja:

²⁴ Dievs, sargi ķeizaru (kriev.) – cariskās Krievijas himnas sākums.

«Kauju pieņemam. Nāksim, tiklīdz beigsim griezt. Lūdzam tikai bālgļimainos brāļus iepriekš akmeņus nelasīt.

L. Tulians».

Mēs gavilējām sevī no apziņas, ka izrēķināšanās stunda nav vairs tālu. Jo tuvāk tā nāca, jo nervozāki kļuvām. Bija jau piecas minūtes pāri noteiktam laikam – pretinieks vēl vienmēr nerādījās. Mēs sākām jau izteikt par to zobgalīgas piezīmes un staigājām, dūres vīstīdami un pēdējo reizi angļu boksa paņēmienus atkārtodami. Bijām ārkārtīgi uzbudināti un svēta naida pilni.

Sevišķi nervozēja tas apstāklis, ka kauja, gan uz pašu vēlēšanas, notika neparastos apstākļos: tālu no mājas, bez ieročiem. Bet citādi nevarēja. Uzbudinājumā mēs tiktāl aizmirsāmies, ka, uz trotuāra sastājušies, sākām lauzties, lai pārliecinātos par savu spēku. Tādēļ tikko neizcēlās konflikts ar jauniem strādniekiem, kas gāja uz Apollo iemest: tie mūs solījās nodot policijai par sabiedriskā miera traucēšanu. Kad beidzot izdevās no tiem atšūties, Lurihs pavēlēja ieturēt stingrāku disciplīnu. Tas arī bija pēdējais brīdis, jo apstādījumos parādījās Tuliana ļaudis: rokas bikšu kabatās sabāzuši, tie nāca un bezbēdīgi svilpoja visi kopā «Čižiku».

Kad bijām pietiekoši tuvinājušies, nomērījām acīm sev cienīgu pretinieku, un kauja sākās reizē uz trotuāra un ielas bruģa. Papriekš kāvās rokām, pie kakla ķerdamies, tad ņēma palīgā spiekus un apstādījumu stabiņus. Tomēr neviens netika ne uz priekšu, ne atpakaļ. Beidzot sāka

lidot pa gaisu akmeņi. Satiksme pa ielu tika pārtraukta, un tūkstoši ļaužu no balagāniem steidzās šurpu skatīt, kā viņi teica, «teātri par brīvu». Bailīgākie skrēja pa kalnu, kaklus izstiepuši, bet netrūka arī tādu, kas tieši pa apstādījumu zāli nošļūca leju, lai ņemtu daļību ciņā. Tādā kārtā, abās karotāju pusēs ieplūda svaigi spēki, kuriem no vienas vai otras puses uzvaras nebūtu ne silti, ne auksti, bet kuri izlietoja gadījumu pakauties; tie bija no tiem mūžam nemierīgiem smilšu kalnu saimes locekļiem, kas bez kaušanās nemaz nevar dzīvot. Izdzirduši kņadu, no Apollo izskrēja dzērāji; pudelēm pa gaisu vicinādami, viņi nemaz neizšķīra, ka mēs esam tie, ar kuriem viņi bija pirmīt lamājušies, bet steidzās mūs stiprināt, jo mēs bijām tuvāk Apollo ieejai.

Plīsa mestās pudeles, izgāzās stūra koloniālbodes logs. Pretinieku rindās pazibēja naži, kad piepeši atskanēja gari svilpieni un blāviens: «Policija nāk!» Bija atsteigušies policijas rezerves spēki no Mūrniekielas. Lielais vairums metās mukt, pazūdot apkārtējos vārtos. Bet sirdīgākie kaušļi palika, un starp tiem vissirdīgākie bija iereibušie un Saulītenes puikas. Pretiniekam apkaklē ieķērušies, tie to tumsāja, kamēr policisti tāpat abus saķērušos sāka vilkt prom. Mūsējie klapēja pa drūzmu tulianiešus, kurus naidis nebija tiktāl apmulsinājis kā mūsējos un kuri, laba neparedzēdami, steidzās mājup izklaidus. Mūsējie kā pēc norunas dzinās tiem pakaļ, kamēr tie lēni sagāja mājā, paziņodami, ka katra sadursme tādos apstākļos var nākt vienādā mērā par sliktu abām pusēm, bet spēkus noskaidrot tomēr neatļauj.

Mēs tomēr skaitījām sevi par uzvarētājiem: jo vai mēs vainīgi, ka policija izjauc revanša normālo gaitu? Aizgājām vēl uz Pērnavas ielu, kur patlaban krēslā notika ģenerālkaujas likvidēšana. Tika pierakstīti vainīgie, ķēra vēl bēgošos nažu varoņus. Lakatus uz pleciem uzmetušas, pie vārtiem drūzmējās strādnieku sievas, uztrauktas runāja, runāja, runāja. Lai mēs nekristu aizdomās, aizgājām mājup, beigu nesagaidījuši. Pēc divi dienām lasījām avīzēs par «atkal jaunu kautiņu Grīziņkalnā», kura beigās bija garš personu saraksts, kam pārsistas galvas, kas plātījies ar nazi un kas arestēts. Starp visiem minētiem nebija neviena tulianieša; no mūsējiem bija «nofangots» tikai viens – Lejnieku Tedis – par apstādījumu iežogojuma postīšanu.

Kamēr Tedis tupēja, tulianieši mēdza apgalvot, ka cietušie tomēr esot mēs. Uz to mēs aizrādījām, ka uzvara neapšaubāmi mūsu, jo Tedis iekritis «privātā lietā».

Tādā kārtā abas puses skaitīja sevi par uzvarētājiem un būtu neizbēgams vēl viens spēku mērojums; uz to mūs pavedināja tas, ka nevienam ne prātā nenāca meklēt sadursmes organizētājus

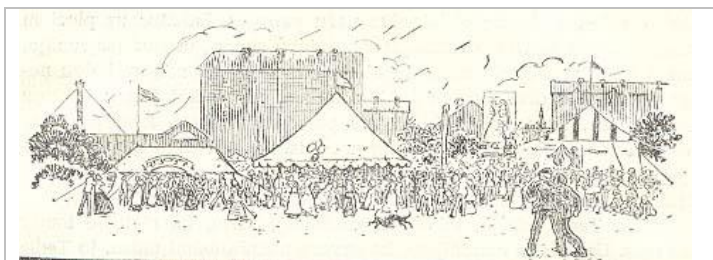
Vārnu un Lauku ielā. Bet līdz jaunai cīņai nenonāca, jo Rīgas dienvidos citu vasaru dūca jau lielgabali²⁵, pār Vārnu ielu lidoja aeroplāni un puikas, viens otru satikdami, noprasīja: «Uz kurieni, čomiņ?» – «Es uz Samaru». – Cits uz Tveru ar vagonfabriku, cits uz Ribinsku ar Feniksu. Kopā ar evakuējamo fabriku sastingušām mašīnām, kopā ar visu, kas dzīvs, spirts, cīņas alkstošs un stingumu nīstošs, Grīziņkalna cilšu saime aizgāja no Latvijas. Ne ar asarām, ar vaidiem – ar pārgalvību un smiekliem. Bezgalīgie ešeloni nesa uz austrumiem pa visām dzelzs dzīslām Rīgas tēraudaino muskuļu atomus. Lauku un Vārnu ielas saimes aizšalca dzimtajai straumei līdzi.

Vēl Vārnu ielas grupas izmēģināja roku Ventspils vokzālē, Maskavā kaujā pret krievu dzelzceļnieku puikām. Tā arī bija pēdējā biedriskā kauja. Maskavā tie izšķīrās, ienirdami miljongalvainajā Austrumeiropas jūrā, lai pēc dažiem gadiem atjaunotu cīņu jau daudz plašākā karalaukā: Vārnu ielas vietā par arēnu kļuva jau sestā daļa no zemeslodes.

Vārnu ielas republika tad mira. Vārnu ielas republikāņu saime cīņās dzīvoja tālāk. Un cīņās ar savu krūti aizsedza jauno republiku.

5

Smiltis un lejerkaste. Dzeltēna smiltis, gaudojošas automatleijerkastes, iereibušu puīšu «uh-cai-cā!», morožnieka baritons, grauzamo sauleņu skraukšķēšana, šāvieni par divām kapeikām koka vīrā ar bezpulvera šauteni, orķestra dārdi un drūzmā pazudušas meitiņas žēlās raudas – tā mana proletāriskā dzimtene svētdienā,

tāds viņas sabiedriskās dzīves centrs – alkohola tvaikos un brīvas pēcpusdienas brīvajā trakumā noreibušais Grīziņkalns. Un visam tam pāri – svilinošā saule, kas, šķiet, apstājusies debeslokā taisni virs mūsu galvām, lai saskatītu raibās žokejmices un košās matu bantes ap balagāniem, biezās masās ap šūpolēm un karuseļiem un neizbrienamā pūlī ap briesmīgo plakātu ar brīnišķo daiļavu, kura rij piecus metrus garu čūsku: nesaskaitīt tos raibumus saulei, kā nesaskaitīt putekļus mūsu aizsmakušajās rīklēs šai tveicīgā svētdienā. Bet saule tomēr glūn uz Grīziņkalnu, skaita caurumus balagānu audeklu jumtos, skaita trīskrāsainās flagas, glūn un smeļ pie sevis: «Ek, kā līksmo Grīziņkalna čolīši», – pasmaida, kad mūzikas pārtraukumos kreklos izmetušos artistu koris sviež dzidrajā zilgmē svilpienu pavadīto, no Pievolgas klajumiem pārvesto, bet mums tik radniecīgo

«Naudas man – graša nav,
tāpēc sirds – mierīga!
Būtu tā –...»

Bet refrēnu jau jaunās paaudzes auditorija velk līdz iecienītiem māksliniekiem – ja ne balsī, tad svilpojot – un katru sālītu vārdu saņem ar smieklu šalku, kas kā vilnis pāršalc pār jauno proletāriešu galvu jūru. Tūkstošgalvainā masa rūc, kaujas, mutuļo putekļos, jaucas un šūpojas čalā, glāžu šķīdoņā un mūzikā. Grīziņkalns līksmo. Un līdz tam līksmi smeļ saule, smiltis un leijerkaste.

«Ai, da, malacis!» sauca apkārtējie, kad mūsmājas piederīgais Neilandu Ādolfs uzsita trešo reizi bultu staba galā, ka nobrakšēja vien. Īpašnieks sniedza tam skārda medali ar nacionālās flagas lentīti un uzrakstu «Par stiprumu!», bet Ādolfs, sviedrus slaucīdams, sauca, lai liekot to pagali vēl caurumā: šis vēl gribot sist. Čuguna vīriņš izplestām rokām gaidīja staba apakšā, kad nākošam spēka vīram

²⁵ Šeit ir neskaidrība. Rīgas fabrikas sāka evakuēt 1915.gada jūlijā, bet Pirmais pasaules karš (priekš Krievijas) sākās 1914.gada 1.augustā. Tātad kara sākuma un evakuācijas vasaras ir divas dažādas vasaras. Tādā gadījumā kad īsti notika aprakstītais kautiņš Lauku ielas galā pie «Apollo» – 1914.gada vasarā, taču pirms kara sākuma, vai arī vēl 1913.gada vasarā? (Ticamāks ir pirmais, un tad puiku brauciens uz Jūrmalu ir noticis 1913.gada vasarā, kad autoram bija 13 gadi).

iepatiksies to triekt staba galā, kur tas dārdēdams atsitās ar galvu, lai tad slīdētu ātri lejā, kur uz viņu priecīgās gaidās jau raudzījās puiku acis. Čuguna vīriņam jau puspiere bija nodauzīta nemitīgā atsišanā pret plāksni staba galā, un ar katru dienu galva tam palika mazāka, bet, kad svētdiena klāt, tas nemitējās skraidīt pa stabu augšup, lejup; un, cik reižu tas palēcās, tik kapeiku no strādniekpuiku kabatām pārvietojās īpašnieka smagajā naudas makā.

Arī Ādolfs sniedza ceturto kapeiku, bet kā par brīnumu īpašnieks sist vairs neļāva. «Jā, bet kāpēc tiem, kas neuzsit galā, ļauj dauzīt, cik uziet? Kāpēc švakiem ļauj sist, cik gribas?» sauca saniknotie klausītāji, bet dzelzsgriezēja māceklis Rikucis, kurš bija atstājis jeb, kā viņš mēdza teikt, polim rīklē iegrudis jau tuvu pie pusrubļa un tomēr – medaļa nedabūjis, kratīja dūres: «Kur te ir kārtība? Taisnība, es prasu, kur te ir? Gorodovojam nodot jūs, afēristus un rīklrāvējus!» – «Tu, puika, nebrūkē tik platu muti, ka pats nenonāc častā²⁶! Bet jūs, kungi, atējiet tālāk, lūdzu, tālāk, laipni lūdzu!» Un vecais, rokas izplētis, centās pūli kaut cik atvirzīt no staba, lai nākošam sitējam būtu rūmes «iešvunkāt» milzīgo koka veseri. Kolīdz tas pieskārs Rikucim, tas iediedzās: «Klau, čomiņ, ko grābsties gar citu kabatām? Nebāzies uz ancuka!» Un stāvēja izaicinoši, rokas kabatās iebāzis. «Kuš, jaunais cilvēk, es jūs negrūžu – tikai lūdzu, ja jums ir goda jūtas!» – «Ā, nu tā ir cita valoda, tā arī būtu teicis. Žūliks tu tomēr esi!» Īpašnieks, muti plātīdams, bija pagriezies pret pāris pašpuikām, kas stāvēja aiz tā muguras, runāja ko par izlaistiem zēniem. «Spļautuvi aizver!» atsveda mūsu pulciņš, bet Rikucis pavilka no bikšēlēm Monte-Kristo pistoles²⁷ spalvu; nu bija arī pēdējais laiks laisties pa diegu, ja negribas sadurties ar gorodovoju vai cīņas alkstošiem pašpuikām, kuri par pārs medalīšiem būtu gatavi mūs īpašniekam par prieku iemizot un jau piedāvāja savus pakalpojumus, kuru pirmcēlonis bija paredzamā trofeja, jo tādas kā Monte-Kristo katru dienu vis nav dabūnamas. «Iesim, bračkas!» uzsauca mūsu vadonis, kura atšķirības zīme bija pie cepures piesprausta gaiša spalva. «Iesim labāk skatīties čūsku rijēju!» Bet ņirgātājiem pretiniekiem, kas jau atlocīja praķus līdz elkoņiem, pasvieda: «Piesargieties, memmiķi, ja mūsu ceļi krustosies kādreiz: šodien svētdiena – un mēs ar šādiem tādiem Daugavmalas Žaņiem neielaižamies!»

Mēs spiedāmies gar mušu apsēstiem saldumu galdiņiem, gar milzīgām limonādes pudelēm, kur pa virsu peldēja mušas, gājām, līdz potītēm grimdami mīkstajā smiltī, un nevarējām vien nomierināties: «Diez kāpēc neļauj sist vairāk, ja ņem trīs medaļus?» Tas mums šķita pagalam neloģiski. Kreicbergu Edgars vien neņēma strīdū dalību, sparīgi ar elkoņiem airējās caur pūli un tikai, kad sasniedzām brīvāku vietu, teica: «Es gan zinu, kāpēc neļauj!» – «Nu?» Un divi duči gaišu acu pāru pavērās viņa vasaras-plankumiem pārklātā sejā. «Tāpēc, ka tad Ozoliņam nebūs nekādas peļņas, jo viņam visu ieņemto naudu nāksies atdot atpakaļ medaļās». Tāds virsvērtības teorijas izskaidrojums mūs neapmierināja, un Rikucis to pārliecinoši apgāza: «Nepūt nu pīlītes: mūsu skolā viens māceklis no Matīsielas krautera-židiņa; tas teic, ka pie viņiem tādus medaļus spiežot ar štanci tūkstošiem dienā. Un nekādas ķeizara štempeles tur neesot vajadzīgas!» – «Kā nav vajadzīdzīgs!» iekarsa Ādolfs. «Pārovē tu taisīt – tūliņ būsi ķurķī iekšā!» – «Nu, tādi mazputniņi kā tu, tie jau mani neiebāzīs: esmu jau taisījis medaļus un taisīšu vēl!» – «Paskat, kas par plātīzeri! Atzīstas falšas naudas taisīšanā! Tu zini, kas par to draud? Tu zini, ka medaļis vēl vairāk vērts kā nauda?»

Šāds arguments jau bija nopietnāk ņemams: jā, kas nezina, ka medaļi, pat tādi vara medaļi, kādu fūrmanis Birkmanis nēsā svētdienās, vairāk vērti nekā sudraba rublis? Arī Ādolfs šķita apvainots: «Tu, puis, neizrunājies – pasaki, kā tu vari dabūt medaļi, ja nevari uzsist vīriņu līdz staba galam? Kur tu to ņemsi? Kas dos? Iznāk, ka es ar saviem muskuļiem esmu cūka, bet tu – nekas?»

Tikai tagad Edgars vīpsnodams noteica, ar nožēlošanu mūs no kāju pirkstiem līdz pierai aplūkods: «Es redzu, jūs vēl ļoti neizglītoti – tīri kā intelbeņķi: pie Krigeriem, kur es senāk dzīvoju, puiši taisīja medaļus, cik uziet!» – «Kā?» brīnā pavērās 12 mutes, mēmurā stingušas, brīnā par cilvēku, kurš saka, ka tepat pie Krigeriem taisīta viltota nauda. «Jā, kā t' mēs tā nezinājām? Krigeri taču, kā teikt, mums tīri vai padurvē!» – «Kā», atgīdās Ādolfs, «tu saki...» – «Jā, es saku: taisījām medaļus. Ļoti vienkārši. Pat nekādas ierīktes nevajag. Vajag tikai, lai būtu tramvajs!» – «Ar tramvaju?» – «Jā, ar tramvaju. Nu, un vajag vēl zukserus, vislabāk ar ērgļiem – tos var pārstrādāt fiks un fertig par īstiem medaļiem. Jums taču zukseri ir?» Kā nu nebūs! Patlaban gan zukseru sezona pāri – tā, kad sniegs iet nost: tad mēs sitam tos visās pavārtēs un, labās rokas pirkstus stāipīdami, mēram, vai nebūs kritis uz «konīti». Tagad knipelboku un laptušķas sezona. Zukseri guļ noglabāti līdz nākamam pavasarim puiku galdu atvilktnēs kā nelietojams kapitāls.

Mēs bijām izspiedušies pūļa priekšā pie balagāna ar čūsku rijēju. Milzīgā afiša krievu valodā vēstīja: «Lēdija Meri Kerstington no Baltimoras, caurbraucot no turnē uz Indiju, dos 3 viesizrādes!!!

²⁶ No krievu «участок» – iecirknis (policijas).

²⁷ Pneimātiskā pistole.

Ekscentriskā čūsku rijēja! Tropiska čūska lēdijas vēderā! Uguns rīšana! Zobena rīšana! Pasteidzieties – ieejas cenas nav paaugstinātas!» Bet uz smilšu kalnu mākslas cienītāju pasauli tāda reklāma vēlamu iespaidu neatstāja: visiem bija labi zināms, ka balagāni, savā starpā konkurējami, ārā uz pakāpēm izrādīs visu to pašu, ko iekšā, lai gan konferansjē katreiz sākumā atgādināja: «Godājamās dāmas un kungi! Izpildīs vienu no iekšā rādāmiem daudziem numuriem. Kas vēlas visu redzēt – lūdzam iekšā!» Mēs labi zinājām – pacietību, puikas, tikai pacietību: saule vēl nebūs sasniegusi Uniona skursteni, kad mēs jau divreiz tepat laukā būsim noskatījušies visu programmu par brīvu. Tāpēc pastāvīgā pirmizrāžu publika ar nicināšanu vēroja tos iereibušos švaukstus, kas «ķērās uz mušpapīra», pirka biļetes, lai «redzētu visu ansambli».

Mūsu māja parasti novietojās pret otro stabu no kreisās puses; tur bija savs aprēķins: kolīdz Spānijas mags San-Bernaro-di-Maloca locīdamies pārvērtā tasē iemestu vati smaržīgā kafijā un sauca: «Kungi, viens var nākt pārlicināties, vai nav īsta kafija!» – tā mūsu mājas puikas bija pirmie klāt un, nogaršojusi kafiju, to citiem nemaz vairs nesniedza, jo no mazās tasītes visiem nepietiktu. Mags labprāt mūs ieredzēja, jo bijām disciplinēti: citas mājas tikām plūcās ap tasīti, kamēr tā bija izlieta, un tad tikai, pēc zemē izlietā šķidruma krāsas, nācās vērot, vai tur tiešām bijusi kafija. Mēs nekad ne piliena neuzlējām uz maga raibā zīda uzvalka, bet, dzelzs lokā ap to saspiedušies, aizsargājām to savu puiku, kuram bija rinda dzert. Lūpas piedurknē noslaucījies, tas plašās auditorijas priekšā apliecināja, ka dzertais šķidrums tiešām bijis kafija. Mūsu mūžīgie ienaidnieki – Lauku ielas puikas gan bija palaiduši baumas, ka mums tāpēc dodot dzert, ka mēs esot sakaros ar magu, kurš esot blēdis; tāds apgalvojums bija nespēka apziņas un izmisuma auglis – īsti džentlmeņi līdz tādām zemiskumam nekad nenolaistos. Nevarēdami tomēr atrast īsto baumu palaidēju, mēs apmierinājāmies ar to, ka kādreiz arī saviem pretiniekiem pasniedzām iegūto tasiņu, teikdami: «Dzer un neplarkši! Nav jau žēl!»

Šodien, kā jau viesizrādes gadījumā, kafijas nebija; tikko nostājušies par medaļiem runāt, mēs izdzirdām aiz muguras: «O, ko es redzu! Atļaujiet man, ser, sirsnīgi spiest jūsu godīgo roku!» Priekšējie nemaz galvas nepagrieza atpakaļ, jo tāpat labi zināja, kas tuvojas: tas bija Lienas ielas indiāņu cilts virsaiša palīgs Vilis. Izteicienu par rokas spiešanu tas bija atradis romānā «Bez dzimtenes un mājas jeb – mīlestība nepazīst šķēršļus», kurš iznāca neskaitāmās burtniecās; šī romāna varoņa izteicienu Vilis mēdza lietot lielos jūtu uzplūdu gadījumos.

Tiešām, Kordiljeru cilts bija ieradusies un nostājās aiz mums; vadonis bija atkņopējis blūzi it kā aiz karstuma, bet patiesībā – lai visi redzētu uz krūtīm uztetovēto ķenguru un virs tā – lidojošu bumerangu, kas gan vairāk līdzinājās banānam. Zem tā burti: «E.K.L.E.»²⁸, kam bija nozīmēt – «Ērgļaknābis no Lienas ielas».

Tā kā pienācējiem nedrīkstēja izpaust, par ko tikko runājām, tad visa Vārnu ielas saime tūlīņ apklusā. Bet, tā kā jautājumu nevarēja atstāt pusizšķirtu, tad pēc vairākkārtējas saskatīšanās Edgars teica draugiem: «Sanāciet rīt vienpadsmitos, tad iesim taisīt – zināt, tos. Salasīties pie bēniņu durvīm». – «Kas? Ko jūs iesiet taisīt? Vai mēs arī nevaram iet jums līdzi?» teica Ērgļaknābis, bet mēs viņa piedāvājumu noraidījām un no tālākiem paskaidrojumiem atteicāmies, apgalvodami, ka tas ir liels sekrets.

Lienas iela, kura citādi bija miermīlīgās attiecībās ar mums, viļņojās, bet nedabūja nekā vairs paprasīt, jo uz pakāpēm iznāca gaišmate meiča, kuru mums stādīja priekšā kā lēdiju Meri Kerstington no Baltimoras. Viņa bija klusa un pietvīkusi. Mēs saucām, lai rij čūsku, bet tā nekā neatbildēja: platām acīm raudzījās mūsos. Konferansjē paskaidroja, ka slavenā māksliniece protot tikai angļiski. Tad divi vīri vēla milzīgu mucu – petrolejas mucas lielumā, daudzām naglām aiznaglotu. Teica, ka tur iekšā gulot saritinājusies čūska, bet to varot laukā laist tikai balagāna iekšpusē, kur esot aizsprostojumi: tur arī notiekot rīšana. Te viņa varot sakost cilvēkus, un no viņas izskata vien jau daudzi sabīstoties. Rikucis gribēja pieķert vīru pie meliem, uzsauca: «Dajoš čūsku!» – un grāba ar roku biksēs pēc Monte-Kristo, bet citi laikā viņu savaldīja, norādīdami, ka gorodovojs pienācis mums gluži klāt. Pistole tāpēc gandrīz būtu aizgājusi garu ceļu.

Lai likvidētu nepatīkamo situāciju, izlēca pats mags ar melnu kasti, kurā bija sabērtas dažādu krāsu bumbiņas ar numuriem, viņš teica, ka ar aizsietām acīm no aizklātas kastes izvilksot noteiktu bumbiņu un, ja vajadzīgs, trīsreiz no vietas. Viņš mētājās ar zizlīti un, raugi, tiešām izvilka visas trīs reizes 47. bumbiņu, lai gan visas bija gluži vienādas. Tāds numurs varēja atstāt iespaidu uz jaunpienākušu publiku, ne uz mums – tikko mags beidza, mēs izvīrījām Ādolfu, kurš izdarīs to pašu, – tā neesot nekāda skunste. Auditorija uzgavilēja, kad Ādolfs, roku no kastes izvilcis, parādīja 47. bumbiņu. Mags nobāla, tad teica: «Jaunais cilvēks, parādiet roku!» Jaunais cilvēks vilcinājās. Tad mags

²⁸ Vārdu «iela» toreiz rakstīja «eela».

to saķēra aiz piedurknes, pacēla gaisā un kaut ko izņēma no saspīestās puisēna dūres. Tas bija magnēts – brīnumains magnēts, no kura Ādolfs nekad nešķīrās. Gribēdams būt augstsirdīgs, īpašnieks atstāja magnētu puikam, tikai piekodināja nekad vairs ar šarlatāniskiem paņēmieniem nejaukties, kur strādā mākslinieki. Varbūt šai augstsirdībai bija arī citi iemesli – kas to lai zin! Auditorijai neļāva atlaisties, izbīra uz pakāpēm viss ansamblis un gribēja sākt dziesmu, bet puikas to neļāva, uzraudami:

«Ar ko tu tirgo?
Ar sīku rīsu!
Ar ko tu slimo –
...²⁹ Karamanščiki, čiki, čiki...»

Konduktora Peksis bija nopircis mazu svilpi pogas lielumā, ar caurumu vidū. Starp lūpu un zobiem to iespiedis, tas svilpa refrēnu līdzī. Tāda svilpe bija jaunums mūsu aprindās, un mēs laimīgi klausījāmies, kā tā spiedoši pārkliedz pat mūsu balsis, kuras bija nomāktas jau ar dziedāt iesākušo kori. Kora priekšā dailā Merija un mags dziedāja līdzī krieviski. Ar tik daudzu valodu prašanu viņu respekti tikai pacēlās puiku acīs.

Vēlu vakarā, kad karuseļi mirdzēja daudzkrāsainās ugunīs, kad katrs trešais no pieaugušiem jau grīļojās, mēs devāmies uz māju, sprieždami, ka jaunie mākslinieki, sevišķi Merija, ir tomēr nopietni ņemami. Tikai Rikucis negribēja piekrist, ka viņa varētu norīt tik lielu čūsku kā mucā. Tāds aizrādījums uz tilpuma nesamērību gan mūs uz mirkli apžilbināja, bet tad arī viss apstāklis bija izskaidrots: mēs nospriedām, ka mucā jābūt arī zāģu skaidām, lai čūskai būtu mīksti gulēt – viņa taču ceļojusi šurp no Baltās jūras. «Nē, vēl nesaki nekā par to galīgi», noteicām mēs, pie parādes durvīm šķīrdamies un naktstumsā viens otram atgādinādami: «Neaizmirsti, kur jābūt rīt pulksten 11!» Uz to ikviens skatījās par savu pienākumu atteikt: «Jawohl!»³⁰

* * *

«Nāču, pamaisi putru, ka nepiedeg! Noskriešu pie Pētersona pēc tīriņdesām. Jāizvāra papam. Tu aiznesīsi uz fabriku. Papa mājā šodien nenāks», teica māte, sniegdama man pavārnīcu. Kamēr māte no papīra bundžas izņēma naudas maku, es dūšīgi griezu ķēpaino biezputru, bet galvā man griezās viena doma, ko maisīja puiciskā intelekta karote: «Jedritvai-šnitvai, vot tak pārsteigums! Ej nu uz fabriku, kad tai pašā laikā jābūt uz medaļu taisīšanu. No fabrikas iešanas būtu jāatraisās, bet kā?» Es tā nogrimu domās, ka pamodos no rezignācijas tikai tad, kad izdzirdu mātes balsi: «Ak slampans, vai tu redzi ar maz, ko dari? Tev taču šķīst grāpim pāri. Tu man visu akmeseri esi nozieķējis!» Es pametu skatu šai pasaulē: mātei bija taisnība šoreiz. Tiešām: uz akmesera bija pamatīgi komati, tādi kā uz mūsu māju brandmūriem zem Dancigera sludinājumiem, un lieli pilieni. Uz karstās plītes čurkstēja mazas korāļu saliņas, no baltām ātri pārvērzdāmās brūnā masā. «Ak nedod dievs tādu līderību! Kur tev galva?» viņa rājās, rādīdama, kā jātur pavārnīca. Tad aizslēdza durvis no āra un, tupelēm čabot, pazuda trepēs. Es mehāniski griezu pavārnīcu, smagas domas domādams.

Piepeši pa atslēgas caurumu dvesa kāda balss: «Janka, vai tu mājās?» Mute runātājam bija piespiesta pie pašas atslēgas, tā ka balss noskanēja dobji kā miroņu pagrabā. Es to pazinu: tas bija Ādolfs. «Jā», es atteicu, no plītes nenoiedams un katlam priekšā pavirzīdamies, lai biedrs neredzētu, ko daru. Viņš pa atslēgas caurumu laikam to jau bija manījis un atkal dobji dvesa: «Tu, liekas, nevari iznākt, bet mēs tūlī iesim uz Ērgļu ielu – tu zini, kādā lietā». Man bija kauns teikt, ka mani var aizturēt māte un kādēļ. Putras vārīšanas dēļ! Jā, vai tas bija puikas cienīgs darbs? Tā būtu firmas blamāža uz līdzenas vietas. Tāpēc es uzsaucu skaļi un jautri, lai mani dzirdētu aiz durvīm un lai nenodotu savas šaubas: «Esi drošs – vīrs un vārds! Teikts – un būšu beštims!» Bet tai brīdī jau dzirdēju, ka aiz durvīm Ādolfs kādu cukuraini laipni sveicināja: «Labdien!» Bet mana māte dusmīgi ko atteica par vazāšanos gar svešām durvīm, galu un negalu un, atslēdzot durvis, jau runāja, pie manis griezdamās: «Ak tā! Tu iesi? Kur tu iesi? Kurp jālēkšā? Vai nezini, kāda gaita priekšā? Vai aizmirsi, ka pēc fabrikas jāņem rokā Vereščagins? Vai uzdošanas izrēķinātas?» Man grīda šķita grīļojamies no šo nežēlīgo vārdu klauzieniem. Es tomēr nekā neatteicu, jo baidījies pazaudēt piedegumus no katliņa dibena, kuri man bija apsolīti. Tos nekādi nedrīkstēja zaudēt, un viņu dēļ es vēl ne tādas vien kliekdošas netaisnības gatavs

²⁹ – ar sifilīsu! – tāds, protams, ir izlaistais turpinājums. Oriģinālā dziesmu, šķiet, dzied krieviski, taču arī tur saglabājas tās pašas atskaņas: «...мелким рисом – ...сифилисом». Kad Jānis Grīziņš rakstīja šīs atmiņas, viņš jau arī pats bija inficējies ar sifilīsu.

³⁰ Jā, tieši tā, saprotams! (vāc.).

biju paciest, jo ir taču tikai trīs delikateses strādniekpuikas nepretenciozai māgai: putras piedegumi, skābs gurķis, kuru kožot zupa šķīst, un ziemā – no tirgus aukstuma siltā istabā mātes atnestais nēģis.

Bet, kad māte jau kasēja piedegumus ar nazi un es tos steidzīgi grūdu mutē, paliku atkal drošāks. Beidzot, kad redzēju, ka katla dibenā vairs nekā liela nav, pārlicis nolēmu riskēt un teicu monotoni, itin kā runa būtu par ko visai saprotamu: «Man jāuzkāpj pie Nagliņu Jankas!» – «Nē, nē, kas par iešanu – tev drīz būs jāiet uz fabriku. Aizskries pa gaisu, tad rokā vien dabūt nevarēs! Kurvis tūlīt būs gatavs, varēsi iet». – «Nu, tad dod man sešas kapeikas, ja neļauj iet pie Nagliņa: man jāpērk zīmēšanas burtnīca. Janka gan solīja dot tīras lapas no savas pērnās burtnīcas, ko man pielīmēt savā. Bet kad ne, ne! Man jau arī labāk: skolotājs rājas, ja līmē lapas!» Beidzot pārliecināti piebilda: «Jā, labāk gan būs pirkt jaunu!»

Es jau iepriekš zināju vienīgo atbildi, kura no mātes uz līdzīgu priekšlikumu bija iespējama. Nebiju maldījies: «Kā? Vai t' vecā jau pilna? Cik sen sešas kapeikas devu? Kur t' viņas liec? Rādi šurpu!» Es teicu, ka burtnīca jau pie Nagliņiem, kur līmē lapas, un ka es zīmējis tikai to, ko skolotājs liek. Es uzskaitīju: māja ar trīs skursteņiem – viens, bloda ar kaulu – divi, kanarijas putniņš – trīs... «Ko tu man stāsti! Ej tūlīt nones burtnīcu! Nevar taču sešas kapeikas pa gaisu mētāt! Man ar viņas no debesīm nekrīt!»

Es nelikos divreiz šos saldus vārdus atkārtot; brīdi šaubījos tikai, vai iet pie kumodes atvilktnes, kurā bija mans zukseru krājums. Bet, tā kā māte tad tūlīt noprastu manus nodomus, nolēmu nemēģināt riskanto operāciju: labi, ja pats ticis laukā. Laimīgs, ka brīvs, es izspurcu pa durvīm: vienpadsmitos pie bēniņiem! Tālākais nav no svara!

Pie bēniņu durvīm visi lūgtie bija pilnā skaitā: septiņi puikas, četras meitenes. Mazākām par tādām lietām nemēdza stāstīt: plāpīgas. Puikām bija līdzī sērkokļu kastītes un tūtas, pilnas zukseriem, arī mātei nozagta diegu spole vienam otram. Visvairāk zukseru bija Rikucim. Jautāts tas konfidenciali paskaidroja, ka aplasījis savam vecākam brālim-reālistam³¹ visas pogas no mēteļa. Man bija jāatzīstas, ka savas pogas esmu atstājis istabā. «Tad ej taču atnes!» Es izvairījos no tiešas atbildes, teikdams, ka istabā nevaru tikt. «Kas par niekiem – es iešu līdz!» Bet Ādolfs, tam roku uz pleca uzlicis, teica: «Nē, to nevar! Es jau tur nesen uzskrēju virsū vienam cerberam!»

Mēs nožēlojām, ka mums visiem tik maz puiku dzīvi saprotošas mātes, bet zukseru lietā ar to nebija līdzēts. Cerēdams, ka puikas viens otru gan labāk sapratīs, es teicu, lai man aizdod kādus zukserus. «Nudie', man atvilktnē daudz, tikai tagad nevaru dabūt!» Nevienš nedeķa, jo medaļus taču vis katru dienu netaisa. Izejvielas taisni fabrikācijas brīdī neviens negribēja dāvināt. Galu galā es biju ar mieru iet arī bez zukseriem – tikai skatīties. To nepieļāva. Mazā Zelma gan pastiepa savu saujiņu, kurā gulēja divi zukseri: viens gludais, otrs – bitovs. «Nem!» vairāk viņa par lūpām nevarēja izdabūt: citu pateica tumšās acis. Es sekundi vilcinājos, bet tad man ienāca prātā agrāk piedzīvoti gadījumi, kur līdzīgi krāmi bija noderējuši par pamatu tenkām, man asinis sakāpa vaigos, kad iedomājos, ka tie paši puikas un meitenes, kuri tagad ziņkārīgi vēro, ko darīšu, tie paši rītos un vakaros skandinās: «Zelma – Jānim brūte, Zelma – Jāņa brūte»,³² Es saku, visu to apsvēris un savas jūtas uz āru nenododams, es strupi atbildēju: «Pateicos, bet atteicos!» Puikām tas gaužām patika, jo uz sentimentalitāti viņiem bija oža, un to viņi izsvilināja no Vārnu ielas kareivju apziņas. Aizkustinātais Rikucis lika man priekšā doties vēlreiz uz viņu dzīvokli – atslēga šim esot – un norežīt brāļa mētelim atlikušās pogas. Palikusi vēl viena rinda, pie šlices – divas, pie cepures – divas mazās, kopā – vienpadsmit. Tā kā tāds uzņēmums bija saistīts ar izdevību parādīt savu dūšību un rehabilitēties par bailēm no cerberiem, es piekritu. Tai pašā mirklī no apakšas atlidoja tāla, pazīstama balss: «Jāni, ū-ū! Jāni, ū-ū! Nāc pēc kurvja!» Mēs sastingām un nepakustējāmies, kamēr dzirdējām, ka māte, velti izgaidījusies, aizcērt durvis.

«Gaidiet!» mēs nočukstējām un pa aukstām akmeņa trepēm noslīdām trīs stāvus zemāk: tik klusi, ka ne mazākais troksnītis nebija dzirdams no basām kājām; durvis slēdzām vēl klusāk, lai mana māte neizdzird, – Rikuča dzīvoklis bija gluži blakus manējam.

Beidzot mēs iekšā. Mirklis – un kaste vaļā. Smird naftalīns, birst laukā, bet mēs tik griežam, nevar nogriezt – steidzam kost ar zobiem skaistās pogas. Rokas trīc. Ik brīdi var pārnākt Rikuča māte no tirgus. Tomēr nekas: viss izdevās laimīgi, tikai, durvis aiztaiso, nīprā patentatslēga iekampa Rikuča blūzes stūri durvju starpā.

³¹ Reālskolas audzēknim. Cariskajā Krievijā pastāvēja divu veidu vidusskolas: klasiskās ģimnāzijas un reālskolas; pirmajās uzsvāru lika uz tādiem priekšmetiem kā latīņu valoda; otrajās – uz tādiem kā matemātika. Skolniekiem bija formas tērpi ar īpašām pogām, līdzīgām karavīru mundieru pogām.

³² Šeit ieskenētā grāmata tika izdota 1957.gadā, bet 1958.gadā Rīgas kinostudija uzņēma filmu «Latviešu strēlnieka stāsts», kurā viens no galvenajiem varoņiem – Rīgas «pašpuika» Jānis (Pipars; Eduarda Pāvula attēlojumā) – mīl un apprec Rīgas meiteni vārdā Zelma. Ir acīmredzams, ka filmas veidotāji tīšām sasauca ar Grīziņa «Vārnu Ielas Republiku».

Tas rāvās: neslēgt taču otrreiz durvis. Izkrita skanot viena poga uz grīdas. Tūlīt nolarkšķēja ķēde manā dzīvoklī, un pa šķirbu raudzījās māte. Mūs ieraudzījusi, izbāza galvu, noteica: «Fu, kā nobijosi! Domāju, ka žiptēiki staigā, durvis mūķēdami! Pagājšnakt pat Vekteram atslēguši durvis un iznesuši lapsādas kažoku!» Mani ieraudzījusi, tā meta dusmu zibeņus: «Nu, kur tu tik ilgi staigā pēc burtņicas? Nāc iekšā, kurvis gatavs!» Es teicu, ka gribu pagaidīt: Nagliņu Janka vēl nav mājās. «Kā nav, pirmīt pati redzēju – ar veselu tādu delveru bataljonu kā pats! Gan vēlāk dabūs – bet tagad steidzies uz fabriku! Ka nenokavē!»

Es apmijos ar Rikuci daudz izteicošiem skatieniem. Neatlika nekas cits kā pēc zukseru iegūšanas doties istabā. Noguldījīs vienpadsmit pogas kabatā, gāju arī.

Kurvis jau gaidīja gatavs. «Rau, tā ka tu pasaki papam: šitajā bļodiņā tauki, te desas, te maize. Nes godīgi – ka neizlej! Un, mājās nākot, gapeli noslauki – citādi sarūsēs!»

Ea klausījos. Deguna galā līda milzu asara. Domās biju pie bēniņu durvīm. Dzirdēju, ka puikas aiziet bez manis. Es gērbu tīru blūzi. Jāiet. Ak grūtā dzīvīte!

* * *

Iela. Gar abām pusēm piecstāvu kolosi, nokvēpuši un apdauzīti. Starp tiem – apaļiem akmeņiem bruģētā smilšainā iela, melni kvadrāti uz trotuāra ķieģeļiem no pusdiensaules svelmes. Man bail, ka nepārlīst tauki pār bļodas malām, tāpēc eju gar sienmali, jo citādi var iztraucēt vista vai ceļu pārskrejošs kaķis. To ieraugot, trīs reizes jānosplaujas, citādi var dabūt rozi zem tās acs, ar kuru kaķi papriekš ieraudzījis.

Es velkos lēni pa vēso paēnu. Tik tīkami skart mazām kājām aukstos ķieģeļus. Es velkos lēni, jo viss kas jāapskata: i rīziņu tīrītāju jaunā šaupele, kura netīrumu smelšanai atzīstama par praktiskāku kā vecā; i jaunais loga iekārtojums stūra veikalā, kur es vairākas minūtes pavadu, gribēdams izšķirt jautājumu, vai logā izliktās bonbongās tiešām kas iekšā, vai tikai uzbuktēti papīriši; kad tas noskaidrots, ilgi grozos pie grāmatveikala ar mīklaino grāmatu «Romeo un Jūlija», kuras vāka bilde man devusi iemeslu sacerēt desmitiem viņas izskaidrojumu. Nav feniņu, ar ko to nopirkt. Bet nez vai tas būtu arī maz vēlams: ja arī manis izdomātie stāsti nav tik skaisti, tad viņiem tas pārākums, ka tur darbojošās personas – abas no mūsu mājas: es un mašīnista Zelmiņa. Vēlreiz nodrebinajies, iedomājos, ka uz vāka zīmētā Zelmiņa nokļuvusi miroņu kambarī, man pārscrien drebuļi arī par savu dzīvību: es apskatu, vai saule neskar spuraino galvu, – var dabūt saulesdūrienu – un tipinu tālāk.

Lienas ielā – milzu nams, jauns un stalts. Bet durvju stikli tam jau izdauzīti, siena pievārtē norakstīta nezināmu literātu izteicieniem, kuri jāteic, tomēr stipri stereotipi. Es redzu arī šos literātus: mazās kājas krustām salikuši, tie iesēdušies uz parādes durvju sliekšņa un, lapu uz trotuāra izklājuši, spēlē ričraču, kamēr, no bodes nākdama, sieva tos padzen prom no durvīm. Tad tie pāriet uz nodarbošanos ar mūziku un, lūpas savilkuši, svilpē visi četri kādu debešķīgu āriju. Es ieklausos – tā tomēr nav ārija! Kā četri cīrulēni tie sviež rīta gaisā, vienam ar roku takti rādot:

«Slavens, lai slavens mūsu krievu cars, dieva kunga mums dots kungs un valdnieks!»

O, es zinu šo dziesmu: to zina visu jauno proletāriešu Rīga. Šo dziesmu mācīja skolās to vasaru, kad ķeizars iebruca Rīgā; arī mūsu skolā vecais skolotājs, saukts par Čapurīti, to mācīja, un mēs, špalerās gar ielu nostādīti, to dziedājām. No tā laika dziesma kļuva ļoti populāra: to dziedāja, zukserus sitot, no skolas nākot, to dīca, uz lieveņa jumta pievakarē tupot. Nedziedāja to tikai, zvirbuļus ar cilpu ķerot. Arī man gribējās parādīt, ka esmu skolnieks, tāpēc, savilcis lūpas, piebalsoju:

«Ar viņu kļūs laimīga Krievzemes tauta!» – lai gan krieviskos vārdus nesapratām un viņu izskaidrošanas ziņā pastāvēja apkārtņē divas teorijas, kuras abas bija dibinātas uz krievu vārdu tīri fonētisko līdzību latvju vārdiem. Lai tomēr būtu kaut cik baudas arī prātam, ne jūtām vien, tad vispār pieņemts bija pēc katrām divi krievu rindām uzvilkt vienam no puikām gari:

Nav grūt, nav grūt
par ķēkšu Rīgā būt!

Es eju garām muzikantiem. Apzinīgi svilpodams, brīvo roku bikšeles kabatā iebāzis. Es viņus neuzrunāju: citādi domās vēl, ka man bailes. Mūsu starpsētiskās nerakstītās tiesības prasa, lai svešinieku apsveic savā teritorijā, ne otrādi. Un vietējie šinī gadījumā ir – es tos zinu – Ērgļaknābis, Ķeseļu Vilis, Nažu Kristaps un Ringolds, saukts par Suņubiksi. Nosaukums cēlās no lamuvārda, kuru Ringolds vietā un nevietā lietoja, katru saukdams par suņubiksi un izteikdams šo vārdu ar bezgalīga riebuma sajūtu. Kamēr šis vārds bija piekleķerēts viņam pašam kā pilsonisks pseidonīms, tas ne labprāt to vairs lietoja.

«Moins, Janka!» noklaudz klusajā ielā, pa kuru skraida tikai suņi izkārtām mēlēm un puikas pārsistiem stilbiem un sadzijušiem puniem mazajās pieres. «Zdorovo, bračkas!»³³ es atteicu. «Ko labu fīnglierējat?» – «Nav jau ne velna», atbild Kristaps, «tā pa pusei. Ieraujam šo to, mainām binkstiņus, kauļējam vecas spalvas. No mizkastes izvilcām trīs vecas kalašas, glabājam, kad Icigs nāks. Vai tev nav nekā ko pašeftēt? Spalvas, vai?» – «Nē, nav līdzī! Bet varbūt pārkat zukserus – saprotams, par labu naudu, prece ir jauna, svaiga, nebrūvēta!» – «Nē, ar tiem mēs tagad neandelējamies – sezona pāri. Bet ko tu viņus līdzī nēsā? Un vēl tik spožus, jaunus?» Vārdu pa vārdam – un es, nevarēdams nociesties, izstāstīju Ērgļaknābja ļaudīm par mīklaino viltotas naudas fabrikāciju, kuru sāks šodien mūsmāja.

Puikas bija pārsteigti. Ērgļaknābis teica: «Es vakar pa ausu galam dzirdēju pie teātra. Tūlīt nodomāju, ka jūs ko neatļautu gudrojat. Bet nu – nekas! Kāpēc tu pats nepiedalies?» Es izstāstīju savas bēdas, nostādīdams lietu tā, ka es eju ne tik daudz mātes sūtīts kā aiz līdzietības pret tēvu, kuram citādi būs jākvērn neēdušam.

Ringolds nospļāvās un teica: «Esi gan tu zdrastiņhuzis! Būtu, mazākais, paskatījies, kā naudu taisa! Vai nu tāpēc tēvam pusdiena aizbēgs – gan jau aiznesīsi». Bet es nebiju šoreiz pierunājams. Beidzot vienojāmies tā, ka es tos aizvedīšu līdz stūrim un parādīšu vietu, kurp mūsējie aizgājuši, bet pats došos uz fabriku.

Kristaps atkņopēja blūzi un aizbāza aiz tās ričrača vākus. Kad aizkņopēja – bija gluds kā dēlis. Figūriņas Vilis sabāza tēva vecā tabakas maciņā, kuru tas vienmēr nēsāja pie jostas un lepni sauca par patrontašu. Nu varējām iet.

Ejot Ērgļaknābis, man pie elkoņa piespiedies, pačukstēja: «Kas tev kurvī smaržo? Vai karbinade?» Es teicu, ka ne, – desas. «Knobloki?» – «Nē, tīriņu». – «Nevar būt!» tas teica. «Es pazīstu pēc smakas!» Un gribēja papīru atsegt no kurvja virsas. Es to nepieļāvu: tauki var izlīt. Viņš vēlreiz apskatīja no visām pusēm manu kurvi, tā, ka man tapa pat neveikli un es steidzos rādīt tam melnos punktus, kas kust pie Sarkanā Krusta slimnīcas: tie mūsmājas puikas. Kordiljeru cilts loceklis noteica: «Mersi, draugs, par izpalīdzēšanu». – «Ne par ko!» – «Auf kuk!» – «Jumalaga!» Un lieliem soļiem devās pie manējiem.

Es pavēros baznīcas tornī: 17 minūtes priekš 12. Divi minūtes jau vēl varētu palikt. Bet nē – tik vien būs kā aizskriet līdz vārtiem. Redzēt, vienalga, nevarēs.

Es šaubīdamies stāvēju sastindzis uz stūra. Puikas ko krāmējās tālē gar sliedēm. Arī Zelmiņa rūtainā kleitiņā pazibēja baznīcdārza vārtos. Tie smēja, Ērgļaknābi tuvojamies ieraudzījuši.

Nu es arī nevarēju vairs izturēt. Es savilku lūpas, izlaidu garu trinkšienu – svilpošanas vietā. To pie mums sauca par diskanta svilpienu, lietoja to visvairāk mazākie. Citi izlietoja svilpienu, divi pirkstus mutē iebāzuši, trešais svilpiens – tā saucamais lakstīgalas – dziesmu svilpšanai un beidzot ceturtais – mežoņu svilpiens. To taisīja ar trīs kapeiku svilpītēm pogas lielumā, kāda, kā jau teikts, bija pagaidām tikai Paltraku Peksim, kurš to nevienam nekad nedevis: samaitāšot, ko tad. Cauru dienu tas viņu mutē aiz lūpas turēja.

Ērgļaknābis atgriezās. «Ā, tas ir labi, ka tu ar nāc! Do' ču, es palīdzēšu kurvi nest!» Es pateicos. Gan aiznesīšu pats. Ķeseļu Vilis, satvēris manu roku, teica: «Es redzu, Janka, tu nemaz neesi tāds muļķis, kā domāju. Atļaujiet, ser, sirsnīgi spiest jūsu godīgo roku!» Es atļāvu.

Kad sasniedzām baznīcdārza vārtus pretī Artilērijas ielai, tramvajs jau bija gabalā. Nevienš tomēr laukā vēl nelīda. Atskanēja griezīgs svilpiens; es to pazinu – tā bija Pekša svilpe. Paskatījies, no kurienes skaņa nāca, ieraudzīju arī tā sadauzītās kājas, kuras nokārās no kāda koka zariem. Pats tas bija paslēpies lapu biezoknī. «Viņš – mūsu signālists. Sēž novērošanas tornī», man paskaidroja. «Ziņo, kad tramvajs nāk. Ar svilpi!» Pēc svilpiena puikas kā blaktis sāka rāpot laukā uz ielas. Parādījās arī pa meiteni. Bailīgi apkārt raudzīdamies, Ādolfs pieskrēja pie sliedes un izvilka zukseri, kurš no pāri gājušā tramvaja bija saspīests gluds, kā pusrublis. «Ui, cik karsts!» tas teica, pirkstos spļaudams un tverdams aiz diedziņa, kurš bija ievērts zukserī pirms nolikšanas sliedē.

Katrā sliedē nu sabāza pa vienam zukserim un sagāja dārzā. Peksis, uzdevuma svarīgumu apzinādamies, sastindzis tupēja novērošanas tornī. Abu māju «optente cordiale» nostiprināšanai Vilis lika priekšā uzspēlēt ričraču, kamēr tramvajs nāks. Naža Kristaps izvilka no blūzes apakšas lapu: tad sagulām uz vēdera zālē aiz sola un sākām stādīt figūriņas.

Kauliņu metām uz sola. Pēc brīža mēs tik ļoti bijām nogrimuši skaitīšanā, ka bija dzirdams tikai: «Seši! Trīs! Knauks zaļam mērķaķim! Divpadsmit! Stop, zilais firziķi! Pif-paf, oi-oi, oi, umiraiet zaičik moi»³⁴, četri! Svied par jaunu!...» Nemaz neredzējām sieviņu ar adīkli un divi meitenēm, kas visu laiku

³³ Sveiki, brālīši! (krieviski ar latviskotu galotni).

³⁴ Mirst zaķītis mans (krieviski) – vārdi no krievu bērnu dziesmiņas.

sēdēja baznīcas trepēs un nu nāca mums garām, uz māju dodamās. Velti viņa teica: «Ū, negantnieki! Vai t' jūs skolā šitā māca? Vai aizmirsuši jau, ka pestītājs izdzina muitniekus no dievnama. Ar rīksti izdzīt kauliņu sviedējus un naudas mijējus no tā kunga dārza!» Mēs neviens pat ausi nepakustinājām, iegājuši spēles azartā. «Ūja, vai dzirdat, varizeji!» Un sieviņa sāka par jaunu savu tentamenti. «Lasies nu, lasies!» nevalīgi izgrūda Ērgļaknābis. Un pareizi: jo mēs sevi ne pie vienas no sieviņas pieminētām kategorijām nepieskaitījām. Bez tam baznīcas dārzs bija jau nu no desmitā gada lieldienām visu puiku brīvvalstu kopējs īpašums, un šī sieviņa pirmā iedrošinājās apgalvot, ka tas ir kāda kunga privātīpašums. Acīm redzot viņa nebija informēta par to grandiozo kauju lieldienu sestdienā, kur visas apkārtnes mājas salauza 7. numura puiku stūrgalvību: tie bija iedomājušies, ka dārzs var piederēt tikai viņiem, tāpēc ka viņu māja esot vistuvāk baznīcdārza vārtiem. No tās slavenās kaujas laika, kas laiciskā ziņā sakrīt ar krāsaino stiklu izdauzīšanu divos baznīcas logos, atklāto vārtu princips guva galīgo uzvaru. Dārza brīvību neviens vairs neapšaubīja. Tāpēc par sieviņas vārdiem visnotaļ nebija ko uztraukties.

Mūs iztraucēja cits kas: tā bija Pekša svilpes spiedošā skaņa un Mārtinsonu Mīces pārbijusies balss: «Nāk!» Mēs pametām visu zālē un devāmies uz sētu vērot notikumus caur spraišļiem. Rūpīgi piespiedis ēdamā kurvi pie koka, lai neapgāzas, es devos līdzi citiem.

Švīkstēdams nāca tramvajs. Tāds kā skraukšķis. Mēs pastiepām spurainās galvas un redzējām, ka mašīnists bažīgi paraudzījās apkārt: vagona no trieciena bija palēcies, bet nekas – ritēja atkal tālāk. Otrā izlaiduma divi zukseri nebija sliktāki par pirmā.

Tad šīs produkcijas veids mums sāka likties pārāk primitīvs. Nolēmām likt katrā sliedē uzreiz pa diviem zukseriem, jo tas būtu garlaicīgi, ja zukseru pārstrādāšanas darbā būtu jākvēl līdz pievakarei. Papriekš es domāju tūlīt doties uz fabriku, bet, kad sliedē ielika arī vienu manu zukseri, es nolēmu palikt, nogaidīt, kāds viņš iznāks. Gan daži izteica aizdomas, ka vagoni izlēkšot no sliedēm, bet Mīcīte pat apgalvoja, ka viņai nākot ģībonis, iedomājoties par iespējamo katastrofu. Paltraku Peksis, kā jau konduktora puika skaitīdamies par specu satiksmes lietās, apgalvoja, ka, ja ejot divi vāgi uz reizi, varot likt divi pogas sliedē. Viņam prasīja: bet kā lai zin, ka ies divi? Peksis noteikti pastāvēja uz to, ka iešot divi, bet savas domas pastiprināt konkrētiem faktiem nevarēja. Nolēmām pagaidīt, kad pie Bauma aptiekas parādīsies tramvajs, un tad atkarībā no vāgu skaita likt vienu vai divas pogas.

Kad ieraudzījām, ka pie stūra apstāties lielais vāgis ar piekabināmo un pirmā Pekša pareģojuma puse bija piepildījies, nolēmām, ka neapšaubāmi patiesa ir arī otrā. Steidzīgi grūdām katrā sliedē pa pogai un paši steidzāmies izgaist. Tas neveicās tik ātri, kā būtu vēlams, un Peksis, kokā uzkāpis, bez apstājas pūta savā apaļajā svilpītē, kamēr mēs, darbu padarījuši, samukām iekšā. Mašīnists, no tālienes kņadu pamanījis un nekā nesaprazdams, zvanīja kā negudrs.

Raudzīdamies pa sētas koku starpām, mēs vairāk dzirdējām nekā redzējām. Tramvajs nodārdēja garām. Tiešām, skraukšķis kā pirmīt, bet – tramvajs gan neizlec, bet arī tālāk nebrauc: viņš apstājas. Vienu sekundi mēs stāvam kā sastinguši; sirdis dauzās kā āmuriņi koka kalējiem Daugavmalas tirgū. Redzam: izkāpj mašīnists ar dzelzs stieni, izkāpj konduktors, kājās salec dāmas un kungi un skatās: papriekš gaisā, uz drātīm, tad uz zemi sliedēs. Čakarē pa sliedi. Izvelk Zelmiņas pogu, tad manu. Rāda uz vārtiem, rāda ar rokām šurp.

«Glābjas, kas var!» uzsauc Ādolfs, un mēs šķīstam kā dīķa ūdens no iemesta akmeņa uz visām pusēm. Viens mirklis, un abu slaveno cilšu pilsoņi – Vārnu ielas kovboji un Lienas ielas indiāņi ar Suņbiksi priekšgalā – lido pār soliem, drātīm, zāli – pāri dārzam, kuru mēs pazīstam labāk nekā peles bēniņus. Gaisā atskan lamas, mašīnists draud ar paceltu stieni, bet asā zāle noliekdamās švīkst zem 30 basām kājām. Aiz muguras atskan Pekša briesmīgs kliedziens: laikam tas nav varējis tik drīz no novērošanas punkta – koka – zemē nokļūt, būs laikam safangots. Nu viņš blāuj kā nelabais, bet katrs dzied, cik nagi nes: kas nu vairs domās par otru. Kas bija žirgtāks, tas pazuda Rumpmuižas ielas caurumos, kur ielīda pagrabos, malkas kambaros vai mēslu kastē, drošības pēc aizlaižot arī vāku ciet. Tā – nu bija drošībā. Tur tos neviens neizceļ. Tiem jābaidās tikai, ka sievas neiesper pelnu šaupeli mutē, jo tās parasti kastē neskatās, bet tikai paceļ vāku un – bāc! Kad spēlējām paslēpšanos, tādi gadījumi ne vienreiz vien nākuši priekšā. Tādos gadījumos atlika tikai nošķaudīties, vākam atkal aizkrīt, un norūkt pie sevis: «Ņem par labu!»

Es biju tuvāk otriem vārtiem, tāpēc uz Rumpmuižas ielu skriet nevarēju. Pareizāk sakot, to instinktīvi nedomāju, jo kopstīķis vairs nestrādāja. Neatminu, kā izkļuvi uz bruģētā laukuma, neatminu, kā nokļuvi Avotielā; es skrēju aizsies, cilvēkus no trošuāra nost grūzdams. Atjēdzos tuvu Matīsielai, kad, acis pirmo reizi atpakaļ pametis, ieraudzīju, ka stieņa nekur tuvumā nav. Sirds dauzīja tik dobji, ka elpa aizrāvās.

Tad pamanīju Zelmiņu; mati iziruši pār slapjo pieri, tā aizsūsies pieskrēja un atspiedās pie skatloga. Es nosēdos uz frizierveikala trepītēm un ko prasīju Zelmēnam. Pabrīnījos, ka skaņas nenāca: biju balsi zaudējis.

Beidzot kaut kā izdabāju: «Vai tu neesi pārbijusies?» Zelmiņa nekā neatbildēja, tikai plati pavērtām acīm paskatījās manī. «Tad nospļaudies trīs reizes», teicu es. To viņa saprata – nospļāva vienu, otrreiz. Trešai siekalu nepietika. Es uzstāju, ka nu jāspļauj par jaunu, ja nav varējusi uz reizi izdabūt trīs spļāvienus.

Pēc klusēšanas brīža tā satvēra mani pie rokas un teica: «Iesim mājās!» – «Jā, jā, jāiet», es murmināju un pats trīsreiz nospļāvos, jo pretī braucošā tramvaja mašīnists man likās esam tas pats velna mašīnists. Tas tomēr nevarēja būt, jo vāgis gāja uz otru pusi, tātad es biju maldījies. Bet nu man visi Rīgas mašīnisti likās pēc ģimja stipri līdzīgi.

Mēs gājām līdzās, saķērušies rokās. Man bija jārunā, un, patiesību sakot, man likās, ka taisni Zelmai man jāteic tik daudz, ka tur pat divi dienas nepietiktu. Bet nu, kad tas bija iespējams, nekā nevarēju atcerēties. Es iesitu pārs reižu pa pieri, lai nogulušās domas sagrandītos. Bet nelīdzēja: viss sadomātais bija vējā.

Zelmēns, galvu drusku noliecis, gāja klusēdams. Man bija bezgala neveikli. Beidzot es neatradu citu ko teikt kā: «Ak tad tu nobijies gan!» – «Jā, nobijos gan!» – «Kā tā?» – «Nu, Mīce teica: mēs visas noģībšot, ja dzirdēšot katastrofu, tāpēc aizbāzām ausis. Jūs jau mukāt, kad pamanījām, ka slikti. Izvilku pirkstu no auss – neviens vairs nerunā, pat svilpi nedzirdu. Uzsaucu citām mūsu žēlīgām māsām, iegrudu dunkas, un tad bēgām. Bet žēlīgās māsas tomēr bēga pēc kareivjiem».

Es atteicu, ka tas arī karā tā mēdz būt, bet Zelmas acīs pazibēja zobojoša dzirkste. Man palika kauns Zelmas priekšā un es teicu: «Tu taču nedomā, ka man bail no kā; man ne no kā pasaulē nav bail! Neesmu jau nekāds šiška. Šiškas – tikai līdz otrai klasei. Nastavņiks pats teica pavasarī: nu jūs būsiat trešajā klasē; nu jūs jau esat lieli – jums kājas ir garākas, un biksas ar būs vajadzīgas tikai garās». Zelmai vairāk interesēja klase nekā bikšu garums: «Ak tad tu esi trešā klasē». – «Jā, es protu ar drobiem³⁵ rēķināt». – «Arī ar tiem, kuriem komats?» – «Arī ar tiem!» Es biju ļoti apmierināts ar efektu, kādu tas atstāja uz Zelmēnu: ne velti – tā taču bija augstākā izglītības pakāpe eksakto zinātņu laukā Vārnu ielas republikā. Es vēl daudz ko tiku viņai stāstījis, kamēr, tā lielīdamies, nonācu ar viņu līdz baznīcas laukumam.

Mums garām viens pēc otra steidzās strādnieki no Feniksa un vagonfabrikas. Es nodomāju: kurp viņi iet? Jā, katrā ziņā no pusdienas uz darbu. Bet vai pulkstenis var jau būt tik tālu? Baznīcas stundenis rādīja tuvu vienam. Zelmiņa turpināja čalot par savu tēvu, kuram piederot stiprākā lokomotīve uz Orlas dzelzceļa – astoņiem riteņiem, bet es nekā no tā vairs nedzirdēju. Pret mīlamo Zeltu biju palicis pēkšņi vienaldzīgs ļoti prozaisku lietu dēļ. Es gribēju atcerēties, vai esmu šodien ēdis pusdienu? Tā kā ne, bet tad atkal tā kā jā. Ērgļknābis taču kaut ko runāja ar mani par karbonādi.

Karsts dūriens man izgāja caur pakrūti; tas nebija dūriens – tā bija negaidīta atmiņa, asa kā kurvja skals. Kurvis! Jā, kur palika mans kurvis?

Es pārtraucu čalojošo Zeltu pusvārdā, iekliegdamies: «Zelmiņ! Uz dārzu – man palika tur kurvis!» Viņa nevarēja uzreiz aptvert, par ko runāju, es to rāvu pāri ielai. Man šķita, ka viņa nespēj pietiekoši ātri paskriet. Palaidu tās roku un aizspurcu viens.

Es lidoju kā lingas izšauts akmens: bruģis, vārti, trepes, sols, mauriņš. Te zāle nosēdēta – te taču mēs sēdējām! Tepat tam kokam vajadzētu būt. Bet nav! Nu ko tu teiksi – nav nedz pie šā, ne pie otra, ne desmitā!

Varbūt zāle tik liela, ka spēj aizklāt kurvi? Jā, tas var gan būt! Pienākušai Zelmai izdvešu: «Apskati visus kokus dārzā – pie viena viņš bija piesliets». Zelma prasa, kurā pusē – varbūt tepat tuvumā? Es saku: nē, lai skata visu dārzu – un mēģinu sevi pārliecināt, ka viņš varēja būt arī Rumpmuižas ielas pusē. Zelmēns sāk iet gar kokiem no paša stūra, lēni un mehāniski. Es izlietoju mirkli, kad tā neredz, un noslauku piedurknē asaras, bet, kolīdz tās noslauku, viņas birst vēl trakāk. Kad tikai Zelma neierauga! Viņa kaut ko no stūra sauc, prasa. Es caur asarām izmisumā atsaucu: «Meklē, meklē! Es meklēju!» Eju tumšajā dārzā kaktā pret ģērbkambari, atspiežos pret sētu un ļauju asarām vaļū. Lai noskrien – nebūs tik mocoši turēt. Bet, kolīdz iedomāju, ka nu acis ir saraudātas un noslēpt vairs nevarēs, raudu vēl trakāk.

Tīri brīnums, kur tās tik daudz rodas: Zelmēns jau šinī dārza galā, bet es vēl raudu. Laikam tā jau manījusi: es redzu – pirksts tai mutē, stāv pie koka un tuvāk vairs nenāk. Pagriežos uz ielas pusi un

³⁵ Daļskaitļi (kriev.).

turpinu. Tad pablisinu acīm sāņus: vēl viņa stāv turpat. Kad atkal paskatos pēc mirkļa – nav viņas vairs: izgaissusi, ne vārda nesakot.

Veselu stundas ceturksni slaucījos un rīvējos; asaru straume apstājās, acīm redzot aiz krājuma izsīkšanas. Nu var čāpot uz māju. Bet ka tikai nepamana kāds, ka esmu raudājis. Būtu spogulis – kas to dos? Kaut ūdens pelķīti dārzā atrastu, ko paskatīties; aizvakar lija. Bet nu – nevienas. Tā katreiz: kad vajag, tad nav.

Beidzot man izpalīdz atvērtais kaplodziņš baznīcas pagrabā. Ilgi tur spoguļojos, kamēr pelēki kukaiņi ar 40 kājām sāk rāpot man pa stilbiem. Jākāpj laukā no bedres. Es dodos pa grantēto celiņu uz vārtiem.

Saule glūn tāpat kā pirmīt – itin kā nebūtu šodien bijuši lielle notikumi, kas pāries Vārnu ielas vēsturē. Asfalts izkusis mīksts. Kājas papēdis deg, kad lieku. Sastingušas klusās ielas, elpu aizturējusi snauz Ārīga. Es uzvelku pie sevis: «Jēzu, pavadi ceļā žēlīgi...» – un dodos uz māju.

Kamēr es izmisumā meklēju kurvi, tikmēr citi Vārnu ielas puikas soļoja pulciņā uz māju. Pa vidu viņiem gāja Paltraku Peksis un visu laiku skaļi raudāja; gājēji apstājās, līdzcietīgi prasīja: «Kas puisīšam kaiš?» – un, plecus paraustīdami, gāja tālāk, saņēmuši atbildi, ka svilpi norijis. Puikas gāja steidzīgi, dodami gudrus padomus slimniekam: ka vajadzējis papriekš svilpi no mutes izņemt un tikai tad – lēkt no koka zemē, vajadzējis svilpi pēc katra svilpiena iebāzt kabatā. Visi šie labi domātie padomi tomēr bija drusku novēloti; fakts palika fakts – svilpe bija vēderā, bet varbūt jau aizspiedusi zarnas ciet. Tāpēc visi padomi tikai vēl vairāk apbēdināja sagrauzto slimnieku.

Briesmas rada paniku. Tā arī šoreiz: Mīcīte izteica bažas, ka tikai svilpe neesot jau iespraudusies sirdī – tad miršot ar trieku; to dzirdot, Peksis palika gluži bāls, sakarā ar to viens otrs noteica: nez vai nonāks līdz mājām dzīvs. Bija nepieciešami tūlītēji soļi briesmu novēršanai, slimnieku ieveda pirmajā sētā aiz vārtiem, un konsiliums sāka strādāt.

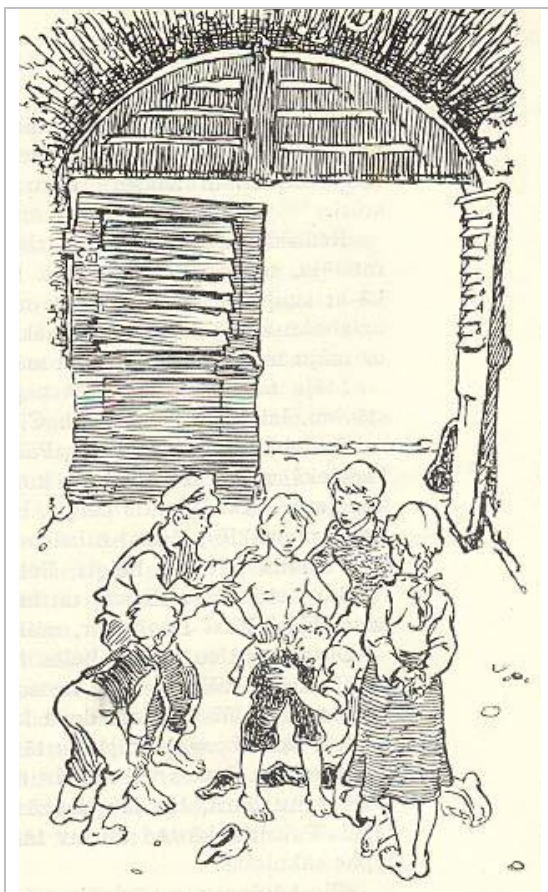
Gribēdams parādīt, ko viņš var, Rikucis lūdzās, lai atļaujot šim pataustīt slimnieku. Aizbāzis roku aiz apkakles Peksim, tas kaut ko vilka un braucīja, līdz aklās zarnas tuvumā sataustīja ko aizdomīgu, cietu un apaļu; bet, kad blūzi atkņopēja, izrādījās, ka taisni tanī vietā tam atrodas bikšu poga.

Svilpes atrašanās vieta nebija konstatējama arī ar Ādolfu priekšā likto paņēmienu. Tas teica: «Nostājies taisni!» Tad pielika ausi pie slimnieka krūtīm, uzsaucot: «Nu, čomiņ, ievēl elpu! Dziļāk! Vēlreiz!» Pēc ilgākas klausīšanās tas teicās dzirdot tādas kā svilpienus vēderā; skaņas savādumu izskaidroja ar to, ka tai jānāk caur daudzām zarnām: nevar taču prasīt no trīskapeiku svilpes, lai tā vēderā skanētu tikpat skaidri kā gaisā. Pietecās vēl citi voluntieri, no kuriem vieni saklausīja svilpienus krūtīs, otri kaklā, tiešiem šķita sadzirdami kaut kādi gumdzieni pakausī.

Ādolfs izmēģinājās arī ar savu magnētu, to slimniekam pie vēdera likdams, ātri ķēra zem magnēta, bet, kolīdz bija saņņaudzis Pekša ādu, Peksis blāva kā nelabais un neļāva tālāk meklēt. Velti Ādolfs iegalgoja, ka sāpes esot ne no kniebiena, bet no svilpes pieraušanas pie magnēta. Peksis palika nepārliecināms. Nelīdzēja arī uz vietas izvests eksperiments ar zukseri, kuru magnēts pievilka caur paceltu praķa stūri.

Redzēdams konsiliuma darbu nesekmīgu, Peksis bez apstājas žēli raudāja, savu galu gaidīdams. Pēc īsas apspriedes komanda lēma: tā kā ar svilpes atrašanās vietas noteikšanu slimnieka veselības stāvokļa uzlabošanā vēl maz būs panākts, vēlams steigties pēc iespējas žigli uz māju un Peksi nodot viņa mātei. Gan tā tad zinās, ko darīt.

Māja sasniegta. Neviena negrib iet Peksi pavadīt līdz ceturtajam stāvam, lai kāpj viens pats. Citiem bail no cerberiem – tiem tādās reizēs labāk acīs nerādīties. Paliekam apakšā zem lieveņa nobijušies. Papriekš viss klusi. Tad pa koridora logu atskan sievietes izmisuma kaučieni: «Ak, Peksiņis beigts, beigts! Dievs kungs, kāpēc tu mani tik bargi piemeklē?» Viņai atbalso stiepts tenors, no kura mēs

spriežam, ka Peksītis nav vis beigts. Bet sievas to nezina. Tās, kā bijušas, ar trauku dvieļiem, adīkļiem un mazgājamām lupatām izskrien koridorā, sauc: «Ko? Kas? Deg? Kur, mīlīt?» Un nu sāk larkšēt, ka māja skan.

Divas no tām apmet lielos lakatus un uzbrēc citām: «Nu, ko saskrējušas? Cilvēka nelaimei neesat redzējušas? Glābt vajag puiku – ko nu tās vairs līdzēs! Kam deva krāmus mutē bāzt?» Arī mātei Peksītis piepeši šķita bezgala mīļš, un tā balsī vaimanāja, bez apstājas atkārtodama: «Būtu Jancis vai Jēkabs norijis, es nekā neteiktu: ja meklē galu, ko tur nu darīt, tie jau daudzās, kaklu lauždami. Bet Peksītis, mans labais Peksītis, kā tad nu tev tas varēja tā izdoties?» Peksītis klusēja, lūpas sakniebis.

«Pie Lēvina, pie Lēvina!» nosauca vēl atslēdznieka Tomsona sieva, un slimnieks ar divi pavadonēm aiziet pie ārsta. Līdz durvīm to pavadā viss Saulīša mājas sieviešu personāls pilnā sastāvā. Puikas nevar iet savu draugu pavadīt: tie lūrē pa vārtiem, nevarēdami izteikt pēdējās simpātijas cietušajam. Mātes tagad niknas, un, ja tikai kāda savēju pamana, tā tūlīt sauc: «Nāc nu augšā, prakost! Nē, nē – nav nekāda dzīvošana, tikmēr dzīvosi pa apakšu, kamēr norīsi kādu akmeni! Rau, kā Peksim! Vai viņš to domāja?»

Nelīdzētu apgalvojumi, ka akmens nevar nekā kaklā iespiesties, – mātēm tagad viss kas liekas iespējams. Par nožēlošanu puikām nav iespējams to šaubas izklaidēt, norādot uz sakarību starp nelaimes gadījumu un Vārnu ielas republikas konkrētiem saimnieciskiem apstākļiem. Tāpēc tie teic viens otram: «Čomiņ, uzmanīties!» – slapstās pa smēdes kaktiem un gaida, kad sievietiskā panika beigsies.

Beidzot salien aiz vecu dzelžu gubas aiz smēdes; Edgars izvelk no suņubūdas salmiem nosmulētu grāmatu «Pēdējie mohikāņi», un pēc brīža mirdzošām acīm tie klausās vienmuļā lektora balsī, klausās – un liekas tiem, ka virs galvas ne Latvijas, bet Teksasas prēriju saule³⁶; dzelzs blāķis, uz kura sēd, – tālos rietumos izvirzīts balto reduts, bet veseru sitieni smēdē – balto artilērijas dobjie dimdieni pret sarkanādaino ciltīm. Puikas paši – šo cilšu vadoņi. Galvas cits citam uz ceļiem vai gurniem atspieduši, pret sarūsējušām drātīm ar muguru atbalstījušies, acis piemieguši, raugās zilzeltainā kupolā pār tiem. Viņi – tālu no Rīgas, no ikdienas strādniekpuiku bēdām, aizmirsti zukseri, vinstiņi: ielenkti Ugunszemes aizās, tie lauž ceļu caur naidnieku cietoksni. Bet Edgars kā kaldams sviež vārdus pēc vārdiem:

«Tīģera zobš izvilka nazi. Nu, bālādaino brāli, tev glābiņa nav! Saki, kur tavējie, nodod tos! Tev, vienalga, jāmirst! – Pie velna, – atsaucās misters Džons Branikurs, – mūsējie mirst, bet biedru nenodod! – Indianietis pacēla...» – «Pag», kā pamoždamies noteica Rikucis, «es nedzirdēju. Kā Branikurs atbildēja?» – «Mūsējie mirst, bet biedru nenodod», atkārtoja lektors un turpināja lasīt, negriežot vērību uz Rikuča sparīgo sitienu pa tā ceļgalu, ar kuru tas izteica sajūsmu par drošo angli: «Indianietis pacēla roku skalpēt. Apkārtējie sāka mežonīgu deju, cits citu pārkliegdami. Naža asmens skāra mistera Branikura galvu, kad piepeši...»

Piepeši puikas satrūkās no manas galvas. Es rāpos pie saviem draugiem, kuri, lasīšanu pārtraukuši, prasīja, kur es tik varen ilgi bijis. Es atbildēju, dūri uz Ērgļu ielas pusi kratīdams: «Negribēju aizlaist to tramvaju, kurš mūs pirmāk izbaidīja. Skrēju tam pakaļ, lai redzētu, kāds tam numurs, panācu un pierakstīju. Jūs gan bijāt visi aizmukuši». – «O, tas ir smalki!» tā Ādofs. «Vai zināt, es tā domāju, ka nu tas velna mašīnists neizbēgs, tam nāksies bleķot par Pekša operāciju!»

Nu bija reize man būt pārsteigtam. Es prasīju, kas tad īsti noticis ar Peksi? «Tu nezini? Peksi tagad griež 12 dakteri ar lielām šķērēm un skalo iekšas ar karbolu. Viņš pirmīt norijis svilpi. To mazo, apaļo – kad muka no mašīnista. Puisim slikti: kad veda uz slimnīcu, tam augšgals jau bija pamiris, tikai kājas kustēja».

«Jā, tā iet, kad čirkas maisās lieliem cilvēkiem pa kājām», es atteicu. «Kas tādām mērķaķim pie mums ko meklēt? Viņnedēļ pat – no skolas nākot, atdod Rozišiem cepuri bez kaujas; un tad, jā tad: palīgā! Nost ar tādiem šīškām! Zvēru pie melnās lauvas astes, ka tādi mūsu kovboju republikai nes vairāk ļauna nekā laba!» Par lauvas asti mēs saucām vecu jūras zāļu virvi, kuru Mīcīte bija izvilksusi no izjaukta matrača un kuru mēs pēc ilgām apspriedēm un salīdzināšanas ar bildi iekš «Rodnaja Reč» atzinām par lauvas asti. No tā laika aste bija tapusi par mūsu cilts relikviju: kaujā ejot, to piesējām pie mūsu bungām, miera laikā tā karājās gaisā pie veļas stangas.

Es aplaidu skatu apkārt. Mani vārdi bija atstājuši iespaidu. Piepeši es satrūkos: Zelmēna tumšās acis spīdēja laukā no salauztās, tukšās kastes, kur viņa bija ielīdusi, un tāpēc es viņu atnākot nebiju manījis. Es mīņājos kā uz oglēm: kad tikai meitietis neizplāpā! Bez šaubām, vairāk aiz līdzietības un intereses par manu izklūšanu no klizmas baznīcdārzā, nekā ar ļaunu nolūku tā klusi prasīja: «Tātad tu

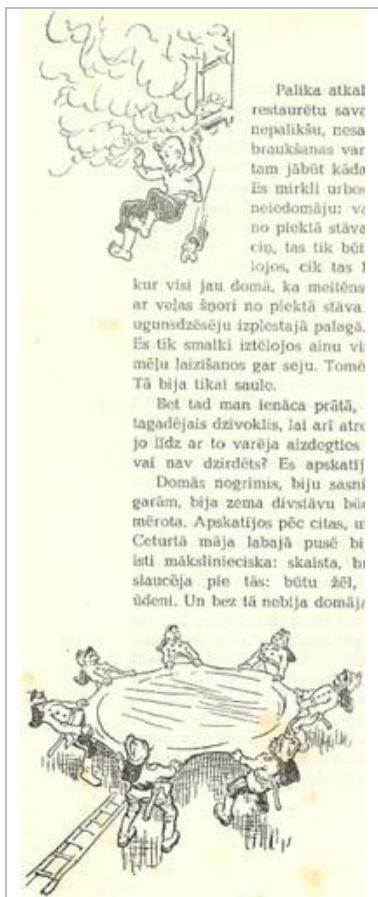
³⁶ Džeimsa Fenimora Kūpera romānā «Pēdējais mohikānis» darbība notiek ASV ziemeļaustrumos, tagadējā Ņujorkas štatā «starp Hudzonas upes izteku un apkārtējiem ezeriem», kā sacīts romāna pirmajā teikumā. Teksasā notiek Tomasa Maina Rīda romāna «Jātņieks bez galvas» darbība.

kurvi atradi? Vai ne?» Es nezināju, ko atbildēt un stāvēju apjucis. Zelmēns prasīja jau drošāk: «Bļodu tu dabūji, vai ne? Nē? Nu?» Tā brīnījās, kad es sāku vēl vairāk apjukt. Puikas, mutes atplētuši, raudzījās manī, negaidītās sarunas pārsteigti. «Vai tu arī bļodu noriji bēgot?» Ādolfs nopietni teica. Citi sāka smieties. Ādolfs tiem uzsauca: «Nav ko smieties – vai jau aizmirsāt, ka pagājšsvētdien lēdija Kerstington teicās rijot čūskas, pat resnākas par bļodu?»

Es nesapratu, vai mani draugi runā nopietni vai pa jokam, tāpat kā nesapratu, kāpēc Zelmiņa stāstīja nu vaļā visu, ko pirmīt dārzā redzējusi. Rikucis, to dzirdot un pārsteigtai auditorijai izpatikdams, pavīpsnāja: «Ak tā tev gājis! Nedabūji! Nosvilpts! Tad jau tev arī tagad gribas raudāt». Es teicu, ka neesmu nekāds bērns, lai raudātu vispār. Arī patlaban – nē prātā nenāk!

Rikucis uzstājās: «Paskatat, viņam taču acis sarkanas! Tev taču jāraud, ka kurvis beigts! Tev gribējās raudāt! Jānim gribas raudāt!» Es pasmaidīju, savu dvēseles cietumu draugiem apliecinādams. Smaidīju, bet draugus redzēju tā kā caur miglu. Kaut beigtos šis nejēdzīgais stāvoklis! Bet Rikucis turpināja: «Jānim gribas raudāt! Jānim gribas raudāt!» Un daži citi viņam piebalsoja, kori vilkdami: «Jānim gribas raudāt!» Nu manai pašsavaldīšanai bija arī beigas: es ļāvu asarām pilnīgu vaļu un, balsī brēcot, izskrēju uz ielas. Man pakaļ gan sauca, lai nākot atpakaļ, viss būšot labi, Rikucis dabūšot kāvienu. Par velti: nekādi pasaules spēki mani vairs atpakaļ neatgriezīs. Raudādams es skrēju prom pa Laboratorijas ielu – prom bez mērķa un cerības. Nē, es nevaru vairs atgriezties. Man jāizcieš. Visi tilti jāsadedzina aiz sevis. Jāatstāj šī Eiropa, kuru sauc par civilizētu. Iešu prom pa pasauli.

* * *

Jā, projām pa pasauli! Tā taču tik plaša! Un visur ļaudis, ģeogrāfijas grāmata stāsta. Labi, ka tagad jauna programma skolā: otrā klasē jau Āzija, Amerika, Āfrika, Austrālija. Nebūs jāblandās pa svešumu kā pa tumsu. Iešu uz ostu, cik tur nu vajag – ogļu mucā iekšā, kad jūrā – izlien, top par kurinātāju, aizbrauc uz prērijām. Tā kā man ir kabatas nazis, sarkanādainie mani ievēlēs par cilts vadoni. Un tad es parādīšu tādiem murmuļiem kā Rikucis! Ak, ja viņš tad kristu gūstā pie manējiem! Es pasmaidīju caur asarām, patīkamo situāciju pēc iespējas pilnīgāk sev tēlodams; no laimes pat asaras apstājās. Cik tas būtu jauki: sagūstītais Rikucis piesiets pie bambuka un lūdz atļaut runāt ar cilts vadoni. Mani ieraudzījis, tas lūdz to apžēlot. Es teiktu: «Nu, vai tev gribas raudāt? Rikucim gribas raudāt?» – «Jā, gribas, gribas, ļoti gribas», tas atbildētu. «Tad ej un pasaki Zelmāi, ka tev gribas raudāt!» Es viņam dotu brīvību, bet zem viena noteikuma, kura izpildīšanu nodrošinātu ar godavārdu. Un uz Vārnu ielas republikāņu godavārdu var paļauties! Piešķirtu tam vienu no savām laivām – lai brauc pār Atlantijas okeānu un pēc pārbraukšanas ierodas pie Zelmās.

Okeāns gan man iedvesa bažas: vai par manu cilti maz ko dzirdēs Rīgā? Vai nevarētu dabūt kādu cilti, ja ne tīrasiņu indiāņu, tad kaut vai mulatu, tepat tuvāk pie Rīgas – no Šreienbušas uz rietumiem. Es izvilku kabatas kalendāru «Tovarišč», lai pārliccinātos, vai tai absolūtai monarķijai³⁷, kuras paspārnē itinājās Vārnu ielas republika, robežas nesaīet ar kādu krāsainas ādas cilti. Nekā! Apkārt tikai империи, империи!³⁸ Cik žēl, ka Amerika tik tālu! Cik slikti, ka prērijas otrā pusē zemeslodei: tā par mani nemaz arī nedzirdēs. Ak liktenis!

Palika atkal sēri. Vai nevarētu tepat ko izdarīt, lai restaurētu savu vārda labo skaņu? Jā, bet es taču te nepalikšu, nesamierināšos! Nu bet

tomēr – priekš aizbraukšanas varētu rehabilitēties Zelmiņas acīs. Protams, tam jābūt kādam ārkārtējam varoņdarbam. Bet kādam? Es mīkli urbos ar pirkstu degunā. Nu kā es to senāk neiedomāju: vajag tikai ugunsgrēku! Izglābt Zelmiņu no piektā stāva, no liesmām un dūmiem! Jedritvai kociņ, tas tik būtu numurs! Un es, siekalas rīdams, iztēlojos, cik tas būtu jauki, kad liesmu apņemtā namā, kur visi jau domā, ka meitēns beigts, es parādos pie loga, nolaizu to ar veļas šņori no piektā stāva un – sprinkš! – pats nolecū kā zaķis ugunsdzēsēju izplestajā palagā. Nudie! Kaut būtu ātrāk tāds gadījums! Es tik smalki

³⁷ Kopš 1905.gada 17.oktobra Krievija – vismaz formāli – vairs nebija absolūta, bet gan konstitucionāla monarhija.

³⁸ Impērijas, impērijas! (kriev.).

iztēlojos ainu visos sīkumos, ka man šķita: jūtu ugunsmeļu laizīšanos gar seju. Tomēr, acis pacēlis, redzēju: tā nebija uguns. Tā bija tikai saule.

Bet tad man ienāca prātā, ka manas varonības izrādīšanai Zelmas tagadējais dzīvoklis, lai arī atrodas piektajā stāvā, tomēr nav noderīgs: jo līdz ar to varēja aizdegties arī manējais. Lai arī mūra māja – bet vai nav dzirdēts? Es apskatījos apkārt pēc citas, vairāk noderīgas.

Domās nogrimis, biju sasniedzis Krāsotāju ielu; māja, kurai gāju garām, bija zema divstāvu būda – nē, tā varoņdarbiem gluži nepiemērota. Apskatījos pēc citas, uz kuru Zelmai būtu vajadzīgs pārcelties. Ceturtā māja labajā pusē bija visādi laba. Tikai izkārtne uz tās īsti mākslinieciska: skaista, brūna govs zaļā plāvā un sarkanvaidze slaucēja pie tās: būtu žēl, ja tādu daiļumu noķēzītu dūmi ar ūdeni. Un bez tā nebija domājams iztikt!

Tagad es gāju, tikai māju meklēdams, gribēdams pārliecināties, ka manam varoņdarbam tiešām nestāv ceļā nekādi reāli šķēršļi. Jau Lienas iela. Bija tur skaista trīsstāvu māja, bet tur bija iespējams nolaisties pa ūdenstrubu. Tāpēc salto mortale būtu jāizpaliek. Tas izjauktu visu programmu, viss efekts zustu.

Beidzot es apstājos pie savu draugu mājas, ar kuriem pirmīt, pusdienu nesot, biju runājis. Tā bija, kā jau teicām, augsta un skaista. Ja arī tur dzīvoja viens otrs draugs – Nažu Kristaps, Ķeseļu Vilis, tad tas tomēr lielu lomu nespēlētu: augstu tos vērtēt nevarēja, šī draudzība sniedzās tikai līdz pirmai sadursmei, zūkserus sitot. Tātad šī māja varētu gan degt; arī manam nodomam tā bija visai kā radīta, ja tikai nebijušas tās tālruņu drātis uz ielas, kurās lecot varēja viegli uzķerties. Tāpēc jālec būtu uz sētas pusi. Bet kad tikai tur arī nav drāšu? Jāapskatās. Es veru smagos vārtus. Pavārtē ar vāgu smēros iemērktu puikas pirkstu kantainiem burtiem uzsmērēts:

«Kordiljeru kalni. Dzeltenā leoparda alas nometne. Virsaitis – Ērģlaknābis dvorņika³⁹ dzīvoklī pagrabā pa kreisi».

Zem tā – parastie uzraksti ar zīmuli, cik vajag visās pavārtēs un uz sētām Pāvilbaznīcas apkārtnē. Es devos sētā, bet pie ieejas sastapu Ķeseļu Vili. Viņš mani jautri apsveica: «Atļaujiet man, ser, sirsnīgi spiest jūsu godīgo roku sakarā ar jūsu kurvja brīnišķo izglābšanu!» Es aizmirsu par Zelmu, ugunsgrēku un pārsteigts izgrūdu: «Kurvis, kur ir kurvis? Vai tu viņu redzēji?» Vilis, savilcis pieri krunkās, jautāja: «Kā, vai t' tu nedabūji? Es pirmīt redzēju, ka Ērģlaknābis ar to ienāca sētā; es domāju, ka tu tam atnācīs pakal. Es vēl viņam prasīju, vai tūlīt ies pēc tevis. Es biju domājis, ka viņš tev jau aiznesis». Es lūdzu mani aizvest pie cilts vadoņa; aizmirstas bija drātis, Zelma un asaras.

Ērģlaknābis, kā to jau uzraksts pavārtē norādīja, dzīvoja pagrabā. Caur tvaika piesātinātu virtuvi, kur katlos uz plīts vārījās gaļa, bet istabas vidū divas sievas atlocītām piedurknēm kasīja veļu asām birstēm, mēs iegājām mazā, krēslainā istabā, kur virsaitis patlaban drāza jaunu koka zobenu. Pie sienas bija pakārti jau divi zobeni, kaktā milzīga runga, pie pestītāja bildes pakārta šausmīga paštaisīta maska, elektriskā kabatas lampa, makšķere un skolnieka soma, no kuras laukā glūnēja suņa aste, tā bija viņu cilts relikvija, analogiska mūsu lauvas astei, tikai ar to izšķirību, ka viņu aste tiešām bija īsta suņa aste, nocirsta malkaspagrabā īpašnieka sunim, kurš jau otru vasaru dzīvoja bez sava lepnuma.

Visa istaba bija piebērtā skaidām, kuru vidū sēdēja cilts virsaitis. Acis no darba nepaceldams, tas atcirta uz manu jautājumu: «Kas par kurvi? Pie velna ar kurvjiem! Pirmā dzirdēšana!» Es teicu, lai atdod: «Viņš taču redzēja...» – «Kas par redzēšanu? Murgi, hašiša fantāzija, nekā nesaprotu!» Tad Vilis, roku gaisā izstiepis, palocījās pret suņa asti un godbijīgi noteica, ka šī persona, kura stāvēt virsaiša priekšā, esot tā kurvja īpašnieks, kuru Ērģlaknābis ienesis pirmīt pa vārtiem. «Es ienesis?» Ērģlaknābis apstāja drāzt, domāja mirkli. «Ak tā – nu es atminu! Jā, jā! Nu es atminu – ar lielāko prieku! Iesim malkaskambarī – tur es to nobāzu!»

Mēs ātri izšmaucām caur virtuvi, tik ātri, ka viena no veļas mazgātājām paspēja tikai izgrūst: «Kur tad...» Tālāko nedzirdējām, jo durvis jau aizkrita. Kurvis bija nobāzts tumšā vietā aiz rorēm. Bļoda tam iekšā – gluda un tīra, bez vienas putas piciņas, kā kaķa izlaizīta. Es prasīju: «Bet kur tauki, maize, putra?» Ērģlaknābis atvilka elpu, tad iesmējies teica: «Nu vai zini, esi laimīgs, ka to vēl izglābu! Iedomājies tikai: kad jūs visi aizmukāt, es domāju: sak, tā neiet – ja Vārnu iela bēg, es, Ērģlaknābis, nedrīkstu šmaukt. Mans pienākums ir cīnīties līdz pēdējai asins lāsītei. Bez tam es biju, aizejot no dārza, tur aizmirsis ričraču. Es teicu sev: pār manu līķi tikai ienaidnieks to iegūs! Un devos atpakaļ. Nonāku pie vārtiem. Redzu – tramvajs stāv. Dārzā pie koka konduktors un mašīnists. Redzu: konduktoram bļoda rokā, tas ēd, ka ūsas vie' kust. Man ienāca prātā: sak, tā jau būs Jankas karbinade. Pieeju, saku: dievs svētī maltīti, kungs! Kā smeķē? Šis saka: nekas, pateicos! Es saku: jā – nekas! Vai jūs septīto bausli arī zināt? Šis saka, zinot, bet priekš kam tas, kad viņš savu pusdienu ēdot. Ak jūsu pusdienu? – es saku un

³⁹ Sētnieka (kriev.).

velku pa kreiso logu». Te Vilis bijīgi pavaicāja: «Kā tu varēji aizsniegt viņa logus?» Ērgļaknābim atbilde mirklī bija gatava: «Kā? Es uzlēcu uz sola – un tā, plauks, smērē beigts pa labo logu! Zin, viņš salecas: francuskij bokss. Es atkal tā trenējos džiu-džitsu – подложил ножку.⁴⁰ Šis – mukt ar visu kompašku. Es – pakaļ. Šis tramvajā iekšā, es tam klāt, bet velns – pagriež bremzi un – prom! Es – даешь⁴¹ ar akmeni pa šilti tramvajam, pamatīgi iedauzīju. Vairāk nevarēju iemizot, bet esmu laimīgs, ka varēju čomam pakalpot».

Es klausījos un brīnījos: lai neticami, bet tomēr cik ticami! Jā, vai es vairs cerēju kurvi atdabūt, un viņš tomēr rokā! Ak laime! Nu – uz māju! Aizmirsu pat pateikties par drauga pašuzpurēšanos. Tikai Vilim stāsts iedzina vēl vairāk godbijības pret vadoni. Satvēris pēdējā roku, tas aizkustināts teica: «Atļaujiet man, ser, sirsniņi spiest jūsu godīgo roku!»

* * *

Kad pārnācu mājās, jutos vai apvainots, ka neviens manis atnestā kurvja neievēroja. Visi bija uztraukti, un tiem nebija laika par kurvi domāt – mājā bija cita sensācija: pa atvērtām Paltraku durvīm redzēju Peksi, kurš gulēja gultā, un apkārt tam – visi mūsmāju sievišķi. Citas sastapu koridorā. Ap gultu mazajam Pekšam – jāņogu un ķiršu grozi. Uztvēru divu sievu sarunu pie ūdenskrāna: «Jā, Levins, tas tik ir ārsts! Aizejam. Kas kaišot jaunamkungam? Tā ar teica – jaunamkungam. Tā un tā, mēs sakām, bet Paltrakene – vēkšķēt! Kauc: lai tik negriežot! Bez uzšķēršanas! Neesot jau malkas gabals, pašas bērns vie! Šis – smiet. Vienas zāles te tik varot būt, un tās varot dabūt bez parakstīšanas: ogas, labi daudz ogu ar pienu, jā, desmit mārciņu ogu. Kādas? Nu, vislabāk avenes, ķiršus! Jā, jā – tikai tās! Un, ja līdz rītam nelīdzot, lai atnākot atkal pie šā. Mēs – cik par vizīti? Bet viņš ir gan labs: saka – šoreiz nekā neņemšot, nē, nē – un izlaiž mūs no kabineta. Mēs tad – taisni uz sakņubodīti...»⁴²

Tā Peksis tika pie ogu kurvjiem. Puikas skaudīgi lūrēja pa atvērtām durvīm uz savu draugu: nudie, ir vērts norīt ne tikai svilpi, bet melno gumijballi, ja var dabūt tik daudz ogu! Bet tās tikai puiku bēdas: lieliem nopietnākas raizes: no visiem piecstāvu nama dzīvokļiem ko nes slimniekam.

Tomsoniete no ceturtā stāva nes vērmeļu tēju, no stalažām nokritušā mūrnieka Tauriņa atraitne – ūdeni no sēnes, kura augusi pie pestītāja krusta un kura tagad aug glāžu burkā uz viņas istabas loga; naktssarga vecene tin vaļā sapelējušas zaptas burkas, Daugavmalas kāpostu tirgotāja – skābu gurķi. Jaunajai kalēja sievai nav ko nest. Viņa bodē nopērk bonbongas par piecām kapeikām un, ieskrējusi istabā, kur drūzmējās ap gultu no darba pārnākušie kalēji, nokvēpušie atslēdznieki, kā no tērauda lietie montieri, teic: «Teit – Peksišam iesala konfektes. Pētersons teica: pirmā zorte, caurejai». Vecais Birkmanis, pīpi sūkdams, neļauj tās bērnam dot: tās tikai zarniņas aizstāpēšot, bet viņa sieva, tējas glāzei piecas cukura karotes pielikusi, slimniekam to sniegdama, norūpējusies prasa: «Vai nav par sūru? Vai nav par stipru?»

Es ar citiem puikām tupu, zem galda palīdis, un, pa laikam galdautu pavērdams, raugos vienmēr jaunajos ienācējos, kas šodien iet un nāk Paltraku istabā. Vēl veras durvis – man sirds stingst: sveša, jauna, bet tomēr tik pazīstama seja! Sētniece jau no slieģšņa sauc: «Laime, ka noķēru Krastiņa jaunkundzi mājās! Viņa jau pie Armisteda bijusi par pelšerienu – ko nu uz tiem dakteriem paļauties: viņi jau tik paraksta, mazie ārstē! Lūdzu, lūdzu, jaunkundze! Te jau ir tas mūsu slimnieks!» Un stumda to tuvāk gultai. Bet Peksis tai brīdī lec augšā kliegdams: «Čūska, čūska, kur montekristo, puikas?» Vecais Birkmanis ar pūlēm piespiež tā plecus pie gultas. Mēs zem galda nekustamies: tiešām, slavenā čūsku rijēja lēdija Kerstington no Baltimoras – mūsu istabā! Velti sētniece saka mūsu mātēm, ka lēdija dzīvo tepat aiz stūra – 23. numurā, mēs tam neticam, mēs tam negribam ticēt, ka slavenā māksliniece – tepat no Laboratorijas ielas! Bet Peksis, glāžainām acīm kājām spārdīdamies, negrib laist sevi izklausīt jaunajai pelšerieni: viņam šķiet, ka visās lēdijas kabatās pa čūskai.

Lielie saskatās. Slikti! «Murgi, mīļā, murgi – tas uz sliktu, ka murgot sāk!» gaudo Peksiša māte, Peksi glāstīdama. «Neesi nu, Peksi, unartīgs⁴³ – daktere ir laba, tā tev ļauna nedarīs! Vai tu mani vēl

⁴⁰ Aizliku kāju priekšā (kriev.).

⁴¹ Dod (kriev.).

⁴² Šis stāsts neizklausās diezko ticams. Visi bērni, kamēr izaug un sasniedz aprakstīto vecumu, norij daudz dažādu priekšmetu, un praktiski visi vecāki labi zina: ja priekšmets nav ass un durstīgs, un nav iesprūdis kaklā, bet ir veiksmīgi nogājis lejā, tad laukā viņš iznāks pats, un nav tur ko uztraukties. Grūti noticēt, ka tik daudzas mātes, kuras izaudzinajušas summāri tik daudzus bērnus, visas satrauktas par nieka norītu apaļu svilpi. Grīziņa aprakstītā mājas iemītnieku solidaritāte un izpalīdzība, protams, ir notikusi, bet tikai ne svilpes norīšanas, bet gan kādas citas – nopietnākas – bērnu slimības sakarā.

⁴³ Neaudzināts (vāc.).

dzirdi, Peksīt? Vai tu vēl pie samaņas, dēliņ?» Bet Pekšam nav laika atbildēt: tas acu nenovērš no mūsu kopējās paziņas, kuru nepazīst vecā paaudze.

«Dod roku, puisīt!» teic lēdija: pulsu skaitīs. Peksītis sniedz pārakmeņoto roku, bet pats kā piekalts ar skatiem pie lēdijas taisnā celiņā pāršķirtā, gludā matu zelta. Hipnotizēs – un norīs! Bet sievas aiz muguras čalo, cik feldšere laba, kā izārstējusi Tomsonietei dūrēju pakrūtē, vecajam Birkmaņam zirgu... Redz, kā puika paliek mierīgāks. Uzliksim biezpienu vai zirga mēslus uz vēdera – būs vesels kā zirgs... Vairāk zāļu nekad nav par sliktu...

Atskan jauns kliedziens, kad Peksīšam bāž ko padusē. Mēs

izbāžam galvas no galda apakšas: tāds kā čūskulēns spirinās lēdijas rokās! «Puisīt, puisīt, netrūksties: tā nevar! Ļauj ielikt gradizeri, karstumu mērīsim!» Peksis domīgi aptausta termometru, tad ļauj arī. «Nomušis, nomušis – redzēsiet, puikas, ka angliete nomušis to», čukstam pagaldē.

Bet angliete nenomušija vis to: kamēr mērīja karstumu, ielēja Peksim kādas drapes ar karoti mutē. Izņēma termometru. Visi, galvas izstiepuši, pielīda tuvāk. «Trīdesmit seši, komats, septiņi», noteica lēdija, «puisēnam karstuma nemaz nav. Vesels būs drīz, mazais malaci». – «Ak tā gan, mīlīt! Nu tad labi...» Un trīs sievas izspurca pa durvīm, lai iznestu jauno vēsti visai mājai. Pēc brīža visos ķēķos, smēdē, pagrabā un vešūzī – vārītāja, no plītēs atliecoties, kalējs, veseri nolaižot gar sāniem, zāģētājs, zāģēšanu pārtraucis, noteica: «Trīdesmit seši ar septiņi. Būs vesels!» Un atjaunoja darbu.

Lēdiju ieveda ķēķī, kur tai sievas uzspieda rokas mazgāt un Paltrakiene izņēma no skapja tīru dvieli roku noslaucīšanai. Tad gribēja uzspiest lēdijai kā atlīdzību desu atgriezumus, kurus bija pārnesusi no desu bodnieka slepeni, pie kura kalpoja kā apkopēja. Lēdija neņēma: pašas bērniem vairāk garšošot. Un tas bija tiesa.

Sievas, pūlītī ap to saspiedušās, gribēja zināt jaunās ārstes spriedumu – vai neuzlikt uz vēdera burvīgos vārdus, kas Lejniecei ir, vai nesamalt ogles kafijdzirnaviņās, bet to feldšeriene noliedza. Tad, pateicīgu skatienu pavadīta, aizgāja, piekodinādama rīt tai ziņot par puisēna stāvokli.

Tikko tā aizgāja, Peksis, kurš līdz tam bija gulējis kā akmeņa statuja, atdzīvojās: kiedza «urā», sita plaukstas. Lielie priecīgā pārsteigumā saskatījās: redz, kā līdz Krastiņa jaunkundzes zāles! Peksis tikko bija vairs gultā noturams: tik priecīgs, ka pēc satikšanās ar čūsku meiteni vēl dzīvs. Viņš iegalvoja, ka jūtoties vesels. «Tev svilpe vēderā», atgādināja māte. «Tas nekas – tā tāpat iznāks!» Un rausās no gultas. To nepieļāva. «Guli nu, dēliņ, cik sen kā murgoji par čūskām un bubuļiem!» Peksis nekā neatbildēja, tikai atslīga spilvenos. Arī mēs neturējām par vajadzīgu ko skaidrot.

Virinājās jau atkal durvis, nāca sievas ar pentokiem, kas čurkstēja uz pannas, ar svētiem vārdiem, ko bāza uz nabas zem krekla puikam. Kalējs ar montieri jau atkal strīdējās par sociāliem, pret krāsni atspiedušies, kamēr tā sieva, galvu durvīs pabāzusi, uzsauca: «Nāc nu rīt – karpeli atdziest!»

Čīkstēja durvis... Un tagad, pēc piecpadsmit gadiem, to vakaru atsaucot no nebūtības – ar ogu kurvjiem, uztrauktām runām un maziem strādniekpuikām pagaldē, galdautā tinoties, es brīnā mulstu par tevi, mana proletāriskā dzimtene! Tik bezgala daudz tavos nokvēpušos ļautiņos sirsnības, bez kāda konvencionālās lišķības pārklāja, sirsnības, kas saistījusi caur gadījumu vienā mūra būrī saspīestos lauku kalpus-gājējus.

Lampa mirgo. Jeb – man tikai liekas? Top miklas acis – vai aiz skaudības pret Peksi, kuram šodien tik daudz ogu, piena, pentoku, kā nav redzēts mūsmājā mēnešiem? Vai aiz lepnuma par proletāriskās smēdes tēraudaino lējumu? Vai varbūt aiz paredzēšanas, drūmām nojautām par to, kas gaida jaunos vanadzēnus dzīvē? Bet toreiz es taču nevarēju zināt, ka Rikucis meklējumos pēc taisnības pa visu zemeslodi apgulsies uz Krimas vaļņiem pie Perekopa⁴⁴, ka brašo Zelmiņu noveiks sērgas bacilī

⁴⁴ «Turku valni» Perekopa šaurumā (kurš saista Krimas pussalu ar kontinentu) Latviešu sarkano strēlnieku divīzija šturmeja pirmoreiz 1920.gada 13.aprīļa agrā rītā un otrreiz 14.aprīļa rītā. Abi uzbrukumi bija neveiksmīgi.

bēgļu gaitās tālā tatāru sādžā, bet Ādolfs kritīs, padomju Mongolijas robežas pret Aņņenkova bandām⁴⁵ aizstāvēdams! Nē – laikam puikām bija acis miklas no robustiem vārdiem, ar kuriem teit izteica mīlestību, no sīkiem darbiem, kas visi liecināja vienu: ka visi strādnieki savienojušies mūsmājā, kad uzbrukusi nelaime. Jo vai ir lielāks prieks par to, kad zini: nelaimē neesi viens.

Vislielākais prieks tomēr bija tas, kad uz rīta pusi pa mājas pieciem stāviem izpaudās vēsts, ka Peksis izveseļojies: svilpes neesot vairs vēderā. Kad māte, zem deķa palienot, teica: «Paltraku Peksis nu vesels – svilpe laukā gan! Tikai nesaka, kur gadījies to norīt!» – es skaitīju momentu par izdevīgu, lai līstu no deķa apakšas laukā un dotos apsveikt biedru par izglābšanos no nāves ķetnām un par īsta proletārieša cienīgu izturību, ar kādu tas bija pratis turēt mēli aiz zobiem.

«Kur t' nu – nakts laikā?» satvēra mani māte aiz krekla stūra. «Vai vēl diezgan nav jāts – pat putru nojājis, ar puikām delverēdamies. Papa teica: neesot bijis šodien! Vai tev prāts arī ir? Guli nost – ko tu tur augšā vēl neesi izdarījis?»

Es saritinājos pie mātes, kura viens divi iemīga, vēl pārs reizes uzsaukusi: «Ko tu grozies kā ūdenszāle? Vai tev spiež?» Man nespieda vis: es klausījos, kā koridorā klaudzēja durvis – uztrauktā māja devās pie miera. Manu proletārisko dzimteni apskāva klusums; mazos akmeņa kambaros krāca un, pa miegam Peksi atminot, iesmējās krāsotāji, atslēdznieki, štancētāji, par bijušām un nākamām kaujām smilškalnos un baznīcdārzā sapņoja mazās kovboju, pirātu un siščiku galviņas un mierīgi elpu vilka mūžam norūpējušās mātes. Saulīša mājā bija vasaras tveicīgās nakts klusums, kuru traucēja tikai tumsā izlīdušās peles. Tās grauza kaktos, pagrīdē un paplītē, reizēm klusi čabot, patenterēja šķērsām pāri istabai un grauza atkal. Bet viņu asie zobi tomēr nespēja pārgrauzt manu miega saldo pavedienu ar skaistu sapni par 3. līnijas tramvaju, kas ved mums kaudzēm jaunu spožu zukseru.

* * *

Un atkal bija diena. Ar sauli, stundām ilgo rušināšanos dzelteno smilšu blāķos, kas vilkās pa vidu Laboratorijas ielai, kur laboja kanalizācijas vadus, ar svešu baložu ķeršanu cilpā un akmeņiem pildītām tūtām, kuras nolikām uz trotuāra parādes durvju priekšā, paši no augšējā stāva koridora logiem vērodami, ko garāmģājēji iesāks: viens paspēra ar kāju, ka tūta izjuka, šuvēja, apkārt apskatījusies, rūpīgi attina, nospļāvās un ko sauca mums, uz ko mēs atbildējām ar rēkšanu: mēs bijām neaizsniedzami padebešos. Un tāda likuma, kurš liegtu likt tūtas uz trotuāriem, arī nav. To mēs zinājām. Pievakarē, kad uz lieveņa jumta spēlējām «Melno Pēteri», atvērās logs, noskanēja pret bruģi papīrā ietīts naudas gabals, un māte sauca: «Avīzi atnes!» Uznesu. Nu bija jālasa priekšā: zemē vairs nelaida. Sāku no vietējām ziņām – kā parasts. Kad biju izlasījis uzsaukumu dārgiem tautiešiem-namsaimniekiem nebalsot par kreisiem skribentiem un vācu draugiem, vienā laidā nobēru ugunsgrēkus, pašnāvības. Šoreiz tas neinteresēja: ātrāk tikt atkal sētā. Lasīju, pie satura nepiedomādams, un ātri braucu tālāk, bērdams: «Negantība. Ielas dzelzceļa vagona Nr. 193 mašīnists ziņojis tramvajvaldei, ka vakar plkst. 12,15 Ērgļu

Lai caur Perekopu ielauztos Krimā, bija izveidota Trieciengrupa (8380 cilvēki), kurā Latviešu divīzija (2600 kaujinieku) bija centrālais posms. Trieciengrupu komandēja Latviešu divīzijas priekšnieks (tā toreiz saucās šis postenis) Fridrihs Kalniņš (1887–1938) no Valmieras pagasta. 13.aprīļa kaujā artilērijas sagatavošanas uguns sākās ar novēlošanos un bija vāja, tāpēc karavīri devās uzbrukumā nevis tumsā, kā bija plānots, bet jau gaismā, būdami pretiniekiem labi redzami, un pretinieka pozīcijas artilērija tikpat kā nebija skārusi. Tomēr latviešu daļas ieņēma Vaļņa pirmo kordonu un Perekopas pilsētu. Taču neviena no citām Trieciengrupas daļām neguva savos iecirkņos nekādus panākumus, un pat kavalērija neieradās izmantot latviešu izlauzto caurumu pretinieka aizsardzībā. Rezultātā Vrangelis sakoncentrēja pret latviešiem visus spēkus un 13.aprīļa dienā latvieši ar milzīgiem zaudējumiem atkāpās sākuma pozīcijās. 14.aprīlī pulksten 6 rītā bija pavēlēts vēlreiz šturmet Valni; latvieši gan sasniedza to, bet vairs nespēja ieņemt; šajā kaujā Vrangelis sūtīja pret viņiem arī no angļiem saņemtos tankus, kurus Sarkanā armija tajā rītā redzēja pirmoreiz. Vēl tikai iepriekšējā gada (1919) rudenī Latviešu divīzijā bija apmēram 10 tūkstoši kaujās rūdītu karavīru (kuri tad arī sakāva Deņikina «sudraba pulkus»), bet pavasarī pie Perekopa pāri bija palikusi vairs tikai ceturtdaļa (neskatoties uz to, ka divīziju nemītīgi papildināja no Krievijā izkaisītajiem latviešiem). Perekopa kaujas bija Latviešu divīzijas «gulbja dziesma»; tālāk tā vairs nebija vērā ņemama kaujas vienība un galu galā tika izformēta. Ja Grīziņa minētais Rikucis bija tikpat vecs kā viņš pats, tad Perekopa kauju laikā viņam bija tikko kā palikuši 20 gadi; visticamāk, ka Rikucis nebija Divīzijā no paša tās pastāvēšanas sākuma, bet nonāca tur līdz ar papildinājumiem pēc 1919.gada rudens kaujām.

⁴⁵ Boriss Vladimirovičs Aņņenkovs (1889–1927) Krievijas pilsoņu kara laikā cīnījās Kolčaka pusē kā Sibīrijas kazaku karaspēka atamans un kā Atsevišķās Semirečjes armijas komandieris; 1920.gada maijā ar savas armijas atliekām aizbēga uz Ķīnu; 1926.gadā tika nolaupīts un atvests uz PSRS, kur viņu 1927.gadā nošāva. Tā kā Grīziņš atgriezās Latvijā 1921.gada sākumā, tad pēc šī datuma viņam diez vai varēja vairs būt kādas ziņas par Krievijā palikušo latviešu likteņiem, tāpēc jādomā, ka «Ādolfs» krita jau 1920.gadā, laikā, kad Aņņenkova armija atkāpās uz Ķīnu (acīmredzot kaut kā skardama arī Mongoliju). Arī Ādolfam tad varēja būt 20 vai 21 gads.

un Artilērijas ielu stūrī bars nezināmu klaidoņpuiku mēģinājis izlecināt...» – es aprāvos: tapa karsti. Sāku pārlasīt pie sevis vēlreiz no sākuma. «Lasi nu, lasi tālāk!» teica māte, acu no adīkļa nepaceldama. Es nobeidzu skaļi: «Huligānus notvert nav izdevies. Redakcijas piezīme: sen būtu laiks mūsu vācietiskai domei piegriezt vērību arī nomalēm, kur drošība pēdējā laikā nopietni apdraudēta. Gadījumi, līdzīgi iepriekšējam, lai noder par atgādinājumu visiem mūsu tautiešiem, rūpniekiem un tirgotājiem priekšā stāvošās pilsētas domes vēlēšanās. Labākā atbilde uz to būs: nevienu balsi Bulmeringa⁴⁶-Krastkalna⁴⁷ kliķei! Visi kā viens par latvju saimniecisko aprindu listi ar iecienīto sabiedrisko darbinieku A. Berga⁴⁸ kgu priekšgalā! Tad būs drošība mūsu pilsētā, tad viņa zels!»

Kad nobeidzu, māte nopūtās: «Ak palaidņi! Vai tādus nu nevajadzētu mizot?» Es teicu, gari novilkdams: «Jā...» – un piebildu dzīvāk: «Tie katrā ziņā Meiersona mājas puikas – tur jau žuliki vie' dzīvo!»

Tajā pašā laikā to pašu rakstu lasīja arī Edgars citiem priekšā uz lieveņa jumta. Tikai komentāri tur bija citas nokrāsas.

Vējš griež smiltis Grīziņkalnā, paceļ papīra lapas, nes pa gaisu, svilpj un auro. Aiz centrālcietuma parādās melni mākoņu vaļņi, tālē dārd pērkons, bezdelīgas šaudās šurp turp gar pašu zemi, gaiss pelēks no smilšu blāķiem, kuru pacēlis gaisā vējš.

Uz viena paugura par spīti vējam, tāliem pērkonu dārdiem, asām smiltīm, kas cērt sejās, stāv divās rindās pārdesmit puiku ar koka zobeniem, mazās auklīnās kaklā pakārtiem. Kreisajā flangā – sešas meitenes arī basām kājām, bruncīšiem vējā plivinot, ar sarkaniem papīra krustiņiem uz krūtīm pie priekšauta. Divās rindās sastinguši, tie stāv nekustēdamies: acumirkļi sāksies svinības. Es aizsteidzos uz Alberta mājas pavārti – tā tuvākā. Tur stāv mūsu cilts vadonis un pacietīgi gaida, kad viņa kareivji būs sastājušies rindās, lai sāktu parādi. Viņš nepacietīgs – pa gabalu mani ierauga, sauc: «Var nākt?» – steidz pretī, un mēs ejam. Smiltis izgāzti gruveši, vecas ķilavbundžas, sasistas pudeles, skārda ripas; mēs kāpjām tām pāri un dodamies uz parādes vietu. Man galvā milzu papīra cepure, kura tā likta, ka lielie burti «Dzimtenes Vēstnesis» no tālienes redzami uz cepures malas. Es steidzos komandierim līdzī, roku pie papīra cepures turēdams. Tālē atskan trumuļa dārdi: tas apsveikšanas maršs. Es pasteidzinu soļus, nejauši uzkāpju sasistai pudelei, pārduru kāju. Bet – nu nevar apstāties, kamēr parāde beigsies, pāršiešana parādes laikā nepieļaujama. Zobus sakodis, velkos aiz Ādolfā.

Vējš sviež smiltis acīs, mutē, bāž degunā. Tas mūs nevar traucēt, lai auro vējš: Vārnu ielas republikāni zina, kas disciplīna! Dārd trumulis, kuru dauza bundzinieks, plivinās pie pātagas kāta piesietā melnā lauvas aste, skaļi nošalc pār kalnu: «Sveiks, bruņurupuča dēls!» Ādolfs nostājas smiltīs tanī vietā, kur nolikts ķieģelis, nokomandē «smirno!» un griežas pie mums ar runu.

Viņš izteic savu prieku, ka mūsu šīsdienas parādē piedalās arī Kordiljeru cilts: tas rādot, ka baznīcdārzā noslēgtā ieroču brālība laižot dziļākas saknes. Abas ciltis kopā šodien godinot pēdējo kauju varoņus. Bet, pirms pārejot pie godināšanas, viņš uzaicinot ar atsegtām galvām noklausīties pavēli, kuru nolasīšot adjutants.

Man smiltis duras pārgrieztajā kājā, bet es, «Dzimtenes Vēstnesi» no kabatas izvilcis, lasu: «Negantība. Vakar tramvajvagona Nr. 193 konduktors...» – un nobeidzu ar mīklainiem vārdiem par kādu tur drošību un A. Berga kungu. Kad esmu beidzis, Ādolfs liek salikt žokejmices galvā un griežas ar jaunu uzrunu pie indiāņiem un kovbojiem. Viņš pateicas par izcilus varoņību un skaita par savu pienākumu pastrīpot, ka mīklaino beigu daļu acīm redzot varot saprast taisni tā, ka uz priekšu tiek uzdots bodniekiem mūs uzpasēt: tāpēc no tiem uz priekšu jāsargās. Tāpat varot sagaidīt, ka pie Artilērijas ielas tikšot nostādīts jauns gorodovojs. Ja tas tiešām notikšot, tad tas nekavējoši jāaizdzenot, jo viņš, tur stāvot, traucēšot brīvu satiksmi caur baznīcas dārzu un tādā kārtā laužīšot 10. gada lieldienu pamiera noteikumu par brīvu durvju principu. Mēs uzsaucam «urā», kad vadonis aicina mūs ar akmeņiem aizdzīt gorodovoju, ja tas iedrošinātos rādīties mūsu apvidū, bet pret A. Berga kgu lemjām vēl represijas nespert: papriekš diviem mūsu labākiem slepenpolicistiem pārliecināties, vai kaimiņmājas konditorejas īpašnieks A. Berg ir latvietis, un, ja tas tā būtu, tad nevienam vairs neiet pie tā klinģerus pirkt, ja māte no

⁴⁶ Jādomā, ka runa ir par Augustu Mihaelu Bulmerinku (vāciski *Bulmerincq*, kur burtu «q» latvieši varēja uztvert kā «g»); Bulmerinks (1859–1933) bija Rīgas vācu jurists un pilsētas pārvaldes pētnieks.

⁴⁷ Jādomā, ka runa ir par Andreju Krastkalnu (1868–1939), Rīgas latviešu juristu, Rīgas Latviešu biedrības priekšnieku; vēlāk, kara laikā viņš kļuva par Rīgas pilsētas galvu, Krievijas Pagaidu valdības komisāru Vidzemē, pēc vāciešu ienākšanas sadarbojās ar viņiem un piedalījās Niedras provāciskajā valdībā.

⁴⁸ Jādomā, ka runa ir par Arvedu Bergu (1875 – ?), vēlāko Latvijas Pagaidu valdības iekšlietu ministru (1918–1921), Satversmes sapulces un Saeimas deputātu, partijas «Bezpartejiskais nacionālais centrs» dibinātāju (1921) un laikraksta «Latvis» izdevēju (1921–1934).

rītiem pēc tiem sūta, bet iet uz Rēvelielas beķereju. Par tālākiem soļiem pret mūsu jauniem apspiedējiem uzdodam izstrādāt plānu abu cilšu vadoņiem.

Tad Ādolfs uzsauc atkal «smirno». Izsauc rindas priekšā Ērgļaknābi un Paltraku Peksi. Ādolfs izvelk no kabatas trīs plakanos zukserus, kurus mums izdevās nelaimīgajā dienā līdz katastrofai pārstrādāt, un ar kniepadatu piesprauž: divus – Peksim, vienu – Ērgļaknābim. Sprauzdam viņš liek, lai adjutants nolasot pavēli. Es lasu, vēja auru pārkliegdams:

«Kovboju cilts no Vārnu ielas sarkanādainam brālim Paltraku Peksim, kas tupējis novērošanas tornī, neskatoties uz dzīvības briesmām līdz pēdējam brīdim, norijis svilpi, saslimis, izveseļojies, otrā dienā augšām cēlies no gultas, ieradies atkal frontē, kur viņš uz priekšu stāvēs pie bundzinieka labās rokas...» (lasīju es no otrā ticības locekļa nošpikoto atestāciju) «tiek piešķirts Plakanā Zuksera ordenis – 1. un 2. šķiras – ar divgalvaino ērgli un pasta taurēm. Komandieris Ādolfs Neilands, Pūcesspiegēļa ordeņa kavalieris».

Kad beidzu lasīt, Ādolfs uzsauc «urā» jaunajam varonim. Noskanēja «urā», trumuļa dārdienu pavadīts. Pātagas kāts ar lauvas asti tika nolaists, kā mēs teicām, pustumā.

Tad man lika nolasīt otro pavēli: «Mūsu mīlo sabiedroto – Lienas ielas Meiersonu mājas indiāņu cilts vadonis Ērgļaknābis par varonību kaujā pret tramvaja konduktoru un zagtas mantas atņemšanu, kā arī tramvaja vagona ievainošanu ar labi mērķētu akmeni, tiek apbalvots ar Plakanā Zuksera ordeņa 2. šķiru, ņemot to vērā, ka putru un taukus tas izglābt nebija spējis. Komandieris...»

Atkal «urā» un ceremoniālais bingu dārdiens.

Beidzot Ādolfs lika visiem pacelt gaisā zobenus, bet meitenēm – pārsienamos, mājās nozagtas lupatiņas, un apzvērēt, ka, neskatoties uz tumšiem mākoņiem, kas parādījušies pie starptautiskajām debesīm, par kuriem raksta jau avīzēs, mēs aizstāvēsim līdz pēdējam elpas vilcienam un pēdējam akmeņam brīvās Vārnu un Lienas ielu republikas, kuras dzimušas, augušas un mūžam paliks zem mūsu ķeizara Nikolaja Aleksandroviča sceptera un divgalvainā ērgļa spārniem, bez ķeizara neatzīt it nekādas varas pār sevi: ne gorodovoju, ne žandarmu, ne tramvajvaldes, nedz bodnieku un domnieku, bet katru pretinieka mēģinājumu ierobežot mūsu brīvību atsist pēc principa: «Aci pret aci, zobu pret zobu!» Lai dzīvo smilškalnu republikas, lai dzīvo Vārnu un Lienas ielas!»

Urājot sadubultoju rindas. Priekšā – trumulis un lauvas aste, tad – kareivji pa četriem blakus. Meitenes beigās. «Šagim – marš!»⁴⁹

«Zapevalo!»⁵⁰ Uzsāk Peksis gari: «Sa-šiņka, mašiņka, dušiņka, horo-šiņka»,⁵¹ bet, komandieris brēcieni izdzirdis, aprauj: meitenes bija sākušas «Div' dūjiņas...». Abas dziesmas tiek pārtrauktas. Vispārējā balsu juceklī – poliša balss: tas piedāvā kādu poļu dziesmu. Skaita tās vārdus; smejam – nesaprotam... ko tu bāzies ar poļu... «Saprotiet, ziniet...» Un, redzēdams, ka tam nepiegiež vērības, politis, ar roku mums atmetis, uzsāka, ar seju pret Krievmuižiņu pagriezies, poļu dziesmu.

Saspicē ausis strīdošies puikas. Vēl divi poļu vārdi nebija izskanējuši, kad jau Ādolfs, dziesmas meldiņu izpazinis, skaļi un noteikti sāk pakaļ poliša vārdiem krieviski:

«Вихри враждебные...»

Un citi mirklī uztver tai pašā ritmā:

«Ienaida negaisi...»⁵²

⁴⁹ Soļos, marš! – krievu armijas militāra komanda (šeit – puiku izkropļota).

⁵⁰ «Запевай!» – krievu armijas militāra komanda uzsākt dziesmu; «запевала» – kareivis ar labi nostādītu balsi, kura pienākums ir pēc šīs komandas sākt dziedāt, lai pārējie pēc tam piebiedrotos; puikas jauc un izkropļo abus terminus.

⁵¹ Sašeņka, Mašeņka, dvēselīte labā... (klūdaini krieviski).

⁵² «Ienaida negaisi pāri mums klājas, Tumsības spēki mūs spaida un māc...» – revolucionāra dziesma ar nosaukumu «Varšavjanka»; melodija ir ņemta no poļu 1863.gada pretkrievu sacelšanās marša «Marsz żuawów»; vārdus, atrazdamies cietumā Varšavas citadelē, sacerēja 1878.gadā poļu sociālists V. Svencickis; pirmoreiz publicēta poļu žurnālā «Proletariat» 1883.gadā; 1897.gadā G. Kržižanovskis (vēlākais boļševiku GOELRO plāna vadītājs) pārtulkoja to krieviski, un dziesma kļuva populāra starp krievu revolucionāriem; 1905.gada revolūcijas laikā izplatījās arī starp latviešiem.

6

bija šis cilvēks: nemaz nevarējām izprast, kā tam lai pieiet klāt. Viens otrs no mūsējiem, to uz ielas saticis, mēģināja uzsākt sarunu, griezdamies pie viņa ar jautājumiem, kurus parasti uzstādīja jampampiem: cik tam ir bitoku; cik vecā mājā liek bedrītē bonkstīņu spēlējot; ko viņš saka par jauno šlicbogenu sistēmu, kas parādījusies pie pernavskijiem. Ienācējs uz tādiem jautājumiem tikai plātīja muti un lūdzotši smaidīdams klusēja. «Iedomīgs», sprieda daži. «Coijers», rezumēja ziņojumus virsaitis: «Jampamps ir īsts coijers. Tāpēc staigā apkārt kā duhs, ka ir necivilizēts. Lietaskoka no tā nebūs: puscilvēks». Un pēc šī autoritatīvā Ādolfā slēdziena vēl biežāk skanēja sētā, smēdē, pagrabā, koridoros – visur, kur parādījās jampamps:

«Alfons no laukiem,
vēders tam ar taukiem!»

Līdz kādu dienu nāca jauns apstāklis, kurš attiecības pārgrozīja.

Tas bija kādu pusdienu, kad mātes, primus koridorā iznesušas, vārīja zapties, bet mēs, uz lieveņa jumta sagūlušies, apspriedām jautājumu, kurš jau vairākas nedēļas bija dienaskārtībā un ļoti akūts. Biju patlaban tikko pabeidzis stāstīt uz jumta saulē sagūlušiem republikāņiem to triju Žila Verna «Noslēpumu salas» nodaļu saturu, kuras vakar izlasīju, kad Paltrakēns iejautājās: «Nu, vai tava maķene vēl vienmēr nepiekrīt?...» «Nepiekrīt», es teicu, «nemaz negrib runāt par to. Viņai tasnieki vien esot...» – «Rādīji izstrādāto projektu?» – «Un kā vēl! Nevien vakars nepaiet, kad neatgādinu: tev pašai, saku, vislielākais labums būs, ja ļausi man pāriet dzīvot lapenē ģimenes dārziņos... Bet viņa: zināms, ka es apēdot daudz vairāk kā rubli nedēļā, tās tikai manas iedomas, ka ar rubli izdzīvošot... Nosalšot, nomiršot... Dzīves viņa nepazīst un kapteinā Nemo nezina: kā tas varēja?... Bet tas skaidrs: ar labu viņa nelaidīs...» – «Mēs», iebilda Paltraku Janka, «tikai gaidām, kad tev izdosies. Kā būs izturējies pirmo nedēļu – tā mēs visi pāriesim dzīvot katrs uz savu salu pie Feniksa...» – «Es, saprotams, bāzīšos uz ancuka. Katru vakaru. Mēģiniet parunāt arī ar savām mātēm, lai tās piespiež manējo: visiem tak labums! Bet manējā tikai: ar rubli nevarot iztikt! Pēc pirmās nakts atskriešot kā sadedzis...» – «Ko viņa dzied!» tā Paltrakēns. «14 kapeiku pa dienu! Lai tikai laiž! Ne Robinsonam, ne Nemo⁵³ pat to nebija!...» Un mēs sākām vēlreiz pārbaudīt kopēji sastādīto paraugbudžetu: knobloks – 3 kapeikas, maize – 2½ kapeikas... Un viena balss jaucās ar otru: «Tās trīs kapeikas var droši mest nost: tanī grāvē gar dzelzceļu ir kazragi, tikai makšķeri un katliņu, ko vārīt... Kas par desām! Salāti nav mazāk barojoši... Vai t' es saku, ka tev jāņem savas mātes dārziņā?... Malku mēs tev salasīsim pie malkas plaču vārtiem... Vieni somu nazi, kompasu... Elektrisko lampiņu es tev sadabūšu... Bet kur varētu dabūt tādas bonbonkas? Atkristu cukura cena, ja būtu tikai lētās bonbonkas...»

Šinī brīdī Milduks, kurš visu laiku mierīgi klausījās, uz muguras atgūlies, sakustējās, gribēja piecelties, bet, aptaustījis ar delnām sakarsušo jumta bleķi, palika guļam, tikai uzsauca: «Vai bonbonkas nevarētu dabūt par pašcenu no Alfona?...» Mēs neticīgi pagriezām galvu uz viņas pusi: Milduks gulēja izstiepies uz skārda, Bibis tam līdzās, purnu uz Mildas brūnās kājeles uzlīcis; viņas acīs atspoguļojās baltie mākoņi, kas slīdēja augšā pa zilo fonu, kad viņa smaidīdama turpināja: «Es vakar redzēju. Alfons pie bodes stūra iznesa Kārlēnam veselu sauju bonbonku... Ja viņš Kārlēnam tā deva, tad katrā ziņā būs ar mieru atlaist mums par pašcenu...»

Mēs sastingām. Visas mutes pārstāja graužt kāpostu kacenus, kurus uz lieveņa bija sanesis Paltrakēns mūsu cienāšanai. «Tu saki...» atsāka Ādolfs, atjēdzies no pārsteiguma, «kā Kārlēns mums nekā nav stāstījis?» Tad, kā ko nopratīš, bažīgi: «Nez vai viņš jau arī senāk no tā bonbonkas ir dabūjis?»

⁵³ Kapteinim Nemo bija lielas bagātības; tie, kas uz Noslēpumu salas sāka dzīvot bez nekā un paši visu radīja, bija Sairuss Smits un viņa biedri.

Nu runāja visi reizē: «Tūlīt sadabūt Kārlēnu rokā! Ej saki». Linča teica. «Kas to būtu domājis, ka viņš ar jampampu pa čomam... Nu jā, Kārlēns jau meistars citus apjāt...» Un Milduks tika aiztriekts uz vešūzi, kur Kārlēns bija pielikts pie veļas griežamās mašīnas; pēc brīža pie jumta malas parādījās Kārlēna galva. «Ā!» skanēja apkārt. «Un ko tu mums neteici?...» Papriekš Kārlēns runāja par ce-ce mušām, kas mūs būšot sakodušas, smēja tikai zobgalīgi, bet, kad tam bargi uzprasīja, vai viņš tikai jau sen nesaņem bonbonkas un vai viņš nenojauš, kas tam draud par tādu republikāņu solidaritātes laušanu, tas kļuva nopietns un atzinās: «Pirmo reizi. Vakar pirmo reizi. Es Alfonam izvilku svilpi no pagraba loga, un viņš pats man piedāvāja bonbonkas... Sāku runāt ar šo: izrādās, viņš nemaz nav miglas mērkaķis. Viņam no mums tikai bail. Tas puisis, man liekas, iznesīs vēl, ja ar to apiesies kā ar džentlmeni...»

Uz to Ādolfs: «Mēs neesam kneieri. Uz citu rēķina neko negribam. Par velti neņemam. Bet mums ir viens komerciāls jautājums. Tu nezini – vai viņam ir kāda noteikšana?...» – «Laužot kaulus. Pie tēva. Taču kaut ko var...»

Un trīs delegāti devās aprunāties ar Alfonu. Pēc pusstundas lieveņa augšā parādījās jaunais Vārnu ielas republikas pilsonis. No sākuma izturējāmies pret to diezgan auksti, bet, kad izrādījās, ka tā kabatas pielādētas vēziņiem, ar kuriem tas mūs visus pacienāja, ledus kusa, un mēs pret to izturējāmies kā pret pilntiesīgu republikānieti.

Un viņš: kāpēc runāt par pašcenu? Viņam patīkot droši ļaudis. Kad iešot dzīvot uz Noslēpumu salu, pirmajam tas apņemties apgādāt bonbonkas, tā ka cukura daļu no budžeta var droši mest laukā. «Lieliski! Pēc kartupeļu apmainīšanas ar skābenēm tagad budžets sastāda 82 kapeikas! Redzēs, ko nu māte teiks!»

Mēs izlietojām gadījumu un to vispār iztaujājām par viņa tēva bodi. Pēc dažiem sīkiem jautājumiem tas izdarīja sekojošu paziņojumu, kurš mūsos izsauca dzīvas pārrunas kā uz vietas, tā vēlāk istabās ar mātēm:

«Pie mana tēva», teica Alfons, «bija šorīt kādas firmas priekšstāvis, kurš rīkošot šonedēļ buljona nogaršošanu bodē... Jauna veida buljonu – mazos kubikos: tikai iemest karstā ūdenī, un zupa gatava...» – «Vot, tādu tev, Janka, vajadzētu... No budžeta būs vēl savas 7 kapeikas nost...» iesprauda Ādolfs, tad griezās pie Alfona: «Tu saki: tajā mazā kubikā viss jau iekšā – gaļa, zirņi... Tad jau tā tīrā burvība... Un cik tas maksās?» – «Neko. Par brīvu». – «Nu?» – «Tā viņš tēvam stāstīja. Atnesīšot lapiņas. Lai izdalot. Un vienu dienu – par brīvu...» – «Reklāma. To sauc par reklāmu», teica Kārlēns, kamēr mēs citi, acis iepletuši, apdomājām tikko dzirdēto.

Apjēguši stāstāmā nozīmi, mēs sākām spiest roku savam jaunajam draugam, pamācīdami, ka tā vienmēr lai dara: mums, pašu mājas ļaudīm, lai pasaka ko sekretu, iekams citi nekā vēl nezina... Mēs varam sagatavoties: rezervēt traukus, ierasties pirmie... Cik būs lielākā norma, ko vienam dos?... To Alfons nezināja teikt. Mēs nospriedām, ka, tā kā firma ir liela, tad katrā ziņā spaini katram dos. Aiz estētiskiem motīviem tika atzīts par vēlamu ar spaiņiem uz ielas neiet, bet sadabūt no mātēm piena kannas: tajās saiet tikai nedaudz mazāk par spaini...

Pēc stundas, mātei kūpošu blōdu uz galda liekot, es iesāku: «Nu tev uz priekšu nebūs vairs jāvaid, nebūs jāvāra zupa...» – «Vai atkal par tām blēņām...» – «Nē, tu redzēsi drīz: zupu Rīgā izdalīs par velti...» – «Neplāpā un ēd!...» – «Nu redzi, atkal tu gribēsi būt gudrāka... Gan tu redzēsi... Es zinu no drošiem avotiem...»

Vakarā māte, ar kurvīti no bodes uzņākusi, man teica tādā balsī, kāda bija parasta, kad tai bija jāatzīst, ka man taisnība: pa pusei pārmetošā, pa pusei jokojošā: «Še! Lapiņa. Bodnieks iedeva. Izlasi man priekšā! Nieks vien jau būs», tā steidza piebilst. «Blēņas. Kas nu par brīvu ko dos...»

Un es, dzelteno lapiņu saņemis, lasīju: «Maniem god. klientiem! No svara visām... Pazīstamā firma... gribēdama propagandēt savu jauno ražojumu – buljonu kubikos... izsniegs buljonu par brīvu sestdienas vakarā... veikalā Vārnu ielā. Minētā nogaršošana tiek organizēta pēc rindas iepriekšējo, kas citos pilsētas iecirkņos devušas visspīdošākos rezultātus... Visus savus pastāvīgos klientus lūdzu neatteikt atsaukties uz firmas laipno aicinājumu...»

Sestdien jau no pulksten trijiem mēs tupējām uz gaitenā logiem, kannas grabinādami. Tā kā izdalīšana notiek mūsmājā, tad skaitījām, ka mums arī tiesība pirmajiem buljonu saņemt. Tika apspriests pat jautājums, vai vispār būtu pieļaujams, ka citu māju puikas saņem buljonu, kamēr pašu māja nav pilnā mērā apmierināta; tika atzīts, ka tuvākās kaimiņu mājas, kur dzīvo veikalnieka pastāvīgie kundes, noraidīt nevarēs. Saprotams, nav jau arī ko bīties: mēs sargāsim, lai rindā mēs būtu pirmie. Kolīdz manīsim, ka tuvojas kāds kunds, lai stātos rindā, tā būsīm lejā. Paltrakēns bija mēģinājis jau ieņemt rindu, bet bodnieks to nebija pieļāvis: «Ātrāk par pulksten 7 nesāksies... Vēl četras stundas... Ko? Šis tāpat gribot pasēdēt uz bodes trepēm? Neesot nekāda sēdēšana... klientiem pa kājām...» Un Paltrakēns

bija spiests uznākt atpakaļ. Viņu pavadīja jautra rūkšana no pretējās mūra mājas logiem: arī tur zlarkšķēja kannas un bļodas un zibēja puiku galvas.

Tad pie bēniņu lūkas sēdošie novērotāji padeva ziņu lejup: Laboratorijas ielas galā parādījušies Laso ļaudis, kas ar traukiem rokās pulkā soļojot uz mūsmājas pusi. Kaut gan attiecības ar Eihenbauma mājas cilti bija visnotaļ labas, – šoreiz tās parādīšanās pie apvāršņa izsauca veselu sašutuma vētru: tas tikai vēl trūka! No citām ielām sāks nākt! Tātad saoduši! Bet lapiņā taču skaidri teikts: pastāvīgiem klientiem!

Un, kad Zvaigžņu ielas puikas pienāca, mēs bijām jau rindā pie bodes durvīm. No mūsu vecās draudzības vairs maz kas bija palicis pāri. «Gauneri!» teica tie mums. – «Un jūs, kas jūs par klientiem? Nekad neesat nākuši mūsmājas bodē! Pusducis bodes pie Laboratorijas ielas līdz jūsu mājai!...»

Kāda sieva, kas arī bija ieskrējusi bodē apjautāties, laukā nākdama, izdzirdusi nīknās sarunas un kanniņu klaudzēšanu, darīja bodnieku uzmanīgu uz to, kas notiek ārpus viņa durvīm. Tas iznāca un lika mums iet prom. Nē, viņš arī nezinot, cik došot, – tā firmas darīšana... Bet, ja jau ar tādām kannām un bļodām, tad jau firmai būšot jābrauc Šurp ar cisternu... Mēs aizrādījām, ka nevajag pieļaut svešiniekiem izmantot mūsmājas labumus... Viņš tur nekā nevarot: tā firmas darīšana, kas pirmais rindā, tas pirmais dabūšot. «Un pirmie esam mēs!» sauca Laso, norādīdams uz laso, kas bija uzzīmēts uz bodes trepes kāpšļa ar sarkanu krītu un zem kura bija vakardienas datums: «Mēs vēl vakar, kad jūs gulējāt, ieņēmām vietu!» – Lai nestrīdoties, citādi nevienam puikam nedošot. Lai nākot tad mātes pašas.

Pulksten pusastoņos atveda tādu kā katlu, uzstādīja bodē uz galda. «Tur nu visiem neiznāks! Skaidrs, ka ne tikai citām ielām, bet arī citām mājām tur nevar iznākt». Mēs vēl mierinājām sevi, ka varbūt vārīs vairākas reizes. «Bet laiks vēls, bodi taču slēgs ciet!...»

Beidzot durvis atvēra, un sabirām iekšā: pa vidu puikām bija arī pa sievietei. Ādolfs nostājās letes priekšā, divi kannas uz grīdas nolikdams. Firmas priekšstavis smēja: vai šis pēc petrolejas, vai, nācis ar tām kannām? Un sniedza Ādolfam tasīti buljona. «Ko? Tasīti? Izsmieklis!» saucām mēs, dusmīgi kannas grabinādami. «Tad tā arī vajadzēja rakstīt lapiņās!» Un Ādolfs, kurš bija jau tasīti pie lūpām pielicis, kā kaut ko pārdomājis, pēkšņi izlēja to uz grīdas, teikdams: «Kad nav, tad lai arī nav!...» Un atgāja saņus, laizdams nākošo no mūšējiem. Arī tas atteicās un cēla mutisku protestu. Firmas priekšstavis plātīja rokas: nekad nav bijis domāts dot vairāk par tasīti... Lai laižot, kas gribot garšot... Aiz kādas sieviņas, kura nogaršojusi slaucīja lūpas, buljonu slavēdama un tūlīt divus kubiciņus nopirkdama, nāca Laso. Tas zobgalīgi uz mums paskatījās, abām rokām saņēma tasīti un to izdzēra; viņam sekoja citi tā cilts locekļi.

Kad Jātnieks bez galvas ņēma tasīti, mūsu rūkoņa, kura visu laiku pieauga, pēkšņi pārgāja sašutuma vētrā, jo bodnieks teica: «Kas nedzer un nepērk, lai iet laukā no bodes!» – «Oho! pašu māja lai iet laukā, kad citi dzer sausu mūsu bodi! Visiem mums būtu iznācis pa bļodai, ja dotu tikai klientiem...» – «Mēs tādi paši...» uzsāka Jātnieks bez galvas. – «Jūs! Kas jūs par klientiem! Nekad neesat šurp nākuši! Viss ir jūsu pašu bodē!...» – «Neizrunājies!» tā Laso. «Mana māte vienmēr nāk te. Pēc želatīna...» – «Oho! Pēc želatīna! Un tu domā, ka...» Sievas, kas atradās rindā, sāka mūs apsaukt: ejiet laukā uz ielas! Mēs nekā neklausījāmies, kad izdzirdām, ka Laso, viltīgi smīnēdams, sāk: «Nu, jūs jau neesat gluži ar bešā! No kurienes jums vakar tie daudzie piecdesmitnieki un vēl tik jauni – tikko kā notīti. Nav kā mums, pa ielām jālasa... Iziet aiz stūra un paņem...» Tiešām, kopš Alfons mums iznesa konfektes, mūsmājā radās daudz piecdesmitnieku – zeltītu konfekšu papīriņu; šo svaigo papīriņu parādīšanās starptautiskajā tirgū nebija pagājusi nemanīta apkārtējām ciltīm: bedrītē kredītzīmes ieliekot, saprotams, tūlīt uzkrīta, ka tās nav gājušas caur daudzām rokām – svaigas un nenobružātas. Un vienas sērijas! Mums ausis svila no šīs denunciācijas, Alfons kļuva gluži mēms; vienīgi lielie nekā nevarēja saprast, kas tās par kredītzīmēm, kas pēkšņi pārplūdinājušas Vārnu ielas republikas naudas tirgu. Tiem nevarēja arī ļaut saprast: vēl viens vārds no Laso mutes – un mūsu jaunais republikānietis būs nelaimē... Mums nebija nemaz vairs komanda vajadzīga: kā viens vīrs mēs metāmies uz runātāju, un, iekām tas muti vēl pavēra, tam bija salīpuši apkārt republikāņi.

Sīteni, tusnījieni, sieviešu izbailu kliegzieni – un puiku čumurs virzījās uz durvīm, kādu skārda mucu apgāzdams. «Ūja! Vai dzirdat!» kliezda sievas, bet vienīgais, ko varēja sadzirdēt, bija Laso izmisušais: «Nes laukā no burkāmiem!...»

Laso pakaļ izripoja viņa cilts. Aizgājuši gabaliņu nost no mājas, laidām darbā akmeņus un kannas. Daža laba kanna tovakar tika deformēta līdz tam brīdim, kad Zvaigžņu ielas cilts aizgāja, saukdama: «Mēs tomēr dabūjām dzert! Bet sargieties, ja mēs rīt jūs sastapsim!...»

sieniņas nerunā: viņi prot tikai ļaut un spļaut. Un smēķēt. Platas kā pankūkas un neizteismīgas kā Jorkšīras cūkas to ļaužu sejas, kas ļauj uz ikvienu, kas pienāk pie lodziņa. Lūk, tāpēc, man liekas, māte sūta mani: viņam, mazam, viss viena alga. Vai nu uz tādu kliegt, vai nekliegt.

Cik reižu neesmu jau tevī, smirdoši pelēkā istaba, no kurienes pārrauga visus smilškalnu iedzīvotājus un arī manu, Vārnu ielas republiku! Pelēkais, smirdošais caurums, kur katrs no šiem – ar divi rindām baltu pogu – bija kungs pār jebkuru mūsu brāļa, dēla, meitas likteni. Un viņi apzinājās savu lielo spēku, šie vīri baltām pogām. Un viņus ļoti bijās mūsu apkārtņē. Un viņus visvairāk arī nicināja, to es labi redzēju ik dienas – tēvu sarunās svētdienās, māšu vārdos, ko tās lietoja veļas pagrabā, kad kāds no pogainajiem gāja pa trotuāru. Bet visvairāk viņus gan nīda. Nīda un cieta. Klausīja, jo viņiem bija zobeni, šautenes un ložmetēji; mūsu tēviem bija – dūres, strādnieku dziesmu lapiņas un algu grāmatiņas. Revolverus tie bija iesvieduši atējvietās – tur viņi rūsēja. Zobeni bija aprakti kur kurais, jo neviens nezināja, kad nāks otrs Piektais gads. Zināja tikai, ka viņš nāks. Lielie klausīja pogainos un vairs nepretojās.

Jaunajiem republikāņiem stāvoklis bija citāds: akmeņi nebija jāaprok; lai vingrinātos sviešanā, nebija jāgaida otrs piektais gads – tikai tas bija jādara tā, lai netiktu pieķerts kāds. Un mēs smējām par pogainajiem, jo pār mums tiem nebija varas: mūsu acis bija gaišas un kājas veiklas, un retos gadījumos, kad mūs safangoja, uzvarētājs-ienaidnieks nezināja, ko ar mums iesākt, – aizveda līdz otram stūrim un palaida vaļā. Bet par Mūrniekielas cauruma lomu smilškalnos mēs nebijām maldīgās domās.

Es stiepos uz pirkstiem, zods tikko sniedz lodziņu: ceļu mājas grāmatu baigajam vīram, viņš atpleš muti un sauc kaut ko kā mežā samaldījies vērsis. Es atminu: otrā rokā – melns pieckapeiks, māte teica: tu to viņam noliec priekšā reizē ar grāmatu, neaizmirsti – reizē ar grāmatu. Sarkanā ķepā noslīkst mans pieckapeiks, divas taukas acis burto manis rakstīto. Pogainais ko sauc uz blakus kambari, kur atskan šlakstieni un žēla lūgšanās. Tad pagriežas pret mani; sapratu tikai – «prom!» Es modes pēc prasu, kad nākt pakaļ grāmatai, bet tas jau tāpat zināms: ja dod 5 kapeikas, tad parīt, 10 kapeikas – tad rīt un, ja nemaz nedod, tad, kā sievas mūsu mājā teic: kad pūcei aste ziedēs. Laikam tas nav tik drīz, jo māte tomēr katrreiz liek dot 5 kapeikas pogainajam.

Es pametu skatu pa labi – tur esot karceris, tā man stāstīja Vilis. Tad veru durvis. Laukā ir saule, klusums, zvirbuļi, tīra veļa un zila debess.

«Jums pavēste no mirtiesneša...» ieģrūdu pa durvju šķirbu 38. dzīvoklī balto lapiņu. «Par ko tad nu atkal? Vai atkal dēļ tās lašu tirgotājas? Ir gan tā viena mātīte...»

«Nezinu. Tur rakstīts nav...» Un zvanīju jau pie 39. numura, kur bija jāpaprasa, vai tie nav viņu knaģi – zaļiem galiem, kuri bēniņos pie skursteņa. Pēc tam devos vēlreiz zvanīt pie 44. numura. Spiedu podziņu vienreiz, otrreiz – nekā, neviens nenāk. Trešo reizi jau nāku šodien ar pierakstīto pasi, bet, kā nav, tā nav. Nu gan vairs nenākšu: nekas neatliek kā gaidīt, kad paši cels ausis. Un, par 44. numura īrniekiem pukodamies, devos pie kalēja ar nodokļu valdes paziņojumu.

Šajā brīdī apakšā sētā atskanēja mūzikas motīvs un pēkšņi aprāvās. Pēc saucieniem, kas no turienes atlidoja, lieta skaidra: lejerkastnieks Šķiliņš atnācis. Es šāvos lejup kā bulta.

Tiešām, Šķiliņš bija nostādījis savu instrumentu sētsvidū un ap to rīkojās. Sētā jau daudz puiku un meiteņu no svešām mājām, un daudzi vēl bira iekšā pa vārtiem un visām mūsmājas durvīm un stājās riņķī ap muzikantu.

Šķiliņam puiku aprindās bija liela mākslinieka slava: vienīgais, kura instruments spēlēja «pēc notīm»; krievu lejerkastniekiem tādu nebija. Tikai Šķiliņam kaste pilna dzeltenām bieza papīra lapām, daudziem caurumiem vidū; tās virzījās caur instrumentu tā, ka katrai mehānisma kustībai klausītāji varēja sekot.

Adolfs patlaban, izlietodams mātes prombūtni, bija mielojies pieliekamā kambarī ar biežpienu; par to varēja spriest pēc biežpiena pikām, kuras reizē ar vārdiem krita lejup: «Pilnvaroju tevi gādāt par

kārtību, kamēr es noskriešu lejā!» Zelmēns ar Paltraku Jāni aizskrēja uz malkaskambari pēc zobeniem; tikmēr mēs spiedām atpakaļ tos, kas acīm redzot bija aizmirsuši, ka viņi ir tikai mūsu viesi un ka noteicēji te saulītēni. Tiem tika atgādināts, ka pie būra ar balto žurku stāvēs mūsu godasardze un tuvāk par diviem soļiem spēlēšanas laikā pie kustonīša nedrīkst nākt: ja tam notiek kas slikts, kas maksās? Taču mūsmājai būs uz kakla!

«Antraktā, antraktā!» saucām mēs tiem, kas gribēja žurkai ko dot ēst.

Beidzot zobeni klāt un tiek izdalīti. Kārlēns nostādīts pie paša instrumenta blakus izdzeltējušai fotogrāfijai. Uz šīs fotogrāfijas viens otram blakus uzņemti: Šķiliņš zaldāta formā ar medaļām pie krūts un trīs meitenītes, viena mazāka par otru. Tās – Lidija, Madlēna un Alise, mēs tās zinām: viņas ienāk sētā savam tēvam līdzi. Tikai krietni lielākas nekā fotogrāfijā. Beidzot Šķiliņš, dzeltenās lapas galu instrumentā iebāzis, koka kāju stingri pret akmeni nostādījis, tausta apakš drēbes griežamo. Pēdējie mūsu saucieni: «Kas vēl no mūsmājas, lai nāk priekšā!» Uz to Mīcīte, klupdama krizdama no pagriba rāpjoties, atsaucas: «E-es!» Bet Ādolfs, ar zobenu eju tai pāršķirdams, svešu māju klausītājiem vēlreiz atgādina: «Pirmās rindas rezervētas mūsu pašu publikai!»

«Nē, viņš nav pie Skobeļeva⁵⁴ kalpojis. Viņam japāņu bumba norāvusi kāju un divi pirkstus rokai; medaļas, ko viņš nēsā, tas piespraudis pats...» Bet tālāk stāstītājs no kaimiņsētas netiek, jo Ādolfs jau kliedz:

«Vai būsi klusu! Laukā pa vārtiem, kas...» Bet tad viņš ierauga, ka vienam no runātājiem rokā Pētersona izdalāmās dzeltenās lapiņas ar Maggi buljona sludinājumiem. Saniknots mūsu virsaitis sauc:

«Mūsu sētā ir mūzika, mūsu sētā ir viss. Bet jūs nemākat uzvesties. Nedomā tu tur, mūlāps, ka tu buljonu dabūsi otrdien: pateiksim Pētersonam, un aiziesi tukšā. Mums te ir noteikšana, jo...» Bet viņš tālāk netiek, jo sāk skanēt «Donavas viļņi», mēs paliekam klusu. Kaimiņi aplusa tūlīt pēc zināmā piedraudējuma par buljona atrašanu: sak, kas viņus te var zināt...

Bet «Donavas viļņi» plūst... Plaukšķēdami veras vaļā logi, var dzirdēt, kā sauc: «Annīt, pado' man ķisenu, ko palikt apakšā, lai nespiež!... Jā, muzikants. Tas ar urdeļiem». Un pēc brīža galvas ar copēm, ar un bez lakatiņiem, brillēs un bez tām, uz rokām atspiedušās, redzamas līdz pašai pajumtei. Bet veras vēl vienmēr jauni logi, un vienmēr jauni acu pāri veras sētas dībenā, kur melna riņķa vidū Japānas kara invalīds ar trim meitenēm.

Šķiliņš tikai griež. Pārtraukumā, kamēr viņš pārmaina «Donavas viļņu» notis pret Haz-Bulatu, nozīlāties vienotā vietā pret bruģi papīrā ietītas vara ripiņas. Divas meitenes staigā, tās uzlasīdamas, un mūsu zobeniem bruņotie puikas raugās, lai neviens no svešiniekiem neiedrošinātos pacelt naudu, kaut arī tikai, lai pasniegtu to Lidijai. Pārtraukumā, kad mazās rokas sniedzās pie baltās žurkas ar cukura un maizes gabaliņiem, Paltraku Janka stingri uzrauga ziedojumus graudā un katrā šaubu gadījumā apvaicājas Lidijai, vai ēdiens nevar skādēt kustonīša māgai.

Es aizrādīju virsaitim, ka lords Kamertons klausās pie vārtiem mūziku; viņš un daži indiāņi iestājušies pašos vārtos – iekšā gan nenāk. «Ejiet aizdzeniet tos!» Ādolfs uzsauc kādiem svešu sētu puikām. «Ko tādi mežoni no mūzikas saprot – tiem pa vienu ausi iekšā, pa otru ārā kā zirgam!...» Un svešie puikas, gan bez sevišķas labpatikas, paskrien dažus soļus uz vārtu pusi, kolektīvā iekliek, un – indiāņi izgaist, bet tūlīt atkal parādās, tiklīdz redz, ka tiem neseko. «Ej aiztaisi vārtus cieti!» pavēl Ādolfs. «Nostādi kādu sargu!...» Bet sargi nav dabūjami mūsmājā: visi pie instrumenta, bet meitenes pie tādiem bandītiem sūtīt bīstami. Es teicu: «Viņi vairs nenāks. Un nekā liela uz ielas ar nedzirdēs. Es iebāzu atslēgas caurumā papīru». Un nostājos blakus virsaitim: sak, nu Rozīšmāja kož sev pirkstos par savu: toreizējo nelietību.

«Rau, rau, nu nāk tā dziesma!» čalo atnācēji. Virsaitis pēkšņi sataisījis ļoti saldu seju: Šķiliņš to pagodina ar dažiem vārdiem. «Šī ir aizliegta dziesma». Ādolfs, izlikdamies, ka visu ļoti labi saprot, piemiedz kreiso aci un saka: «Ā, tā... Uzmanību! Es nekā vairāk nevaru sacīt. Klausieties abām ausīm! Un nesmieties!» Apkārtējie čukst: «Jā, jā, tā pati ir...» Bet virsaitis, atpakaļ saliecies, steidz burtot uzrakstu šķērsām pār dzelteno lapu:

«Mar-sel-je-za.

Uz priekšu, darba tautas dēli, jau uzausis...»⁵⁵

⁵⁴ Mihails Dmitrijevičs Skobeļevs (1843–1882) – krievu ģenerālis (ģenerāladjutants), kurš kļuva populārs krievu–turku kara laikā (1877–1878) ar vairākām veiksmīgām operācijām Bulgārijā pie Plevnas, Lovečas, Šeinovas un Turcijā pie San-Stefano; pirms un pēc tam piedalījās vai vadīja krievu operācijas Vidusāzijā: Hivas hanistes pievienošanu Krievijai, Kokandas sacelšanās apspiešanu, Turkmēnijas iekarošanu; kādu laiku bija Ferganas apgabala kara gubernators. Nomira 38 gadu vecumā, un pēc tam Krievijā un Bulgārijā daudzās pilsētās viņa vārdā tika nosauktas ielas, laukumi un parki.

Un man pasviež: «Tu zini marseļjezu?» – «Nē». – «Nu tad mācies! Bet tu», griežas viņš pie Eida, «vēro notis, ka vari vēlāk mums uzspēlēt...» Velti Eidis tam skaidroja, ka viņš pēc šīm notīm nevarot nekā saprast.

Un pār smilšaino sētu, no trim pusēm akmeņu korpusos ieslēgtu, ceļas svešzemju pilsoniskās revolūcijas kareivju dziesma. Mazie proletārieši nezina vārdus, bet zina, ka viņa aizliegta. Un ar to mums pietiek, lai manītu, ka viņa skan pavisam citādi. Un, pie paša instrumenta nostājies, es ceļu acīs no izdzeltējušā uzņēmuma uz atvērtajiem logiem: es viņus nožēloju. – tos, kas tur augšā klausās. Viņi nezina, ka klausās sevišķu dziesmu, viņi grozās uz palodzēm, tin naudu papīršos, smaida. Mēs, kas zinām noslēpumu, jūtamies paši viņa līdzdalībnieki un svinīgi klausāties. Tad piepeši man asinis iesit galvā: uz augstās akmeņu sētas pie paša smēdes jumta redzamas sešas galvas gaisā: indiāņi uzrāpušies no 10. numura un noklausās mūsu mūziku. Man roka instinktīvi sažņaudz zobena spalvu, bet Ādolfs pačukst: «Neko darīt. Vecenes pie logiem tup kā pūces. Akmeņus lietot tagad nav ieteicams», – un padod zīmi Paltraku Jānim, lai tas aizliek cepuri baltajai žurkai priekšā.

Un, kad pa trešām lāgam ceļas pret sienām refrēns, no logiem pretī beidzamajiem akordiem birst balts papīršu sniegs... Katram sviedumam zemē nopaukšot, Šķiliņš pieliek roku ar trim pirkstiem pie cepures naga. Meitenes paskrien un lokās, mēs metam ar galvām: tur aiz muguras, stūrī... Es priecājos par Šķiliņu un, acis neatrāvis, sekoju simtam logu, domājams: nu, metiet vie', metiet, neskatieties no indiāņiem, kuri, zobus atņirguši, klausās uz smēdes jumta, bet nedod nekā. Tad mans skats pavēršas piektā stāvā pie noslēpumainā 44. numura loga: paņirb gaišā meiča ar ērgļa degunu un no rokas, no zilā tintē samērcētajiem pirkstiem izlaiž papīrīti. Tas nokrīt ar sevišķu skaļu zlrakšķi, uz kuru Šķiliņš atbild ar cepures pacelšanu sevišķi augsti virs galvas. Alise iztin no nokritušā papīra piecus pieckapeiku gabalus.

Bet meiča logā pa to laiku jau nozudusi: tikai logs palicis līdz galam atvērts. Un man iešaujas prātā, ka tur tomēr ir kāds mājā. Kāpēc gan viņš man šodien neatbildēja uz trīskārtējo zvanīšanu? Tikko taču biju tur... Bet tad arī šis jautājums izplēnē kā dūmi, jo baltas papīra pārslas krīt, un es redzu, cik priecīgs ir vecais zaldāts...

Šķiliņa roka apstājas griezt. Madlēna skrej pa sētu, liecas, paskrej dažus soļus un atkal saliecas. Un, kamēr vecais zaldāts velk dzelteno lapu no instrumenta, mēs ar Ādolfu burtojam par jaunu noslēpumaينو vārdu:

Mar-sel-je-za.

Tikmēr Kārlēns runā ar Lidiju: «Tu nāc biežāk mūsmājā... Pie mums gan nav bagātu kungu, bet vienmēr...» Un Lidija, saulaina, smaidoša, neatbild, ber naudu maisiņā, kurš tai uzmaukts kaklā. Tikmēr Paltraku Jānis sastādījis rindā tos, kas grib ko dot baltajai žurkai. Un tad rinda defilē garām būrim.

Kad redzams, ka Šķiliņš taisās aiziet, katrs aicina uz savu māju, viens otru pārkliegdam. Bet Ādolfs, Lidijai «nošu» kasti pacelt līdzēdams, teic: «Es jums ieteiktu... Zvaigžņu ielā 13... liela māja... divas sētas, daudz mītnieku. Uz Vārnu ielu 8 gan neejiet. Liela māja, bet ļaudis skopi. Dzīvo tur arī

⁵⁵ Dziesmas tekstu un melodiju ir sacerējis franču virsnieks K. Ružē de Lils (Rouget de l'Isle K.J.) Strasbūrā 1792.gadā ar nosaukumu «Reinas armijas kaujas dziesma», taču pazīstama tā kļuva, kad 1792.gada 30.jūlijā ar šo dziesmu Parīzē ienāca Marseļas brīvprātīgo bataljons, kāpēc to arī iesauca par Marseļjezu (*Marseillaise*). Latviski Marseļjezu pirmais atdzejoja Eduards Veidenbaums ap 1890.gadu; Veidenbauma tulkojums pirmoreiz iespiests 1900.gadā grāmatā «Eduarda Veidenbauma «Dzejas»» Londonā (32.lpp.). Veidenbauma tulkojumā Marseļjezas pirmās rindiņas skan tā:

Uz priekšu tēvu zemes dēli!
Mums atspīdējis slavas rīts.
Pret varmācības slogu cēli
Jau kaujas karogs vaļā tīts.

Izskatās, ka Grīziņš izmanto to pašu Veidenbauma tulkojumu, tikai «tēvu zemes» ir nomainīts ar «darba tautas», padarot tekstu no vienkārši patriotiska par sociālistisku. Man šķiet apšaubāms, ka Marseļjeza patiešām bija nopietni aizliegta cariskajā Krievijā. Kā antimonarhistiska šī dziesma, protams, bija nevēlama, bet, no otras puses, tā bija Francijas Republikas himna (kopš 1879.gada 14.februāra), un Francija bija Krievijas tuvākā sabiedrotā. Aizliegt savā zemē sabiedrotās valsts himnu liekas visai dīvaini.

viens kruķis...» Uz to Rozišmājas puikas atbild no smēdes jumta ar griezīgiem svilpieniem. Un, rūcot un kliežot apkārt trim meitenītēm un baltajai žurkai, koncerta klausītāji barā plūst uz vārtiem. Šķiliņš paliek beidzamais. Viņš paceļ cepuri ar roku, kurai trīs pirksti, tad pret bruģi atskan koka kājas klaudzieni, visi mūsu mājas puikas un skuķi aiziet līdzi, un velti vien visas mātes, pa logiem izliekušās, kliež:

«Janci! Mīce!... Kurt' nu? Vai prāts! Vai dzirdēsi ar?...» Tā kā viņas visas kliež reizē un viena otru grib pārkliegt, mēs nedzirdam nevienu. Un aizejam.

«Klusums! Ceļu!» kliež mūsmājas komanda, koka zobenus pa gaisu vicinādama un trīspadsmitā numura vārtu lielo bultu vaļā grūzdama. Viens divi – lielie vārti vaļā, un jauno pilsoņu pūlis, kas nācis līdzi no Ērgļu, Rēveles un Vārnu ielām, pārplūdina Eihenbauma mājas pagalmu. «Ūja! Ūja! Kas tad nu nāk!» sauc sievas, izžautos palagus no virvēm nost raudamas. Ar zobeniem nodzenam no sētsvidus 13. numura vardulēnus, kas rušinājās smiltīs. Aiz kājām paceļam pamestos leļļus un grūžam tos pārbaidītajām meitenēm: «Kas te atstāj savus bērnus pie citu durvīm!» Uzkliedzam «mierā!» skuķim, kurš kaktā pa labi klapē gultasmaisus un spilvenus, notriecam pagrablogos vistas ar gaiļiem, kas aizdiedz, spārnus sasizdami un kurkšīnādami. Beidzot no pavārtes laukā parādās zaldāts ar koka kāju. Sētsvidus jau tukšs un kluss, un, ar zobenu smiltīs durdams, Ādolfs sauc: «Teit! Šurp sievastēv!» Biklās meitenītes mauc pār galvu siksnas un maisiņu.

Viens pēc otra parādās durvīs 13. numura kareivji un, priecīgi pārsteigti, apsveic mūs: «O! Moins, čomiņ!»

Ādolfs skaidro Zvaigžņu ielas virsaitim Lašu Kārlim, sauktam par kapteini Laso «... Jā. Mēs pavadām veco. Sieviešu cilvēki vie' viņam līdzi. Ka nenodara pārestības. Viņš zem mūsu protektorāta. Goda vīrs... Jūs neņemiet ļaunā: ienācām bez pieteikšanas, apbruņojumā». – «O nē! Jūs tik reti atnākat uz mūsu pusi...» – «Atļaujiet izdzīt tos tur zeļļus no jūsu sētas. Indiāņi. Karo ar mums». – «Kurus?» Ā, to nevarot. Šie viņiem labi draugi... «Ja draugi, lai izvēlas: mūs vai šos! Mēs kopā nevaram!...» Kas tad tik traks?... Un, kamēr Ādolfs stāsta, tikmēr mēs citi spiežam rokas Bobam Svījeram, Kapteinim bez vārda, Jātniekam bez galvas un Rodendonderam.

«Nē, jums vajag kaut kā salabt... es viņus zinu... Viņi nemaz ļauni nav...» tā Laso. Bet Ādolfs pasaka: «Visi tilti ir sadedzināti...» Un, redzēdams, ka vecais jau krāmējas gar savu instrumentu, teic kapteinim Laso: «Nezinu, vai jums viņš spēlēs. Bet mums gan spēlēja. Aizliegta dziesma. Pag, Janka, tu atmini, kā viņu sauca?... Jā, mar-sel-jeza. Aizliegtā», Un, kreiso aci piemiedzis uz ielas pusi, pavārtē glūnēdams, prasa: «Kur jums te stāv kruķis?» – «Marijīlā pie tramvaja, citur nav...» – «Ā, tad viņš, jādomā, spēlēs».

Kad marseljēzas trešais refrēns bija izgaiss mūros un brūnās meiteņu kājas pārstājušas zibēt šurpu turpu pa kūpošajām smiltīm, kad klausītāju pūlis, kuram nu bija pievienojusies arī Zvaigžņu ielas jaunā tauta, jau pa vārtiem laukā, Laso griežās pie mūsu virsaiša: «Pag, neaizejiet! Man vajadzētu ar jums mierīgi parunāt. Es tikko runāju ar lordu: viņš tās lietas stāsta citādi. Jūs viņu apmelojot. Vai jūs nebūtu ar mieru nodot šo lietu manai izšķiršanai? Ja jūsu pusē taisnība – tad kas jums ko baidīties?» Vai tiešām mēs neticētu viņa bezpartejībai?

O! Lai tā nedomā. Bet tas būtu veltīgi... Bet kapteinis Laso noteikti apgalvoja, ka indiāņi vēloties mieru. Tad mūsu virsaitis noteica: «Nu, ja viņi tik traki grib, – mēs esam ar mieru. Uztaisīsim konferenci rīt pat». Pasmējamies. Un sasitam rokas.

Tad Zvaigžņu ielas puikas mūs uzveda vāgūža augšā un rādīja lielu pūķi, kuru viņi pašlaik izgatavoja. «Šitā draha», teica Laso, «būs šīs sezonas nagla». Tik lielas mūsu apvidū tiešām nebija vēl redzētas. Mēs jutāmies neveikli, ka nevaram ko līdzīgu pretī stādīt: bet kur ņemsi tik daudz zīda papīra? Un, gribēdams rādīt, ka arī pie mums tehnikas laukā neguļ, virsaitis vaicāja: «Nu, vai jūs knoblokdesu ādiņas esat mums salasījuši?» Laso iesmējās un atbildēja: «Zināms. Rīt aiznesīsim veselu paciņu. Mūsmājā obligāti visiem jānodod. Bet mēs domājam: kādam velnam jums tās var noderēt? Vai tas tāds noslēpums?» – «Jā», teica ar uzsvaru mūsu virsaitis. «Tas ir noslēpums. Mēs ar Janku strādājam jau ilgāku laiku pie viena svarīga eksperimenta. Pagaidām nekas nav sakāms. Un, kad būs galā, tad jūs mūs redzēsiet iekš «Priroda i Ļuģi» blakus madame Kirī. Pat mūsmājā citi to nezina. Knoblokdesu ādiņas lai tikai nes – bet neieplēstas. Un, kad mēs būsim patenti izņēmuši, tad atlīdzināsim...»

Kas nu par atlīdzināšanu. Tā manta jau neesot nekā vērts. Tikpat nost jānaucot. «Lūk, tā ir ar to nevērtīgumu. Jūs visi zināt, no kā taisa glazē cimodus...» – «Jā, kā t' ne: Icīgs jau pastāvīgi lasa gar sētmalām tādās ielās, kur daudz suņu...» – «Nu, vot! Tā vienmēr. Nevērtīgs, nevērtīgs. Līdz vienā jaukā dienā nāk gaismā liels atradums...» – «Nu, lai jums izdodas... Jā, vai jūs esat redzējuši jauno bojeviku Zigomara trešo sēriju: «Noslēpumainais atradums kamīnā?»

Nē, to mēs nebijām redzējuši, tikai dzirdējuši Parīzes laupītāja Zigomara vārdu.

««Ziemeļpolā» arī neesat aizkāpuši? Tad jūs daudz ko esat zaudējuši», teica Kapteinis bez vārda. «Ziemeļpolā» iet pirmā sērija, bet tur labprāt netaisī iekšā nepieaugušus. Divi no mūsējiem tomēr ietika. Bojeviks kas bojeviks. Un ļoti pamācošs. Daudz slepeno. Un visādas fintikļušķas ar slepenām atslēgām, slepeniem dokumentiem, elles mašīnu vadiem...» – «Un noķer galu galā?» – «Šo noķers? Reizēm gan ir jau tikpat kā rokā – kā tad, kad šis sabāzis tos dokumentus kaminā, pielaiž uguni un pats aiziet. Bet slepenie atnāk – uguns apdzisusi, papīri veseli. Atrod adresi – tūlīt uz oti. Šis uz jumta. Šie pakaļ. Šis pa ūdens trubu zemē – pagrabā. Šie – tieši pa skursteni pagrabā. Šie ar mauzeriem – šis pa lūku: Kamzi-kamzai, nāc pagrabai! Šis pa desu – tikai maņšete paliek. Un parole uz tās».

Mēs apsoltījāmies informēt savus ļaudis par šo izcilus gabalu. Izteicām cerību, ka līdz svētdienai paspēsim izpumpēt naudu, mazākais daļa no mūsējiem. Varbūt varēsim vēl pat kopā ar šiem. Bet par to jau parunāsim rīt miera konferencē.

Šie būšot ļoti priecīgi. Nu, lai gaidot rīt mūsu sētā. Ādiņas arī atnesīšot.

Saņēmuši no Jātnieka bez galvas jaunāko literatūru – Lordu Listeru un Aizkraukles Rozes pēdējās burtņīcas, devāmies mājās. Laso mūs pavadīja līdz stūrim.

Uz Laboratorijas un Zvaigžņu ielas stūra apmainījāmies rokas spiedieniem; Laso šķīroties teica: «Jūsu ļaužu starpā ir vienotra ļoti attīstīta galva. Ar tādiem prieks aprunāties. Rīt man būs tas prieks šo sarunu turpināt. Indiāņus es atdabūšu uz konferenci. Bet pagaidām – alē-pasē».

8

atskan atkal kaut kur no vāgu starpas viņas balss: «Kādā ellē tad nu atkal iejāji? Pazuda kā mārķā! Meklē nu viņu rokā!...» Bet es jau steidzos turp, kur zib baltais lakatiņš, un viņa nopirkto gaļas piciņu piebāž man pie deguna un saka: «Vot, te nu viņš ir, vesels rublis! Vesels rublis! Un kas no viņa ir – pāris reižu ko kāpostos ielikt tādiem rijējiem kā jūs... Māki nu iztikt! Un, kad tā apskatās, nauda jau izdota. Maks tukšs, bet ko tu, cilvēks, esi nopircis?...» Un, gribēdams parādīt, ka es arī ko saprotu šajās lietās, kurās maisos gan tikai uz mātes noteiktu pavēli nākt tai palīgā atnest no tirgus, es saku: «Jā, avīzē bija: cūkgaļa ceļas...» – «Cūkgaļa? Vai tā ir cūkgaļa? Vai tu esi cilvēkbērns, ka vēl neproti izšķirt?»

Un, mēs nesamies atkal pa ratu starpām, pa atkritumiem piegāzto bruģi, pa visu ellišķo rūkoņu, kāda sestdienas rītos Aleksandra tirgū⁵⁶; es maz ko dabūju redzēt – man jāvēro baltais lakatiņš. Es dziedu tam pakaļ, bet domāju: kaut pagrieztos mamma uz Matīsielas vārtu pusi, kur tās daudzās krāsainās bildes pie sienas...

«Labrīt, Grīziņiet!...» – «Ah! Sveika, Ciguž madam... Nu, kā?...» Bet tad man pakaļ: «Kur t' nu? Tā ka tālu neaizej! Mēs tikai pāris vārdus... Tūlīņ iesim. Nav ko jāt!...» Bet es esmu jau pie bilžu galerijas.

Es tūlīt manu, kādas jaunas bildes šosestdien: lūk, tā elle, kur velns uzdūris uz dakšām sievieti. Arī tā turku kara bilde pagājušo sestdien nebija. Es skatos gleznā, kamēr no gaišām, siltām tālēm mani atsauc pie pašas auss skanošais: «Ūja! Vai dzirdēsi ar? Vai tu jau aizmidzis?» – «Nē!» – Un es skreju līdz baltajam lakatiņam, bet viņa pa ceļam uz vārtiem izmet: «Ciguzene stāstīja: Zēbergenei vēstule no dēla. Šovakar nonākšot, lai izlasot. Tā kā tu nekur neaizģeņģerē!...»

Vārtiem tuvojoties, no tālienes jau dzirdu dziedāšo:

«Immalin,
Karnobin...»

Mātei pasviežu: «Ej, es tevi panākšu. Pie stūra...» – un skriešus dodos turp, no kurienes spirtgā, priecīgā balsī kā šis sestdienas rīts plūst ritmiskais:

«Immalin,
Karnobin,

⁵⁶ Tagad Vidzemes tirgus.

Moļņija⁵⁷,
Zābakšņor!»

Un es nobeidzu, tanī pašā meldijā, skriedams atsaucoties:

Un «Dzimtenes Vēstnes's» par brīv!

Manu balsi izdzirdis, saucējs atgriezās: «O, ko es redzu! Atļaujiet man, ser, sirsnīgi spiest jūsu godīgo roku!»

«Kur tev jāskrien?» vaicā tas, mani pie pogas turēdams. «Ak maķene!... Pag, es ātri tev visu izstāstīšu. Nostāties te sāpus!...»

Un, pilnā balsī izkļēdzis pāri ļaužu galvām «Immalin, Karnobin!» – tas klusāk teica man: «Esi dzirdējis? Nu, ko tu teiksi? Par fontānu!» – «Nē...» – «Vakar avīzi tiki lasījis?» – «Nē, taisni vakar neiznāca...» – «O, draugs! To tev vajag redzēt! Pag, kur tas izgriezums man palika? Izgriezu piemiņai. Pag, nu kur viņš iekritis...» Un viņš ātri šķirstīja savu kabatas grāmatiņu un lasīja izgriezumus virsrakstus. «Nē, tas nav... Cilvēks ar divi galvām Rīgā... Nē, tas nav... Trīsdesmit lietas par 1 r. 99 kapeikām... Mīklaina ielaušanās zādzība... Jūs vinnēsiet 50'000 r.... Ah! Vot, tepat viņš arī būs – skaties...»

Un, izbļāvis savu «Immalin, Karobin, Moļņija, zābakšņor! Sanāciet, sanāciet!...», viņš pagriezās pret mani. Deniņus kopā saspieduši, mēs lasījām:

«Mūsu Rīga sasniedz Vakareuropas līmeni labierīcības ziņā. Vakar Aleksandra bulvāra⁵⁸ galā atklāja publikas lietošanai jaunu dzeramo ietaisi, kura dos publikai iespēju baudīt higiēnisku ūdeni karstās vasaras dienās. Ietaisi ierīkojusi pilsētas valdes uzņēmumu nodaļa pēc lielāko ārzemju metropoļu parauga. Dzesēt slāpes varēs, neņemot palīgā krūzītes, bet tieši noliecoties pār ūdens strūkliņu. Tādā ceļā pilsētas valde cer ierobežot lipīgu slimību izplatīšanos. Mūsu inteliģences visplašākās aprindas, kuras spiestas vasaras atpūtu pavadīt putekļainā pilsētā, prātīs ar gandarījumu novērtēt šo pasākumu, karstos vasaras vakaros mūsu pilsētas pastaigu vietas centrā uzstādīto fontaniņu izlietojot. Šo pilsētas tēvu soli varam no visas sirds tikai apsveikt...»

«Saproti. Apsveikt! Kad iesim mēs tos apsveikt? Būtu interesanti. Bez krūzītes! Ko tie kungi gan neizdomā!» – «Iedod, Vili, man to lapiņu. Tas ir furors. Tā ir sensācija. Es aiznesīšu savējiem». – «Jā, jā, še. Paņem līdz sevišķi tos, kam cērmes māgā: higiēniskā ūdenī visām būs kājas gaisā...» – «Labi, labi. Bet nu man jāskrien. Vecā Grīziņiete, jādomā, mani jau lamā. Sveiks!» – «Vsevo⁵⁹, ser!»

Un viņš, galvu atmetis atpakaļ, sāka atkal savu trafareto kļiedzienu. Es spiedos caur pūli, gar smaržojošu ziedu blāķiem, mutainām turgussievām, garām dārdēja Volfšmita brūža piekrautie rati, pret bruģi klaudzēja Ardeņu kumeļu pakavi, es skrēju pakaļ tālē lēkājošam baltajam lakatiņam, man pakaļ lidoja strādniekpuikas jautri bezbēdīgais sveiciens sestdienas saulei:

«Immalin, Karnobin,
Moļņija, zābakšņor...»

Konference Vidusjūras jautājumā sanāca to pašu dienu vieglā ormaņa vāgos, kuri bija atvesti izlabošanai pie kalēja mūsu sētā. Smēdē kalēji dzina patlaban jaunas stīpas uz pakaļējiem riteņiem, kuri bija noņemti, un vietā lika jaunus. Vāgu jumts tika uzcelts, jo konferences parasti esot aizklātas. Arī mūsējā tāda bija. Par šķīrējtiesnesi nozīmēto Laso Kārlēns ar Džeku sagaidīja pie «krācēm» – galdnieku darbnīcas Laboratorijas ielā, kur augu dienu krāca dinamo.

Laso bija atnācis ar savu adjutantu garo Džoni, sauktu par Slieku, kurš bija pie pleca piekāris no papīriem vītu akselbanti. Tādas mēs vēl nebijām redzējuši, un tās pīšanas māksla bija mums noslēpums. Kad gribējām ar to tuvāk iepazīties, Slieka to nepieļāva, sacīdams, ka tas esot viņu mājas Elfrīdas noslēpums. Viņa aizliegusi citiem izsniegt patenti – tāpat kā jūs savam izgudrojumam, piebilda viņš, virsaitim paciņu ar knoblokdesas ādiņām sniegdams. Adjutants iekāpa konferenc-karietē, mēs palikām sētā, par akselbanti brīnīdamies. Tad metāmies uz mūsmājas meitenēm: «Nu? Protat tādu pīt kā Elfrīda?» Laso, gaidot Rozīšmājas delegātus, ieminējās par fontānu; mēs teicām, ka jau zinām un ceram pirmie viņu sasniegt. Nu, tad jau varbūt rīt tur kopā būšot... Nu, bet par to sīkāk norunāsim pēc konferences.

⁵⁷ Rāvējslēdzējs (kriev.).

⁵⁸ Aleksandra bulvāris bija no Kanāla līdz Elizabetes ielai; tālāk uz Juglu – Aleksandra iela.

⁵⁹ Visu (kriev.) – saīsināts no «Visu labu!», atvadu sveiciena.

Aiz vārtiem atskanēja bungu rībieni: to vietu indiāņiem izpildīja zilbaltā mazgājamā bloda. Pavadoņus, kuri bija ieradušies kuplā skaitā un pie tam vēl pilnīgā apbruņojumā, atteicāmies sētā ielaist. Tikai divi delegāti var ienākt. Arī mūsējie visi aizies...

Pavadoņi atstāja sētu tikai pēc tam, kad Rozīsmājas delegāti, Laso atbalstīti, tos pārliecināja, ka nekādas briesmas delegātiem nedraud: viņi kā diplomāti ir neaizskarami. Kā sava stāvokļa apliecinājumu tie rokā turēja veca saulesarga kātu, pie kura piesiets bija balts – viņi, mazākais, teica, ka tas nozīmējot baltu, – mutautiņš. Kārlēns tika uztriekts augšā pēc ūdens delegātiem, tas arī atnesa – katrai delegācijai savā kilobundžā. Pa divi delegāti no katras valsts salīda vāgī, bez tam tur iecēla Mildu kā lietišķu pierādījumu. Runāt viņai bija aizliegts. Viņai bija jātur tikai labā kāja tā, lai griezumš papēdī būtu visu laiku delegātiem redzams. Tādējādi mēs cerējām iespaidot šķīrējtiesnesi savā labā. Milducis viņai atļauto arī darīja – un tikai atļauto: visu dienu spēlējusi paslēpšanos un «Mēs ejam, mēs ejam pa Pēterburgas tiltu...», tā tūlīt pēc iekāpšanas konferenc-karietē sāka vaidēt un nepārtrauca šo valsts interesēm atbilstošo darbu, kamēr vien delegāti turpināja savu atbildīgo darbu. Priekšsēdētājs, kapteinis Laso, nosēdās uz bukas, viņam līdzās Milda ar kājām uz karietes iekšu. Visi mūsmājas puikas un meitenes tika izraidīti no sētas, lai tie nevarētu noklausīties diplomātiskajās sarunās. Tiem, kas protestēja, Eidis aizrādīja, ka pāvests Romā diplomātus iemūrē istabā līdz sarunu nobeigšanai. Lai republikāņi saiet koridorā. Tie tur arī sagāja un aiz durvīm klausījās, skatījās pa atslēgas caurumu. Taču vienīgais, ko viņu ausis tādā ceļā varēja uztvert, bija veseru sitieni smēdē un Mildas vaidi.

Kad visi bija izgājuši, Eidis izdzina kaķus no sētas un ielika Bibi būdā, to tomēr nepiesiedams, bet tikai piekodinādams nenākt laukā. Tad pats pievilka pie karietes bodnieka sētā izmesto olu kastī ar salmiem, pārlika tai pāri dēļa gabalu, uz kura novietoja «Aizkraukles Rozes» burtnīcu un sāka dežūru, uzsaukdam aiz ādas jumta salīdušajiem delegātiem: «Visi soļi ir sperti. Ja delegātiem sēdvietas spiež, es varu dot salmus no savas kastes. Ūdeni es atnesīšu, kad vajag; dzeriet!»

Laso uzsita ar pātagu pa jumta malu un teica: «Konference ir atklāta. Mēs neizkāpsim no karietes, kamēr nebūsim līgumu noslēguši. Pirmais vārds pieder man».

Mēs tikai smējāmies par savu pretinieku bērnišķīgajiem argumentiem, kuros Laso tomēr uzmanīgi noklausījās. Rozīsmājas delegāti runāja: jā, tie atzīstot robežu. Kad jūra sausa, tie arī nedomājot pie mums nākt. Bet pēc lietus tiem arī tiesības pa mūsu jūru bradāt, jo uz Rēvelielas pusi tādas nekur neesot. Senāk to viņiem ļāvuši... Bez tam – vai mēs neesot lasījuši «Kreiseri «Palladu»»? Tad zinātu, ka tādas lietas lieliem parastas. Arī viņi gribot mieru, jo tādas jūras dēļ tiešām neesot vērts pastāvīgi atrasties karastāvoklī, kur taču lietus uznāk tik reti. Pudeles grāvī viņi neesot svieduši...

Mūsu virsaitis vārtējās vien, šo argumentāciju klausīdamies, bet, Laso zīmēm padodamies, apspieda dusmas, teikdams: «Nu labi, es pagaidīšu. Tu beidzi?...» Un tad viņš apgāza pasaciņu par kādreiz izsniegtajām atļaujām, par to, ka pudeles neesot tikušas iemestas... «Kreiseri «Palladu»» viņš esot vairāk reižu izlasījis, bet tas neko nepierādot, un Žila Verna «80'000 jūdzes zem ūdens» vēl mazāk: vai šie par Dardaneļiem un Melno jūru nekā neesot dzirdējuši? Vai tur ļaujot braukt iekšā visiem kuģiem?

Mūsu priekšlikums: indiāņi lai apsola, ka, tiklīdz nodārd pirmais pērķona grāviens, tie nedrīkst pārkāpt Baskunčaka ezera un Itālijas vārtu līniju; kad pērķona nav, pirmām lietām pilēm uzkrīt, – arī tad, ja lītu tikai bāreņu asaras, – tiem jāaizvāžas no ielas, lai mēs varētu būt droši, ka tādi nelaimes gadījumi kā nupat ar Mildu nevarētu nākt priekšā. Milda sāka vaidēt stiprāk.

Laso tai pasvieda: «Ai, kā tev sāp...» Indiānis norūca: «Nu, tā gluži jau nu nav, kā izliekas...» – uz ko Mildai izsprāga asaras acīs un vaidi dubultojās. Tad Laso lēni teica: «Zin, puikas... No viena redzes punkta skatoties, kovboju delegātiem pilnīga taisnība, tomēr ne gluži... Bet, zin, no otras puses lietu apskatot, nevar arī neatzīt, ka līdz šim... Pa... pa... zin, nepārtrauc!» teica viņš Ādolfam, «Neaizmirstiet, ka pie mums Zvaigžņu ielā visi var bradāt pa grāvjiem... Es, zin, nesaku, ka pie jums vajag gluži tāpat... zin, zin... bet...» Un visus reizē runāt iesākušos runātājus pārspēja tikai Mildas spiedošie vaidi, kura pūta elpu uz pušuma, uz ko viens no indiāņiem zobojoši izgrūda: «Neizliecies!... Zinām mēs tevi!...» Milda sparīgi atcirta: «Ko tu domā – man glāzes nav iekšā!» Laso sauca: «Nerunā, klusu, delegāti tikai runā!» Bet Milducis dusmīgi bruka aizdomīgajam indiāņietim virsū. «Smirģeļaudekla Dulcineja!» Pēc tam Mildas vārdu plūsme nebija vairs apturama. Kad priekšsēdētājs to apsauca, Ādolfs kaunināja priekšsēdētāju, ka ļaujot apvainot nabaga ievainoto... Dulcineja neesot apvainojošs vārds, domāja Laso, kurš Servantesu stādīja augstāk par mūsu krāsaino vāku literatūru. Nu mēs abi vairs nebijām apmierināmi: Milda lai nerunā, kad to piezobo par mūsu valsts labā pārciestu... «Runā, Mildēn, runā, meitiņ, tik visu, kas uz sirds!...»

Indiānis teica: «Ārē, šitāda tā kārtība...» – «Nu, pie jums un Zvaigžņu ielā jau mācīties neiesim». – «Ko tu ar to gribi teikt? Atkārto!...» Bet nebija dzirdams atkārtotais teikums, visi salēca kājās, runāja

reizē, viens otram pie krūtīm ķerdamies. «Bašobuziki!» Un indiānis gribēja mani atbīdīt no izejas: es runāju pretī. Ķēra pie apkakles, būdā rūmes bija maz, bet kustība liela. Vāgi, kuriem, kā jau teikts, pakaļējie riteņi bija noņemti un to vietā zem ass palikts koka blukis, sagrīļojās. Eidis no āra sauca: «Misteri, vai neatnest zvaniņu priekšsēdētājam?» Bet bija jau par vēlu. Dzelžiem dārdot, kulba nogāzās sētā, ilkšu galiem vecā dzelžu blāķi iekrītot. Vienīgi Laso laikā paspēja nolēkt no priekšsēdētāja vietas.

Smēdē zeļļi pārstāja kalt, un delegāti, nelabu jauzdamī, viens otru tumzīdami, steidzās rāpties laukā no apgāztās kulbas. Atsprāga durvis, aiz kurām mūsējie bija gaidījuši sēdes beigas, un, dzirdēdami, ka Eidis visu laiku atkāto:

«Četri pret divi! Palīgā!» – mūsējie metās virsū svešiniekiem.

Kalēji bija jau laukā: «Kas tas?»... «Jā, no svešām sētām sanāk visādi...» – «Ārā!...» – «Jā, ārā, ārā!...» grūdējiem pa vidu riedams jaucās Bibis, kas bija ieķēries Laso biksēs... Tā rūkdams puiku kunkulis ievēlās koridorā, kur turpinājās temzieni, vaimanas, saskrēja jauni kovboji, kuri izsvieda delegātus uz trotuāra, konfiscējot noslēpumaino akselbanti un izsviežot delegātiem pakaļ viņu četras cepures. Laso atprasīja knoblokdesas.

Tad griezās ar līdzjūtības izteikumiem pie mūsu diviem delegātiem, kuri bija tā apjukuši, ka nesaprata nekā paskaidrot, kāpēc kautiņš sācies; apsaukt savējos nevarēja: tie bija ekstāzē.

Kamēr iznāca laukā vecais kalējs, klausījās durvis – mēs šmaucām uz bēniņiem. Četri delegāti diedza pa Vārnu ielu projām. Viens no viņiem kliboja.

To pašu vakaru Bibis atskrēja mūsu sētā ar astei piesietu sarullētu papīrīti. Kad to attinām, izrādījās, ka tas ir formāls kara pieteikums no jaunās «divsavienības», kura draudēja neieļauties nekādās sarunās ar mežoniem, kam nav elementāro sajēgumu par diplomātu imunitāti. Mēs bijām pārsteigti: labprāt būtum pieņēmuši kādu samierināšanas komisiju, bet tas nebija iespējams. Visām mājām paziņots par lamatām, kādas itin kā bijušas ietaisītas mūsu sētā karietes veidā, visiem puikām nosūtīts brīdinājums neieļauties nekādos sakaros ar ļaudīm, kuri starptautiskas civilizācijas ziņā atrodies vēl uz ledus laikmeta līmeņa.

Nekā darīt. Viss tik ļauni sagadījies, ka pretējo pierādīt bija grūti. Par mazu apmierinājumu mums bija tas, ka iespējām izdibināt akselbantes pīšanas noslēpumu. Tādas tika fabricētas tūlīt vairumā.

9

Māte neievēros! Un, ja ar, – nav taču ko ļaunā ņemt: mēs desu pašu atstāsim veselu, nekā nenokožot...» Un virsaitis uzmanīgi vilka knoblokdesai ādu nost. Man tomēr tā darbība nelikās pietiekoši uzmanīga, es viņam atgādināju: «Atmini! Ja šitā āda atkal ieplīst, paliek

vairs tikai sestā, un mums viss var izputēt...»

No tās dienas, kad, no Vērmanģdārza iznākot, kādā svētdienas pievakarē par sūri pelnīto naudiņu pirktais zilais balons bija pasprucis vaļā un ar tik apbrīnojamu vieglumu cēlies un pazudis debesu bezgalībā, no tās dienas mūs nodarbināja problēma par knoblokdesu ādu utilizēšanu zinātniskiem mērķiem. Cik reižu nelūdzām mātēm, lai velk uzmanīgi ādu, mēs esam ceļā uz lielu izgudrojumu, kurš atnesīs naudu, bet viņas tikai zobojās: «Ko t' tu ar viņu darīsi? Ēdīsi, vai? Še, še, badakāsi!...» Bet sniegtais bija tik nevērīgi noplēsts, ka eksperimentiem nenoderēja. Sanesa mums arī republikāņi, nezinādami, kādam nolūkam šīs ādiņas vajadzīgas. Bet arī viņu atnestās bija ar caurumiem, neatlika nekā cits ka atdot tās Bibim. Šodien beidzot tikām paši klāt pie Ādolfā mātes pieliekamajā kambarī atstātajām desām, un no piektās bija izdevies novilkt veselu ādiņu. Nepacietīgi devāmies uz koridora logu starp augšējo stāvu un bēniņiem, jo bijām lasījuši, ka augstākos gaisa slāņos spiediens mazāks un eksperimenta izdošanās izredzes tāpat lielākas. Līdzī paņēmām diegu un «Ceļojumu uz Mēnesi».

«Tu piepūt, es siešu...» Ādolfs teica. Bet, tikko es pārstāju pūst, mazais, iegarenais balons ātri sabruka. Mēs atkātojām, bet iznākums tas pats. «Kas tur?» aiz muguras dzirdējām skraukšēšanu pie 44. numura durvīm, kuras bija zemāk, tieši pretī mūsu mēģinājumu vietai. Jauns cilvēks, uznācis līdz durvīm, stāvēja, reizēm uz mums paskatīdamies. Mēs, eksperimentu pārtraukuši, skatījāmies uz jauno cilvēku, kurš negāja iekšā, mūsu eksperimenta pārsteigts. Vēl izņēms pirmais patenti un tad mums izjauks to kioska atvēršanu Grīziņkalnā, ko paredzēts būvēt tūlīt, tikko būsīm iemācījušies jauno fabrikācijas veidu...

«Stāv kā Budas priesteris! Ne uz priekšu, ne atpakaļ!» Tiešām, jaunais cilvēks, mūs ieraudzījis, nedz zvanīja pie 44. numura, nedz gāja lejup. Tad tomēr atgriezās, pagrieza zvanu un kāpa lejup, tikko pazvanījis. Soļi kladzēja – tas bija jau pāra stāvus zemāk. Atvērt neviens nenāca.

Kad caur treliņiem ieraudzījām, ka jaunais cilvēks atkal pakāpies augšā, Ādolfs čukstēja: «Deru, ka viņš pašu izgudrojuma principu būs pamanījis... Esi acīgs: naudas dēļ lielie uz visu ko spējīgi...» Un, atminēdams, ka labākais aizstāvēšanās veids ir uzbrukums, tas tanī arī pārgāja: «Pardon, kungs! Vai jūs kādu meklējat?...» – «Jā...» tas novilkā. «44. numurā?» – «Jā...» – «Pazvaniet vēlreiz!...» Un, kad svešais vilcinājās, Ādolfs noskrēja 10 kāpienus lejup un sparīgi grieza 44. numura zvana kloķīti. – «Redziet, neviena nav te mājās. Kad atnāks, mēs pateiksim, ka meklēja... No lombarda, vai ne?» – «Nē... Jā... pateicos. Sveiki!» Un viņš ar troksni kāpa lejā.

Mēs turpinājām. Ādolfs pūta, gluži sarkans palicis, bet baloniņš saplaka katreiz, iekāms tas bija gaisā laists. Piesējām diegu: sak, varbūt ies arī tāds, pussaplacis. Nekā... «Nujā», Ādolfs teica, «kā tu neiedomājies: diegs par smagu prieks tāda balona. Ir taču savas 50 reizes mazāks par parastajiem, bet diega svars tas pats!» Un viņš vilka pa logu iekšā lejup nokritušo baloniņu. Kad tas ielīda, bija tikai ādiņa, gluži saplacis. «Vajag riskēt», teica Ādolfs. «Ziedosim šito, lai iet pa gaisu, ja iet; izgudrojums būs tomēr rokā». «Jā», es atbildēju. «Nesiesim arī nemaz diegu klāt – ja tikai iet, lai brauc pa gaisu!» Ādolfs pūta, acis pārgriezis, es sēju atkal. Ādolfs sauca: «Nu! Nu? Ātri, lai dabū iešvunkoties! Laid, laid vaļā!...» Es laidu. Četras acis sekoja, bet balons krita stāvus lejup. Pa dažām sekundēm tas bija jau pie trešā stāva loga, redzami saplacis.

«Skrej! Skrej zemē, ka neaiznes!» Un Ādolfs kā bulta šāvās pa trepēm lejup. Kad viņš atgriezās, rokā tam bija galīgi saplakusi ādiņa, bet pats augstākā mērā uztraukts, «Zinī... Vai nu mēs, vai viņš! Nav aizgājis! Stāv pāri ielā pie bufetes, dzer zelteri un skatās augšā uz mūsu logu. Viņš te taisās ko skokšēt – ja ne mūsu futbalonu, tad kādu kažoku. Pēdējais brīdis spert kontrsoļus. Šerlokam Holmsam arī šitā pat sākās toreiz tā afēra ar «līķi čemodānā uz Čeringkrosa». Ej, paņem ieročus – tikai nevienam nepīkst: mēs vieni paši šo lietu atklāsim. Citi tikai pēdas sajauks...»

Pēc divām minūtēm mēs atkal bijām kopā. Šoreiz uzkāpām vēl augstāk – pie pašām bēniņu durvīm, no kurām, pārliecoties pār treliņiem, varēja saskatīt to cilvēku kājas, kas nāca augšā un apstājās pēdējā stāvā pie kādām durvīm. Lamatu pēc uz loga, kur bijām sēdējuši, atstājām ietītu koka ķenci: redzēs, vai viņu būs ieinteresējis mūsu patents. Paši ierāpāmies tukšās kalķu mucās laukumiņā pie bēniņu durvīm. Rokā man bija divdesmit kapeiku revolveris, otrā – ogļu dzelzs. Manam draugam mucas dibenā cilpā sasieta virve, drāts gabals roku sasiešanai un pulkstenis-modinātājs no mātes ķēķa.

Neviens nenāca. «Pacietību, čali! Būs, būs!...» Pa trepēm kāpa divas sievas, apspriedzamas jautājumu par to, kas labāks – skuķis vai puika. Viņas izžāva veļu, tad aizslēdza durvis un nokāpa atkal garām, mūs nemanījušas, jo mēs zemu noliecām galvas mucā. «Se pārlasi vēlreiz «Līķi Čeringkrosas stacijā!»» Un viņš man sniedza grāmatiņu. «Redzēsi: viss uz mata tā, vēl tikai jāgaida drusku. Šerloks gaidījis toreiz dienu un divas nakts cisternā... Es tikmēr atkārtosu paņēmienus». Un viņš sāka šķirstīt «Rokasgrāmatu policijas darbiniekiem»; kad to bija izlasījis un blēdis vēl nenāca, tad ķērās pie «Pamācības jaunam latviešu rekrūšam karaklausības un ģimnastikas lietās»...

Es biju aizlasījis līdz 12. lappusei «Čeringkrosa līķi», kad atskanēja norunātā zīme no otras mucas: divi klauvēji. Tiešām – pa trepēm no apakšas kāpa... Soļi tie paši, kas pirmīt...

Kad bija dzirdams, ka viņš piegājis atkal pie 44. numura durvīm un pie loga, kur palika mūsu viltus modelis, Ādolfs pacēla galvu no mucas laukā. Un, kad atskanēja stāvu zemāk garš zvans, mums bija galvas pāri treliņiem. No bičkamera varēja redzēt tikai saplēstos bikšu galus. Svešais stāvēja uz pirkstgaliem; nozļarkšēja atslēga, un – tas pazuda.

Mēs stāvējām un skatījāmies viens otrā. Kad bijām izkāpuši no mucas un notīrījušies, Ādolfs varēja beidzot izteikt: «Nu? Vai tu ko saproti? Fantomass! Baltā dāma, ja nebūtu biksēs! Mums ir darīšana ar veļikosvetskie fotogrāfu bandu. Iesim zemē uz pirkstgaliem. Kā viņš tika iekšā? Tu saki, ka tevi vakar ar nelaida. Pirmīt šis pats un es velti zvanījām...»

«Ādolfs», es teicu, «izpildīsim, ko Šerloks toreiz darīja, iekāms gāja tālāk; jā, ar tavām lūpām runā patiesība!» Un mēs atstājām katram gadījumam zīmīti mucā: «Aizejam. Svarīgs. Ja neatgriezījamies – meklēt mūsmājā».

Tad mēs klusiņām nokāpām. «Skat, zvans tāpat stāv... Bet kā viņš izgaiss? Uz pirkstgaliem... Kāpēc uz pirkstgaliem, kad zvanīja?» – «Nevarēja aizsniegt?...» – «Ko?» – «Taču kāda fintikļuška. Bet... Ādolfs... skaties... Tu redzi... augšā durvju kaktā pie stenderes... divus zaļu drāšu galiņus?...»

Ādolfs spieda man roku. Acīs tam bija asaras. «Ejam! Nāksim vakarā! Paņemsim līdz Osi. Tas mācīts elektrotehniķis. Citam nevienam – neviena vārda».

* * *

Tās pašas dienas vakarā, kad mātes taisīja jau gultas, mēs trīs – Ādolfs, Osis un es – bijām atkal pie 44. numura durvīm. Noklausījušies, ka iekšā viss kluss – tād jau guļ, ķērāties pie darba. Sameklējām pie bēniņu durvīm nomesto kasti, melnā tumsā to nostiepām vienu stāvu zemāk. Osis kāpa uz kastes, es rādīju gaismu ar viņa elektrisko lampu.

«Nu?» – «Pag, lai apskatos», tas čukstēja. «Te ir gan divas zaļas drātiņas ar atlupītiem galiem. Bet tas nebūs zvans». Un Osis pamēģināja vilkt drātiņas. «Nenāk...» Un tad, uz pirkstgaliem pastiepies, uzsūca: «Pieturiet to kasti! Vēl apgāzīšos!» Un jau grīlodamies pieķērās pie drātiņām, tās abas dūrē saspiezdams. Šajā brīdī aiz durvīm atskanēja garš zvans.

«Beidz! Muksim!» uzsauca Ādolfs, bet zvanīšana nebeidzās. «Nespied vairs!...» – «Es nemaz vairs tur neesmu klāt...» atsvieda Osis drebošā balsī, no kastes nolēkdams. «Ko nu?» apjukumā izsaucās Ādolfs. Zvans bez apstājas trinkšēja aiz durvīm. «Ko mēs izdarījām...» – «Špegosim, draugi!...» Un, bezgalīgās zvanīšanas pavadīti, kasti pametuši, mēs tumsā mukām uz bēniņu priekšu.

Kad bijām tur aiz mucām satupušies, dzirdējām, ka apakšā atslēdza durvis, norībēja soļi, vīrieša balss noteica: «Jā, sagājuši gali kopā. Aizķērušies viens aiz otra...» – bet iekšā kāda sievietes balss teica: «Tur kāds būs bijis...» «Neredz...» Un viņš pakāpās līdz trepēm. Tad bija dzirdami arī viņas soļi koridorā un balss: «Nu, tā pats no sevis nu nevarēja... redzi», – un paspēra kasti. «Bez mūsējiem neviens to nezin... Iesim iekšā!...» Un viņi aizsita durvis. Mēs sākām apspriest stāvokli, aiz mucām tupot. Ādolfs uzsauca: «Tss...» Apakšā pavēra durvis un arī kāda balss noteica: «Tss...» Tur arī acīm redzot klausījās. Klausījās kādas 2 minūtes, tad klusi atkal aizspieda durvis. Bet, tikko mēs sākām čukstēties, atkal durvis apakšā atvēra, iznāca ar sveci koridorā, arī runāja klusi: «Tss...» – un, pagrozījušies gar trepēm, atkal sagāja iekšā.

«Skaidrs: tas ir viņu kompānijas slepens zvans!» teica Ādolfs, kad pēc ceturtdaļstundas uz pirkstgaliem devāmies lejup. «Jā...» teica Osis, savas durvis vaļā slēgdams. Augšā atkal atvēra durvis, prasīja: «Kas ir?» Mēs klusi laidāmies zemē, nobijušies par gājiena negaidīto iznākumu.

44. numurā durvis aizsita. Māja no jauna nogrima klusumā un tumsā.

10

Svētdienas drēbēs mēs bijām sala-sījušies pie durvīm. Tik daudz darbu priekšā, ka nemaz nezini, kā tiks galā. Tā parasti ar svētdienām. Mēs ar Ādolfu un Osi staigājām, noslēpumu sevī nesdami, viens otram uzprasīdami: «Nu, kā gulēji pa nakti pēc tā?...» – «Pēc kā?» prasīja citi. «Tas nav sakāms. Esam uz vienām pēdām,

bet neskaidrs vēl, uz kādām... Kad būs galā viss, tad...»

Mūsu negaidītais konferences iznākums pa daļai stipri mūs apbēdināja: ne tikai bija jāiet uz kinematogrāfu un fontānu apkārt pa Pērnavas ielu, jo Vārnu un Zvaigžņu ielās svētdienās satiksme bija mūsu ienaidnieku pārtraukta, bet jābūt arī gataviem cīnīties ar mūsu pretiniekiem, kuri šodien būs tajās pašās vietās, kur mēs. Norunājām gan pēc iespējas izsargāties no sadursmēm, jo dažiem bija gaišas blūzes, kas kauju nopietni apgrūtinātu. Tāpēc pa priekšu tika sūtīti izlūki. Pa ceļam apskatījām ķīnišus un, kur bija jau dabūjamās programmas, tās arī paņēmām; ceļš pa Aleksandra ielu turpinājās bez sarežģījumiem.

Mazs starpgadījums, kuram vēlāk bija ļoti ievērojamas sekas, kā to lasītājs savā laikā redzēs, notika pie atejvietas blakus mazajam Vērmaņdārzam⁶⁰. Kamēr mēs citi gaidot izmēģinājām apkārtējo solu stiprumu apstādījumos, lords Osis nodarbojās ar uzrakstu studēšanu uz ārējās skārda sienas. Kad mēs redzējām, ka viņš jau otro reizi izslauka savas brilles un meklē kabatā vairojamo glāzi, saskrējām ap savu slaveno pētnieku, jautādami, ko viņš kavējas. Viņš pēc paraduma bija nopietns; neviens vaibsts neparaustījās viņa sejā, kad tas norādīja uz svaigo sarkana zīmuļa uzrakstu pie ieejas atejvietā: «Kon-

⁶⁰ Nezinu, ko toreiz ir saukuši par «Mazo Vērmaņdārzu»; tas varētu būt tagadējais Ziedoņdārzs (pašreizējā veidā iekārtots 1937.–1939.gados), bet tad viņiem uz Rīgas centru bija jāiet pa Marijas (tagadējo Čaka) ielu, nevis pa Aleksandra (tagadējo Brīvības) ielu. No otras puses, lai apietu ienaidnieku aizsprostotās Vārnu, Lauku un Zvaigžņu ielas, kā Stāstā teikts, pa Pērnavas ielu, nebija nekādas vajadzības mest tik milzīgu līkumu līdz Aleksandra ielai – pilnīgi pietiktu iziet pa Pērnavas ielu līdz Marijas ielai, tad gar Ziedoņdārzu līdz Matīsa, Bruņinieku vai kādai citai no paralēlajām ielām, un tikai tad iziet uz Aleksandra ielu – tāds maršruts būtu daudz saprātīgāks, nekā pa Pērnavas iet līdz pašai Aleksandra ielai. **P.S.** Bija tāds restorāns «Mazais Vērmaņdārzs».

statējamas dažu priekšgājēju atstātas pēdas», viņš piebilda, un uz virsaiša pavēli es citiem priekšā nolasīju uzrakstu:

«Ceļā uz Ziemeļpolu uzsprausta uz šīs oāzes Zvaigžņu ielas flaga. Oāze – zem mūsu protektorāta. Kapteinis Laso. 12. jūnijā».

Brīdis vispārēja klusuma. Visi bija vienis prātis, ka mūsu kaimiņi aizgājuši acīm redzot uz I sēriju. Lielu sašutumu sacēla šī jaunā aneksijas metode bez patiesas flagas uzspraušanas un rajonā, kur nevienai no pulku valstīm nekas piederēt nevarēja. Zem uzraksta uzzīmētais laso tomēr liecināja, ka Zvaigžņu ielas vadonis, te savus ļaudis gaidīdams, būs kavējis laiku ar cilpas zīmēšanu. Mūsu komandieris pavēlēja nodzēst šo apkaunojošo uzrakstu. Divi mūsējie, kam bija vecāki uzvalki, šo pavēli nekavējoši izpildīja, ņemot palīgā savas piedurknes un siekalas. Tad turpinājām ceļu uz fontāna pusi.

«Jā, apstākļi sarežģījas...» atsāka Ādolfs. «Cits neatliks kā pēc fontāna iesvētīšanas iet uz III sēriju Vērmanītī, jo citādi, vienā kinčukā sagājuši ar hunhūziem, mēs skatīties nedabūsīm ne vieni, ne otri», Eidis, komandierim blakus iedams, stāstīja. Klausījās visa ekspedīcija, izņemot Osi, kurš bija atradis kādu krāsainu vabolīti un, ar vairojamo glāzi to apskatījis, bāza sērkokociņu kastē. Eidis skaitīja no galvas: «Abos – Ziemeļpolā un Vērmanītī – programmas maiņa būs 17.jūnijā. Tātad nākamsvētdien Zigomaru vairs nebūs. Ziemeļpolā iet Ventimilja dabasskati krāsās; nelaimīgais olu tirgotājs – komēdija vienā cēlienā ar Maksī Linderu, Zigomars, laupītāju bandas vadonis, I sērija 6 daļās – ieeja nepieaugušiem aizliegta...»

«Nu, tas ir viens pīpis – ar to aizliegšanu!» virsaitis teica. «Nav pirmā reize. Uz pirmo seansu – lūdzu, nāciet tikai... Tie nepieaugušie uz mums neattiektos. Kā toreiz «Valhallā»».

Mēs gājām, visu dzirdēto nopietni apsvērdami un ar kāju sitieniem kādu sapuvušu ābolu sev pa priekšu dzīdami. «Nu, un Vērmanītī?...»

Vērmanītī: pirmais – alumīnija apstrādāšana Dortmundā. («Nu, tas ir bleķis, tur nav ko naudā izsviest...») Otrais – maza drāma no kovboju dzīves 1 daļā. («Forši! Tas ir ko vērts!...» noteica politiis.) Zigomars, III sērija. Pār ieeju atzīmēts, ka personām ar vājiem nerviem ieteicams nenākt...

Nu visi runāja uz reizi, abas programmas salīdzinādami. Nebūtu vēl ko šaubīties, ja būtu Zigomara sākums – bet III sērija! Eidis apgalvoja, ka varot saprast ļoti labi, bez tam trešajā esot daži aizraujoši skati – kā pazīstamā scēna pie kamīna, kuru zina viss Grīziņkalns. Bez tam – mūsu pretinieki tur mūs netraucēs... Par ieeju teikts, ka tikai «ieteicams», ne aizliegts. Arī šis ieteikums uz mums nevarēja attiekties, jo mums pēc Paltraku Jankas teorijas, ko pēdējā laikā sāka apstrīdēt Osis, nervu vispār neesot: tie tikai skalvācietēm.

Vēlreiz tika apsvērta abu programmu vērtība, vēlreiz Eidis atstāstīja savus pagājušās svētdienas iespaidus Ziemeļpolā, kur trīsreiz noskatījies I sēriju; tad nolēma: tie, kam nauda, tūlīt pēc fontāna nogaršošanas dosies uz Vērmanīti, citi – uz māju, kur tiem vēlāk tiks viss sīki izstāstīts. Bijām pienākuši pie Troņmantnieka bulvāra⁶¹ – jau saskatāms zemais stabīņš ar mazo strūkliņu dzeršanai. Gribējām jau doties pāri ielai uz fontānu, bet virsaitis nepieļāva: «Uzmanību, džentlmeņi! Trīskārtīgu uzmanību! Mūsu ienaidnieki varbūt nesnauž. Izmeklēt apkārtni! Es jūs gaidīšu tur uz sola pie kanāla». Mēs izklīdām pa apstādījumiem un māju pavārtēm.

Pēdējais no meklēšanas atgriezās Osis, kurš pēc riekstu un saulpuķu čaumalām, pēc pēdām grantī un pēc zariņiem, kas aplaukti no šās puses, nāca pie galīga slēdziena, ka mūsu pretinieki devušies pa apstādījumu celiņu uz Vaļņu ielu – uz Ziemeļpolu⁶².

Ādolfs pavēlēja izteikt *царское спасибо*⁶³ kovbojiem par vērtīgiem atradumiem, tad noprasīja, vai kruķu nav tuvumā. Izlūki ziņoja, ka tuvākie kruķi atrasti pie Kaļķu un Pauluči ielām. Kārlēns pa to laiku, man pie piedurknes pieķēries, teica: «Tātad iesim vēlāk uz Vērmanīša kino?» – «Liec mani mierā, es tak sacīju, ka naudas neiznāk, bez tam tu vēl esi bērns...» Kārlēns iegalvoja pretējo un nelaida praša stūri jau pie laika vaļā – viņš tomēr nāksot līdzī... Nu, negals... es domāju. Vot, no tā nu nevarēs atstūties... Bet atskanēja komanda: «Uz Bahčisarajas fontānu!»

Pirmais tramvajsliedēm⁶⁴ pāri devās komandieris. Viņam nopakaļis astoņi puikas, viena meitene. Kad tie bija sastājušies riņķī ap fontāniņu ēnā zem kokiem, virs kuriem vizēja gaišais zilums ar pusdienas sauli tajā, komandieris aplaida skatu pār savu cilti, tad sacīja: «Varonīgie bruņurupuču dēli...

⁶¹ Tagadējais Raiņa bulvāris; tātad fontāniņš ir atradies apmēram tur, kur tagad Brīvības piemineklis.

⁶² No vēlākā laikā pastāvošiem kinoteātriem tas varētu būt tas, ko es pazinu ar nosaukumu «Komjaunietis»; tas ir atvērts 1909.gadā, bet nezinu, kā viņš toreiz saucās. Kinoteātri «Aina» atvēra tikai 1935.gadā. Ja «Ziemeļpols» nav vēlākais «Komjaunietis», tad viņš ir ticis likvidēts.

⁶³ Ķeizarišķu paldies (kriev.).

⁶⁴ Vēl 1930.gadu Rīgas plānā ir atzīmēta tramvaja līnija, kas iet pa Brīvības bulvāri garām Brīvības piemineklim.

un meita! Lūk, mēs esam sasnieguši šo jaunizurbto aku ceļiniekiem tuksnesī, kur nevienas dzīvas dvēseles nav. Uzaicinu nogaršot šo labierīcību priekš smilškalnu valstīm. Lūdzu, dzeriet un jūties kā mājās! Es sāku pirmais, un tālāk pēc kārtas no mazā Jankas uz kreiso pusi. Nesteigties – visiem pietiks!»

Un viņš, rokas bikšu kabatas sabāzis, noliecās pār strūkliņu. Tā viņam sita tagad taisni plati atvērtajā mutē. Viņš noliecās kādas četras reizes, tad beidzot noslaucīja vaigus piedurknē un teica: «Prasts ūdens tas nav. Arī prukters tas nav. Pilsētas galva mums smilškalnos tādu ūdeni nav ievilcis... Jā, tiesa – visiem jau neiznāktu». Un viņš nobeidza ar kādu Aleksandra Lielā izteicienu par šo tematu. Tad uzsauca: «Nu, Janka, tava reize!» Es noliecos. Manas parastās neveiklības sekas bija tās, ka strūkļa apskaloja papriekš vienu aci un tikai tad trāpīja mutē. Cits citam sekoja nogaršotāji; kamēr tie liecās, citi apsprieda, vai tas varētu būt kas auglūdenim līdzīgs, kā to komandieris gribēja, lai mēs ticētu.

Man bija izlicies tas ūdens tāds pats kā mūsmājās, bet, negribēdams virsaiti apbēdināt, noteicu: «Zināko tas nu gan nav. Bet arī parastais ūdens ne». Galīgu spriedumu tomēr solījos nodot pēc otrreizējas nogaršošanas.

Rindā pa otram lāgam liecās kovboji, un, kamēr viens slaucīja muti, otrs jau ķēra vēso ūdeni. Vienīgi komandieris otrreiz nedzēra: viņam jautājums esot skaidrs – viņam mutē vēl jūtams ogļskābradis... Kāda kundze ar meitiņu pie rokas bija stāvējusi mums aiz muguras un, redzēdama, ka mēs sākam otrreiz dzert pēc rindas, un domādama, ka tā nav vēl pēdējā reize, drusku nepacietīgā tonī mums aiz muguras ierunājās:

«Aber, bitte, erlauben Sie...»⁶⁵ Ādolfs pasita galvu atpakaļ kā dažkārt smilškalnu parādēs, savilka uzacis un sauca, Eidi no fontaniņa nost raudams: «Ūja, negaļa! Nu tad plost! Neredzi, ka gaida dāmas?...» Un, cepuri noņemdams, griezās pie dāmas: «Gnädige Jung... frau...»⁶⁶ mēs varam pagaidīt... не к спеху⁶⁷. Bitte!»⁶⁸ Bet mums uzbļāva: «Смирно!»⁶⁹ Mēs sastingām kā parādē.

Dāma vēl mīksti apskatīja mūsu komandieri no galvas līdz kājām, tad uzmēta skatu mums citiem. Tad paraustīja plecus un griezās pie meitiņas:

«Klothilde, komm doch her!...»⁷⁰ Kamēr meitiņa dzēra, tā vēlreiz mūs nopietni apskatīja, tad pati noliecās pār strūkli. Te vienam no mums paspruka smiekls, bet tad atkal iestājās svinīgs klusums.

Kad dāma bija atgājusi gabaliņu nost, atskanēja komanda: «Вольно»⁷¹! Un mirklī atdzīvojās mūsu pulciņš. Komandieris metās virsū Kārlēnam – kā drīkstējis iesmierties «Смирно» laikā, viss citādi iznācis tik labi... Vai redzējuši, ka vācu dāma bijusi pārsteigta par mūsu spīdošo disciplīnu... Pateicība visiem par izdevušos reprezentāciju. Kārlēns, par savu mazo pārkāpumu taisnodamies, visu laiku atkārtāja: «Bet – viņa tak tik nahaļņij⁷² krāca». Ieraudzījis, ka dāma, pārdesmit soļus nost atgājusi, apstājusies un mūs vēlreiz apskata, Ādolfs sauca tai; «Machen Sie... vorwärts... gnädige Jungfrau...»⁷³ – un tad piebilda: «Re, kādu iespaidu mēs atstājam ar savu spīdošo disciplīnu. Te, kungu pilsētā, zaldātus tā neievēro kā mūsu varonīgo smilškalnu cilti...»

⁶⁵ Bet lūdzu, atļaujieties... (vāc.)

⁶⁶ Žēlīgā jaun... kundze (vāc.)

⁶⁷ Nav kur steigties (kriev.).

⁶⁸ Lūdzu (vāc.).

⁶⁹ Mierā! – krievu armijas militāra komanda.

⁷⁰ Klotilde, nāc taču šurp! (vāc.).

⁷¹ Brīvi! – krievu armijas militāra komanda.

⁷² Bezkaunīgs (kriev.).

⁷³ Dariet to... uz priekšu... cienīgā jaunava (vāc.). (Ādolfa gribēta vai negribēta ironija ir tāda, ka viņš, zēns būdams, jau padzīvojušu kundzi, kurai ir gandrīz viņa paša vecuma meita, mēģina saukt par jaunkundzi, bet nosauc par jaunavu).

Pārtrauktā nogaršošana turpinājās... Kad visi bija nogaršojuši pa trim reizēm, Kārlēns ierunājās, ka vajadzētu sākt iet uz kinčuku, ja grib tikt uz pirmā seansa sākumu. Polītis prasīja: vai tad to ūdeni atstāšot tā tecēt? Daži teica, ka jā, jo, arī mums pienākot, tas tecējis gaisā. Nav mūsu darīšana tāpēc, ka dzeramais ūdens tek par velti...

Maruks prātoja, ka vajadzētot iesviest tai trūbiņā akmentiņu, lai arī pilsētas valde vēlāk dusmotos, jo no ūdens iztecēšanas skāde būtot vēl lielāka. Osis kategoriski noraidīja šo nepārdomāto priekšlikumu, kura sekas būtu tikai labierīcības samaitāšana uz visiem laikiem... Drīzāk tad, viņam liekoties, vajagot paspiest pie strūklas rīklītes: tā laikam esot iespējama... Šai brīdī Ādolfs noteikti paziņoja: «Vot, es jau sen to gribēju sacīt. Es zināju, tikai nesacīju. Gribēju pārliecināties par kovboju apķērību. Osis pirmais uzķēra manu domu!» Komandieris bija dziļi aizkustināts, klapēja ar roku pa Oša plecu un, pie manis griezdamies, teica: «Tu piezīmē – Osim piešķirts Zuksera ordenis. Jā, milord. Tu mums tik daudz pakalpojumu jau izdarījis mūsu šīsdienas ceļojumā... Tikai tagad sākam saprast, kādu pirmklasīgu spēku esam ieguvuši ar tavu pārnākšanu Saulīša mājā. Tev taču ordeņu vēl nav? Vecā mājā nedeļa?» – «Ko nu par tiem šmendrikiem runāt – tie nemaz tādus nezina...» – «Nu, lūk, pie mums nav tā kā pie tiem pernovskijiem...» – «Pateicos, bruņurupuča dēls... Bet nu – pie darba...»

Kārlēns, gribēdams izlabot savu pirmtējo «izkrišanu», devās izpildīt pavēli. Viņš taustīja ar roku ap rīklīti, ūdens šķīda apkārt un tam zem piedurknēm, bet viņš tikai atkātoja: «Kas par desām!... Tūlīt būs ciet... Vo, vo... tepat jau būs... Kas par desām!...»

Bet ūdens nepārstāja tecēt, un mēs, saliekušies ap fontānu, sekojām Kārlēna rokas kustībām. Ūdens šķīda mums acīs, bet mēs, ātri acis izslaucījuši, turpinājām komandēt:

«Nažmi štepseli! Copē vairāk no apakšas!»

Ādolfs sauca: «Eh tu necivilizētais!... Laid ma...» – bet nedabūja nobeigt. Pie pašām mūsu ausīm noskanēja bargs «ah... ah... a... a». Caur saulē vizošām ūdens pilēm saskatīju melnu stāvu ar lielu, baltu bleķi pie cepures. Šausmīgs blāviens korī no 11 rīklēm, kur varēja tikai izšķirt Eida saukto: «Kruķis!...» – komandiera nepabeigto: «Glāb..!» Kad pie Pauluči ielas⁷⁴ paskatījies atpakaļ, redzēju tikai, ka gorodovojs, kājas izplētis, stāv ielas vidū un katrā rokā tur pa vienam puikam. Tas viens bija Kārlēns, spriežot pēc sauciena par desām, un tas otrs – polītis, jo neviens cits tik leitiski nemēdza raudāt. Gorodovojs tos turēja, pie apkakles pacēlis gaisā...

«Nu, tie būs čohā⁷⁵ kā likts...» noteicu pienākušajiem Eidim un Ādolfam. «Nesīsimies tikai tālāk, citi laikam būs aizskrējuši pie Troņamantnieka... Ka vēl arī mūs nesāk ķerstīt, iesim žiglāk kinčukā iekšā – tikai dārzam cauri...» – «Jā... jā... hm... hm...» tā Ādolfs, kurš acīm redzot bija pārsteigts par tādu iznākumu. «Zvaigžņu ķīmiķis aizlaidies – tas nu neredz, ka Kārlēnam šmīkst zvaigznes gar acīm... Civilizācijas trūkums... Ko tur... Ejam!»

Mēs soļojām ātri visi trīs blakus, atstādami biedrus likteņa varā. «Varbūt tā arī labāk...» es teicu. «Tikām no Kārlēna vaļā. Tas būtu jāved iekšā, naudas nepietiktu. Nevest nevar: paklačos mājās... Bet tagad – godīgi tiksim iekšā... Fiksāk, čaļi!... Seanss būs sācies...» Pēc dažām minūtēm ieeja kinematogrāfā bija sasniegta. Mēs apstājamies netāl no barometra būdiņas, tieši pretī ieejai, un lasījām lielo uzrakstu «Pasaules bojevīks... Parīzes laupītāju vadonis Zigomars, III sērija...» pāri krāsainai afīšai, kur uzgleznoti policisti, kas paceltiem mauzeriem sabrūk istabā un atrod kamīnā meklēto dokumentu kaudzi. Ādolfs griezās pie Eida: «Tu tāds štramāks, tu paprasi pārdevējai, vai mūsu čaļi ir jau iekšā».

Eidis no laika gala bija smalkā toņa priekšstāvis Vārnu ielas republikā. Tāpēc tas arī parasti tika izvirzīts dažādām ceremoniālām padarīšanām. Viņš vienīgais zināja, kurā rokā ēdot jātur dakšiņa, kurā – nazis, zināja uzskaitīt zivis, kuras kungi ēdot ar dakšiņām vien, prata pateikt «labdien» sešās valodās, nerēķinot tikpat lielo skaitu «labdienu» pašpuiku mēlēs; viņš vienīgais arī atgādināja, ka, pa ielu ejot, ēst ābolus nepieklājīgi.

Tikko tas piegāja pie kases, jaun-

⁷⁴ Tagadējā Merķeļa iela.

⁷⁵ Čoks – latviešu žargonā: cietums; vārda izcelšanos nezinu; tas neizskatās atvasināts no kāda latviešu vārda, vēl mazāk no vācu valodas; krievu valodā arī šai saknei nav nozīmes, saistītas ar ieslodzījumu vai cietumu, taču ir nozīmes, saistītas ar piesitienu, ar garīgu nespēju un ar šķaudīenu.

kundze prasīja: «Cik, kādas vietas?» – «Nē, jaunkundz, es vēlētos zināt, vai te nav ienākuši vairāki kungi ar vienu dāmu...» – «Vai nupat?» – «Jā!» Nē, cilvēku neesot vēl daudz, tikko ejot alumīnija apstrādāšana, neesot manījusi. Kāda tai dāmai cepure bijusi? Eidis paskaidroja, ka tai dāmai cepures nemaz nav, ka viņai tikai divas bizītes... – Ā!... Puikas esot gan iegājuši, pieci gabali, bet meitenes – nē. Tikai puikas un tikko: nav ne minūte... «Viens krievu krekla?...» – «Jā, liekas gan... Nu, vai jūs nāksiet? Kuru vietu?» «Nē, es vēl apdomāšu, aprunāšos ar kolēģiem. Pateicos par jūsu laipno paskaidrojumu. Lūdzu atvainot. Un neņemiet ļaunā par traucēšanu. Pardon».

«Jā, mūsu republika tur jau sagājusi iekšā – laikam būs Osis visiem izmaksājis. Tikai Maruka neesot dāma redzējusi...» stāstīja Eidis, pie mums atgriezies. «Vai tu izstāstīji, kādi mūsējie uzskatās; vienam sarkana šlīpse melnām ropām, vienam rozā bikses, Sigismundam baltais krekls...» – «Jā, jā, krekls... viss, viss uz mata... kā tad... Ejam tik!...» Šajā brīdī pie Suvorova ielas vārtiem⁷⁶ parādījās Kārlēns. Viņš skrēja, cik kājas nes, rokas vicinādams un saukdams. Kad viņš redzēja, ka mēs kustamies uz durvju pusi, tā balsī ieskanējās ļoti izmisuši toni. «Eh, te nu bija!» es izgrūdu. «Nu tas jāntārpiņš atkal uzkrīt kaklā. Vaļā netiks, ko darīt – nu vairs visiem neiznāks ieeja. Viņš izplāpās mājā...»

Aizelsies un noraudājies Kārlēns sasniedza laukumiņu. Ādolfs uzsita tam uz pleca un sacīja: «Nu, ko tu vēksi? Nedomā, ka mēs tevi gribējam atstāt. Mēs redzējam – tu cīnījies ar abām kājām kā varonis. Vārnu ielas kovboju republika mūžam pieminēs tavu kauju arjergardā pie mūsu atkāpšanās nodrošināšanas... Bet nu stāsti, kā tiki vaļā no krukā!...»

«Nu, pie visām desām!» (Kārlēns te lietoja citu vārdu, kuru autors nemin, manot, ka viņa godīgā spalva nosarkst līdz ausīm.) «Tas ir nieks priekš dieva vaiga. Jūs redzējāt: viņš mani pacēla, vot, šitā... atminiet, kā Teksasas vampīros Džons Buls to krodzinieku... Es nevarēju vairs runāt – aizžņaudza kaklu. Tas – dzirdu – saka politim: «Šitā jūs, puikas, postāt labievedumus... Tikko aiztriecu vienu bandu, bet jau atpakaļ...» Ādolfs prasīja: «Un ko šis atbildēja?» – «Šis: lūdzu, mīļo onkulīt, zelta kolodočnik, atlaidiet! Nekad vairs nenākšu te dzert...» (Ādolfs nospļāvās. Pēc viņa piemēra nospļāvās arī Kārlēns, bet mēs ar Eidi turpinājām splaut trīs splāvienus visu tālākās sarunas laiku – katrā vietā, kur autors lakonisma nolūkos tālāk ielicis arī trīs punktus.)

«Tas?» iemeta Ādolfs.

«Tas: Jā, tikko pusstundu, kamēr aizdzinis, bet mēs jau atpakaļ...»

«Šis?» – «Šis: mīļo onkulīt... labo gorodovoj... Dieva vārds, neesam bijuši. Tikko atnācām, prasiet. Man...»

«Nu, un tas?» – «Tas: kā nebijuši? Lai miglu acīs nepūšot. Labierīcību postītāji! Lūk, kur vēl paspējuši ķeksi uzvilkt ar sarkano zīmuli. Vai šis zīmulis, ko viņš atņēmis, neesot Staņislava?»

«Šis?» – «Onkulīt, man nav zīmuļa, un arī šis nav mans, bet...»

«Tas?» – «Tas saka: viņš pazīstot pēc krekla...»

«Nu, un ko šis?...» – «Šis: man nemaz nav krekla apakšā, onkulīt...»

«Tas?» – «Ko nu tas: viņam jau nebija kas atcērt. O, ja mani viņš būtu nolaidis uz kājām, tad viņš gan dzirdētu, kas par...»

«Šis?» – «Šis... nahaļņij vēkš... Kauns skatīties, ka cilvēks tā var nolaisties... Bet tad krukis mani nolika zemē, atvilka kāju, bet – ne velna: es biju jau tūlīt prom. Žēl tikai, krāgas trāklējumu izārdīja, pagāns... Ak tas stūris? Būs šim palicis rokā... Es tiku cauri bez kā... Bet politis gan dabūja, ka nozvankšēja vien visas ciskas».

Stāsts bija nobeigts. Mēs visi četri sevišķi sparīgi nospļāvāmies vēlreiz. Klusums. Tad Ādolfs: «Nu, draugs, tu tagad esi uztraukts, ļoti uztraukts... Tev nav ieteicams skatīties filmu ar aizkustinātiem nerviem... var uznākt vēlāk vēmiens vēl». (Kārlēns plēta arvien platākas acis.) «Jā, jā, tev jāatpūšas, jāapmierinās, jāapsēžas tepat kur dārzā – lūk, tur blakus tai mammucei brillēs ir brīva vieta...» Kārlēnam acīs pamirdzēja asaras. Viņš nekā vairāk neteica kā tikai šos vienkāršos vārdus, kuros mēs manījām tomēr divdomīgu nozīmi: «Tā. Labi. Es iešu. Bet – taisni uz māju. Nekur citur. Pie papas».

Šie vārdi mūs nostādīja grūtas dilemmas priekšā. Šermuļi pārskrēja man par kauliem – bet naudas taču nepietika ieejai visiem! «Ej parunā ar kasieri šajā lietā!...» Ādolfs griezās pie Eida. Eidis savukārt tikpat noslēpumaini griezās pie Kārlēna: «Zinī, ko es tev teikšu. Atmini vienu: dari ko darīdams, apdomā galu. Jā, jā».

Virsaitis teica: «Iesim visi pie tas švirkstenes!» Un mēs devāmies pie kases – četri cilvēki ar 33 kapeikām: trūka 7 kapeikas, griez kā griezdam...

Sarunas bija ilgas un uz priekšu nevirzījās nemaz. Mēs negribējām iet uz māju pēc aizmirstajām 7 kapeikām, kasie negribēja laist divus uz vienu krēslu; kategoriski atsacījās piemērot Kārlēnam to

⁷⁶ Droši vien ieeja Vērmanes dārzā no Krišjāņa Barona un Merķeļa ielas stūra.

dzelzceļu kustības reglamenta pantu, uz kuru bija atsaukusies viņa māte pērn no Smiltenes braucot ar Kārlēnu klēpī... Lai gan par šī panta pastāvēšanu nebija grūti pārliecināties: stacija taču tuvāk kā mūsu māja. Kārlēns raudāja atkal, bet kasiere teica: «Jūs tā kā tā neiznāksiet laukā uz otro seansu, jo pirmais jau sācies. Un otrā publikas jau tā daudz... Mēs viņu pārliecinājam, ka mūs interesē tikai Zigomars, ka alumīnija apstrādāšanas dēļ mēs, pat ja piemaksātu, nepaliekam uz otro, bet Zigomars taču vēl nav sācies...

«Nu labi...» Un viņa pamāja kontrolierei, kas no priekškaru starpas uz mums skatījās. «Te būs trīs biļetes, bet mazais lai sēž klēpī vienam no lielākiem... Naudu!»

«30 kapeikas, vai ne?» tā Ādolfs. «Nē, kā teicām – 33!» Ādolfam gan likās, ka notiek kas nelikumīgs, bet es tam paraustīju pie praša malas, lai klusē. Jaunava mums izsniedza trīs III vietas biļetes, paņēma visu mūsu kapitālu, kontroliere sauca, laternīnai zibot: «Šurp!... Man paka!...» Un mēs ieinīrām fantastiskajā tumsas valstībā⁷⁷.

* * *

Mūs nosēdināja pašā priekšējā rindā pie sienas pretī ieejai. Ekrāns šķita pašā degungalā esam. Uz tā vēl nīrbēja alumīnija apstrādāšana. Ādolfs demonstratīvi vēroja tumsā zāles griestus, teikdams Kārlēnam, kurš no prieka par iekšā tikšanu čaloja bez apstājas: «Šito bildi ieteicu nemaz neskatīties – tā nav mums domāta. Divas kategorijas bilžu, kuras manis pēc varētu nemaz nerādīt: drāmas ar bučošanos un pamācošās, dabasskatus... Oh... kā man nāk žāvas!...» Bet tajā brīdī filma arī aprāvās pēc uzraksta «Beigas», un gaismas pielietajā zālē virsaitis, zobiem noklabot, steidzīgi aizsita plati atvērto muti.

«Gaisma! O, zāle tīri patukša – ložās gluži neviena...» Tad mani skati pār otro vietu noslīdēja atkal uz priekšējās rindas otru galu, kur mēs sēdējām. Es sastingu. Arī trīs maniem biedriem acu āboli kļuva kā sasaluši: mūsu rindas otrā galā sēdēja rūtainā žokejmicē Slieka – garais Džonis, aiz viņa – apaļais Laso, Jātnieks bez galvas, atslēdznieku Pēteris un persona, kuras vārda nezinājām, bet kura bija pazīstama apkārtnē zem palamas Ēvelbeņķis un kura kalpoja Eihenbauma mājā kā fūrmaņzellis.

Šīs piecas personas šķita pārsteigtas ne mazāk par mums. Mūsu paziņas sabikstījās, un to sejmā pārklājās smails līdz pašām ausīm. Arī mēs smējāmies: sak, nav jau bailes, lai gan esam par vienu mazāk kā jūs... Aizstāvēties pratīsim pa godam...

Tumsa. Atkal rūc aparāts. «Prēriju velns. Drāma no kovboju dzīves. Metro-Goldwyn-Gaumont...» Es tulkoju krieviskos uzrakstus Kārlēnam: «...kur es esmu, tur vienmēr kas iznāk...» Paukš – pret sienu nobunkšēja tūta ar sauleņu mizām, kuras šķīzdamas apbēra mūs un dažus no muzikantiem. Tumsā zibēja lampiņa, apstājās mūsu priekšā, iespīdēja man pašās acīs. «Nudie, neesam vainīgi, jaunkundze...» Viņa bārdamās pacēla tūtu. Ainas nīrbēja, viena ar otru mīdamās... jātnieks panāk otru un ar sitieni notriec to zemē – mūsu ausis uzķer saucienus: «Smērē beigts tam bruņurupucim! E, kā izstiepās tā vārna...» Nebūs jāatgādina lasītājiem, ka šie saucieni atradās ciešā sakarā ar to valsti, kuras godu mēs cienīgi aizstāvējām visur ar dūrēm un akmeņiem. Uz Ādolda pamudinājumu es aizsūtīju melnajā tumsā atbildi: «Ja nav truha – palien tuvāk kornēties!» – uz ko nekavējoši sekoja pretatbilde Sliekas pārspīlēti diskantiskajā balsī: «Was kuckst du, mein lieber Jankelchen?...»⁷⁸ Es dūsmās sakodu zobus, bet Kārlēns prasīja tulkot uzrakstu, apķēros: tikko drāmas pavadīenu nepazaudēju... jā, jā. «Nemezidas sods ir neizbēgams!» – «Kas tā par Nemezidu?» tā Kārlēns. – «Tā būs vāciete...» – «Bet tur nemaz nebija vācietes...» – «Ā... es vispār vairs nesaprotu...»

Uz ekrāna bija 20 kovboji, kas paceļ rokas viena slepenpolicista priekšā. Zālē atskanēja aplausi – tie bija mūsu kaimiņi no Zvaigžņu ielas, kas aplaudēja, sauca: «Bravo! Kovbojiem kriška!» Ādolfs gribēja tiem atsviest to dziļdomīgo izteicienu par tiem, kas smejas pēdējie, utt., bet, krieviski to teikdams, bija sācis no otra gala, sajuka un aplusa pusvārdā: būtu arī lieki to turpināt, jo dzīve rādīja, ka viņa doma bijusi pareiza, tā jau realizējās: kontrolieres lampiņa bija pagriezta pret «Jātnieka bez galvas» galvu, un pēdējais uztrauks ko skaidroja. Šī skaidrošanās ievilkās pat pārtraukumā, un, lai mēs nekristu aizdomās, tad izlikāmies to neredzam – ķemmējām matus un ar programmām slaucījām zābakus.

Tumšs. «Zigomars... III sērija... 1. daļa». Es tulkoju Kārlēnam, kurš, muti ieplētis, sēdēja man blakus. «Tifi nejauši izstāsta Zizi par Lulu noslēpumu... Balto verdzeņu birojs Arasā... Rauts pie bankas direktora... Ārija uz 6. avēnijas... Anarķiste pāriet policijas dienestā...» Sajūsminātie skatījās tikai pa

⁷⁷ Acīmredzot tajā laikā Vērmanes dārzā ir bijis kinoteātris tagad vairs neeksistējošā ēkā (kura nevarēja būt kapitāla, ja cauri sienām dzirdami svilpieni, kā izriet no Stāsta; vai varbūt tas atradās tagadējā Vernisāžā?). Kinoteātri «Rīga», kurš atrodas gandrīz pretī Vērmanēdārzam, sāka celt tikai 1923.gadā un atvēra 1924.gadā ar nosaukumu «Splendid Palace». (Varbūt Vērmanēdārza kinoteātris atradās tajā vietā, kur vēlāk uzcēla «Rīgu?»).

⁷⁸ Ko tu kuksti, mans mīlais Jancīti? (daļēji vāciski).

reizei izdvesa: «Oh, oh.... o... oh... Ai!» Kaimiņi arī bija uz brīdi apklusuši – viņu raidītie izaicinājumi nāca pačukstus. Mēs nolēmām uz tiem pagaidām neatbildēt, bet turēt tikai dūres sažņaugtas.

Direkcija bija pielikusi pūles, lai pienācīgi nostādītu arī akustisko daļu: visas kustības uz ekrāna tika pavadītas no attiecīgiem skaņu efektiem aiz ekrāna, kur šāva, ka blaukšēja vien, pūta un zvanīja un, kad uz ekrāna sprāga autoriepa, – atkal rībēja apdullinošs šāviens. Ar vienu vārdu sakot, bilde bija taisni pa mūsu garšai un uz Kārlēnu atstāja tādu iespaidu, ka tas teica: «Jāni, aplic tu man roku ap plecu!» – bet pats ar savu labo roku bija pieķēries pie manas kreisās.

Tad nāca šī burvīgā mēnesnīcas pārklātā aina, kur baņķiera meita iziet uz balkona dārzā un klausās lakstīgalas. Viņa sapņaini skatās, bet gaisu šķeļ griezīgi svilpieni... «Ai Nu, skatiet, čaļi, tie līdīs laukā no krūmiem, kas svilpa!» Bet neviens nelīda, aina pārmainījās, un Ādolfs tikai norūca: «Kļūda... tehnisks misēklis... Nopūtas vietā svilpiens...» Uz ekrāna – dejas salonā pie baņķiera un atkal – svilpiens aiz ekrāna, pēc tam vēl viens tai laikā, kad lasīju priekšā uzrakstus... Ādolfs pieliecās man pie auss. Viņa balss drebēja: «Janka... tie ir mūsmājas puiku svilpieni, tie ir mūsu kovboji, kas laukā sauc». Jā, atkal garš svilpiens – mūsu, mūsu ielas sasaukšanās svilpiens pēc motiva pakaļdarināts: «Aleluja... Aleluja... Aleluja!» Ādolfs priekā sažņaudza manu elkoni, tad ielika divi pirkstus mutē un atbildēja ar «uzvaras svilpienu», tad teica: «Lai viņi ienākot zinātu, ka ienaidnieki arī te, brīdināsim». Un tas tūlīt nosvilpa arī: «Glābjas, kas var!» – jo cita signāla, ar kuru ko līdzīgu varētu izteikt, sarežģītam stāvoklim atbilstošu, nebija mūsu muzikālajā leksikonā. Kādu brīdi bija klusums, un mēs varējām netraucēti sekot filmai, papriekš Kārlēnam noprasījuši: «Kur palika monsieur Dupont?» Bet tad mūsu draugi ārā, acīm redzot apspriedušies un ne pie kādas skaidrības nenākuši, svilpa atkal savu «Aleluja». «Eh... maisa naslaždeņiju⁷⁹!...» Un Ādolfs vēlreiz atbildēja ar uzvaras svilpienu, kurš arī bija jāaprauj, jo kontroliere jau sauca: «Kas nav ar bildi apmierināts, var iet laukā!»

Virsaitis atmeta ar roku. «Eh... pag, kas nu... es nesaprotu... izmaisīja visu drāmu...» Svilpieni ārā sekoja svilpieniem. Tad aplusa, jo virsaitis vairs neatbildēja. Zāle ar aizturētu elpu sekoja Zigomara gaitām. Tikai Eidis iečukstējās: «Šie būs aizgājuši uz māju. Nez kāpēc?» – uz ko Kārlēns paskaidroja: «Kāpēc? Vai šiem nauda ir? Gribēja tikai naudu izpumpēt, tāpēc sauca: «O, es viņus zinu!» Paltrakēns ir ķeneris uz tādām lietām. Tikai uz citu rēķina dzīvot, Lai brauc pa gaisu, ja nav fiņu!...»

* * *

Vispārējā klusumā uz grīdas kas nobira. «Rieksti! Šiem no Zvaigžņu ielas apgāzās tumsā riekstu tūta!» sauca Eidis, atripojušos riekstus lasīdams. Otrā rindas galā pa tumsu lamājās, bet mēs, gribēdami savu pretinieku starpā ieviesušos ķildu padziļināt, saucām: «Merci! Paldies tam cilvēciņam, kas mūs pacienā! Ko jūs viņu sitat par tā labo sirdi? Atgāz viņiem, draugs!» Un mēs smejam, riekstus kozdami, ka skraukšķ vien, bet sapuvušos saviem pretiniekiem mezdami: «Na, to jūs paši varat iesālīt...» – «Kas par desām!...» izgrūda Kārlēns, kad tam pretinieki atsvieda sejā ko mīkstu, kas nopaukšēja un novēlās uz grīdas. «Necel skandālu – viņi savā starpā ņemas!...» tā Ādolfs. Otrā rindas galā bija dzirdami tādi kā sitieni pa pārplēstām bungām, švīkoņa, apspiesta sprauslāšana un saucieni:

«Brauc vienu numuru tālāk!» – «O-o, cik tālu jau šie!» smēja Ādolfs, no grīdas atlidojušo objektu paceldams. «E... čomiņ, skat, vai šī nav Ceimeru Oša cepure te zemē!...» – «Nudie', tikai bez siksnīņas un ar pārlauztu spožo nagu...»

Tajā pašā brīdī kādi salīkuši stāvi pussēdus atslīdēja pie mūsu kājām. Vienam Kārlēns nekavējoši «atvilka pa ciferblati», kā viņš izteicās. Ķēmi grābstījās pie mūsu biksēm, tad atspīdēja lampiņa – tā bija Oša lampiņa, kuru tas visur nēsāja līdz, un trīs balsis reizē izsaucās pusčukstot:

«Ā! Vot, kur jūs... bet mēs...» Skatīšana atkal bija jāpārtrauc – jāgādā par mūsu no otra gala atsviesto biedru novietošanu. Tie bija stipri samīcīti. «Nu, ko jūs mums nepateicāt... Mēs brīdinājām...» – «Jā, kas to varēja zināt...» Un Osis deva Eidim lampiņu. «Še paturi, apgaismo drusku man!» Un viņš noņēma tumsā brilles, cēla tās pret ekrānu, lika zem lampiņas: «Nu... ko? Nav saplīsušas?» – «Nē, par laimi stikli veseli. Tikai vienu drāti pagāni pārlauzuši. Vai, bet kur mana vairojamā glāze?...» Tomēr arī glāze atradās galu galā, tā ka zvaigžņu ķīmika vienīgais zaudējums bija pārlauzta brilles drāts un nospīestā vabolīte. Oša brāli Ēvaldu apgaismojām no kājām līdz galvai – tam muguras apakšdaļā konstatējām tikai divas zābaku pēdas. Trešais mūsu draugs, Paltraku Janka, bija zaudējis tikai uz ielas pirkto tūtu ar pusmārciņu riekstu. Tie turpināja skraukšķēt, kontrolierei ar ienācējiem mūsu priekšā noejot.

«Tik barbarisks uzbrukums... no muguras tumsā», teica skaļi Ādolfs. «Ko?» atsaucās tumsā no rindas otrā gala. «Kokam div' gali», atcirta Eidis tiem, tad sākām vērot ekrānu, prasījām viens otram, kas

⁷⁹ Baudu (krieviski ar latvisku galotni).

noticis pa šo laiku, bet neviens nebija redzējis, izņemot Kārlēnu, kurš, uzrakstus nesaprazdams, arī nekā liela par izlaisto paskaidrot nevarēja. «Vienalga, jāskatās otrreiz», teica virsaitis, kad paņirbēja «Otrās daļas beigas» un zālē atkal bija gaišs.

Nu bija reize mums smieties: mēs tagad septiņi! Lai mēģina iesākt! Pretinieki savā starpā par ko kaisli strīdējās un uz mums pat acu skatienu nepameta. Satumsa.

«III daļa. Divi vientuļi kungi meklē dzīvokli...» Šajā brīdī kāda svešāda balss aiz Kārlēna teica: «Lūdzu, uz dažiem speciāliem vārdiem... pie mūsu komandiera». Un tēls, kas šos vārdus izrunāja, tāpat, kā nācis, aizlaidās tumsā.

Mēs metām atkal skatīšanos pie malas, sabāzām galvas kopā un sākām apspriesties par to, kā uz aicinājumu reaģēt, lai neiekristu kādās lamatās. Vienprātīgi tika nolemts sūtīt turp Kārlēnu, jo viņam kā mazākam tie taču neuzbruks. Kārlēns nemaz misiju negribēja uzņemties, jo viskārtīgāk bija sekojis filmai visu laiku. Kad komandieris noprata, kas par iemeslu viņa vilcināšanai, bargi uzkliedza: «Tev jātur kompānija! Kad neviens nedabū skatīties, tad arī tev aizliedz. Tikmēr skatīsies, kamēr paliks bez zobiem... Vispirms republikas drošība, tad tikai izpriecies!... Nerunā un brauc!» Kārlēns, vēl brīdī pastomījies, pazuda tumsā.

«Pols, Monmartras apašs, dodas pie miera...» Un uz ekrāna bija vīrelis nobružātās samta biksēs, ar sarkanu kaklautu, kurš izstiepjas uz bulvāra sola zem gāzes luktura. Gaisma spīd tam acīs, viņš viebjas, tad izvelk no biksēm saliektu drāti, galu iebāž lukturī un nogriež liesmu gluži maziņu. Iebāž atkal drāti aiz biksēm un izstiepjas uz sola. Lukturis vairs to netraucē...

Kārlēns nosēdas atkal man blakus. «Viņi saka: vadonis lai ejot. Personīga uzstāšanās vajadzīga. Nu ej, ej, Ādolf!»

Ādolfs pretojās: «Nu, ar tādu skoku... kas zin, kas šiem aiz ādas...»

Kontroliere no durvīm sauca, Kārlēnam apsēžoties: «Jaunais cilvēks, ko jūs vietas maināt pa tumsu!» Bet šoreiz brāzienu dabūja mūsu pretinieki. Jautājums par sarunām palika gaisā karājoties. Viss bija klusi, tikai motors dobji dūca... Dunča cirtiens uz ekrāna, vēl divi šāvieni, trīs liķi, lēcieni – un III daļai beigas. Gaišs.

Starpbrīdī pie mums atnāca Slieka; viņš pasniedza sekošu paziņojumu, kurš bija uzņemts uz biļetes mugurpuses un Laso parakstīts: «Lieku priekšā: miers pa izrādes laiku. Visi zaudēsim tikai naudu, vāciešam peļņa, paši nekā neredzēsim. Piekritat?» Pēc Sliekas aiziešanas mēs ilgi vēl burtojām priekšlikumu; tumsā Osim nācās desmitām reižu pārlasīt zīmīti laternas gaismā. Ainas uz ekrāna zibēja, un tikai IV cēliena vidū nācām pie slēdziena: prātīgāk galu galā būs priekšlikumu pieņemt: laukā tikuši, gan samizosim. IV daļas beigu puse bija tā, kuru nu beidzot kaut cik mierīgi varējām noskatīties. Pārtraukumā pamājām ar galvu, ka priekšlikumu pieņemam.

V daļa – «Noslēpumainais kamīns». «Vo, vo, skatās nu, puikas!... Nu nāk tā nagla!...» Kārlēns dzīvoja līdz tam, kas notiek uz ekrāna, un, kad Zigomars ieģrūda kamīnā papīrus, kuri varēja nodot viņa biedrus, pats pa logu izlēkdams, es jutu, ka Kārlēns no prieka man sažņaudza elkoni. Bet, kad brīdī vēlāk policisti sabruka istabā un papīri bija veseli, jo pielaistā uguns bija nodzisusi, Kārlēns no sāpēm ievaidējās, redzēdams, ka policisti smīnēdami studē papīrus, kuros Zigomara un viņa biedru adreses.

Satumsams. IV sērija: «Zigomara tālākās gaitas «Zem Montekarlo palmām»», pasaules bojevika, tiks demonstrēts, sākot ar 17. jūniju, mūsu gaismas spēļu teātrī». Beigas.

Gaisma. Publika cēlās, krēsliem klaudzot.

Kad uz otro seansu nākusī publika ar joni gāzās pusiztukšotajā zālē un jau bija pārplūdinājusi pretējo pusi, Eidis iesaucās: «Bet draugi! Ko guļam! Mēs tak varam pārsēsties 2 rindas atpakaļ – vietas brīvas, un tur ar vēl III vieta!» Un mēs diedzām uz norādītajām vietām, kur pēc strīda ar kādu jaunu cilvēku tomēr dabūjām nosēsties visi septiņi kopā. Omulīgi sasēdamies un spriedām: nu, tagad būs laba izskatīšanās otrā seansā – mūsu pretinieki palika šoreiz apkaunoti, jo, kamēr daži no tiem skraidīja, vietas meklēdami, tikmēr izrādījās, ka piecu vietu blakus nevar vairs dabūt, bet izklīst tie acīm redzot neiedrošinājās. Nebūs vajadzīgs vēl atgādināt, ka pie mums nesviež naudu par vienu seansu: ja jau maksā, tad maksā par to, kur ir kas ko redzēt, un 10 kapeikas par 1½ stundām būtu tiešām par daudz. Bez divi seansi mūsu puikas nekad laukā neiet, ja tikai neiemaisās augstāki spēki. Un, tā kā tai dienā, ar kuru saistīts šis stāsts, uz ekrāna gāja «Zigomars», tad augstākie spēki, ja tie mēģinātu iejaukties, varētu sasniegt ko reālu tikai pēc izmisušas pretestības no mākslas cienītāju puses.

Uzticīgs saviem jau agrāk formulētiem uzskatiem par dažāda veida kinolentu relatīvo vērtību, Ādolfs arī otrā seansā neatļāva skatīties alumīnija apstrādāšanu: pa tās laiku mēs noturējām īsu apspriedi par iziešanas iespējām no zāles, jo šī problēma bija jāizšķir noteikti, iekams nav pienācis pats iziešanas brīdis. Šīs apspriedes rezultātā visi septiņi apspriedes dalībnieki guva vērtīgus norādījumus par rezerves

durvju skaitu un atstatumu no tām līdz tuvākiem krūmiem parkā. Šīs lietas bija visas jāapsver, jo valdīja pilnīga neskaidrība par laiku, kad mūsu pie durvīm sēdošie pretinieki skaitīs par vajadzīgu zāli atstāt.

Mūsu tālredzība bija pamatota, jo pirmā pārtraukumā, uz hunhūzu pusi paskatoties, redzējām, ka tur sēdēja vairs tikai trīs: Laso un Slieka bija izgaisuši. Saprotams, ka pirmā doma mums bija par to, ka mūs grib ielenkt no muguras, tāpēc, dabiski, arī mūsu galvas uz to pusi pagriezās: mēs tur ieraudzījām Laso sēžam kādā II vietas krēslā, netāl no viņa – arī Slieku. Viņi uz mums neskatījās. Mēs pasteidzāmies izlikties, ka tos neesam pamanījuši, tomēr šis jaunais apstāklis mums noderēja par vielu vairākām hipotēzēm, kuru apspriešanai nācās veltīt visu nākamo cēlienu, tā ka kovboju drāmu atkal neiznāca redzēt.

Beidzot atkal gaišs. Skatāmies uz hunhūzu vietu – sēž vairs tikai viens – Ēvelbeņķis. «Neskatieties, ka redz! Izliecieties, ka nemanāt!» teica Ādolfs, bet Kārlēns jau smiedamies raportēja, ka četri hunhūzi sēdot dažādās zāles daļās I un II vietā, smeļot un taisot tādus žestus, itin kā viņi šņauktu un ko mestu uz mūsu pusi.

Tas bija par daudz. Republikas gods neatļāva ilgāk palikt zemāk par mūsu pretiniekiem. Virsaitis pavēlēja visiem izskatīt sev vietas, kamēr vēl gaišs, un, drāmai sākoties, pārvākties.

Tādējādi, tikko uz ekrāna sāka risināties Zīgomara avantūras, ķērāmies pie darba. Vispirms apmainījāmies izjustiem rokas spiedieniem, kuru laikā Ādolfs atgādināja, ka neviens nedrīkst domāt par atpakaļpalikšanu, cik tas bīstami arī nebūtu, mums visiem jāizlien: tā kā šiem Ēvelbeņķis palicis tupot, tad tādējādi mums tomēr iespējams savus pretiniekus pārtrumpot. Vislielākās bažas virsaitim iedvesa Ceimeru Osis, visumā cilvēks ar reti attīstītu inteligenci, bet viņa īsredzība bija liela jautājuma zīme ekspedīcijas izdošanās iespējai. Osis, saprotams, apgalvoja pretējo; drošības pēc tomēr nolēmām, ka mēs ar to dosimies kopā uz paredzētiem II vietas krēsliem.

Vislielāko prieku šī operācija sagādāja tiem mūsu biedriem, kas tikko bija pārauguši vardulēnu stadiju: Ceimeru Ēvaldam un mūsu Kārlēnam. Tiem nemaz nebija nekur tālu jāiet: viņi likās mūsu kājstarpām cauri un pazuda pa sola apakšu. Nepagāja ne 10 sekundu, kad izdzirdām II vietas krēslu čīkstēšanu un mūsu draugu sveicienu: «O revuar!» Pie tik laimīga sākuma arī mēs neturējām par iespējamu vēl ko domāt, bet sacēlām buras. Mūsu pionieru izlietotais ceļš mums nederēja – un ne tikai tāpēc, ka man bija garās bikses, ar kurām rāpot neizdevīgi, bet tāpēc, ka vispār mēs bijām jau tāda auguma, ka apgriezties zem sola nevarējām. Bija jāizlieto sānu eja, kurai pārlīktā lakta bija pilnīgi pieskaņota mūsu ķermeņiem saliektā stāvoklī. Pirmie devās Eidis un Paltraku Jānis. Tie iekrita kā mārķā; pēc brīža gan bija dzirdamas dzīvas sarunas tur tālu, bet viņi atpakaļ neatnāca. Mēs ar Osi palikām divi vien. «Būs jāsāk rāpties...» tā viņš. «Pa, pa, drusciņ vēl – paskatīsimies tikai šo ainu pagrabā», es atteicu, bet pēc šīs ainas noīrbēja vēl ievērojams skaits citu – zāle kļuva gaiša, bet mēs vēl vienmēr nebijām izkustējušies. Patiesību sakot, nebija man ne mazākās patikas līst briesmām rīklē, un, pēc visām zīmēm spriežot, arī Osim tā nebija liela.

Paskatījāmies atpakaļ: mūsējie bija izkaisīti pa zāli – Eidis, Kārlēns un Paltraku Jānis sēdēja II vietas labākajās rindās, bet virsaitis un Ceimeru Ēvalds bija novietojušies I vietā, kuru no hunhūziem bija sasniedzis tikai to virsaitis. Uz Ādolfu man bija bail skatīties: viņš sataisīja tik briesmīgu seju, kolīdz manīja, ka skatos uz tā pusi, ka man palika gluži neomulīgi. Izlietodams Oša vājo redzes spēju, kuru vēl apgrūtināja tas apstāklis, ka katras piecas minūtes tam nācās ar roku lūkot savas brilles, kuras turējās tikai vairs aiz vienas auss, es padevu virsaitim zīmi, ka Osis man piesiets kā akmens pie kājas un ka tikai mūsu valsts gods mani te aiztur: pašam aizrāpties būtu spička, bet tad nav cerības vairs Osi izdabūt uz godīgāku vietu. Trešā vietā palikušais hunhūzēns tupēja vēl turpat: viņš acīm redzot bija ar savu likteni samierinājies, un viņa skatos, kurus tas uz mums meta, bija simpatizējošas solidaritātes sajūta, un tos vislabāk varētu izteikt vārdiem: «Mēs esam vienādi bēdu brāļi!» Mūsu aizmugurē sēdošie biedri sāka tik neganti klepot visi reizē dažādos zāles kaktos, ka man nācās ielikt visu pārliecināšanas spēku mīmikā, lai tos apmierinātu. Bet, kolīdz kļuva tumšs, tie visi dusmīgi, atgādināši klepoja atkal, un es uzsaucu Osim: «Nu, atbildi tak!» Un mēs abi atbildējām ar krešļķināšanu – sak, ejam jau, ejam!

Bet mēs vēl negājām. Mēs nolēmām, ka šajā cēlienā noiesim tikai pusceļu, apmetīsimies tepat trešās vietas galā tanī pusē, kur bija divas mūsu izraudzītās II vietas. Tas nebija grūti izdarāms: mēs droši piecēlāmies, Osis turējās ar vienu roku man pie praķa, ar otru turēja savas brilles, un mēs, it kā laukā iedami, droši un apzinīgi nosēdāmies III vietā otrā galā, pie kam es trāpīju taisni krēslā, kur bija sēdējis pirmīt Laso. «Pusceļš nu ir noiets!» es sacīju. «Atpūtīsimies!» Un mēs sākām skatīties filmu... «Tu ko saproti?» vaicāju Osim, bet viņš arī nekā nebija redzējis.

Kad uzausa gaisma, pirmais mūsu pārsteigums bija, ka vientulis hunhūzēns pārsēdies dažus soļus tālāk no mums. Bet lielākais pārsteigums bija, kad paskatījās atpakaļ uz savu komandieri: tas pacēla rokas gaisā un ar lielu troksni tās laida krist uz ceļgaliem. Acīm redzami viņš bija ļoti neapmierināts ar

mūsu pārvirzīšanās gaitu; to netieši apstiprināja arī mūsu pretinieku lielā jautrība aizmugurē, kad tie mūs ieraudzīja savās vecās vietās.

Tumšs. «Divi vientuļi kungi meklē dzīvokli...» Es saņēmu Osi pie rokas, saku: «Uzmanīt!» Un mēs gaidām, gaidām, kamēr kontroliere skrien garām, lampiņai zibot. Kad tā ved iekšā lielāku kompāniju, paiet mums garām, mēs salīkuši dziedam. Ejām, ejām, kur tie divi krēsli malā, ko bijām sev rezervējuši... Sirds pukst... Laikam pagājām garām... Sekundes izliekas kā algebras stundas, kad Adrianovs velk pirkstu pa žurnālu, zini, ka var izsaukt, bet zvans vēl neskan... Kontroliere nāk jau atpakaļ. Es grūžu Osi, lai lien tepat kur iekšā. Pats steidzos pa priekšu, minu uz kājām, beidzot atkrītu uz krēsla: «Fiksāk, tu!...» Un Osis sēžas man blakus, bet tūlīt atkal uzlec, teikdams ar nenoliedzamu pašsavaldīšanos: «Pardon, madam!... Es kļūdījos... par vienu krēslu...» Tad, brīdi pamīnājies, apsēdās man uz ceļiem, ko tam visžēlīgi atļāvu; tikmēr mūsu četras acis urbās melnā tumsā. Kad vieta bija saskatīta, tas turp aizrāpās. Tūlīt pēc tam sākām priecīgi klepot, bet mūsu biedri laikam bija filmas tik ļoti aizrauti, ka neskaitīja par vajadzīgu atbildēt.

Pārtraukums. Puse drāmas cauri, bet mums bija vēl iznācis skatīties gaužām maz. Pēc komandiera skatieniem pārtraukumā varēja spriest, ka tas nav sevišķi apmierināts: tiešām, mēs ar Osi bijām aizrāpušies tikai 4 rindas no trešās vietas uz augšu. Bet viņš nekā liela arī neteica. Tas būtu arī veltīgi: ne par kādiem pasaules labumiem es nebiju vairs no vietas izkustināms. Ēvelbeņķis turpināja sēdēt III vietā.

Tumšs. Nu beidzot varēja skatīties, bet gāja arī apmēram jau tā drāmas daļa, kuru kaut cik redzējām pirmīt. Saprast nevarēja neieka. Tā noņirbēja vēl divi daļas.

Kad otrais seanss bija beidzies, mēs sasēdāmies atkal kopā ar Osi, Ādolfs padeva zīmi ar pirkstiem, ka paliekam vēl uz nākamajiem seansi, kas visnotaļ saskanēja arī ar mūsu vēlēšanos. Ļaužu sanāca iekšā daudz. Kļuva karsti. Visiem vietu nepietika, tie stāvēja, atspiedušies pret sienām. Tas vēl vairāk pacēla mūsu labo pašsajūtu.

Es paskatījos atpakaļ: Ādolfs bija patlaban piecēlies un, cepuri paceldams, atdeva savu vietu dāmai, kura bija stāvējusi ejā. Viņa, varēja redzēt, tam pateicās, bet Ādolfs laikam atbildēja: sak, ne par ko, kundze!... – un pazuda. Man bija liela interese redzēt, kāpēc viņš to dara, bet nevarēja atpakaļ skatīties: izlikos, ka nebūtu redzējis, jo man bija lielas bailes, ka nepavēl visiem republikāņiem sekot tā piemēram, lai apkaunotu necivilizētos hunhūzus. Es spriedu pie sevis, ka tādai pavēlei, ja tā nāktu, mēs ar Osi varētum arī neklausīt, jo mūsu situācija bija citāda nekā Ādolfa: mēs no iepriekšējās sērijas taču nekā nebijām redzējuši... Ādolfs var iet, ja grib.

Kad Osis mani uzaicināja paskatīties atpakaļ, tad pamanīju Ādolfu kādā ložā divām jaunkundzēm aiz muguras. Uz krēsla atzveltnes atspiedies, tas izlikās izklaidīgi zāli apskatām. Cepuri tas bija pakāris pie ložas sienas. Kad mēs smaidīdami skatījāmies uz Laso, tas arī pagrieza galvu atpakaļ, bet tad tūlīt kā apdedzinājies to novērsa ekrāna virzienā un ar lielu nopietnību sāka ķert mušas. Mēs ar Osi un arī citi Vārnu ielas republikāņi dažādos zāles kaktos jutāmies ļoti pagodināti par to, ka mums tāds virsaitis. Hunhūzi mūs pārspēt vairs nevarēja – mēs bijām situši trumpi, tālāk vairs nebija ko iet. Mūsu virsaitis bija pie pašas zāles dibensienas, pie paša aparāta.

Drusku nepatīkami bija tas, ka ejās stāvošie ļaudis pukojās, sviedrus slaucīdami: «Jā, ko tad pārdod biļetes, kad nav vietu!...» – «Būs, kungs, tūlīt kur būs...» Bet vietas neradās.

Trešajā vietā, kur vispār ar apmeklētājiem mazāk ceremonējas, pārkontrolēja un daļu apmeklētāju, kas, pēc biļešu numuriem spriežot, bija, no pirmā seansa sākot, izraidīja; bija jāaiziet arī Ēvelbeņķim. Mēs ar Osi saskatījāmies, bet nekā neteicām. Ap sirdi nebija sevišķi labi, un, lai to apslēptu, Osis griezās pie dāmas, kas stāvēja ejā.

«Jā, nav kārtības, nav nav... Un vēl skaitās smalks kinematogrāfs...»

«Nu, tad smalkums, kad otrā vietā kājās...»

«Jā, kundze, tur neko nevar darīt – iznāk. Visi grib redzēt... Uz Zigomaru vajag laikus atnākt...»

«Laikus! Kā t' var vēl laikāk?...»

«Jā, kad iet Zigomars, tad jānāk agri... Kā mēs jau no divp...»

Es urbu ar dūri biedra sēnā, un viņš saprata, jo nobeidza:

«... diviem, jā trīs vēl nebija...»

«Bet kasiere teica...»

«Ak kundze, tur nav ko klausīties. Kasieres daudz ko teic... kā mums ar...»

Bet saruna pārtrūka: mūsu uzmanību saistīja III vieta, kur pārbaudīja biļetes. Nelīdzēja Ēvelbeņķa izrunāšanās vēl pie durvīm, jo kontroliere izšķīra pēc biļetes numuriem āžus no avīm.

«Kundze...» griezās Osis pie mūsu simpātiskās sarunu biedrenes. «Lūk, priekšā trešā vietā dažas vietas kļūst brīvas... Ka neieņem tie, kas tur stāv... Jums tiesības uz priekšrocību...»

«Bet man tiesība... uz otro...»

«Jā. Zināms, bez šaubām. Bet, kad nav kārtības, ja jau reiz jāstāv kājās, tad labāk...»

Kundze griezās pie ugunsdzēsēju virsnieka baltā prakī, kas smēķēja cigāru, kājās stāvēdams.

«Arnold... Nekas cits...»

«Labi. Bet es viņiem rādīšu...» Un tie aizgāja norādītā virzienā, iepriekš mums pasacījusi «mersi».

Osis paskaidroja: «Tomēr drošāk, kad tālāk...» Un jauniem kājās stāvētājiem, kas radās aizgājušo vietās, deva to pašu padomu. Un kad tie vilcinājās:

«Jeb... ejiet pie kases... prasiet naudu atpakaļ. Kā nav tiesības? Jā! Es pats esmu prasījis un dabūjis. Vēl var iesūdzēt... Kā tad...» Un viņš apzinīgi pārlīka vienu kāju pāri otrai.

«Paskat, paskat, draugs, atpakaļ!» teica Osis. «Kas tur ar to Ādolfu... tur, liekas, porcija sākas...» Tiešām: pie ložas ieejas stāvēja kāds kungs ar dāmu, viņu priekšā vietu ierādītāja, kura plātījās rokām, ar Ādolfu runādama. Saruna acīm redzot bija pie beigām, jo Ādolfs stiepās pēc cepures uz naglīņas. Tā kā mūsu komandiera vārdus nevarēja sadzirdēt, bija grūti spriest par viņa aizstāvēšanās runas raksturu, tikai gan varam apliecināt, ka virsaiša sejā bija olimpisks miers: viņš zināja, ka katram tā žestam seko no dažādiem zāles kaktiem 10 pāru acu un ka katra viņa kustība šinī incidentā tiks vēlāk sīki komentēta visās pašpuiku valstīs.

«Jūs redzējāt visi, vai ne, ka pie manis pienāca fūrija ar čirkainiem matiem. Jūs zināt: ložā vis nevar tā kaut kā – sak, ko tu te tupi, pūpēdi? Viņa iebāza galvu, sauca tiem diviem koridorā: «Bitte schön!» Gribēja jau aizvākties, tad paskatījās uz manām bīksēm, uz diviem tukšajiem krēsliem un teica, lai uzrādot biļeti. Es čamdījos pa kabatām, tad teicu, ka laikam būšu nejauši izmetis to, portmaneju laukā velkot... «Kāds bija jums ložas numurs?...» Bā, es domāju, kāds viņš varētu būt te pašā vidū zem aparāta? «Ceturtais», es saku, «bei Gott⁸⁰, ceturtais». – «Meli, ceturta – līdzās; tur visas vietas izpārdotas... zaķis! Policiju! Protokolu!» Tad es teicu: «Jūs neuzbudiniet savus nervus, jaunkundz... Es esmu cilvēks ar formālu biļeti, ja jūs gribat mani dot policijai...» – un velku no cepures savu biļeti. Na, aizrijies!»

«Trešā vieta! Kā drīkstat!...» – «Pardon, pardon, nezināju, neviens neparādīja...»

«Uz štuči laukā!... Tur pie paša ekrāna!... Lai nākot šai līdzī...»

Ejam. Pieiet pie otras kontrolieres – lai aizvedot šito uz viņa īsto vietu... Lūk, biļete! Šī – o, cikos šis atnācis? «Nav ne fierendelis...» O, viņa redzot no numura, ka... «Nudie! Nē – prasiet tām divām dāmām manā ložā!...» – «Nē, nē, lai nākot...» – «Es neiešu, reiz samaksājis...» Un redzu: turpat sēž Laso, piemiedzis kreiso aci, izstiepis zodu uz priekšu un izbāzis mēles galiņu... «Nē», es saku, «ne no vietas!...» – «Direktoru, direktora kungs!...»

Ko es taisot skandālu! «Kas par skandālu, mani nelaiž uz manu vietu...»

Biļete neesot vairākiem seansiem derīga... «Kā nav derīga! Kas jums par anštalti – Vērmaņdārza minerālūdeņa iestāde vai ķinītis? Izdzertu augļūdeni nevar otrreiz dzert, bet Zigomaru, kad ienācis seansa vidū, skatīties...» Šis: lai saucot gardovoju... Es saku: «Ne tik strauji... Es redzu, kas te par anštalti, kā izturas pret klientiem: citi stāv kājās, citus dzen laukā... Es turu zem sava goda par skaidru naudu sienu stutēt jūsu būdai». Šis – mēms. Es – marš, uz durvīm...

Tālāko mēs jau varējām sadzirdēt un redzēt, jo tas notika, ejā. Ādolfs gāja lepni, uz mums visiem skatīdamies, tad sagrīļojās un – vienai otrās vietas dāmai ap kaklu. «Tā! Kāju likt priekšā!» Un atvelk hunhūzu vadonim, kurš tūlīt kājās, – plauks, šim cepuri nost... «Tu redzēji, ka es biju tas, kas kāju aizlika?...»

Nodunkšēja pārs belzienu, bet abus gaiļus izšķīra... Ādolfu izgrūda pa durvīm, bet Laso apsēdās. Kad Ādolfs gāja gar to dāmu, kurai viņš pirmīt bija savu vietu atdevis, tā pielika pie acīm ziloņkaula binokli ar sudraba turamo, griezta ritenīti un teica: «Fui, Bandit!...» – un ar lielu interesi vēroja, kā to, pie pleciem turot, veda. Virsaitis tai atteica tikai: «Lai tas kungs jums piedod, madam, jo jūs nezināt, ko darāt...» – un bija jau aiz durvīm.

Ap Laso sēdošā publika pa to laiku dzīvi sarunājās: «Šito bezkaunību... Nez no kādiem smilškalniem tie te nākuši... Diez kā vēl ar nažiem nesāka...» Un Laso aiz muguras sēdošais pasta

⁸⁰ Pie Dieva (vāc.).

ierēdnis teica: «Un šis arī kā ērce – tūlīt kaklā». Dāma ar melno plīša banti ap kaklu turpināja: «Būtu ar padomājuši, ka citus var ievainot...» – «Vai tādi ko domā... Vai tādiem dzīvība ko vērts... kur ierauga kādu no savas slakas, tur iet vaļā...» – «Jā, jā, tas redzams: tiem bija jau vecs zobs... Šim ar šo...»

Laso sēdēja sastindzis, nosarcis; viņa nervozie pirksti tikai knibināja cepures širmi. Kontroliere, no durvīm atpakaļ nākdama, dzirdēdama dzīvās sarunas ap Laso, griezās pie tā, visu klātesošo pamudinošu saucienu pavadīta; stingrā balsī tā teica: «Lūdzu uzrādīt biļeti!»

Laso nekustēja. «Biļeti, vai dzirdat, jums prasa...» čivināja dāma ar melno banti ap kaklu. «Es savu biļeti iedevu biedram...» – «Kādam?» Viņš piecēlās, aplaida zālei skatu un, Kārlēnu ieraudzījis, teica: «Pie tā puikas zilā cepurē ir mana biļete!» – acīm redzot domādams, ka pirmīt ar miera priekšlikumu atsūtītā biļete būs pie mūsu sūtņa; patiesībā dokuments bija palicis pie Oša, jo tam bija elektriskā lampiņa, kuras gaismā notika raksta burtošana uz biļetes mugurpuses.

Tagad jau visas zāles kontrolieres sanāca ejā starp I un II vietu un divas spiedās pa biezokni cauri pie Kārlēna. «Kas par desām! Lai viņš iet galēt! Es neesmu nekāda ssudo-sberegaķelnaja kassa⁸¹...» Un, tā kā Eidis ņēmās to aizstāvēt no apmelošanas, tad tiem abiem lika priekšā atstāt zāli. Eidis pirms zāles atstāšanas teica: «Labi, jaunkundz! Mēs aizejam ar labu! Es jūs saprotu: jūs esat tikai ierocis augstāku spēku rokās... O, es zinu, kas tie par spēkiem. Bet vienu es jums lieku pie sirds: paprasiet tā zēlla draugiem, vai tiem ir biļetes. Kontrolējiet, kur ir, bet ne godīgus cilvēkus...»

«Kā? Kur tādi?...» – «Ko nu es jums lai saku – turpat kopā vienā midzenī tie bija...» Un viņi ar Kārlēnu pašapzinīgi atstāja zāli, savas biļetes pie cepurēm piesprauduši. Portjerai aizkrītot, vēl varēja dzirdēt Kārlēna balsi: «Kas par de...»

Direktors ko māja mehāniķim, kurš raudzījās pa aparāta caurumu.

«Nesāciet pagaidiet...» – bet, pret muzikantiem pagriezies, dusmīgi uzbļāva pāri visai zālei: «Spēlējiet taču, kamēr pārbaudīs biļetes šinī kaktā!» Un zālē atskanēja «Tango» pirmie akordi.

Pirmais kontrolieru ķēriens bija «Jātnieks bez galvas» no Zvaigžņu ielas, kurš tūlīt norādīja uz mums ar Osi. Es sēdēju sastindzis, galvu plecos ierāvis, un gaidīju, kad man prasīs. Sagaidījis baigo jautājumu, es, acis nepaceldams, stiepu pārakmeņoto roku, kontroliere izrāva biļeti un griezās pie Oša. Viņa nosvērtā izturēšanās man atkal iedvesa drusku dūšas, kura bija galīgi izgaissusi, kamēr, galvu nodūris, dzirdēju, ka ap mani lidojošā ērglene-kontroliere atkārti: «Kurš? Šis? Šitas? Tas ar balto blūzi? Te?...» Tad mani izcēla.

Direktors plātījās rokām, aiz muguras sauca: «Uh!... Ah... vēl divi zaķi!... Te visi kakti pilni...» Direktors uzbļāva Osim, uz ko tas, brilli uz deguna pabīdījis, aukstasinīgi atbildēja: «Neuztraucieties, kungs! Vai jums glāzi ūdens nevajag?...» – «Blēži, biļeti...» Osis grābstījās pa kabatu, izvilka vienu sarkanu lapiņu, direktors to gribēja sagrābt, Osis teica: «Pa, pa, vēl ne!» Tad izvilka otru un sniedza tās direktoram, teikdams:

«Es paņēmu divas trešās vietas biļetes – tā viena piemaksā, jo otrā nebija vairs rūmes... Es domāju, jums viss ir nomaksāts... Cik zinu, otrās vietas biļetes maksā...»

«Ko tur piņķēties ar viņiem!» sauca apkārtējie. «Dzeniet laukā!...» atkārtoja tie, kas vēl vienmēr stāvēja kājās. Un, neskatoties uz Oša pierādījumu neapšaubāmo loģiskumu, mums bija jāiet. Apkārt mums skanēja: «Zaķis! Re, kur mazs zaķītis!» Dāma ar lorneti skatījās mums zem cepuru nagiem, teikdama: «Fui!» Mēs viņai nekā neteicām, jo nepateicība pasaules alga. Daudzi bija sacēlušies kājās, un, kad direktors pavēlēja pārkontrolēt visas II vietas biļetes, vēl vairāki salēca kājās un saka kustēties kā baktērijas ūdenspiliņā zem mikroskopa. Mēs apkārt neskatījāmies, un līdz durvīm es nepamanīju nekā vairāk kā tikai tā ugunsdzēsēja balto praķi, kuram pirmīt ieskapējām sēdvietu. Arī tie epitēti, kurus mums sprauda klāt, nebija glaimojošas dabas. Visu to klāja čalas, izsaucieni, krēslu grūstīšana un «Zem Argentīnas tveicējošās saules» liegās skaņas.

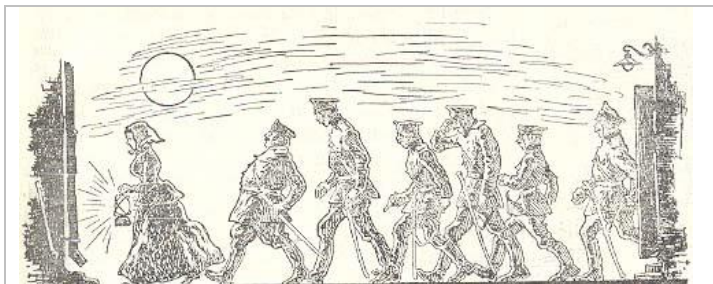
Ārā izgājuši, redzējām, ka jau pievakare. Parkā gaiss bija reibinošu smaržu pieblīvēts, un putekļiem cauri klīda tūkstošiem svētdienas vakara trokšņu, kuru juceklī varēja izšķirt tikai simfoniskā orķestra trīsas un pudeļu paukšķēšanu restorānā, kā arī fontāna šņākšanu parkā.

Kad mēs iznācām uz trepēm, ieraudzījām stāvam divus hunhūzus starp krūmiem. Viņi gaidīja kādu no savējiem un saņēma mūs saucieniem: «Laukā gan! Klačpastalas! Fiskaļi!» – bet no krūmu vidus laukā nenāca, kad tiem gājām garām.

Mums netikās runāt, jo 10 kapeiku par diviem seansiem, no kuriem redzēts tik maz, bez šaubām, bija par dārgu. Klusēdami mēs gājām, arvienu soļus paātrinādami, pa ļaužu pārpilno Suvorova ielu gar smirdošajām mājvietām un sudrabā mirdzošajām vitrīnām, pa zaļo koku apakšu cauri kungu pilsētai – turp, kur pelēkā tālē, pašā ielas galā, savu dzīvi dzīvoja smilšainā nomale – mūsu Rīga.

⁸¹ Krājaizdevu kase (kriev.).

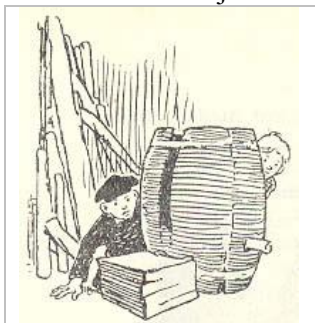
11

draugiem no Zvaigžņu ielas svētdien izgāja!» Nevarēdami citādi savu ļauno prieku manifestēt, tie bija noķēruši mūsu Bibi, kurš savu brīvo laiku vispār sadalīja vienmērīgi starp mūsu un Rozišmājas sētu, uzsējuši tam uz muguras hilzu kastes vāku, kur uzzīmēts gladiators, kas uzlicis kāju otram, uzvarētā uz krūts; no sevis pielikuši vārdus šiem gladiatoriem. Guļošais bija domāts Ādolfs, uzvarētājs – Zigomars. Mēs nekavējoši aizvedām Bibi līdz Rozišmājas vārtiem un tos aiztaisījām ciet. Bibis šoreiz nesa tiem kādu no «Satirikona» izplēstu karikatūru krāsās, kur tēlota Francijas un Vācijas sadursme Tanžeras dēļ: pēc flagām, kas bija uzzīmētas kuģu mastu galos karikatūrā, redzams, ka tas kuģis, ko ūdenī iebridusi francūziete aizsviež pa gaisu, nav vis vācu kreiseris. Bibis atnāca atpakaļ ar visu lapu akmeņu trenkāts: aculiecinieki tomēr apliecināja, ka pretinieki karikatūru esot apskatījuši un tikai tad nolēmuši izlikties, ka nelasot spēruši savu represīvo soli, no kura vienīgais cietējs bija vientiesīgais un visiem izpalīdzīgais Bibis.

Tagad Bibis sēdēja Oša malkas kambarī, kur mēs viņu glaudījām par valsts labā pārciestajām pārestībām; Osis, kurš bija kaislīgs šaha spēlētājs, tikko pieteicis mums ar Ādolfu matu trīs vilcienos, kad negaidīts apstāklis mūsu uzmanību pievērsa kādai afērai, kura šodien nebija guvusi tik daudz mūsu uzmanības, kā tā būtu pelnījusi mierīgākos apstākļos. Pāra reižu gan no rīta uzkāpām līdz 44. numura durvīm, bet, tur mums esot, neviens ne nāca, nedz gāja, un šodien, pirmdienas vakarā, mēs nebijām ne par mata uz priekšu tikuši tanī noslēpumainajā lieta, uz kuru uzdurāmies sestdien pie 44. numura durvīm.

Kā jau teicu, tikko Osis bija izteicis: «Mats», – jauns apstāklis atvilka mūsu uzmanību uz ielas: šis apstāklis bija smagā ormaņa ratu rīboņa prefī Oša pagraba logiem. Domādami, ka tas braucis pie Ceimeriem, mēs, partiju pārtraukuši, izlīdām uz ielas un jutāmies ne mazumu pārsteigti, kad redzējām, ka ormanis, pajūgu atstājis, bija jau pats kājām aizgājis līdz Laboratorijas ielai, kur pazuda Saulīšu mājas durvis. «Vai kāds izvīlsies? Tad kāpēc nebrauc tuvāk?» jautāja Ādolfs. – «Nav dzirdēts». Kad iegājām koridorā, dzirdējām, ka durvis nodārd kur pašā augšā. Mūsu pirmā doma tūlīt bija, ka tas iegājis 44. numurā: zirga noslēpumainā atstāšana gabalu no mājas labi saistījās ar tiem noslēpumainiem pārsteigumiem, kurus mums tik bagātā mērā sagādāja beidzamās dienās 44. dzīvoklis. Tas bija tomēr vēl tikai iesākums: nebijām mēs vēl nolēmuši, kur palikt – uz ielas vai iet atpakaļ, – kad divi zilie ekspresi, apkārt skatīdamies, ienāca mūsu mājā un arī uzkāpa piektajā stāvā. Tas, ka viņi, acīm redzot svešinieki, neprastīja mums ieejas, lai gan ilgi studēja mājas tāpeli, tā mums uzkrita, ka Ādolfs tūliņ konstatēja: «Ko mēs būsim izdarījuši? Ar to zvanišanu. Ko tas viss nozīmē?»

Lai noskaidrotu, ko tas var nozīmēt, mēs bijām pēc mirkļa jau atkal augšā – aiz mucām, lai atjaunotu vakar pārtraukto iešanu Šerloka Holmsa pēdās. Nebija ilgi jāgaida, kad manījām ratiņstūmēju, kas, vāgīšus pie 21. numura atstājis, uzkāpa piektajā stāvā un – mēs tiešām nepārklausījāmies! – zvanīja; atvērās durvis, un tas, iekšā ieiedams, kaut ko izgrūda par divgalvainiem tītariem. Mēs domājām, ka esam pārklausījušies, jo Rīgas dabas brīnumus mēs pietiekoši labi zinājām, lai varētu apgalvot, ka pēc to divu strausu aizbraukšanas no Marijelas Rīgā atradās patlaban cilvēks ar divi galvām Suvorova ielā un fenomenālā austriete, kas paceļ katrā rokā divi vīriešus uz reizi; pirmos divi brīnumus mēs bijām redzējuši tūlīt pēc viņu parādīšanās Rīgā, trešo – nepilnīgi; no sievietes bijām redzējuši tikai roku, kuru viņa antraktos izbāza pa audekla starpu pie ieejas balagānā Grīziņkalnā. Tā kā šīs rokas apmēri bija tiešām kolosāli un mūsu mājas priekšstāvis bija dabūjis to aptaustīt, tādā kārtā izklieidējot visas aizdomas par apmānīšanas iespējamību, šo brīnumu visumā mēs neturējām par vajadzīgu redzēt – grūst viņa dēļ naudu laukā. Jo,

kas mūs visvairāk pievilka pie brīnumiem, tā bija žulcību uzķeršana, uz kādām iegāja brīnumu rādītāji. Nevajadzēs atgādināt, cik ļoti pacēlās tās mājas prestižs, kuras puikām tas izdevās.

Un piepeši – divgalvaini tītari! Tak Laso, kurš visu zina, būtu mazākais paziņojis par tāda fenomena ierašanos! Nē, mēs būsim pārklaušījušies! Uzkāpa kāds jauneklis pastnieka formā, pēc tam – kāds strādnieks, vēlāk no tumsas iznira divi dzelzceļnieki – visi pazuda 44. numurā, iepriekš pazvanījuši un apprasījušies par tītaru. Tūkstošos trokšņu rūcošā māja nemaz neievēroja, kā to vakaru pa vienam, pa diviem vien ienāca trepēs svešādi ļaudis, kāpa piektajā stāvā, apkārt skatīdamies un krēslā durvis grābstīdami, rāva sērkociņus, zvanīja un pazuda, pieminējuši sakramentālo divgalvaino tītaru. Uz beigām mēs vairs nemaz tos neskatījāmies, tikai, ausis saspicējuši, klausījāmies atnācēju teiktos divi vārdus. Kad tos bijām saklausījuši no kādām pārdesmit – un to starpā arī Levina mutes, tad šaubām vietas vairs nebija: viņi apjautājās par kāda divgalvainā tītara veselību. Levina atnākšana šo hipotēzi galīgi nostiprināja mūsu galvās.

Pulkstenis pretī nosita deviņi. Nevienam no atnācējiem laukā negāja, iela bija klusa. Reņģu sieva, pēdējo reizi uzsaukusi balsī, kurā bija jau saklausāmas apspiestas žāvas: «Sanāk pie reņģem, pie frišām!...» – arī aizgrūda savus rateļus. Klusumā tikai mūsu sirdis daudzījās dobi.

Tad sāka čīkstēt durvis. Apmeklētāji, tāpat kā nākuši, pa vienam, diviem pazuda no 44. numura. Bija jau tik tumšs, ka nevarēja saskatīt, ko viņi nesa, bet kaut ko katrs no viņiem nesa padusē, zem pelerina, uz pleciem. Pa vienam aizkāpa dzelzceļnieks, ratiņstūmēji, ormanis; ar lielu blarkši novēlās kur tāli uz smagā pajūga nogāzamā kaste, rībēja bruģis. Aizbrauca ormanis, aizlēmpuroja ratiņstūmējs: vēl ilgi čīkstēja tālē nesmērētie riteņi. Katrs aizgāja uz savu pusi, ardievas nepadevis, nevienam neviena vārda neteicis. Tikai eksprešiem, abiem kopā ar čemodāniem uz pleca iznākot, uzķērām īsu sarunu: «Vai biedrs Belcebulis sen jau II rajonā?» – «Viņš iestājās reizē ar Mušiņu. Jā, tas varēja būt 99. gadā...» – «Tā...» Un viņi nokāpa klusēdami. Kā paši beidzamie ienāca meiča ar ērglenes degunu un tikai aizvakar mūsmājā pierakstītais Pēteris

Andrejevs. Durvis slēdzot, tā jautāja apspiestā balsī: «Vai tik ir viss?» – «Viss, viss. Kilograms visus kaktus apskatīja. Nekur nekas». Un viņi kāpa lejā, pa ceļam iegriezās pie Saulīšiem, bet drīz no turienes atkal iznāca. Uz trotuāra iznākuši, tie aizgāja katrs uz savu pusi, ardievas pat nepadevuši viens otram: apstāklis, kas pamudināja virsaiti novilkt dziļdomīgu paralēli starp šo divu personu un Elziņas – lorda Kamertona attiecībām beidzamā laikā.

Viss kluss. Sesto reizi no apakšas skanēja mātes balss: «Ja kāds redz manu Jāni, lai pasaka, ka vakariņās lai nenāk vairs. Es tikko izlēju zupu miskastē. Trīs stundas gaidīju. Saskāba šūmēs. Bija jāizlej. Tā arī pasakiet». Un dusmīgi aizcirta durvis.

Ādolfs teica: «Minūtes tagad ir epohas. Pēc vakariņām nekavējoši uzkāp pie manis! Dabūsim Oša lampiņu. Un nāksim dežūrēt pie divgalvainā tītara». Vienā laikā ar Ādolfā vārdiem kur tāli skanēja mātes sauciens, kuru tā raidīja šoreiz uz sētas pusi pa atvērtu logu: «Ja kāds satiek manu Jāni, lai pasaka...»

Es devos uz savu dzīvokli. Tā – nu darbs padarīts un varēja sākt domāt par ēšanu. Mātes draudus nopietni neņēmu, jo zināju, ka arī zupu, kas būs tiešām saskābusi, tā laukā nelies: ierušās tajā mīklu un izceps pankūkas. Un, kad es, pankūkā kozdams, nedroši paostīšu to, tā sāks: «Paskat, ko t' nu velc degunu? Vai nav smeķīga?» – «Smeķīga. Bet tā kā skābuma smaka... liekas...» – «Pašam tev ir skābuma smaka. Kad nav laba, dod šurp! Nē, nē, kad nosmādē, tūlī dod man šurp, būs cits, kas apēd ar platu rīkli. Ko domā – skābs!...» – «Nē, nē, nav nemaz skābs. Es pārostījos». – «Nu, ka nav. Bija palikusi ceturtdienas zupa. Četras reizes sildīta. Viņa tik vēl taisījās ieskābt. Iemīcīju pankūkas. Tikai iedomas – vēderā būs labs...» Un es, kozdams skābajā pankūkā, kuru man tikko neatņēma, apliecināju: «Salds kā moroženoje⁸²». – «Es nezinu jūsu moroženoje, bet skābuma tur nav par vienu loti...»

Jā, kas nekaiš mātei, spriedu es, kāpdams uz leju: nāk vakariņu stunda – uzsilda, paēd. Lai kāds darbs. Es tā nevaru. Kad man steidzīgs darbs kā šodien – kā ļoti bieži – es par ēšanu nevaru domāt. Bet

⁸² Saldējums (kriev.).

ko nu māte, vešeriene, saprot no tādiem darbiem, kur pats Šerloks Holmss būtu izsmēķējis duci pīpju, iekams izeju atradis.

Es tādā pašā stāvoklī. Ko māte varētu teikt – galīgi vienaldzīgi. Kad mēs būsim noveduši līdz galam tagadējo afēru, to aprakstījuši kā Šerloks Holmss burtnīcā ar krāsainiem vākiem un nosaukumu «Cīņa ap noslēpumaino divgalvaino tītaru no cilvēkēdāju tempļa» un par burtnīcu naudu saņēmuši no apkārtnes puikām, tad, jā, tad arī māte būs klāt: «Atdod naudu! Iztikšanai. Kā? Nauda vai nauda – ja gribi, lai rīt vēl dodu ēst, atdod. Man taisni rīt jāiet pēc kauliem un jāmaksā, naudas vairs ne kapeikas. Negories, dod šurp!...»

Jāatdod vien jau būs – no tā cerbera miera nav, kamēr aptīra: ja zinās, ka 10 kapeiku paliks man kabatā, arī to no rīta izcels, uzcēlusies pirmā. Teiks: «Tu pazaudēsi. Nemāki naudas glabāt. Man zeķē būs drošāk». Jāatdod vien jau būs. Bet es tomēr viņai pateikšu pie tam, ka viņa mums ar Ādolfu traucēja slepenpolicistu šefi, kad tā sauca par zupas izliešanu miskastē. Lai viņa uz priekšu tā nedara.

Es zinu arī, ko viņa atbildēs: «Cilvēkam vajag būt savai noteikšanai. Uz tādiem draņķiem man nav ko klausīties. Izslauki labāk savu kreiso ausi: re, tur jau runkuļi aug...»

* * *

Karsti mūsu ķēķī, kad veru durvis. Suta, tveice – sarkani nokurināta pletkrāsns. Man ienākot, māte dusmīgi nomet atdzisušo pletdzelzi un paņem jaunu, karstu. Kūpēdama slīd dzelzs pa izklāto kreklu. Māte nerunā. Brālis, man ienākot, pārtrauc spēlēšanu; vijoles lociņš paliek pusceļā. Arī viņš klusē: «Nu, kas nu tāds svarīgs, ka apstāties?...» – «Ciktāl es biju?» Es steidzos pakalpot: «Aiz durvīm dzirdēju: tu tiki līdz vārdam «cūka». – «Ā!...» Un viņš, uz mani skatu pametis, turpina taisni no tās vietas, kur dziesma pārtrūka:

– raka kapu
zemāi kalniņai...

Māte man acis neuzmet. Lai! Viņa nezina, ka šovakar, kad viņa dusmīga, mēs ar Ādolfu izdarījuši svarīgus atklājumus un esam ceļā uz slavu. Es mīņājos: nez kur apsēsties, lai neizsauktu mātes dusmu izverdumu. Beidzot apsēžos pie mazā galda.

Klusums. Tad dusmīgi noskan dzelzs, pret krāsni mesta. «Ģērbies nu nost! Gultā iekšā!» Es zinu, ka tā ir provokācija. Tāpēc, uz makšķeres neuzķerdamies, vienaldzīgi atsaku: «Jā. Tikai drusku pamācīšos vēl...» – «Tu laikam prāto vēl par ēšanu?» Es nekā nesaku, tad piebilstu tomēr: «Nē... negribas...» – «Gribas vai negribas, jāiet sust neēdušam. Zupa izlieta miskastē. Izsaucos pa logu, durvīm. Saskāba. Izgāzu. Šito skādi! Būtu zinājusi, nebūtu vārījusi». – «Nekas. Var iztikt». Un es iebāzu degunu ģeometrijas grāmatā, kuras vidū ielikta «Džona Fullona Argentīnas prēriju varoņa» 6. burtnīca.

Lasu. Pāiet minūte, divas. Jūtu, ka māte met dusmu zibeņus uz manu pusi: viņas manevrs neizdevās. Es lasu, acu nepaceldams. Piepeši: «Nu, cik ilgi man būs jāgaida?» – «Kā, uz ko?...» – «Vai tu ēdīsi ar vai ne?» – «Nē». – «Paskat, kas par tejāteri! Tūliņ sēdies pie galda! Zupa būs jau saskābusi. Kā tad – šūmas vie griežas...» teic viņa, to no plītes laukā vilkdama. «Nu, marš, pie galda! Būs laikam jāgaida līdz pusnaktij. Ēd žigli, ka trauki tiek tīri!» Un viņa dusmīgi sāk atkal pletēt.

Klauvējiens. «Iekšā! Iekšā!» Tā Brīnģeniete. «Es jau tikai bēniņu atslēgu nonesu. Tūliņ teikšu arlabvakaru – katls palika uz plīts kūpot...» Tad ierauga mani streb jot: «Vai štie tie paši kartupeļi, ko toreiz ņēmāt?» – «Kur nu tie. Sen jau vēderā. Jau divreiz pēc tam pirkti». – «Es jau tā ar skatos...» Un no kartupeļiem tā pāriet uz gaļu, olām, vistām, spalvām, ķisenu pārvelkamo, deķa musturi un beidzot kā vienmēr – uz algām. Lai būtu ērtāk runāt stāvus, viņa atspiežas pret krāsni. Bet paveras durvis, pazib Tomsonietes lakatiņš, un tās roka sniedzas pēc pagraba atslēgas. «Nē, nē, man jāiet. Puika palika baļļā, galvu ziepējot...» – «Nu, tāpēc jau var ienākt pasacīt labvakaru...» tā Brīnģeniete. «Vai t' man ar vaļas – katls palika uz plīts kūpot...» Un Tomsoniete ievelkas pa durvīm. «Tikai uz vienu brītiņu. Jā, vai jūs esat ar dzirdējuši par to pareģojumu uz karu. Ak dievs... Šodien noeju pēc cukura. Ienāk tā kurpnieka sieva no 7. numura. Domāju, ko t' šī tur pie petrolejas mucas stāsta Lejniekmadamai. Pieeju...» Un viņa laiž vaļā stāstu, tā ka pat brālis aiz brīnumiem pārstāj spēlēt savu «Viens gans nomira», muti atplētis, kamēr māte tam neuzsauc: «Nu! Kas tev jāklausa, kur lieli cilvēki?...» Viņš paprasa man: «Janka, vai nedzirdēji, līdz kurienei tiku?» – «Līdz vārdam «citi»...». Un viņš turpina:

– gani raudāja,
cūka raka...

Es paēdis uzvelkos uz savas kastes un turpinu «Fullonu». Caur Tomsonietes stāstu dzirdu: viens grābsta kliņķi koridora tumsā. Es jau jūtu. Es jau zinu – tā būs Lejniece. Kā tad! Ver tā durvis, teikdama:

«Skrēju uz miskasti. Dzirdu, iet kā tirgū. Skatos: tepat vie jau būs, pie dvorņikiem⁸³. Runā par kariem. Mans vecais jau arī zemessargs. Sak, jāienāk, jāpaklausās, ko nu tā Tomsonmadāma tādu jauku stāsta...» – «Kas nu par jaukiem: jā, izvilcis šis roku no statiņa – vienās asinīs...»

Pie durvīm atkal klauvē. Ienāk saimnieka meitene Anna, kar atslēgu uz dēlīša, saka manai mātei: «Mamma lika, lai iztīrot 44. numuru. Šodien uzteikuši, samaksājuši un tūlīt aizvilkušies. Tad ieejiet rīt izmazgāt grīdu. Arlabunakti!» Un aizkrīt durvis.

Lejniece, Tomsonietes stāstu pārtraukdama, iesāk: «No 44.?» – «Jā», tā māte. – «Ak tad prom gan! Vai jūs neesat manījuši?» – «Nē, ko tad?...» – «Ak kungs! Nu tad prom. Es jau sen skatos: sak, tai 44. numurā nav un nav tie cilvēki kārtīgi... Dzīvo sieviete, jauns cilvēks... Nekad tu viņus neredzēsi laukā iznākam. Staigā pie viņiem tādi čujas, apkārt skatīdamies. Es reizēm paveru durvis... Tad tā kā drusku saraujas... Koridoru nemazgā – es jau ar nekā nesaku: kas tur liels. Ņemu un izmazgāju...» – «Sieva ar vīru?» – «Kur nu tev sieva!» – «Tāpat vie, liekas!...» – «Ak tā, bez mācītāja...» – «Bet...» – «Un nerunā. Nekad ne vārda. Es jau nu reiz cilvēks ar kļu dabu, bet tomēr, kad tā pusgadu nodzīvo, tad es sāku skatīties... Būtu pa visu laiku, kamēr blakus dzīvojam, kaut

teikumu pārmainījuši. Nē un nē. Ja man tagad viens prasa, vai tiem mēles ar ir, tad nudien tā jāsaka: nemāku teikt. Riktīgi nē...»

Un visu sieviešu mēles – un viņu nebija vis vairs četras, bet sešas – nu lidoja kā pūkas. Katra bija ko manījusi: ja ne vairāk, tad trepēs satikusi. Beidzot nosprieda: «Tie būs pulitiskie. Kad es tev, māsī, saku: tie ir pulitiskie. Jā, jā, staigā, nomūrējušies līdz ausīm, un koridoru nemazgā. Vai die, cik neapšāva, neaizsūtīja – vēl ir, kas grib cīpā galvu likt».

Klauvēja atkal. Tā bija Zēbergiene, vagonu mazgātāja Šķirotavā. Tai parādoties, atkal sita spārnus visas sievas: «Ak kungs! Ko nu dara mani kāposti? Mana baļļa! Nē, nu gan diezgan plāpāts! Nu jāiet, jāiet gan...» Bet, redzēdamas, ka Zēbergiene tin pastkarti no mutautiņa, izstiepa kaklus: «No kurienes tad nu?» – «No tās pašas Beļģijas vie...» – «Ak turpat vie vēl...» – «Jā, nācu, lai Jānītis izlasa priekšā, nevaru jau lāgā salasīt to jaunu laiku rakstu...»

Atkal mani nocēla no manas kastes. «Nāc te, pie lampas tuvāk... Un labi stipri... Ka mēs ar dzirdam...»

«Jā, dēls, labi stipri... Šodien, mašīnu mazgājot, gan mēģināju burtot, bet tev jau iet tekošāk... Un tad citu dienu uzrakstīsi atbildi...»

Sievas pastiepa kaklus kā pīles. Zēbergiene skatījās man taisni mutē – neviens vārds lai nezustu, es sāku:

«Šarleruā 2. jūnijā.

Mīļo māt, ceru ka šis rindiņas tevi atradīs pie mīlas veselības un mazo Mirdziņu ar, es dzīvoju pa vecam, strādāju tanīs pašās raktuvēs, jo darbs gan ir grūts, bet izpelnīt var labi. Jāguļ gan dažkārt stundām uz muguras, un, kad izlien laukā, tad rokas tīri vai asinīs, jo no sākuma biju nepieradis, bet tagad tās 8 stundas paiet kā jau darbs, bet gan jau viss būs labi, domāju, kā nu jūs divas vien sitaties pa to Rīgu, jo es jau nekā liela jums nevarēšu palīdzēt, un, kad laiki grozīsies, tad jau atkal redzēsimes. Maize tagad drusku dārgāka, tomāti un citi... («Te nevar salasīt – sīkiem burtiem», teicu es.) Raksti man uz to pašu adresi, jo mēs tur dzīvojam vairāki latvieši, Zariņš no Pola, kuram bija piespriesti 8 gadi, un tas mazais štancētājs no Felzera, ar kuru kopā iebraucām tanīs trakās dienās zem līniju kuģa dibenā, tas arī tagad pie mums. Un palieciet ar daudz labām dienām! Sveicini Kalniņu, Tomsonu un to šloseri pie bēniņiem pa kreisi!

Tavs dēls Augusts».

Klusums. «Tā ja...» gribēja sākt Briņģeniete. Bet Zēbergiene teica: «Vai tur, dēls, nav kaut kas par siļķēm ar?» – «Ā, jā! Kā tad – te augšā sīkiem burtiem: siļķes tagad 5 sant. lētākas...» – «Es, dēls, pirmīt uz mašīnas burtoju, cik pratu, bet laikam gan kļūdījos, acis vecas, tev jau viņas gaišākas; es izlasīju tā,

⁸³ Sal. ar 22.lpp., kur sētnieks ir Noskalpētā Piekdiena.

ka sviests esot ļoti dārgs...» – «Jā, pareizi! Te augšā šķērsām uzrakstīts: pie sviesta gan nav ko domāt pieķerties». – «Paldies, paldies, dēls, tad jau nu laikam būs ar cauri... Kā nu es tev atmaksāšu? Kuru gadu jau man raksti tās vēstules?...» – «Ko nu šim! Vai t' šim nav vaļas? Tāpat visādus mēslus lasa, no kuriem nav labuma. Lai mācās šitā pa beļģiski adreses rakstīt...» Un māte sparīgi strādāja ar pletdzelzi.

Un Zēbergiene nopūtās. Acīs pamirdzēja miklums. «Kā nu viņš, nabadziņš, tur sitas pa tiem svešiem ļaudīm – nu jau kur tas laiks...» – «Kā tad! Kā tad!» atsaucās Tomsoniete. «Tas bija, kad es tos savus zaļos brunčus liku tīrīt pie Dancigera... Jā, nu jau būs sestais gads apkārt... Savas māšas vairs viņš nevarēs pazīt pārnācis...»

Bet Zēbergiene atkal atgriezās pie sava: «Nez vai tie beļģieši tāpat ēd kā mēs?...» – «Cilvēki vie jau, cilvēki vie jau ir, mīlīt...» – «Nez kā nu viņam pierast pie tiem svešiem ēdieniem. Viņam te vakaros, kad no fabrikas pārnāca, liec tik priekšā visu bļodu kāpostu, lielu kā spaini», Briņģiene ievaidējās: «Vai die! Mani kāposti! Kas ar tiem...» – bet tūlīt atkal apmierinājās un mierīgi klausījās tālāk. «Jā, bļodu! Viņš teica: tu, mamm, man nepērc gaļas. Man tā bijusi, nebijusi. Man vajag vienkāršu, bet daudz. Vēders pilns – un labi. Un tagad starp tiem beļģiem – tie jau tādi našķi vie esot, viens mašīnists šodien darbā stāstīja: skābenes, gliemežus, rupučus, augļus vie vairāk. Bet viņš pieradis pie skābiem kāpostiem. Nez vai žāvētas siļķes ar dabū – viņš uz tām kārs kā vilks...» – «Kā nu ne», sāka Tomsoniete, «tur viņš ne tikai siļķes dabū, bet arī ceptas bezdelīgu ligzdas tur ēdot strādnieki...» Kad to sāka citas sievas apšaubīt, Tomsoniete kļuva gluži dusmīga: «Paskat nu, paskat! Kas tad nu būs gudrāks – mana vīra māsa strādā pie vācu firstienes par guvernanti, tā man teica. Un viņa ir gudrs cilvēks – kā par tām pašām skolām... Viņa vienmēr saka...»

Bet te iejaucos es un teicu, ka Ķīnā gan ēd, bet Beļģijā bezdelīgu ligzdas ne... Lai viņai nestāstot. «Es varu nolasīt visu par Beļģiju, ja vajag...» Zēbergiene: «Vai tev, dēls, ir tāda grāmata? Kur viss – par siļķēm ar...» – «Mūsu ģeogrāfijā ir viss: mums jāzin ne tikai, kur siļķes zvejo, bet pat cik valzivju taukus iesāla samojedī gadā...» – «Paskati, paskati, dēls... kafiju ar...»

Es svarīgi šķirstīju savu Ivanovu. Jā, vot kur Beļģija. Galvaspilsēta – lūk, bilde! «Ā, mājas ar logiem tomēr kā pie mums. Trotuāri ar nekas, nav kā pie 10. numura – tur jau vienmēr līdz kaklam...» – «Nu labi. Klausieties!»

«Beļģija: kvadrātkilometru, klimats – tas nav no svara. Iedzīvotāju biežums – vislielākais Eiropā: nekur neiznāk tik daudz iedzīvotāju uz vienu kvadrātkilometru. («Ak kungs!») iesaucās Tomsoniete. «Vai t' nu var vēl trakāk kā pie mums: dzīvojam cits citam uz galvas!») Nodarbošanās... rūpniecība... akmeņogļu raktuvēs nodarbināti simti tūkstoši («Ak kungs! Un mans Augusts tādā pulkā!»)... Antverpenē ievēd kafiju...» («Tas, kur viņš aizpērn strādāja kuģu būvētavā un kur viņu atlaida pēc tiem streikiem... Furtugrafijas vis bija atsūtījis no turienes ar pieciem tādiem pašiem tekuļiem...»)

Un es lasīju, uz sieviešu «oh» un «ah» vērību negrieždams. Visvērīgāk klausījās Zēbergiene. Nebilda ne vārda. Bija skaidrs: ik vārdu, ko viņa šovakar dzird, tā domās un vēlreiz pārdomās rīt, šķīrotavā lokomotīvi spodrinot. Domās, lupatai pa apaļo lokomotīves rumpi kustoties, domās pusdienas pārtraukumā, kad citas lokomotīvju un vagonu mazgātājas sanāks ap slīperu baļķi iekost pusdienu, nedroši sāks: «...Tanī Beļģijā... tur esot ļoti saspiests... diez vai manam dēlam ar iznāk ko gultā izstiepties...» Un citas, kam dēli, vīri un brāļi Parīzē, Glazgovā un Bostonā, Altaja sniegos un Turuhanskas klajumos, mierinās veco Zēbergieni un savukārt stāstīs par savējiem – par to, kā tie sitas Kanādas fermās, šauj vilkus pie Ļenas un kurina krāsni ar kizjaku Samarkandā. Un, kad nosvilps atkal pie darba, tās izklīdīs starp lokomotīvēm, teikdamas: «Nepaliks. Grozīsies, katrā ziņā...» Bet, kā un kad, – to viņas nezina teikt. Bet rītvakar atkal ienāks pie manis vecā Zēbergiene un teiks: «Man, dēls, šodien viena mūsu strādniece stāstīja... Vai tas varētu būt tiesa?...»

«Jā, ko t' nu tu raizējies», teic Briņģeniete, «vai t' tev vie. Mūsu mājā vie cikiem: rau, tai ceturtā stāvā brālis Sibīrijā... Jansonietei arī dēls cietumā par to pašu...» Bet Lejniece jau uzmanīgi pārmet tiltiņu uz citu punktu:

«Jā, tā iet tām mātēm, kas tos dēlus audzina...» Un nu viņas uzķērušas iemīļoto sarunu vielu, kuru zelējušas jau bez sava gala, ne pie kāda slēdziena nenākdamas. Jautājums tāds: kas labāki – puikas vai skuķi? Divi lēģeri kā vienmēr: kam dēli, tās apskauž tās, kam meitas. Nekādu bēdu, nav jāšķiras, kad lielas... Kam meitas, tās sevi skaita par nelaimīgākajiem radījumiem zem saules: štātes, izprecināšana, nekāda atbalsta vecumā...

Viņas labprāt mainītos ar tām, kam dēli... Jansoniete: «Dievs lai nedod! No šitā paša – tik daudz sirdsēstu. Diez vai redzēšu vēl dzīvu kādreiz!...» – «Nu tomēr, izaudzē, tikpat savs atbalsts drošs. Veļ, Grīziņietei pat: kad visi nāks lieli...» Māte nosviež pletdzelzi sāpus, teic nopūzdamās: «Kad lieli! Kas tos vairs tad redzēs. Aizies, ka līpas vie nokust... Paņems zaldātos, paši aizies... Vai tādi sēdēs uz vietas... Vai tādi domās par māti. Te tev nu bija – atbalsts! Viena riktīga meita – pavisam cita lieta. Bet man jau tā gadījies – patrāpījušies puikas... Bet no tiem – ē-ē-eh!» Un viņa dusmīgi grūda dzelzi pa dēli, kamēr Kļaviņiete skaitīja: «Bet paklau, paklau! Tad tu nezini, nemaz nezini, kas par postu ar meitām... Es mainītu labprāt ar tevi... Zelmēnam pat: te tam kleitu, te tam tādu širci, viņš nevarot ar tādām zeķēm uz ielas rādīties... Bet piens vēl aiz lūpām... Kas būs, kad pieaug lielāks?...»

«Bet...»

Bet es tālāk neklausījos. Sievieši bija iekaisuši, un es skaitīju, ka pienācis brīdis dažu svarīgu plānu realizēšanai. Piegāju pie atslēgu dēlīša, izlikos, ka ņemtu atējvietas atslēgu, bet nocēlu tikko ienesto 44. numura atslēgu un devos koridorā.

Apžilbis no tumsas koridorā, uz brīdi apstājos vēsajā telpā. Aiz durvīm turpināja runāt. Es varu iet, un caur durvīm, prom ejot, vēl dzirdu, ka māte sper pretī savai oponentei: «Ņem viņus šovakar pat! Visus manus puikas! Ej pa gaisu ar viņiem! Būs reiz no kakla nost. Apķirnīt un aplāpīt vie nevar, kur nu zāles piepirkt priekš sagrieztajām kājām... Tik stāvi un klausies, ar kādām prieka vēstīm velkas kā vēži viens pēc otra: mamm, man kājā iedūrās pudele; un man – pierē ar akmeni; bet man – pirkstā ar patronu... Noklausīties vie nevar... Bijis viens skuķis, būtu mazākais, kas vešu palīdz izgriezt...»

Tālāko es nedzirdēju, jo biju jau pie Ādolfā durvīm. Vēl divi minūtes – un mēs ejam pa Vārnu ielu uz malkas pagrabu, kurā tup Osis: mums bija nepieciešams mācīts elektrotehniķis mūsu nakts ekspedīcijai uz 44. dzīvokli.

* * *

Pagrabā bija drēgni un auksti. Aiz malkasriņķu grēdas veselas malkaspagaļu jūras vidū Osis skaldīja malku; pa kreisi no ieejas dega maza petrolejas lampiņa. Ādolfs tam uzsauc: drīz metīsi feirāmu? Vēl divus riņķus sataisīšot, lai apaļš skaitlis. Tos mēs tam palīdzējām sabāzt stīpā, un, kamēr locījāmies, Ādolfs stāstīja: «Tas ir sensacionāls atklājums. Tu saproti: čumā tautas. Un visi vienu: «Divgalvainais tītars». Ja viņi nav Main-Ridu lasījuši, tad Bret-Hartu – katrā ziņā: tam ir 27. sējumā viens stāsts ar līdzīgu virsrakstu... Un saproti: neceļ ne ausis... Un mēs ar nezinām, būtu varējuši uzņemt sakarus: varbūt šiem būtu tās iztrūkstošās burtņicas no «Asins un mīlestība» 3. sērijas. Kas to varēja zināt, ka pulitiskie tādi... Būtu varējuši apmainīties grāmatām... Un aizgāja, ne adreses neatstādami...»

Osis, durvis ciet slēgdams, teica: «Mēs paņemsim lampiņu un verķus – aiziesim uz manu māju. Un to slepeno zvanu sev paņemsim. Man viņš te pagrabā ļoti noderēs...»

Un trīs puikas žestikulēdami pazuda tumsā – uz Saulīša mājas pusi. Petrolejas luktura gaismā varēja izlasīt: «Malkas un koksa iestāde – E. Ceimers», zemāk uz vienkārša dēlīša: «Trepes stāvas! God. klienti tiek lūgti kliegt labi stipri – īpašnieks dziļi!» Apkārt tāpelītei siena bija nozīmēta ģeometriskām figūrām – te Osis, pa pusdienas laiku saulē uz trotuāra izlīdis, gatavojās iestāšanās eksāmeniem.

Oša māte gulēja. Apkārt tai bija vesela zāļu baterija. Mums durvis verot, viņa teica: «Osiņ, dēliņ... Uzsildi tu pats sev un Ēvaldam – tur uz plaukta viņā galā... Vai pagrabu labi aizslēdzi?» – «Jā, Ēvalds aizgāja no pagraba taisni uz treniņu. Man vēl negribas». Un mēs ieslīdējām istabā.

Osis iededza lampu. Kamēr viņš pārgērbās, mēs iepazīnāmies ar viņa mitekli: bijām tajā pirmo reizi. «Un kas šitas?» – «Tā – kvarcu kolekcija, neaiztieci ar pirkstiem!» – «Un tur?» – «Ā! Tā tauriņu kolekcija uz adatām, bet tur – vaboles...» Sausi ziedi, sakaltušas lapas un pa vidu – atvērtas grāmatas: «Eiropas Krievijas pavasara flora», «Baltijas jūras minerālu noteicējs». Oša svētdienu atpūta. Viņš apģērbies. Mēs sabāžām galvas pie lampas un beidzamo reizi pārspriežam ekspedīcijas sīkumus.

«Viss?» – «Jā». Un mēs trīs devāmies savā nakts ekspedīcijā. Papriekš nogājām pie manām durvīm paklausīties, ka sievas mūs neiztraucē. Cauri durvīm varēja dzirdēt Lejnieces skaļo balsi: «... ak, kur nu! Kā jau tas mūsu dienās mēdz būt. Atved šis mājā – neprot ne kāpostus izvārīt...» (Šajā brīdī atskanēja Briņģenietes vāids: «Ak kungs! Mani kāposti – nez ko nu tie dara augšā. Būs jāiet...») Mēs kā

atsperes atlēcām no durvīm, bet, velti nogaidījuši to iznākam, nolēmām kāpt tikai augšā.⁸⁴) Aizgājām uz 44. numuru – vēl divus stāvus augstāk uzkāpuši, dzirdējām viņas balsi: «... Skatās šis: – zobi falši. Un mati falši. Viss falšs...» Mēs vairs neklausījāmies: bijām jau piektajā stāvā tumsā pie 44. numura durvīm.

«Lūdzu pastrādāt ar prožektoru», tā Ādolfs. Osis aplaida gaismu gar visu stenderi. «Drātiņu vairs neredz augšā!» konstatēja virsaitis. Tad apskatījām atslēgas caurumu, pēdas pie ieejas. Beidzot Ādolfs iebāz atslēgu, griež; durvis, klusi čīkstēdamas, veras. «Žigli!» Un Ādolfs mūs ierauj iekšā, durvis atkal aizcīrzdams.

Iekšā bija stipri baigi. Katrs čukstiens atbalsojās biezā tumsā starp kailajām sienām. Mazā, gaišā ripa no lampiņas slīdēja pa netīro sienu. Pie ieejas skaļi tikšķēja no krāna krītošās ūdenspiles – vispārējā klusumā tas, likās, vēl pavairoja neomulību. Tāpēc Ādolfs krānu piegrieza ciešāk.

Sākām no durvīm. «Jā, jā», teica Osis, «te bijuši vadi, tur zvans. Tagad viss aiznests». Un viņš ļāva gaismai slīdēt tālāk; piepeši tas sastinga. «Kādas pēdas, mister? Kāda asiņaina roka?...» es čukstēju, jo apgaismotajā laukumā nekā nemanīju. Osis pacēlās uz pirkstgaliem, noteica: «Tss...» – pacēla roku un piedūrās sienai. Mēs abi izstiepām kaklus: «Nu...?» – «Krusta zirneklis. Rets eksemplārs. Sen mekleju savai kolekcijai». Mēs ar Ādolfu nospļāvāmies, tad virsaitis man aizrādīja: «Nesplauj uz grīdas! Pirkstu nospiedumi var sajukt». Uz pirkstu galiem devāmies dziļāk ķēķī. Turējāmies viens otram pie piedurknes, es žņaudzu labajā rokā divdesmit kapeiku revolveri. Sešas acis sekoja pa grīdu slīdošajam gaismas ovālam.

Negaidot Ādolfs sažņaudza man roku. «Tss... laid šurp uguni!» Un vienā acumirkli mēs bijām ceļos uz grīdas, es izrāvu no kabatas Oša vairojamo glāzi: uz grīdas netālu no loga bija milzīgs plankums, apkārt tam mazāki. Arī siena bija notaisīta. «Nu? Ko tu teiksi? Uz pirmajiem soļiem šitāds atradums!...» Man netikās, ka Ādolfs var tā lielīties ar savu atradumu, un es tā vērtību gribēju samazināt, izskaidrodams pleķi vai nu ar izgāztu lielo tintes pudeli, vai ar ūdens tecēšanu no griestiem.

«Dziedi!» teica Ādolfs. «Es šo ģifti pazīstu. Skolā cik reižu ar to trusīšus galinājām. Divi pilieni – un izstiepjās. Tās formula: CuSO₄». Tā kā viņš pat minēja formulu, tad pretim runāt nebija iespējams. Osis izgrieza skabargu no grīdas un apņēmas rīt izdarīt analīzi. Personīgi viņš domājot, ka, ja nebūšot virsaiša doma pareiza, tad tā varēšot būt bijusi litogrāfa tinte.

Es apskatījos tumsā, paspēru pāris soļus. Kaut kas zem manas kājas iečaukstējās. «Šurp!» Pie sienas bija kas nolikts, papīrā ietīts. «Trakie!» sauca virsaitis. «Ko jūs stāvat! Nezināt Zigomara 3. sēriju?» Un mēs bijām zemē visi trīs kā plauti – garšļaukus: gluži šitāda izskatījās elles mašīna, papīrā ietīta, Zigomara 3. sērijā, «Noziegumā uz kapsētas sola». Tāpēc, kad Ādolfs sauca: «Uz vēdera!» – mēs jau bijām ar zodu pie grīdas. Pagulējuši brītiņu, pacēlām galvas. Virsaitis teica: «Nolieciet! Ja nu sprāgst. Es kā komandieris dodu piemēru. Upurēju savu dzīvību...» Viņš taisīja vaļā; es aizmiedzu acis, aizlikdams roku priekšā galvai. Atmiedzu tikai tad, kad Osis flegmātiski noteica: «Rīta kurpes. Viens pāris rīta kurpju». Tādas tiešām bija Ādolda rokā. Osis nospļāvās un teica: «Es jūs vairs neklausīšu. Jums ir panikas mānija. Kur jūs tādi radušies? Pie mums taču nav ce-ce mušu...» – kamēr mēs ar virsaiti pētījām avīžlapu, kurā kurpes bija ietītas. Tā bija «Jaunā Dzīve», ar atzīmi, ka iznāk Liepājā. Mēs to nosviedām atkal uz grīdas.

Ķēķī nenieka neatraduši, pārgājām istabā. Arī tur nekā nebija: mūsu soļi atbalsojās istabas kailajās sienās. Kad bija izmeklēta aizkrāsne un tur atrasto dāmu zeķi virsaitis bija iebāzis kabatā, teikdams, ka, ja tieši noderēšot mūsu noslēpuma atklāšanai, tad to varēšot vēlāk izlozēt, jo tā mūsmātēm būšot noderīga lāpīšanai. Kad bija pārdurti sapelējuši tomāti istabas kaktā un gaidītie briljanti to vidū neatrasti, kad bija – naža trūkuma pēc – ar zobiem pārdalīts pušu aiz durvīm atrastais kartupelis, virsaitis, skatu istabai pārļaidzams, teica: «Paliek vēl krāsnsaugša. Cits viss tīrs. Nu, kāpsim nu augšā!» Osis rādīja uguni, virsaitis saliecās ar rokām pret ceļgaliem, es uzrāpos tam mugurā un tā tiku tiktāl, ka varēju grābstīt pa krāsnsaugšu un, neredzot, kas tur augšā, slaucīt visu zemē. Notarkšķēja kaļķi, Osis uz grīdas ko skatīja ar vairojamo glāzi, tad dzirdēju, ka viņš teica: «Zobs». – «Kāds: tītara vai cilvēka?» – «Cilvēka!...» «Nu?... tad tur vajag būt arī žoklim! Janka, pastiepies, tur vajag būt tālāk arī cilvēka žoklim...» Bet man roka vairs necēlās: acu priekšā tēlojās izžuvis skelets, es nolēcu. «Nu, ir?» tā Ādolfs. – «Nē, nē...» – «Bet ko viņš tik bāls?» – «Osi, nostājies! Es kā komandieris jūtu pienākumu iet briesmās». Un viņš rāpās. Nekā tomēr tas neatrada. Zobu, kurš tiešām bija izpuvis cilvēka zobs, Osis izlūdās savai kolekcijai. «Nekā. Jāiet». – «Bet ar to saspiesto tomātu ko iesākt?» – «Bāz visu krāsnī: kurpes, avīzes, tomātu...» Ādolfs nepabeidza.

⁸⁴ Iznāk, ka Grīziņš dzīvojis tajās pašās kāpnēs, kur 44.dzīvoklis. (skat. 162.lpp.)

«Stop! Kas tas? Redz, ko es uzgāju!...» saucu es, atvērtu krāsns durtiņu priekšā stāvēdams. «Ej nu gulēt! Es biju tas, kas lika durtiņas atvērt! Osi! Uguni!»

Un elektriskās lampiņas stari plūda krāsniņas šaurajā rīklē. Virs kuplās pelnu kaudzes bija paka papīru un grāmatu, kuras bija iesviestas kā beidzamās un kurām acīm redzot bija aizmirsuši uguni pielikt.

«Izkļāt avīzi!» Un, pelniem kūpot, es vilku no krāsns laukā baltas, zili aprakstītas lokšnes, ar lillā tinti pierakstītas burtnīcas. Osis uzlika brilles: «Nu? Obligācijas? Mobilizācijas plāni?»

Paņēmis lielāko no litografētajām lapām, Osis burtoja: «Rajona... komitejas... kases... pārskats... Nomaksas... Dundagas asins roze... Belcebuli, Taurētājs, Kilograms... Lauku zēni...» Vēl, kas par vārdiem! Tīri kā no mūsu kompaškas: Suņubikses mūsu no Lienas ielas arī sauc par «Teksasas tējasrozi».

Un, acis berzēdami no kūpošajiem pelniem, mēs turpinājām izkraut. «Nelasi! Izmeklēsim vēlāk», tā Ādolfs, «tagad tikai izcel!»

Un es turpināju celt. Gar acīm ņirbēja zilas, sarkanas grāmatiņas, zaļi kalendāri, litografētas notis, atkal drukātas lapiņas, pārskati. Kad viss bija izņemts, Ādolfs uzlocīja piedurkni un vēlreiz izmeklēja pelnus. «Silti vēl...» viņš teica.

Pēc divi minūtes mēs jau tinām atradumu lielā lapā un, durvis aizslēguši, klusi nokāpām pagrabā, kur nolikām iegūtos materiālus savā «skolā» – tukšajā malkas kambarī, kur parasti sapulcējāmies.

«Tātad rīt pulksten 10 pie manis. Māte ies ar veļu. Tad varēsim izzortēt».

Un mēs šķīrāmies. Es devos uz savu māju.

* * *

Kad es vēru durvis, runāšana vēl bija pilnā spēkā. «Man vīramāsa pie firstienes bērna par guvernanti. Viņa man vienmēr saka: tās ir tik iedomas. Strādnieku bērnam skolas nevajag. Tie, kas iziet tālāk par ceturto klasi, tie saceļas pret pašu ķeizaru un mācītāju. Strādnieka cilvēks ir nu reiz darbam, un nav ko degunu celt. Un mana māsiņa ir gudrs cilvēks. Ja saka, tad var ar ticēt: uz lielmātes rēķina gāja Frēbeļa kursos un augstā dārzniecības skolā...» stāstīja Tomsoniete. «Bet», iebilda Jansoniete, jo pa manu prombūtnes laiku disputantu skaits bija dubultojies, «tikpat gribētos, lai manam bērnam nebūtu tik grūti pasaulē dzīvot, kā man jāsitas...» Trešā: «Kad tā apskatās, dažs labs izskolojies savu brāli vairs nepazīst, māti...» Bet viņas teikums tā arī palika nenobeigts: ja man ienākot nepiegrīza ne mazāko vērību, tad to nebūt nevar teikt par to personu, kas patlaban vēra durvis.

No koridora istabā ielīgoja mazs, kails puisēns, tikai kreklu mugurā. Krekla rokas tam vazājās pa grīdu. Pārsteigums no negaidītās parādības bija tik liels, ka visām sievietēm mutes palika pusviru, un Eida, vijoles lociņš arī no pārsteiguma apstājās.

«Māt», – teica jaunais ienācējs, pret Tomsonieti griezdamies, «māt, es nevaru atrast apakšbikses». Puikam ienākot, Tomsoniete izgrūda nesaprotamu saucienu, tad pazaudēja uz divi sekundēm valodu, ar vienu lēcieni bija pie puikas un nu to bāra: «Ko tu, dēls, tik ātri no vannas laukā līdi? Vai t' nu tik ātri nomazgājies? Es tikko paspēju noiet pagrabā un ienesu atslēgu. Vai t' nu nevarēji vēl labāk pasēdēt vannā, labāk izmazgāt ausu melnumus?...» Un, kamēr puisēns stāstīja, ka ūdens baļļā esot kļuvis tikpat auksts kā krānā, māte, piepeši pamanījusi viņa uzvilktu kreklus, sasīta rokas un izsaucās: «Ak kungs! Nu ko tu esi uzvilcis! Tas tak tēva kreklis! Tu ar neskaties – kas tik gadās pa rokai, lien iekšā! Vai tu dzirdēsi? Piedurknes pacelt! Ak, nu man viņš tikpat jāmazgā...» Un viņa dusmās aizmirsas pateikt arlabunakti un aizgāja ar raudošo puiku pie rokas. No trepēm vēl varēja dzirdēt, ka tā skaitīja: «Es tikko ieskrēju ar atslēgu, nebija ne divas minūtes, bet tu – kā pašars...»

Nu arī Briņģeniete atcerējās par saviem kāpostiem. Nodevusi savu galaslēdzienu puiku un skuķu jautājumā, tā izgāja, bet pēc brīža jau aizsūsies bija atpakaļ. «Ak kungs! Izpalīdzi nu. Grīziņiet! Atstāju kāpostus uz plīts, liku savam prakostam uzskatīt. Domāju, nu jau būs mīksti izsutuši. Kur tevi! Uguns izdzisusi, plīts auksta! Pats būs tūlīt mājā, viņam virsstundas – un nu nav ko priekšā grūst. Un – tu jau zini, kāds viņš ātrs!»

Un māte steidz liet kūpošo zupu. «Paldies, paldies! Gan jau es tev ar kādreiz...»

Sievas lasās, bet vēl dažas lielas runātājas palikušas. Kāds bārdainis iebāž galvu pa durvīm – viņš iekšā nenāk, jo ir apakšbiksēs. «Es aizeju gulēt... Durvis slēgšu ciet. Tu jau laikam šonakt gulēsi tepat, blakus Grīziņietes krāsnij... nujā, kā jau pati redzi, kur tev siltāk, tur... es aizeju...» – «Ūja, ūja!» atsaucas sieva. «Kas par kalkūnu! Nu zināms, ka siltāk! Kas no tevis, veca kraķa, par siltumu? Vai tev, vai ūdensrorei līdžs – viena alga! Bet kas par muti viņam: es aizeju gulēt! Pa gaisu! Cilvēks ienāk paprasīt ricinēļļu, jau viņam deg! Ej, ej... Vai pratīsi zem deķa palīst, pagāns tāds! Bet nu ar, mīlīši, laiks man, mīlīši... Arlabunakti!... Dzirdi ar, kur tu paliki, ernuters tāds?...»

Bet ernuters nu runā koridorā ar manu tēvu, kurš patlaban pārnāk no darba. Var dzirdēt: «Nu ienāciet, ienāciet...» – «Es jau bez biksām». Bet griba turpināt viņu pagājušās svētdienas strīdu par to, vai Valsts Domes vēlēšanas boikotējamas vai ne, viņiem tik liela, ka galu galā: «Nu, es uzkāpšu, tad uzvilksu biksas...» – «Padod, Jānīt, dēliņ, man tās vecās biksas, kas uz naglas pie raga...» Un pēc minūtes Paltraks ienāk, tēva biksas uzraudams: «Labvakar!»

Tagad viņa sieva iebāž galvu durvīs: «Kur tu paliki? Nāc nu, gulta uztaisīta. Ak kungs, nu viņi abi atkal kopā... Nu jau līdz rītam... Tā kā tu nedomā: durvis es tev necelšos slēgt. Vari likties garšļaukus. Es ausis nekustināšu. Arlabunakti!»

Kamēr vīrieši sēžas, Zēbergiene pienāk pie manis vēlreiz: «Dēls... pirmīt to sievu daudz... visas tarkš... gavarī, gavarī – nedzirdēju nekā. Izlasi man, dēls, vēlreiz priekšā, paiesim, lūk, te malā, kur neviens pats mūs netraucēs. Un, acis nostādījusi taisni pret manu muti, tā kā ogas kāri nolasa man no lūpām ik vārdu, un, kamēr aiz muguras runā par 4. sesiju, programmām un kadetiem, es sieviņai lasu:

«Šarleruā 2. jūnijā.

Mīļo māt, ceru...»

Un, kad Zēbergiene, vēstuli avīzē ietinusi, beidzot aizkāpj, māte man uzsauc: «Vai tu izrakstīji 44. numuru?» – «Nē!» – «Ko t'gaidi? Tūlīt sēdies klāt! Uz štuci!»

Un es, istabā iegājis, apdomīgi velku mājasgrāmatā: «Izgājuši 44. Pēteris Andrejevs, latvietis, lut....» Un, kad visas passes ir ierakstītas, izvelku no aizkrāsnes «savu» grāmatu – tēva no fabrikas atnesto kvīšu grāmateli un rakstu ciparus pretī tur esošiem drukātiem krievu vārdiem:

брусья чугунные⁸⁵ 2 g. – 6

” стальные⁸⁶ 3 g. – 1

– lieku pretī divus krustiņus un vienu riņķi. Tad izplēšu kvīts lapiņu, uzmetu uz muguras: «Ziņojums par Sauliša mājas tālbraucējiem ceļotājiem, kas iebrāukuši republikas ostās no... līdz...» Rīt šis ziņojums būs jau virsaiša pastkastītē. Viņa māte slēgs pastkastīti vaļā, tad splaudīsies: «Atkal tie puikas. Tu viņiem pasaki, ka te nav nekāda mēslu bedre. Visu, kas te būs, es grūdišu plītē. Būs ko pusdienu izvārīt...» Bet virsaitis, lapu no mātes rokām izņēmis, lasīs un zinās, ka Vārnu ielas republikas robežās ienākuši:

lielie – 6 cilvēki, vardulēni – 1 cilvēks,

ieročus nest spējīgie – 2 puikas un viena meitene. Un smaidīdams tas spraudīs lapiņu uz naglas, kur jau žūksnis tādu. Viņa skats kritīs uz manu piezīmi lapiņas augšgalā: «Neaizmirsti paskatīties svešvārdu grāmatā vārdu «pulitiskais»».

* * *

«Ūja, ūja! Kas t' nu deg?» sauca māte, no segas apakšas laukā līzdama, uzrāva, sērkociņu, noteica: «Trīs cauri! Pat naktī cilvēkam nav miera!» Durvīs nevis vairs klauvēja, bet dauzīja ar dūrēm, ar kaut ko cietu. «Ūja, ūja! Eju jau, eju!» Viņa gribēja uzaut kurpes kājās, bet šņores piņķējās, dauzīšana pieauga. Māte skriešus devās uz durvīm. «Policija!...»

Divpadsmit apbruņoti vīri, zobenu makstīm kladzot, sabruka istabā. Sākās uztraukta skaidrošanās krievu valodā: «44. numurā neviena...» – «Kāpēc nav izrakstīts!» – «Ak kungs, šodien pat taču aizgāja. Nav ne piecas stundas, kā likos gulēt. Tad ienesa atslēgu...» – «Nāciet līdzi... uz 44. numuru!» – «Atslēga? Kur t' velnā iekritusi atslēga?...» Es izrāpos no gultas, drebēdams piegāju tumšajā ķēķī pie savām bikšelēm, izvilku atslēgu un, to istabā ienesdams, mātei teicu: «Patī nogrūdusi aiz bļodas...» – «Ak kungs! Janka, iededzini laternu!... Nez ko nu viņi tur ir sastrādājuši... Nemaz neiznāca vakarā aiziet paskatīties...»

Lielai laternai mirgojot, devās pār sētu⁸⁷ māte. Viņai nopakaļ 12 bruņoti vīri.

Pēc pusstundas māte pārnāca, drebēdama no aukstuma, un teica: «Nu tad vandīja. Visu istabu apgrieza...» – «Vai citur negāja?» nedroši ieprasījās. «Kur t' vēl tev vajadzēja?...» Es nomierinājos. «Kur palikuši? Kāpēc nav izrakstīti? Vai nav ko atstājuši? Nemāku sacīt, nūdie ne...» – «Atrada arī ko?»

⁸⁵ Čuguna stieņi (kriev.).

⁸⁶ Tērauda stieņi (kriev.).

⁸⁷ Tātad no Grīziņa dzīvokļa uz 44.numuru tomēr ir jāiet pāri sētai – skat. 155.lpp., kur stāstītāja dzīvoklis bija vienās kāpnēs ar noslēpumaino 44.numuru. Reālajā Vārnu ielas 9.namā ir trīs kāpnes – pirmajās (galvenajās, ar 17 dzīvokļiem) ieeja ir no ielas, divās pārējās (II un III) no sētas. Sētā kāpnes pa kreisi no vārtiem (II) ir lielākās (23 dzīvokļi); otrās sētas kāpnes (III) ar 4 dzīvokļiem atrodas pretī vārtiem, te kāpnes ir šauras un stāvas, kāpņu laukumīnā ir tikai vienas dzīvokļa durvis; loģi iziet tikai uz sētu. 44.dzīvoklis atrodas šajās otrajās – acīm redzami «otrās šķiras» kāpnēs. Attālums starp abām kāpnēm ir ļoti mazs – varbūt kādi 5–7 metri, un ceļš no vienām līdz otrām ved pa dziļas mūru akas dibenu (tā ka Ozoliņa zīmējums šīs, 11. nodaļas sākumā ne mazākajā mērā neatspoguļo reālo situāciju).

prasīja tēvs. – «Tupeles krāsni. Labas tupeles. Kur tiem cilvēkiem saprāts. Labas tupeles bāž ugunī. Es paņēmu. Visādi labas, tikai mazs rupčīks jāliek piesist...»

«Nu, lien tālāk pie sienas! Ūja, kā izgāzies. Tev vienam pa visu gultu vajadzēs...» Un, mani bukņīdarna, tā līda zem segas. «Nu, vai klausīsi ar, ievēl to kūkumu! Tā. Vēl. Nu man pietiks... Gulī nost, nepļāpā! Man rīt agri jāceļas...» Un viņa atviegloti nopūtās un iemigdama vēl pārs reižu noteica:

«Bet tupeles labas. Rīt būs jānones kurpniekam... Būs man ko vešūzī staigāt... jā...»

Un krāca. Es klausījos viņas krākšanā un savas sirds dobjos pukstienos. Un vēl ilgi neaizmigu. Beidzot miegs ņēma savu. Bet vēl es reizēm trūkos: sapņos zvanīja slepeni zvani, dārdēja zobeni un krēslā aizbraucošā ormaņa rati. Lidoja tītari ar divām galvām, sīta spārnus. Tikai tad, kad ieklausījies mātes mierīgā elpošanā, apmierinājos un aizmigu saldi.

* * *

Es tuvojos fabrikas vārtiem Bruņinieku ielā. Gar abām pusēm – augstas, nokvēpušas sienas, logi aizklāti drāšu sietiem, restēm. Cik reižu jau soļoju pusdienlaikā starp šīm masīvajām būvēm – nekad neredzēju, kas aiz tām notiek. Tikai dzirdēju, ka visā sienas garumā aiz viņām rūc varenas mašīnas, švīkst milzu siksnas, bet pašas akmeņu sienas dreb; dreb tā, ka man dažkārt kļūst bailes iet gar pašu sienu, un es kāpju pa ielas vidu. Un, kad vien nāku, sienas raustīdamās dreb kā noskrējies suns, kas vasaras tveicē apstājies elso.

Pie vārtiem jau grupa sievu kurvīšiem rokās, dažs puika ar katliņu padusē. Vēl nesvilpj. Un pa atvērtajiem vārtiem, kuru sliekšnim nedrīkst kājas pāri celt, var redzēt, ka melnajā ēkā pa labi slīd viegli šurp un turp pa griestu apakšu milzīgie krāni, pa kreisi dārd izgāžamās dzelzis materiālu noliktavā, bet melnām oglēm pilnajā pagalmā pārs strādnieku atspērušies grūž pa sliedēm vagonu.

Kamēr tēvs ēd, es palieku gaidīt traukus, apsēzdamies rensteles malā. Sieviešu lielā daļa aizkāpj uz māju.

Un es palieku viens, šlagā sēdot, taukiem nosmērēto nomesto avīžlapu vidū. Es pagrozu šīs lapas, izgludinu uz ceļgala un sāku lasīt no sludinājumiem uz augšu, līdz nonāku līdz rakstam par «pretvalstiskas organizācijas dalībnieku apcietināšanu»: «...apcietināja Jelgavā pie Vestermaņa fabrikas vārtiem tanī brīdī, kad tas izdalīja strādniekiem uzsaukumu ar virsrakstu: «Kur paliek mūsu graši?», izdotu no slepenas, noziedzīgas organizācijas zem nosaukuma «Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija», kuras mērķis... Pie apcietinātā atrada viltotu pasi uz Madonas zemnieka Pētera Andrejevska vārda; policijas ierēdņi Rīgā devās nekavējot uz vietu, kura bija atzīmēta, pasi pierakstot Rīgas iecirknī, kā nepazīstamā dzīves vieta. Tur, kā tika konstatēts, atradusies tipogrāfija, kurā, pēc visām zīmēm spriežot, iespīestas arī noziedzīgā rakstura lapeles, kuras atrada pie A. apcietināšanas brīdī; tomēr, policijai tur nonākot, līdz šim neizprotamu iemeslu dēļ noziedzīgais birojs zem nosaukuma «L.S.D.S.P.... rajona komiteja» bija paspējis izvākties dažas stundas iepriekš un, pēc pārbaudītām ziņām, divi stundas jau priekš A. apcietināšanas Jelgavā – apstāklis, kas izslēdz iespējamību, ka šo pēkšņo nozušanu būtu izsaukusi A. apcietināšana. Kāds iemesls izsaucis noziedzīgās organizācijas pēkšņo pārvilkšanos, tādējādi paliek nenoskaidrots; un no kādas apcietinātā A. rakstītas zīmītes, kas atrasta cietumā klosteta telpā, redzams, ka arī pašam organizācijas dalībniekam tas bijis pārsteigums, kuram tas pie nopratināšanas negribēja nemaz ticēt, apgalvodams, ka sestdienas naktī tas atstājis Rīgu⁸⁸, un no tālākiem paskaidrojumiem atteikdamies. Nekādus norādījumus uz vietas atrast neizdevās, jo noziedznieki bija ļoti rūpīgi noslēpuši pēdas, sadedzinādami beidzamo papīra lapiņu. Pēc pelniem spriežot, tie priekš aizvešanas ilgāku laiku pavadījuši, kompromitējošos papīrus dedzinādami... Atliek domāt, ka kāds organizācijas dzīves iekšējs apstāklis būs to ierosinājis uz pēkšņo dzīvokļa maiņu, kas valstisko interešu labad jo vairāk tāpēc jānožēlo, ka šis mums nezināmais apstāklis nācis taisni laikā, kad mūsu modrīgie kārtības sargi bija sadabūjuši noteiktu pavedienu sen veltīgi meklētās organizācijas uziešanai...»

Avīzes ievadrakstā arī bija runa par to pašu sensacionālo notikumu, kurš tikai aklas divu faktu sagādīšanās pēc nav novedis pie galīgas noziedzīgā pasākuma likvidēšanas. Rakstītājs izteica tālāk nožēlošanu, ka mūsu patriotiskās latviešu tautas vidū atrodas daži lielvācu agentu samaksāti cilvēki⁸⁹, kas pūlas traucēt to dziļas saprašanās un savstarpējas uzticības garu, kura tik jauku izpaušmi mums bija izdevība novērot Ķeizara Majestātes viesošanās dienās Rīgā. Tur bija runa par netīrām rokām (es

⁸⁸ Sal. ar 146.lpp.: Andrejevs bija 44. dzīvoklī un piedalījās pirmdienas sapulcē.

⁸⁹ Tas ir anahronisms: pirms Pasaules kara Vācija nefinansēja Krievijas revolucionārus, un tādu runu sabiedrībā arī nebija. Tikai kara laikā pēc Krievijas emigranta ebreja Parvusa ieteikuma vācieši sāka finansēt Ļeņina partiju, un tad arī sabiedrībā boļševikus sāka dēvēt par «lielvācu apmaksātiem agentiem». Grīziņš, jādodomā, šīm runām neticēja, tāpēc viņam ir vienalga, uz kuru periodu attiecināt šādas baumas.

atminējos ar tinti nosmērētos pirkstus, kas izmeta toreiz Šķiliņam pa logu naudu), rokām, kuras grib aptraipīt to gaišo mirkļu atmiņu, kad visa mūsu sabiedrība, ar patiesu sajūsmu apsveicot Augsto Zemestēvu, saplūda tautas lūgšanā: «Dievs, sargi ķeizaru!» Aizkustinošs brīdis – un šo vēsturisko brīdi lai atmin šai brīdī tie, kas taisās dot pārsteidzīgus spriedumus. Rakstītājs cerēja, ka Pēterburgas valdība sapratīs, ka latviešu nacionālās aprindas, mūsu tautas zieds – inteliģence, rūpnieki, tirgotāji, zemnieki un nospiedošs strādnieku vairums ar īgnumu novēršas no Jūdasa darba, līdzīga tikko aprakstītajam. Vēl ciešāk mūsu sabiedrība saspiedīsies ap patvaldnieka troni kopējai cīņai pret mūsu kopējo ienaidnieku. Raksta beigās vēlreiz trekniem burtiem stāvēja:

«Dievs, sargi ķeizaru!»

Skraukšķēja šlaga. Tēvs nāca ar tukšo bļodiņu, to sarkanajā mutautiņā iesējis. Es cēlos.

Vēlāk, mājup kāpjot, manu domu sevišķi nodarbināja viens apstāklis: ne pats fakts, cik tuvs tas arī bija. Tā bija tā «sabiedrība», kuru tik bieži sastapu avīzes slejās un kura uzpeldēja arī šajā lietā. Kas tā par «sabiedrību» – to izprast nevarēju. Tas bija viens no mīklainākiem vārdiem. Beidzot nolēmu griezties pie Ādolfa, lai tas paskatās savā svešvārdu grāmatā, jo māte, kurai kādreiz prasīju, arī nevarēja nekā pateikt par šo fenomenu. Acīm redzot viņai pats šis fenomens bija svešs – tā tad viņa nepiederēja šai «sabiedrībai», kura, pēc avīzēm spriežot, likās kā visu ieslēdzošs faktors. Vismaz tā runāja avīzes.

* * *

«Sienām ir ausis!...» teica Ādolfs, manas mātes lielo lakatu logam priekšā klādams. Istabā uz grīdas sēdēja savs pusducis republikāņu, kuri bija aicināti piedalīties atrasto papīru novērtēšanā. Es stiepu istabā ar kurvi maces, kuras māte pēc ebreju lieldienām parasti pārnesa no saviem kundēm, un teicu: «Nu, ko jūs tik slinki ēdat? Nedomājiet, ka trūkst! Vēl vesels vezums! Un māte – to pašu kurvi, ko aiznes ar veļu, pilnu atnes ar macēm... Nu ņemiet: domā, kā citur – godam likts, ne apēšanai... Pie manis tā nav.... Un nu – dzīvojiet godīgi: mēs ar Ādolfu aiziesim atnest tās mantas».

Un es aizgāju, atstādams draugus istabā, kurā gaisma iekļuva tikai pa mazu stūrīti, kas bija atstāts logam neaizklāts.

Kad es atgriezos, man kājas notirpa, kad dzirdēju, ka Paltrakēns koridorā noteica: «Nu, tavā istabā iet zaļi!» Tikai piecas minūtes – līdz pagrabam, un viņi nevar mierā nosēdēt!

Tiešām, istabā gāja, ka burkš vien: mani pirmīt kautrīgie ciemiņi tumsā «karoja», sviezdami viens otram veselās sauļas salauzītu macu. Grīda, gulta, galds – viss nobērts... Kad šī avantūra bija likvidēta, sāku skatīties, kur citi. Trūkst triju! Tos atradu pieliekamā kambarī ar lielo karoti manis atnesto sīrupu strebjojot; es viņus izvadīju aiz apkakles, pret ko viņi protestēja, apgalvodami, ka gribējuši tikai maces nogaršot. «Vai t' istabā vēl nebija diezgan?...» Jautājums tā arī palika bez atbildes.

Tikko ienesu papīru paku istabā, ķēķī kāda sieva sauca: «Tā kā ievērojiet: es atslēgu pakaru! Vai dzirdat ar?» – «Jā, jā...» – «Vai dzirdat? Es...» Un viņa gribēja iekļūt istabā, ko tai Milducis neatļāva. «Ūja, kas t' nu? Grīziņietei istabā tumšs...» Un viņa mēģināja iebāzt galvu, bet Milda uzsauc: «Nenāciet! Grīziņiete mazgā savus puikas!» – «Mazgā. Un ko t' tu tur dari?...» Bet durvju sargs Milda jau aizcirta durvis: «Kā māžs», sodījās sieva, «tā kā es viņus apēstu...» Un viņa aizgāja, galvu kratīdama, pagrabināja vēlreiz atslēgu un sauca: «Mazgājieties nu vien, mazgājieties, kad māte nāks, tikpat otrreiz būs jāmazgā galvas un dibens». – «Ko viņa teica?» – «Nav ko vērības piegriezt». Un – šķirošana sākās.

No tiem papīriem, kas bija ar lillā tinti rakstīti, mums nekas nevarēja noderēt, izņemot tikai nošu lapas, kurās atradām: «Tas sociālisms ir mūsu stiprā pils». ⁹⁰ – «Vai tu neklūdījies?»... – «Nē, nu lasi pats! Paklau, Eidi! Paņem pijoli! Vai tās ir tās pašas notis?...»

Trim... trim... – Eidis skaņoja vijoli, tad sāka... Mēs dūcām līdzī. Nu kā tad, tā pati meldija, ko skolā mācīja. Tikai vārdi citādi.

Vēl viena biezāka grāmata zaļpelēkos vākos pievilka mūsu uzmanību. Krieviski. Es iemetu acis tajā... Ādolfs: «Tu ar Nagliņu Janku to vēlāk apskati. Ja ir kas Main Ridam līdzīgs, tad vēlāk iedod citiem ar lasīt... Rīt izstāstīsi, kas tur iekšā».

Tad nāca kaudze papīru – ļoti plānu, apdrukātu papīru. Grāmatiņas zilos vākos ar atzīmi uz beidzamās lappuses: «Briselē, tautas namā...» – «Apskati, vai nav nekā laba?» teica Ādolfs – «Nav». – «Kad nav kazai piena, tad gāzīsim to visu plītē...»

Sīko rakstu steidzīgi burtodams, uzdūros Šarleruā vārdam. «Ā! Tas priekš Zēbergu Marijas...» – «Kas? Par mani?» – «Attiecībā uz tavējiem», – un Ādolfs lasīja: «No Šarleruas ogļraču grupas biedru nauda – 3 fr. 45 sant.» – «Vairāk nekas? Brāļa nav?...» – «Nē. Na, paturi par piemiņu!» Un Marija, vēlreiz sīkajiem burtiem acis pārlaidusi, nogremdēja atradumu savas kleitiņas kakla, izgriezumā.

⁹⁰ Baznīcas dziesmas melodijā ieturēta revolucionāra 1905.gada dziesma.

«Na, tur nav ko rakņāties vairs... Mēsli. Gāž tik ugunī, kamēr cerberi neuznāk...» teica Ādolfs, redzami sākdam nervozēt, ka mēs, grāmatas atplētuši, tās burtojam.

Tad ierunājās Paltraku Jānis: «Tādus papīrus: skaidru naudu dedzināt — tādi smuki tad? Glabāt ar nevar. Dzi, ko Janka stāsta nakt...»

«Lai viņi taču iet uzkārties, tie kruķi... tos rādīt...» — «Nu, bet ko tad? Tev atstāt liec uz savas nabas!» atspēra Ādolfs. — «Vai izlietot; ekspluatēt! Ienāk prātā — iznāk to, kas Eichenbaum. Tā bija vērtīga domāšana, tādus papīrus kā radīts tādiem nesagriezts. Pūķis tādā...»

Tad ierunājās Paltraku Jānis: «Tādus papīrus grūst ugunī. Tas ir grēks: skaidru naudu dedzināt — tādi smuki vāki...» — «Jā, bet ko tad? Glabāt ar nevar. Dzi, ko Janka stāsta par kruķiem pagājušnakt...»

«Lai viņi taču iet uzkārties, tie kruķi... Tiem, saprotams, nevar tos rādīt...» — «Nu, bet ko tad? Tev atstāt priekš rēķināšanas? Ņem liec uz savas nabas!» atspēra Ādolfs. — «Vai t' es to prasu? Saku: izlietot; ekspluatēt! Kā? Pūķi! Kā jums neienāk prātā — iznāk štramāka draha⁹¹ par to, kas Eichenbauma mājai...»

Tā bija vērtīga doma. Nu runāja visi: ziņāms, tādus papīrus... zīda papīrs speciāli kā radīts tādiem pasākumiem... Pie tam nesagriezts. Pūķis tiešām iznāktu tādos apmēros,

kādi vēl nav redzēti ap smilškalniem. Un — kur tad vēl tas raibo papīrīšu lērums — izgrieznošanai.

«Vot, es jau sen to gribēju sacīt», teica Ādolfs. «Tikai gaidīju, lai jūs paši nākat uz šīm domām. Paltrakēns malacis. Janka! Uzej tu manā istabā. Atvelc kumodei otru atvilktni no apakšas. Tur būs dziesmu grāmata mātes dzeltenajā somiņā... Attaisi un...»

Es nelikos otrreiz teikt. Kad nonācu atpakaļ ar ordeni, vienbalsīgais lēmums jau bija pārgājis realizēšanā. Sanestas šķēres, diegi, aizsūtīti republikāņi pēc klīstera, skaliem.

Krēslainajā istabā visa grīda bija piebērtā papīru atgriezumiem un salauztām macēm. Desmiti roku grieza un mērīja, grieza maces un līmēja, smēja un svilpoja, bet mūzikas cienītāji strādādami dūca jauno dziesmu.

«Tas sociālisms ir mūsu stipra pils...» Saprast no viņas vārdiem gan nekā liela nevarēja. Bet tas nebija arī no svara.

* * *

Karsts. Saule virs galvas — nokaitēta bumba bezmākoņainā ziluma vidū. Zem kājām — sakarsušas smiltis, svilinoši ķieģeļi, tveicē vizoša šlaga.

Klusi. Pašā ugunsdzēsēju torņa galā pretī smilškalniem — kaķis; pakaļējo kāju gaisā pacēlis, viņš laizās, tad lēni nolaiž ķepu, piemiedz acis un — izstiepjas visā garumā kā nosists; tikai vēders cilājas saulē. Apakšā aiz koloniālbodes stikla kāda sieviete vingro ar divi roku — nē, tā sit mušas: bet, tā kā tas notiek aiz stikla, tad kaķis blaukšus nedzird un viņa mieru tas nevar traucēt. Tramvajlīnijas galā konduktors lēni dzer glāzi limonādes; viņš to dzers līdz vagona atiešanai — neviena vagonā vēl nav; mašīnists, pie sētas apsēdies, ar degunu iedūries avīžlapā. Pinkains suns, pa katriem diviem soļiem sētas ostīdams, aizpromenē uz Rēvelielas pusi. Smiltī, šlagā — pēdas; bet tās ir strādnieku pēdas no rīta stundām — patlaban neviena gājēja neredz: karsts.

Viss ietīnies klusumā. Visi salīduši ēnā.

Kaķis paver slinki savu kreiso aci: smilšu kalna galotnē pretī Ērgļu ielai pašā saulē kust, lokās un žestikulē pulciņš puiku un meiteņu ap lielu lapu ar skaliem malās. Tie negriež vērtības uz svilinošo sauli. Bet tā kā viņi jau labu laiku tur mīcās un viņu balsis nav iespējams sadzirdēt, kaķis, paskatījies uz savādniekiem, kas izlīduši pašā tveicē, nospriež, ka tie nav viņa ievērtības vērti, aizver kreiso aci un gul nost cerībā, ka tie sekos viņa piemēram.

Vispārējā klusumā apdomīgi, lēni Pāvīlbaznīcas torņa mēle noskaita vienpadsmit.

«Zemāk! Pa kreisi! Paskrej vēl tālāk!...» viens pār otru sauca puikas un meitenes, kamēr Kārlēns ar Paltraku Peksi attālinās ar milzīgo drahu, to abām rokām turēdami. «Esi mierīgs, draugs! Viss ir paredzēts. Mūsu pūķis strādās kā pulkstenis. Tikai laid to vaļā — ies, ka rūc...» stāstīja Ādolfs Osim, kurš bija atskrējis no sava pagraba uz drahas laišanu. «Stop! Pietiks! Pacelt! Vēl drusku!...» Un, pēdējo reizi pārbaudījis, ka aukliņu kamols nav sapīņķerējis nekur, virsaitis pārļaida skatu mums visiem un, apzinādamies momenta svarīgumu, komandēja:

«Viens, divi...

Trīs. La-aid!»

⁹¹ Der Drache (vāc.) — pasaku pūķis; der Drachen — papīra pūķis.

Un Eidis, kamolu ar kāju sperdams, skrēja uz pretējo pusi, caur augsti pacelto roku laizdams cauri slīdēt pavedienam. Tai pašā brīdī atskanēja tāda rūkoņa, kāda parasti pie aeroplāna celšanās brīdī: milzīgā draha, pārs reižu atsitusies pret smiltīm ar savu skalu galiem, noteikti atdalījās no zemes un rūkdama pacēlās. Bet Eidis skrien visiem spēkiem, kamolu vaļā tīdams, vienmēr tālāk, tālāk... Un dobji rūc tepat pie mūsu ausīm milzīgais pūķis: viņš ceļas lēni, bet noteikti. Skatītāji, starp kuriem ir arī priekšstāvji no citām smilškalnu ciltīm, sasēžas smiltīs, jo pūķa ceļš uz augšu būs garš un ko skatīties būs labu laiku. Un ko skatīties būs: tādu apmēru drahas vēl nav pacēlušās līdz šim smilškalnu republikās. Lūk, kāpēc, kad tas rūcot kāpj augstāk, to tik sajūsmināti pavada 15 acu pāri un 15 mutu vienprātīgi raidītais spontānais «Urā-ā-ā...».

* * *

Jā, tā ir sevišķa draha. Un mūsmāja var būt lepna uz sava darba rezultātu, kurš patlaban ceļā uz augšu. Jo – rezultāts ir ielikts pašuzpurēšanās un pūļu auglis: un šajā drahā katrs no mūsmājas ielika labāko, kas tam bija.

Kolīdz tika nolemts, ka no atrastiem zīda papīriem tiks līmēta draha un tāda, kādas vēl puikas nav redzējuši, katrs, zodu rokā atbalstījis, domāja: ko viņš priekš tās varētu dot. Un atradis nesa to, ko tikai viņš varēja kopējai lietai sniegt.

Ceimcru Ādolfs izmeklēja vislabāko koka gabalu, kādi bija viņa pagrabā, un rūpīgi noplēsa piecus skalus, no kuriem katrs bija lielāks par viņa augumu; un, kad viņš, istabā ienācis, teica: «Tas būs no manis, man jāiet riņķis nest, līmējiet: tie ir speciāli skali!» – tad katrs piekrita, ka tie nebija tukši vārdi; Nagliņu Janka atnesa no sedlinieku darbnīcas lielu kamolu aukliņu. Un, kad viņš, to ziedodams, teica: «Vairs garākas pasaulē nav!» – tad tas arī nebija daudz pārspīlēts. Paltraku Jānis, riskēdams ar savām ausīm, pa to laiku, kamēr māte bija aizgājusi aiznest tēvam pusdienu, izvārīja mātes kastrolī klīsteri, noceldams speciāli šim nolūkam no plītes visus mātes atstātos podus un katlus. Miltus klīsterim piegādāja Martiņsonu Mīce, un katrs, kas zin, cik viņas māte acīga un cik viņas delna plata, sapratīs, uz cik lielu risku iegāja Mīcīte, izņemdamā divas lielas sauļas miltu no mātes tūtas. Jansonu Džeks pārnesa no preču stacijas mašu, no kura pavedieniem tika sasieta pūķa aste; drēbes karodziņi pūķa galos – Zelmēna materiāls un visu meiteņu trāklēti. Osis, kad pie viņa griezās, teica: «Jā, ko lai, draugi, es varētu dot?» – pārlaida skatu savam pelējušajam malkas pagrabam, iebāza roku aiz malkas grēdas un, baltu klucīti sniegdams, teica: «Tas ir kvarcs. Es to gribēju pievienot savai minerālu kolekcijai. Lai iet kā ziedojušs». Un mēs to iesējām pūķa astē. Vai uzskaitīt visus, kas deva, kas strādāja? Tas nav iespējams, jo tad vārdā jāmin visi tie, kas grieza papīrus, līmēja, mērīja, zīmēja zaļo bruņurupuci drahas vidū, taisīja uzrakstus, gatavoja spuras, aprēķināja svaru... Teiksim tikai: katrs strādāja ar tiem rīkiem, pie kuriem tas diendienā jau pieradis, katrs darīja darbu, kāds tam mīļš. Un izlietots tika viss, ko zinātne devusi Vārnu ielai: no ģeometriskas teorēmas (skalų sagrupēšanai) līdz spektram (pie krāsu maisīšanas gleznotājiem).

Tā izauga šis jaunais tehnikas brīnums, kurš tagad pāri kokiem un māju jumtiem paceļas arvien augstāk, puiku «kurā» pavadīts.

Un mēs sacēlām atkal galvas gaisā: pūķis bija jau augstu, bet rūkoņa no viņa spurām vēl stipra. Četrpadsmit republikāņi un republikānietes sēdēja riņķī smiltīs.

Es teicu: «Tanī grāmatā, kuru vakar uzdevāt izpētīt mūsu komisijai, ir par tiem, par politiskajiem. Smuki stāsti. Es paņēmu līdz. Nav jau kā Žils Verns, bet – tomēr...» – «Nujā, varbūt ir kādi norādījumi», – «Es varu pāris vietas celt priekšā džentlmeņiem. Mēs apspriedām. Nesapratām. Varbūt, gudrākiem cilvēkiem, intelligentiem klātesot, mēs varētu noskaidrot...»

«Nu, cel vie! Draha vēl tik drīz nebūs gaisā...» Un Paltrakēns atlaidās garšļaukus smiltīs, uz rokām galvu atbalstījis.

Un, pār kluso priekšpilsētu lielai drahai rūcot, es lasīju:

«Septembra beidzamās dienās mežabrāļi nolēma sarīkot medības uz baroniem, kas bija izbraukuši zaķus šaut kaimiņu pagastā. Uzbrukums neizdevās. Atgriežoties «mājās», meža brāļi apstājās kādā mājīnā mežā, kur baroni vēl nesen pavadīja, medībās izbraucot, laiku pie šampānieša glāzēm.

Tagad šo mājīņu ieņēma mežabrāļi. Laukā bija tik auksts un mikls, bet būdīnā sprēgāja uguns, un priecīgi un silti bija ap to. Viens no biedriem devās pie pazīstama zemnieka sadabūt kaut ko ēdamu. Zemnieks bija mazturīgs un nevarēja paēdināt 20 cilvēkus. Viņš devās pie saviem kaimiņiem, izstāstīja tiem, kas par lietu, un drīz jau meža istabiņas vidū kūpēja milzīgs zupas toveris, stāvēja spainis sviesta un ne mazums citu gardumu. Atnesušie paši paziņoja, ka to dāvina apkārtējie iedzīvotāji. Kad mežabrāļi to dzirdēja, viņi kļuva nemierīgi: ka tik neatrodas starp devējiem kāds nodevējs. Atbilde bija: «Nav ko uztraukties! Apkārtne neatradīs tādu, kas būtu spējīgs uz tādu nelietību!» Mežabrāļi piedāvāja naudu par atnestiem produktiem; zemnieki ne tikai atteicās kategoriski, bet šķita apvainoti par to.

Reiz pie brāļiem atnāca vecenīte un, asarām plūstot pār vaigiem, iedeva tiem dažus rubļus. Brāļi zināja, ka viņas stāvoklis nav no viegliem – soda ekspedīcija bija nošāvusi viņas dēlu, bet atteikties no naudas nevarēja, lai neapbēdinātu vecenīti...»

«Bet viņi tad tāpat uz nažiem ar kruķiem kā mēs...» tā Jansons. – «Vajadzētu tos uzmeklēt – iesim kādu svētdienu uz Biķerniekiem, Mēs sitamies katru dienu, bet mātes pat sīrupu dod uz nažgala... Varētu pārvilkties pavisam uz mežu...»

Augšā rūca draha, bet es, runātāju pārtraucis, teicu: «Pagaidi brīdī. Tūliņ redzēsi, kur šie palika...» Un es turpināju:

«Tā pienāca ziema. Brāļi nolēma izklīst. Šim nolūkam izvēlējās, lai sarīkotu atvadīšanās mielastu, dziļu gravu priežu meža biezoknī. Bija tumša nakts. Svilpoja ass ziemeļu vējš. Virs galvām lūza vējā sprakšķošie priežu zari, zem kājām skraukšēja... Mēs ejam, klausāmies. Kluss. Piepeši tālumā dzied:

«Uz kauju lai kumeļu
laižam skriet...»

Mēs turp. Sauciens: sargs ar vinteni – kur? Savējie! «Biedri, tie ir mūsējie!» uzsauc viņš aplkusušajiem un šautenes saķērušajiem mežabrāļiem. Ieročus noliek malā, un sākas vēl dūšīgāka dziedāšana.

Kā šodien atminu šo brīnišķo dienu. Sarkanā ugunsкура liesma apgaismoja gravas apakšdaļu: augšā tumsa liekas tāpēc vēl biezāka. Ap ugunsкуру – mežabrāļi guļ kā pirāti, ar mauzeriem, vintenēm līdzās. Dažus soļus nostāk – muca ar miestīņu, kurvis baltmaizes un milzīgs medus pods. Garastāvoklis pacilāts: gulēt negribas – kam gan nāks miegs, kad rīt jau daļa aizbrauc, ar kuriem nez vai iznāks satikties kādreiz...

Ausa rīts, un ar viņu nāca šķiršanās stunda. Atnāk zemnieks ar apģērbu un viltotām pasēm biedriem. Nebija viegli šķirties. Kopējā dzīve, kopējās, biežās briesmas, retie prieka mirkļi bija tā mūs tuvinājuši, ka jutāmies rada ne kā mežabrāļi, bet – miesīgi brāļi. Kā brāļi dzīvojam – ka brāļi šķiramies. Aiziet. Biedri tos pavada ar «Varšavjanku».

Tā mēs aizbraucām pēc kārtas. Vilcienos dažus rūpīgi kratīja: žandarmi rakņājās pat matos un bārdā, kam tāda bija. Tomēr neviens netika arestēts, un visi laimīgi sasniedza Rīgu. Te vēl satikāmies dažas reizes un tad visi izklīdām uz visām pusēm...

«Cauri?» pēc ilgākas klusēšanas ieminējās Nagliņš. «Jā, Bet ir vēl citi stāsti. Kas grib, var grāmatu paņemt. Lasiet mājās...» Un desmit roku sniedzās pēc no krāsns izvilktās grāmatas. «Un citās?» – «Tur ne velna nevar saprast: rezolūcija un revolūcija. Tur stāstu nav».

«Jā. Vai tu re, kādi cilvēki tepat netālu bijuši. Bet mēs sakām – lielie, lielie, kas no tiem...» – «Nu, tu domā, viņi te vēl? Dzirdēji? Prom! Mēs vieni tagad palikuši sisties ar gordovojiem un domniekiem. Bet neviens par mums neiedomā – mums vis nenes. Arī mājiņas mums nav, ja par tādu neskaita Boba būdu...» Un ilgi vēl puikas runāja par politiskajiem, par sabiedrotajiem, kuri dzīvojuši tādās pašās brāļu republikās kā mēs un kuru vairs nav... Runāja un priecājās, ka ir bijuši tomēr arī priekš mums republikāņi un ka mēs neesam pirmie, kas ar zili nodauzīto pašpuikas krūti sargājam mūžam brīvos smilškalnus. Runāja un nožēloja, ka palaiduši vienīgo gadījumu sadraudzēties ar šiem mūsu gara radiniekiem, kas bija 44. numurā, bet iepazīnām, kad bija pazuduši jau. Nožēloja un apskauda tos, kas tālu: jo puikām vieniem jātur kaujas lauks.

Un tas stieptas tikai no Rēvelielas līdz dzelzceļam – bez viena meža, bez vienas gravas, bez zaļas būdiņas... Un nožēlodami nenojauta, ka tik tuvu jau liktenīgais gads, kad šīs pašas nodauzītās kājas ies vēl tālākas gaitas nekā tēvi, ka šīs pašas acis klīdis pa klajumiem, kuriem nav ne gala, ne malas; nenojauta, ka ugunsкура pagales, ko iekūra tēvi-mežabrāļi tumšā gravā, dēli-strēlnieki aizsviedīs tālu pasaulē, kur no Latvijas feodālisma pagrabā slēpušās dzirksteles uzliesmos milzu būves, bet no nopūtām, ko dzirdēja Latvijas ceļmalu lodēm caururbtās priedes, kauks reiz auka, kas, uzvaroši svilpojoša gāzīs, ka krakšķēs vien, visu satrunējušo līdz pat Klusajam okeānam. Nezināja beidzot, ka daža laba no viņu pašu – puiku asinīm atplauks tūkstošos karogu starp samoježu būdām un oleandra krūmiem...

Nezināja... Un priecīgi par dienām, kas virknējās viena aiz otras cīņā sētā un smilškalnos, jutās vēl laimīgāki, dzirdot, ka ir arī citur tādi – cīņaspriecīgi un neko nebaidošies un nekā nenožēlojoši ļaudis. Priecīgā lepnumā cēla galvas atkal pret savu drahu – smadzenēs gruzdēja vēl tikko dzirdētie stāsti.

Pamazām atjaunojās čala, un, kad daži sāka svilpot, uz vienas kājas lēkādami, kaķis ugunsdzēsēju torņa augšējā laukumā skaitīja par lietderīgāku pavērt savu samiegotu aci, painteresējoties, kurp tie puikas skatās, kaklus izstiepuši. Arī kaķis pacēla savu purneli tanī pašā virzienā un redzēja...

Augsti, augsti gaisā pie debesīm bija šķautnains plankums. Un, pie auklas ausi pieliekot, varēja dzirdēt varenu rūkšanu, kas nāca pa pavedienu lejup... Tās, kas rūca, bija divpadsmit spuras, katrā malā pa sešām, izgrieztas no Briselē drukātu grāmatiņu zilajiem vākiem. Pie dražas šķērsgriežiem rūca divas lielas, dzeltenas spuras, uz katras no tām bija pa saulei – tās nākušas no aizjūras, no Bostonas, zaļās strēmeles dražas priekšgalā arī bija izgrieztas pa apaļo līniju ap sauli, un uz izgriezuma palikuši vārdi: «...kalendārs. Fičburgā 1912.»; zīda papīrs, kas tik viegli cēlās gaisā un uz skaliem bija stingrs kā bungu āda, augšējā malā nesa uzrakstu «Cīņa», bet uzraksts sīkiem burtiem lapas apakšā rādīja, ka tas nācis no zemes, kur ogļraktuves tumsā ar kapli ceļu lauž tās meitiņas brālis, kuras pirkstiņi šo papīru līmēja pie skaliem... Sarkanie pušķi astes galā bija izgriezti no grāmatiņas «Ceļš uz varu» vāka, bet tā bija tikusi iespiesta nelegālā apakšzemes tipogrāfijā lielā petrolejas pilsētā pie Kaspijas jūras; beidzot mazās, baltās lapiņas skalu krustojumā – no strādnieku kooperatīva, kas stāv starp domeņu krāsnīm un akmeņogļu blāķiem Lielbritānijas milzīgā ostas pilsētā.

Jā, raiba bija mūsu draha... Un tāli apakšā tai sekojošās, gaišās Vārnu ielas republikāņu acis priecējās par savu roku darbu... Osis iedūra koka gabalu smiltīs, ar pirkstu izmērīja ēnas garumu un noteica: pulkstenim pašlaik vajag būt bez piecām minūtēm divpadsmit.

Jā, pēc piecām minūtēm šis klušums, kurā tā tīksminājās kaķis uz ugunsdzēsēju torņa jumta, tiks pārtraukts. Vēl sist beidzis nebūs Pāvilbaznīcas torņa zvans savu divpadsmito sitienu – un jau svilps vecais Vagonītis, tam atsauksies Fenikss, Felzers, gaudos Pirvics; kaucot tiem pievienosies šis skursteņu mežs līdz Juglas manufaktūrai šajā un Langes kuģubūvētavai otrā krastā. Un tad kauks visu fabriku svilpes no Kleina līdz Bolde-rājai, no Ķīšezera līdz Zasulaukam... Un ielas būs melnas. Tur rūks tūkstoši.

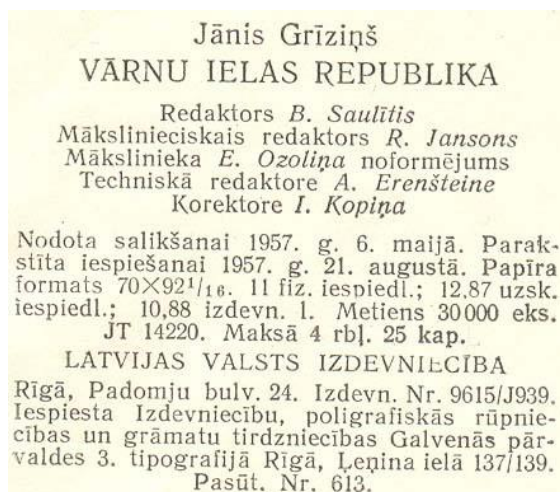
Bet pagaidām – viss klusu. Jo pulkstenis – piecas minūtes priekš divpadsmitiem. Kluss miers un ellīgs karstums. Un tikai kalna galotnē skraida ducis puiku, Osis sauc: «Vai ir vēl šņore?» – «Jā, vēl var laist!» – «Tad laid!...»

Pulkstenis bez trim minūtēm divpadsmit. Un pār kluso Ārrīgu augstu augstu gaisā – pūķis. Viņš kāpj vēl augstāk. Tā astes gals jau pāri visaugstākajām Rīgas būvēm, sen pāri zeltītajiem baznīcu krustiem torņu galos. Bet viņš kāpj un kāpj zilajā bezgalībā – saulei pretī.

Jautri rūc divpadsmit zilās spuras, pa sešām katrā pusē, uz katras no tām vienāds uzraksts: «Visu zemju proletārieši, savienojieties!» Spītīgi plandās dzeltenās spuras galos, abās malās sīkiem burtiem: «Bez cīņas nav uzvaras!» Lepni plarkš zaļais pušķis ar uzrakstu tam pāri, rūc uz balto lapiņu malām «Strādnieku šķiras atbrīvošana ir viņas pašas roku darbs!», mirdz astē iesietais kvarcs kā zvaigzne.

Bet pūķis kāpj un kāpj. Smej saule, līdz ausīm zobus atņirgusi, par kluso darba priekšpilsētu, smej par kaķi, kas gozējas uz ugunsdzēsēju torņa jumta, smaida piecpadsmit baskājiem, smaida par visu nelaužamo optimistu republiku, smaida arī laikam tāpēc, ka, pūķim augstāk ceļoties, tā spēj jau izšķirt to, kas no apakšas nav vairs saskatāms, bet no augšas jau laikam var to izlasīt; uz visām raibajām lapām, kas pūķi sastāda, uz visu brošūru vākiem, kas to izgrezno, ir krustām šķērsam, taisnā līnijā, angļiski, franciski, vāciski, krieviski un latviski – vienādi: «Visu zemju proletārieši, savienojieties!»

Vekordijas autora pēcvārds

2006.11.25 23:14 sestdiena

Pēc tam, kad man 1957.gada 30.novembrī uz 11 gadu jubileju uzdāvināja «Vārnu Ielas Republiku», tā kļuva par vienu no manas bērniības «zelta fonda» grāmatām līdz ar iepriekšējā gadā tādā pašā reizē uzdāvināto «Pēdējo mohikāni» un citiem šedevriem. Kaut gan pats es toreiz dzīvoju vairāk nekā 200 km attālumā no Rīgas un Rīgā nekad nebiju bijis, taču Vārnu, Lauku, Zvaigžņu u.c. grāmatā minētās ielas un pats Grīziņkalns kļuva par manas bērniības sastāvdaļu gandrīz vai tā, it kā es pats tur tiešām būtu dzīvojis. Neviena cita vieta Rīgā nesaistījās man ar bērniības atmiņām tik ļoti kā Grīziņkalns...

Kad es kā students 1965.gadā ierados Rīgā, es izpētīju visas tās vietas kā pavecs cilvēks mūža nogalē mēdz apstaigāt pusaizmirstas bērniības takas. Dīvaini, bet kad es 1973.gadā pēc sarežģītām maiņām un maksām dabūju savu dzīvesvietu Rīgā, tad izrādījās (vietas izvēle nebija no manis atkarīga), ka tā ir Grīziņkalna tuvumā (katrā ziņā pietiekami tuvu, lai brīvdienās es varētu kājām doties pastaigās uz Grīziņkalnu un apkārtējām ielām). Tas vēl vairāk nostiprināja manī sajūtu, ka Grīziņkalns ir savā ziņā mana dzimtene.

Bija man bērniībā arī otra grāmata, līdzīga «Vārnu Ielas Republikai» pēc ārējā izskata un tā paša E. Ozoliņa ilustrēta. Tā bija gadu agrāk (1956.gadā) izdotā Zentas Ērgles «Mūsu Sētas Bērni». Arī tai bija sava loma manā dzīvē, un pusmūža gados, speciāli nepētot, man likās, ka abas šīs grāmatas it kā būtu līdzvērtīgas. Bet nesen, jau ievadījis datorā «Vārnu Ielas Republiku», es intereses pēc atvēru arī «Mūsu Sētas Bērnus»... Sev par lielu pārsteigumu es atklāju, ka 10.nodaļas sākumā, 115.lappusē tipogrāfijas defekta dēļ nav pienācīgi nogrieztas lapu malas, un iespiedloksnes locījuma vieta būtu ar nazi jāatgriež, lai tiktu pie teksta lasīšanas. Bet tas nozīmē, ka pat bērniībā es «Mūsu Sētas Bērnus» nebiju izlasījis līdz galam!... Šodien tā grāmata ir pilnīgi nebaudāma, un vadīt to datorā es netaisos.

Pavisam savādāk tas ir ar Jāņa Grīziņa «Vārnu Ielas Republiku». Tas ir šedevrs, mūžīgi nemirstīgs šedevrs!

Tas, kas varēja izsaukt zināmu lasītāja nepatiku padomju laikā (revolucionārās komitejas atbalstīšana, demonstratīvā opozīcija pret «buržujiem» utml.) – tas šodien, mūsu buržuāziskās, līdz pēdējam diedziņam izlaupītās Latvijas laikā atkal ir pluss, nevis mīnuss.

Tā starptautiskā politika, kuru veda Vārnu Ielas Republika pret apkārtējām valstīm un ciltīm, protams, neizskatās daudz nopietnāka par šodienas Latvijas Republikas ārlietu ministra Pabrika un Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas vesto ārpolitiku, bet toties izskatās katrā ziņā daudz simpātiskāka.

Valdis Egle

2006. gada 25. novembrī

Vārnu Ielas Republika šodien

Fotografējis Valdis Egle 2006.gada 1.decembrī:

«Saulītenes nams»⁹² Vārnu ielā 9 (pa kreisi – Vārnu iela; pa labi – Laboratorijas iela)

«Saulītenes nama» sēta (skats no Laboratorijas ielas)

«Saulītenes nama» sēta (skats no vārtiem). Pa kreisi – II kāpņu durvis (dzīvokļi 18.– 40.); pretī – III kāpņu durvis (dzīvokļi 41.– 44.)

«Saulītenes nama» galvenās (I) kāpnes (ieeja no Vārnu ielas; dzīvokļi 1.– 17.)⁹³

⁹² Kamēr es gatavoju šo izdevumu, Īrijā 2006.gada 19.novembrī nošāva 28-gadīgo Baibu Saulīti, kas kļuva par vienu no galvenajām ziņām Latvijā mēneša nogalē. Uzskata, ka slepkavība ir saistīta ar to, ka viņas vīrs libānietis Hasans bija bez mātes (Saulītes) ziņas aizvedis viņu divus dēlus uz Libānu, bet Baiba spēja viņus no turienes atvest atpakaļ un vēl iesēdināt bijušo vīru cietumā Īrijā. Pieminu es šo notikumu te tādēļ, ka būtu interesanti uzzināt, vai šī Baiba Saulīte ir kāda rada rakstniekam Bruno Saulītim un tālāk – Vārnu ielas nama kādreizējiem īpašniekiem.

⁹³ Nams ir denacionalizēts, bet pašlaik izskatās slikti apsaimniekots. 1998.gadā, kad es to apsekoju pirmoreiz, izskatījās daudz labāk. Acīmredzot kopš tā laika nav remontēts.

Rīziņa Laboratorijas ielā blakus Vārnu ielai. (Iespējams, ka šī arī ir tā Vidusjūra, kurā notika Saulīsmājas meiteņu un Rozīsmājas puiku kopīgā bradāšana, kur Milda sagrieza kāju un par ko notika Lielais karš ar Lordu Kamertonu un Vidusjūras konference).

Rīziņa Lauku ielā

Rozīsmāja (Vārnu 8); kāpņu telpas augšējā logā sēdēja Lorda Kamertona novērotāji un spēlēja spalvas.⁹⁴

Vārnu Ielas Republikas fasāde; no kāpņu telpas 5.stāva loga Ādolfs Neilands, Pūcesspiegēļa ordeņa kavalieris, komandēja kauju par

⁹⁴ Kā Ievadā pareizi norādīja Bruno Saulītis, Jānim Grīziņam faktiski ir **divi** stāsti par «Vārnu Ielas Republiku», kuri 1947.gada grāmatā (un tālāk šajā 1957.gada izdevumā) ir apvienoti kopā. Viens stāsts ir šī izdevuma 1., 5.–11.nodaļas; tur Vārnu Ielas Republikas vadonis ir Ādolfs Neilands, bet galvenie pretinieki – Rozīsmāja (Vārnu 8) ar tās vadoni Lordu Kamertonu priekšgalā. Otrs stāsts ir 2.–4.nodaļas, un tur Republikas vadonis ir Jānis Čakars, bet galvenie pretinieki – Lauku ielas (precīzi nenosaukts) nams ar Lipu Tulianu priekšgalā. Faktiski, tāpat kā abi Republikas vadoņi var tikt uzskatīti par vienu un to pašu personu, tā arī abi tās pretinieki var tikt identificēti kā viena un tā pati grupa. Ja «Vidusjūra» patiešām ir rīziņa Laboratorijas ielā 20 (pretī Saulītenes namam, kā tas arī sacīts Stāstā, bet aiz Vārnu ielas stūra), tad «Vidusjūras» nosaukums vairāk atbilst otrajam

Vidusjūru.

Māja (Vārnu 10), pie kuras atradās Baskunčaks

Baskunčaka atliekas – bedres pie durvīm un logs ietves līmenī

Mūsdienu uzraksti Republikas sētā

Augšējā stāvā – 44.dzīvokļa logi

stāstam, jo šī rīziņa atrodas vidū starp Vārnu un Lauku ielām, bet tuvāk Vārnu ielai. Šajā gadījumā «teritoriālais strīds» ir acīmredzamāks nekā Pirmajā stāstā, kur Rozīšmāja jau nu nekādā gadījumā nevarētu pretendēt uz «Vidusjūru», jo attiecībā pret Saulīšmāju «Vidusjūra» un Rozīšmāja atrodas uz dažādām debess pusēm. Grāmatā (2.nodaļā, tāpat Otrajā stāstā) ir sacīts, ka kāpņu telpas logā spalvas spēlēja Lipa Tuliana novērotāji Lauku ielā. Mans paraksts šai fotogrāfijai ir veidots, ievērojot, ka abos stāstos Republikas pretinieki būtībā ir vieni un tie paši, neskatoties uz to, ka vienā gadījumā viņi ir lokalizēti Rozīšmājā, bet otrā gadījumā – Lauku ielā.

Grāmatas apspriešana

Augstāk dotais teksts 2006.gada 5.decembrī (nedēļu pēc Rīgas NATO «samita») tika nosūtīts Latvijas Valsts prezidentei Vairai Vīķei-Freibergai un viņas vīram Imantam Freibergam (ar kopiju Viktoram Daugmalim), kas izraisīja zemāk doto saraksti ar pēdējo:

Tue, 5 Dec 2006 17:13:07 -0800 (PST)
From: Valdis Egle [mailto:valdis.egle@yahoo.com]
Sent: Wednesday, December 06, 2006 3:13 AM
To: imants@president.lv
Cc: Viktors Kalniņš
Subject: Apsveikums

Vārnu Ielas Republika apsveic Latvijas Republiku ar NATO smilšu kastes spēļu 1 nedēļas jubileju!

From: Viktors.Daugmalis@riga.lv
To: valdis.egle@yahoo.com
Date: Wed, 6 Dec 2006 14:53:57 +0200
Subject: RE: Apsveikums

Sveiks, Valdi!

Ievērojot, kas ir Tava jaunākā sūtījuma pirmais adresāts, nevarēju noturēties nesmaidījis. Tiešām asprātīgi!

Latviešu prozā ir maz konceptuālu, filozofiskas ievirzes darbu. Toties nevienai citai tautai nepieder tāds «bērnu» literatūras šedevru klāsts – Doku Atis, Jaunsudrabiņš, Valdis... Šajā plejādē nepārprotami iekļaujas arī Grīziņš. Un tomēr pāris vārdos es gribētu apšaubīt «Vārnu ielas Republikas» autentiskumu. Un runa nav par to, ka zem vieniem vākiem apvienoti divi dažādi teksta varianti. Runa ir par ideoloģiju.

Grīziņš neapšaubāmi pārstāv izteiktu sociāldemokrātisku tendenci, un nav, protams, nejaušība, ka viņa literārais krusttēvs ir Kominternes paslepus piebarotais Upīts (te gan uzreiz jāpiebilst, ka pusaudžu interese uz noslēpumiem un, attiecīgi, Saulītienes nama 44. dzīvokli ir pašsaprotama – neatkarīgi no noslēpumu satura). Savukārt sociāldemokrāti savā vairumā bija mazāk nacionāli noskaņoti nekā «pilsonisko» partiju pārstāvji (arī pašsaprotami). Taču nacionālajam jautājumam, manuprāt, grāmatā bija jāparādās stipri izteiktāk – kaut vai tāpēc, ka Grīziņš nepalika uzvarējušo sociāldemokrātu zemē. Un te zīmīgs šķiet grāmatas izdošanas gads – 1957. Kā atceramies, tas bija laiks, kad tika sagrauta «nacionālkomunistu» pretestība rusifikācijas politikai Latvijā un sākās masveida represijas pret nacionālās idejas nesējiem un Latvijas pagātnes nomelnošana. Tieši šādā kontekstā, manuprāt, aplūkojama «ViR» izdošana – atbilstoši sociālajam pasūtījumam. Ja tā, tad grāmatas «prolatviskās» iezīmes tika rūpīgi svītrotas un «prošķiriskās» – izceltas. Man nav iemesla uzvelt vainu Saulītim – manuprāt, viņš bija godavīrs, taču «nevar dzīvot starp cilvēkiem un būt no cilvēkiem brīvs».

Vai manam pieņēmumam ir kāds pamats? Ir.

Pats nodzīvoju Republikas teritorijā gadus 16–17, jo pēc atgriešanās no Maskavas apprecējos un apmetos pie sievas komunālajā dzīvoklī Laboratorijas ielā 19 (stūra namā tieši pretī Saulītienes mājai, 2. stāvā). Dzīvoklī bez mums bija vecāks bezbērnu pāris (izmitināts pēc kara) ar radu meitu no laukiem un sievas vecmāte Berta Freija, kas tur dzīvoja kopš grāmatā aprakstītā laika un šo to stāstīja par savu bērnību, tostarp atceroties arī nacionālos akcentus. Mūsu pagalmā atradās kaut kādas darbnīcas, bet nama fasādē bija saskatāmi veci burti – «Jansona fabrika». Tad namu denacionalizēja kādreizējo īpašnieku mantinieka (no tiem pašiem Jansoniem) atraitne – apsviedīga un valdonīga kundzele. Ap to laiku mana sieva nomira, jau bija mirusi arī vecā Berta un kaimiņš, un jaunā saimniece piespieda pārējos pārvākties uz citiem viņas atgūtiem namiem – man tika dzīvoklītis Lauku ielā 7 ar sauso tualeti uz kāpnēm. Pēc dažiem gadiem aizgāju dzīvot pie tagadējās civilsievas, un Lauku ielas dzīvoklī palika mana jau paaugusies meita. Pēc tam Jansone namu pārdeva, un nācās aizvākties arī meitai. Tāds bēdīgs stāsts.

Un, lūk. Citēju: «...trūkstošo papildināja mūsu fantāzija, kura vakara gaisā uz lieveņa jumta, zem kura kalējs ar zeļiem piemēroja jaunas asis labojamiem ratiem, darbojās ļoti droši, tā ka šķita dzīvus redzot bezbailīgos bandītus, kas revolveriem rokās bija Amerikā aplaupījuši pilsētas iestādes dienas laikā. «Jā, tas var būt tikai Amerikā», noteica Jansonu Jēkabs, saukts par Džeku». Tātad, Džeka vecākiem piederēja neliela fabrika un nami – protams, tos varēja iegādāties arī vēlāk, Latvijas laikā, bet kāpēc gan tas nevarēja tā būt jau tajos laikos? (Cik noprātu no sarunām ar jauno namsaimnieci Jansoni, viņa ieguva arī īpašuma kompensācijas sertifikātus par daudziem desmitiem tūkstošu latu par vēl kādu rūpnīcu, tātad, šiem Jansoniem bija vēriens!) Vēl viens citāts: ««Jā, ko t' nu tu raizējies», teic Brīnģeniete, «vai t' tev vie. Mūsu mājā vie cikiem: rau, tai ceturtā stāvā brālis Sibīrijā... Jansonietei arī dēls cietumā par to pašu...»». Tātad, jaunais fabrikants un namīpašnieks Jansons pēc 1905.gada sēž cietumā! «Visu zemju proletāriešu» dēļ? Šaubos!

Brīvā brīdī būtu vērts sīkāk papētīt grāmatas nobeiguma stilistikas kontinuitāti: man tā vien šķiet, ka tur šādi tādi lozungi ir savirknēti pārāk «pareizās» proporcijās – boļševiku augstāk, meņševiku zemāk, hehehe...

Starp citu, «Baltā pirts» ar šo pašu nosaukumu vēl tagad atrodas nevis pie Ziedoņdārza, bet Tallinas-Rēveles ielā – šķiet, starp Zvaigžņu un Vārnu ielu.⁹⁵

Viktors

No: Valdis Egle valdis.egle@gmail.com

Kam: Viktors.Daugmalis@riga.lv

Datums: 2006.6.12 23:36

Temats: ViR

Sveiks!

Es zināju, ka Tu tur tajā rajonā esi dzīvojis, bet izrādās, ka taisni uz tā paša stūra!

«ViR» pirmais padomju izdevums iznāca 1947.gadā, tātad vēl pirms «nacionālkomunistu» graušanas. (Nu, neatkarīgo Latviju nomelnot jau viņi gribēja arī tad). Ja ticam Bruno Saulītim (Ievadā), tad 1957.gada izdevumā galvenās izmaiņas esot bijušas Jāņa Grīziņa valodas īpatnību atjaunošana. (No rokraksta? No 1920.gadu publikācijām?). Lai spriestu precīzāk, vajadzētu salīdzināt 1957.gada izdevuma tekstu ar 1947.gada izdevumu, ar 1928.gada stāstu «Domās», ar 1929.gada «ViR» grāmatas izdevumu un, beidzot, ar manuskriptiem, ja tādi pieejami. Bet tas viss ir gandrīz jau disertācijas tēma. Mans mērķis bija vienkāršāks – publicēt elektroniski manas bērnības grāmatu tādu, kāda nu tā reāli bija.

Jānis Griķis tomēr bija karojis Krievijā boļševiku pusē (strēlniekos), un diezin vai, arī atgriezies Latvijā, gribēja uzstāties pret to, par ko bija tikko kā cīnījies. (Un toreiz jau vēl nebija uz boļševikiem tā zīmoga, ko vēlāk uzlika Staļins). Tā ka Grīziņš arī bez kādiem redaktoru viltojumiem droši vien bija vairāk orientēts uz «boļševikiem» nekā uz «meņševikiem». Atgriešanos Latvijā, jādomā, ietekmēja, pirmkārt, pārējo ģimenes locekļu vēlēšanās (pašam Jānim taču tad bija tikai 20 gadi – puika!), un, otrkārt, tas, ka viņš jau bija paspējis inficēties – ko viņš iesāktu, palicis Krievijā viens, slims⁹⁶ un bez cerībām apprecēties?

Nacionālais motīvs jau skan grāmatā diezgan stipri, piemēram, 7.nodaļas sākumā.

V.E.

⁹⁵ V.E.: Pirmajā «Vārnu ielas Republikas» elektroniskajā izlaidumā zemsvēitras piezīmē bija jautāts, kur atrodas «Baltā pirts»; tagad tur stāv precīza adrese.

⁹⁶ V.E. 2016-09-11: Kaut kad ap 2011.gadu kādā Latvijas avīzē bija rakstiņš par manu elektronisko «Vārnu ielas republikas» publikāciju (es pats avīzes nelasu, bet brālis man to parādīja). Rakstiņā autors pauda zināmas šaubas par manu apgalvojumu, ka J. Grīziņš slimojis ar sifilisu. Šajā sakarībā paskaidroju, no kurienes es to ņēmu. Tā teica kāds ārsts-lektors kādā profilaktiskā lekcijā, uz kuru es jaunībā biju nosūtīts kopā ar pārējiem. Tā kā Grīziņš kopš bērnības bija viens no maniem iemīļotajiem autoriem, tad es tādu ziņu momentā iegaumēju uz visu mūžu. Šajā sējumā zemāk «Biogrāfiskā vārdnīca» raksta par J. Grīziņu: «*Saslimušu brālis 1931 viņu pārveda Latvijā, kur Sarkankalna psihiatriskajā slimnīcā Grīziņš mira*». Savukārt profesors I. Eglītis savā grāmatā «Psihiatrija» raksta par neirosifilisu: «*Inkubācijas periods smadzeņu sifilisa gadījumos vidēji ir 34 dienas, progresējošās paralīzes gadījumos – vidēji 10 gadi. Smadzeņu sifiliss ir neirosifilisa agrīnā forma, bet progresējošā paralīze – vēlīnā un nelabvēlīgākā forma, kuras rezultātā rodas izteiktas anatomiskas izmaiņas galvas smadzenēs, kā arī ir smagāka klīniskā aina*» {EGLIT}. Tātad, ja progresīvā paralīze Grīziņam sākās 1931.gadā, tad (pie vidēja inkubācijas perioda) inficēšanās notika 1920–1921.gadā, kad viņš bija Krievijā ar strēlniekiem. Viņš mira 1941.gada 27.jūnijā, kad karš jau bija sācies, bet vācieši vēl nebija ienākuši Rīgā. Droši vien šajā laikā slimnieki bija vispār pamesti bez uzraudzības, kas arī varēja būt par tiešo cēloni Grīziņa nāvei.

No: Viktors.Daugmalis@riga.lv Viktors.Daugmalis@riga.lv

Kam: valdis.egle@gmail.com

Datums: 2006.7.12 15:00

Temats: RE: ViR

Sveiks!

Jāpatur prātā, ka 1947.g. vēl bija dzīvs «tautu tēvs» un «nacionāļkomunisti» (1959.gada izpratnē) nemaz nevarēja būt. Tādi (resp., kā tādi) parādījās tikai pēc Berijas radītā republiku patstāvības impulsa, un savu darbību tie veica 1953.–1956. gadā (paturēsim prātā gan arī to, ka viņi VISI piedalījās deportācijās – kā man savulaik «Literatūras un Mākslas» intervijā atklāja V. Kalpiņš, ikviens tolaik ar kompartiju vai komjaunatni saistīts cilvēks – tostarp, piem., Berklavs, lai viņam vieglas smiltis! – kopā ar bruņotu apsardzi FIZISKI gāja pakal izsūtāmajiem). 1956.gadā, cik man izdevās restaurēt tā laika notikumus, Pelše sāka īstenot savu varas sagrābšanas plānu – no Latvijai tuvajiem Krievijas un Baltkrievijas reģioniem ar plakātu un sludinājumu palīdzību tika aicināts darbaspēks. Un, kad pret to sāka iebilst tas pats Berklavs (arī Kalnbērziņš, Ozoliņš, Pinksis, Krūmiņš, Dzērve u.c.), Pelšiem radās iespēja piekabināt viņiem buržuāzisko nacionālistu birku. «Nacionāļkomunisti», dabiski, bija rūdīti buki, un tik vienkārši ar viņiem nevarēja tikt galā – tāpēc, cita starpā, viņi paši sāka demonstrēt lojalitāti, un 1957.gadā «atkusnis» Latvijā faktiski bija beidzies. Taču bija par vēlu – cik noprotu, Pelše bija vienojies ar Hruščovu, kurš tāpat tiecās pēc absolūtās varas (gribēja kļūt arī par Ministru padomes priekšsēdētāju, par ko 1958.gadā arī kļuva; iespējams gan, ka Hruščovs pats bija Pelšes politikas iniciators). Un jau 1958.gada sākumā PSKP CK bargi nosodīja «latviešu buržuāziskos nacionālistus», minot tostarp arī vairāku republikas vadītāju vārdus. 1959.gada represijas bija tikai likumsakarīgs nobeigums. Likteņa grimase – kad pēc Hruščova atstādināšanas pavīdēja ziņas, ka viņš rakstot memuārus, tieši Pelše Politbiroja uzdevumā pazemojuši pratināja savu bijušo saimnieku. Pilnīgs mēsls. Bet tas nu tā.

Ja vēl par nacionālajiem motīviem. Manuprāt, daudz daiļrunīgāka ir šī pasāža: *«Mēs uzsaucam «urā», kad vadonis aicina mūs ar akmeņiem aizdzīt gorodovoju, ja tas iedrošinātos rādīties mūsu apvidū, bet pret A. Berga kgu lemjam vēl represijas nespert: papriekš diviem mūsu labākiem slepenpolicistiem pārliecināties, vai kaimiņmājas konditorejas īpašnieks A. Berg ir latvietis, un, ja tas tā būtu, tad nevienam vairs neiet pie tā kliņģerus pirkt, ja māte no rītiem pēc tiem sūta, bet iet uz Rēvelielas beķereju»*. Un vēl – ja atceramies, ka Bergs bija viens no gudrākajiem un enerģiskākajiem «nacionālajiem darbiniekiem» (turklāt, šķiet, nodarbojās arī ar repatriācijas jautājumiem...), šī vieta ar savu daudznozīmīgo ironiju ir vienkārši brīnišķīga.

Viktors

No: Valdis Egle <valdis.egle@gmail.com>

Kam: «Viktors.Daugmalis@riga.lv» Viktors.Daugmalis@riga.lv

Datums: 2006.7.12 19:40

Temats: Re: ViR

Sveiks!

Tagad es vairs īsti nesaprotu Tavu koncepciju. Pirmajā vēstulē tā it kā (cik es sapratu) bija tāda, ka Grīziņš īstenībā bijis nacionālāk noskaņots, nekā tas redzams no 1957.gada grāmatas, ka šī grāmata nav gluži autentiska, bet ir «nacionāļkomunistu» vajātāju sagrozīta, uzsverot «proletāriskos aspektus». Tad ko pierāda citāts par Bergu: ka tas ir redaktoru iesprausts viltojums, vai ka pats Grīziņš bijis visai negatīvi noskaņots pret «nacionāļiem» vispār un pret Bergu konkrēti?

Kad es komentēju «ViR», pie šīs vietas es nodomāju, ka Grīziņam ir bijušas personiskas antipātijas pret Bergu. Bergs bija iekšlietu ministrs, kad Griķi atgriezās Latvijā – un iespējams, ka viņiem tur bija kaut kādas problēmas, kurās viņi tad vainoja iekšlietu ministru. Vēlāk Bergs bija viens no «preses magnātiem» un, iespējams, arī bija kaut kā saistīts ar Grīziņa sacerējumu noraidīšanu un nepublicēšanu. Un man likās, ka citētā frāze ir autora «maza atriebība» Bergam. Bet, lai spriestu konkrētāk, ir jāzin precīzi fakti, kuru nav manā rīcībā.

V.E.

No: Viktors.Daugmalis@riga.lv <Viktors.Daugmalis@riga.lv>

Kam: valdis.egle@gmail.com

Datums: 2006.8.12 11:05

Temats: RE: ViR

Sveiks!

Pirmajā reizē Tu visu saprati pareizi ☺. Citāts par Bergu, manuprāt, pierāda tieši to pašu – izteikti nacionālās noskaņas pat bērnu vidū («vai... ir latvietis, un, ja tas tā būtu...»). Šī vieta varētu būt cenzūras atstāta tāpēc, ka ir vērsta pret Bergu. Bet ironiskā vērsšanās pret konkrētu personu (domājams, Tev taisnība par iemesliem) nebūt nenozīmē vērsšanos pret pašu nacionālo ideju, gluži pretēji: bērni šajā epizodē būtībā iznāk lielāki «nacionāļi» par Bergu.

Savukārt es neatceros grāmatā kādu epizodi ar kaut ko noslēguma kadencei līdzīgu – teiksim, «vai... ir strādnieku šķiras, un, ja tas tā būtu...». Arī «visu zemju» (internacionālisms) ir vērsts uz indiāņiem, kovbojiem, kapteini Nemo u.tml., kam ar proletariātu nekāda sakara. Republikāņu vienotības pamatā bija TERITORIĀLĀ solidaritāte (jau aprādīju, ka Džeks Jansons bija no turīgas ģimenes) un, es teiktu, mentālā saderība (kā iekļaujas ienācējs no laukiem Alfons, bodnieka dēls – nu nav, nav proletārietis!).

Tālāk. Tuvojoties 1. Pasaules karam, tātad, pēc vairākkārt notikušajiem kongresiem, nelegālajā LSDSP šūniņā (kurai ir cieši sakari ar vadību, par ko liecina attiecīgā literatūra vai no visas pasaules), nevarēja VIENLAIKUS atrasties gan «lielinieku», gan «mazinieku» proklamētie lozungi. Ja esam konstatējuši Grīziņam tik lielu precizitāti detaļās (piemetināšu, ka vēl «manā» laikā pastāvēja arī «Rēvelielas beķereja» – netālu no Čakmarijas stūra), kāpēc gan viņš pēkšņi te kļuvis tik tendenciozs, ka sagroza faktus?

Uzsveru vēlreiz: Grīziņš, protams, bija sociāldemokrātiski noskaņots, bet ne jau nu tik boļševistiski, kā sanāk pēc grāmatas noslēguma. «Mūžam brīvie smilškalni» – lūk, manuprāt, viņa atslēgas formula.

Tātad, noslēguma epizodē galvenais lozungs varēja būt par brīvajām tautām uz visas Zemeslodes un brīvo latviešu tautu savā brīvajā Latvijā vai tamlīdzīgi. Tas būtu daudz, daudz loģiskāk.

Viktors

No: Viktors.Daugmalis@riga.lv <Viktors.Daugmalis@riga.lv>

Kam: valdis.egle@gmail.com

Datums: 2006.11.12 13:03

Sveiks!

Īpaši esi sveiks kā Valdis – pieņem kā mazu cieņas un uzmanības apliecinājumu šo te (pielikumā)⁹⁷.

Ar «ViR» analīzi šodien neuzmāksos, bet tuvākajās dienās gan! ☺

Lai Tev labi klājas!

Viktors

No: Valdis Egle <valdis.egle@gmail.com>

Kam: «Viktors.Daugmalis@riga.lv» <Viktors.Daugmalis@riga.lv>

Datums: 2006.11.12 20:56

Temats: Re:

Sveiks!

Paldies par (netiešajiem) apsveikumiem. Nevajag runāt par «uzmācšanos» – lai gan es kontaktēju ar samērā daudziem (parasti gan ne visai ilgi), bet Tu esi vienīgais, kurš var kaut ko jēdzīgu pateikt par mani interesējošiem tematiem. Ja es dažreiz (it kā) izvairo, tad tas ir tāpēc, ka visumā jūtos diezgan pārslogots un nevaru paspēt izdarīt visu, ko gribētos.

⁹⁷ Pielikumā bija (elektroniskā veidā) dota Anatolija Fomenko grāmata par «Jauno hronoloģiju». Anatolijs Fomenko ir matemātiķis, Maskavas Universitātes profesors, Krievijas Zinātņu akadēmijas īstais loceklis, kurš (galvenokārt Krievijā) ir slavens ar to, ka noraida visu vēstures zinātnei, tās vietā izvirzīdams t.s. «Jauno hronoloģiju», kur ne vien absolūti pārgroza visus vēstures datējumus, bet arī vispār noliedz antīkās pasaules eksistenci, pārceļ pilsētas un valstis uz citiem Zemeslodes rajoniem utt.

Par Grīziņu es Tev piekrītu. Es to (sākotnējo) latviešu boļševiku jeb lielinieku ideoloģiju taču zinu ne no grāmatām – man pašam tēva vecāki abi bija no tiem. Vectēvu 1941.gadā nošāva (kas tieši un pēc kā pavēles šāva – tā ir problēma plašākam pētījumam citā vietā; iespējams, ka Arāja komanda); bet vecmātes, padomju personālās pensionāres, mājā es nodzīvoju visu bērnību līdz studenta gadiem, un zinu viņas (un līdz ar to arī vectēva, lai gan viņu nekad neesmu redzējis) uzskatus ļoti labi. Viņu «boļševisms» nebija absolūti nekādā pretrunā ar «nacionālo ideju».

Fomenko mācību es zinu jau kādus 25 gadus; 1984.gadā pat «Zinātnes Namā» Jūrmalā iepazīnos ar vienu zinātņu doktoru no Maskavas, kurš Fomenko pazina personīgi (un stāstīja par viņu). Man ir arī kādas 10–12 Fomenko grāmatas, atvilktas no Interneta, tikai nav laika un spēku tās apstrādāt un komentēt. (Un citi autori, piemēram, Suvorovs, liekas svarīgāki...)

Godīgi sakot, es Fomenko koncepcijai neticu. Es neticu, ka bija iespējama tik grandioza maldīšanās attiecībā uz datumiem. Vēstures dati (dokumenti, hronikas utt.) tomēr veido vienotu sistēmu, kura savā «klasiskajā» variantā ir nepretrunīga. Cilvēkam, kurš vāji zina vēsturi, var likties, ka šī faktu masa ir neliela un ka atsevišķus slāņus var hronoloģijā viegli nobīdīt uz vienu vai otru pusi. Savas «hronoloģista» karjeras sākumā Fomenko bija tieši tāds «diletants», un tāpēc varēja piekerties ekstravagantajai Morozova hipotēzei, pastiprinātai ar paša astronomiskajiem aprēķiniem. Tagad, protams, Fomenko ir jau lielas zināšanas vēsturē, taču tās visas ir iegūtas un izsijātas jau tendenciozas nostādnes gaismā.

Vairums Fomenko sekotāju un piekritēju (tādi kā Kasparovs) joprojām ir diletanti, kuriem nav priekšstata par vēstures faktu masas milzīgumu. Attiecībā pret vēsturi viņiem ir tāda pati loma kā kādam, teiksim, amerikānim, kurš nekā nezina par Latviju un tāpēc viņam liekas, ka Latvijā nekādas vēstures, kultūras, rakstniecības utt. nav, tāpēc viņš var pieņemt par Latviju jebkuru hipotēzi un apgalvojumu. Taču, tāpat kā tāds voluntārs apgalvojums ātri nonāktu pretrunā ar Latvijas kultūras faktu masu un prasītu atrisinājumu, tā arī Fomenko mācība ātri nonāk pretrunā ar visu vēstures faktu masu priekš tiem, kam šī masa ir vismaz kaut cik zināma.

Lai Fomenko mācību varētu pieņemt, vajag, lai visa vēstures faktu masa tiktu novesta tikpat nepretrunīgā un detalizētā sistēmā kā «Skaligera hronoloģijā» (t.i. «klasiskajā vēsturē») – bet tikai citā sistēmā. Ja tas būtu izdarīts, tad «jauno hronoloģiju» vismaz varētu uzņemt nopietni un sākt domāt: kura tad ir pareizā – «vecā» vai «jaunā». Fomenko, protams, to saprot, un cenšas tādu jaunu sistēmu radīt, tomēr tas, kas tur iznāk, ir tik tāls no detalizēta nepretrunīguma, ka es to nevaru uzlūkot kā jaunu sistēmu.

Man gribētos dzirdēt Fomenko astronomisko aprēķinu analīzi no tāda fiziķa-astronoma puses, kurš izturas kritiski pret «jauno hronoloģiju». Priekš tiem faktiem ir jābūt kaut kādam izskaidrojumam; ja tāda nav, tad patiešām ir jāsāk šaubīties par «Skaligera hronoloģiju». Ticamāk man tomēr šķiet, ka pastāv vienkāršāks un loģiskāks izskaidrojums, nekā to dara Fomenko, taču sastapies ar tādu literatūrā es neesmu (neesmu gan arī īsti interesējies).

Ņūtona grāmatu par Ptolemaju⁹⁸ es izlasīju pirms gadiem desmit, un tā likās man ļoti interesanta. Ptolemaja kļūdas novērojumus ir viegli izskaidrojamas psiholoģiski. Fomenko apgalvo, ka kļūdas izzūd, ja pieņem viņa (t.i. Fomenko) hipotēzi. Taču man gribētos, lai kāds neieinteresēts astronoms apstiprinātu, ka Ptolemaja kļūdas patiešām izzūd, ja pieņem Fomenko hipotēzi. Ja tas tik tiešām tā būtu, tad arī Fomenko mācība uzreiz kļūtu nopietnāk ņemama. Taču es pats nevaru Fomenko apgalvojumu pārbaudīt, bet vienkārši «uz vārda» neuzticos.

Ārēji var likties, ka Fomenko mācībai ir līdzība ar manu Vēras teoriju («revolucionaritātes» ziņā utml.). Fundamentāli tomēr līdzības nav vai arī tā ir minimāla. Fomenko pilnīgi sagrauj visu «vēstures celtni» un prasa nomainīt VISUS datējumus (vēstures faktus), kas attiecas uz laiku, agrāku par XVII gadsimtu; pārdatējot notikumus, viņam nākas mainīt arī pašu faktu būtību – identificēt vienas valstis ar citām utml. Tas rada lērumu jaunu pretrunu un problēmu, kuras ir kaut kā jārisina; vecā «vēstures celtnē» tiek pilnīgi nojaukta, bet vietā (vismaz pagaidām) nekas sakarīgs netiek uzcelts.

Vēras teorija «veco matemātikas celtni» nebūt nenojauc, visu matemātikas faktu masu neapstrīd, bet tikai, pirmkārt, IZSKAIDRO šos faktus citā līmenī un, otrkārt, atrisina dažas PROBLĒMAS, kuras «vecā matemātika» nespēja atrisināt un ap kurām tāpēc ir savīts milzīgs visvisādu prātojumu mākonis.

V.E.

⁹⁸ Ньютон Роберт. «Преступление Клавдия Птолемея». – М., Наука, 1985. Tulkots no: Robert R. Newton. «The Crime of Claudius Ptolemy». – The Johns Hopkins University Press. Baltimore and London, 1977.

No: Viktors.Daugmalis@riga.lv <Viktors.Daugmalis@riga.lv>

Kam: valdis.egle@gmail.com

Datums: 2006.12.12 12:19

Temats: RE:

Sveiks!

Man abi vecāki bija kompartijas biedri – un viņu tuvi draugi bija tieši nacionāļkomunisti, saukti arī par «vecajiem boļševikiem»: Deglavs, Trinklers, Ginters... Un no mātes puses vēl arī bijušie frontes biedri: Spura, Palkavnieks u.c. Viņi visi bija izteikti nacionāli pārliecināti un visi neieredzēja (jā, tieši tā!) rusificēto nomenklatūru, lai gan daži joprojām ieņēma augstus amatus un, protams, bija spiesti lavierēt.

Paldies par skaidrojumu «Fomenko lietā». Dzirdējis par viņa idejām biju sen, bet tikai pirms neilga laika uzdūros konkrētiem darbiem un sāku lasīt. Man pagaidām nav viedokļa par viņa koncepciju kopumā (gan valdzina atsevišķas, sekundāras versijas) – un pieņemu Tavu viedokli.

Ko es vēl gribēju teikt par Grīziņu – īpaši, pārlasot 3. nodaļu par kungu tēlošanu. Epizodes ar tādu sociālās un psiholoģiskās patiesības lādiņu mēs neatradīsim nekur citur pasaules literatūrā – ne Kestneram, ne Lindgrēnai, ne Gorkijam, ne Igo, ne Tvenam... Apbrīnojams viss – kompozīcija, ritms, detaļas (ko vērtā kaut vai saujā nestā – līdz Baltajai pirtij – naudiņa: «Vot, kur manta»...). Bet par ģeniālu šo epizodi padara intonācija – notikums tēlots kā traģikomisks, un tikai pašās beigās – tēvs ar smagajiem ūdens zābakiem un papīrā ietītu maizi... pilnīgi sirds sažņaudzas.

Vārnu ielas Republika nav tikai konkrēts teritoriāls veidojums. Tas gan ir noteiktai vietai piesaistīts, bet būtībā garīgas dabas jēdziens – un tēvs arī ir tāds pats republikānis, draugs, kurš visu saprot un uz kuru var paļauties. Grīziņš, manuprāt, tēlo savu ideālo pasauli – tādu, kādu viņš gribētu redzēt uz visas Zemes: solidāru, patiesu un (atšķirībā no žīdu un lielā mērā arī skandināvu eksistenciālistiski nolemtās) dzīvespriekā un optimismā balstītu. Kā jauns, turklāt smagi slimis puisis varēja kaut ko tādu radīt – nu, fenomenāli...

Ai, taure sauc, jāstrādā.

Viktors

Pielikums: no Biogrāfiskas vārdnīcas

2008.08.01 23:23 piektdiena

GRĪZIŅŠ Jānis (īstajā vārdā Jānis Griķis), 12.3.1900 – 27.6.1941; rakstnieks un publicists. Dzimis Rīgā strādnieku ģimenē. Mācījies Rīgā Pāvila draudzes skolā un 1910–1918 Aleksandra ģimnāzijā, kuru beidza evakuācijā Saranskā. Grīziņš iestājās Maskavas Ceļu inženieru institūtā, bet, 1921 atgriezies Latvijā, sāka studēt LU inženierzinātņu fakultātē, un 1922 pārgāja uz tautsaimniecības un tiesību fakultātes juridisko nodaļu. Līdz 1923 Grīziņš pelnījās, strādājot par atslēdznieka mācekli arsenālā; 1922–1924 darbojās Darba studentu biedrībā. 1924 Grīziņu ievēlēja par subasistentu pie tiesību teorijas katedras. 1926 februārī viņš beidza universitāti un tika atstāts pie krimināltiesību katedras sagatavoties zinātniskam darbam. Grīziņš rakstījis par juridiskiem jautājumiem 1924–1928, raksts «Kerenska likums» kreisās strādniecības žurnālā «Jaunais Ceļš» (1925) ar pseidonīmu *Kalts*. 1926 LU komandēja Grīziņu uz Parīzes universitāti, kur viņš 1928 pavasarī nokārtoja doktora eksāmenu pirmo daļu (publicējis tiesības). Saslimušu brālis 1931 viņu pārveda Latvijā, kur Sarkankalna psihiatriskajā slimnīcā Grīziņš mira. Jau studiju laikā Grīziņš uzsāka darboties arī daiļliteratūrā. Viņu ievadīja rakstnieka darbā A. Upīts, sniedzams padomus un ar 1925 ievietodams žurnālā «Domas» Grīziņa stāstus, dzejoļus, romāna fragmentu un rakstus par literatūras un mākslas jautājumiem. Vērtīgākais Grīziņa darbs ir stāsts «Vārnu ielas republika» (1929), kur tēlota Rīgas strādnieku nomales bērnu dzīve pirmā pasaules kara priekšvakarā. Nepabeigtajā romānā «Sēnas arodbiedrību divīzija» (*Domas*, 1929) Grīziņš bija iecerējis parādīt revolucionārās cīņas, franču strādnieku solidaritāti ar padomju darbaļaudīm. Pilsoņu kara tematikai veltīti nedaudzie Grīziņa dzejoļi. Grīziņš sarakstījis ar M. Gorkiju, nosūtījis viņam romāna «Iedragātā proletariāta pilsēta» manuskriptu, izteicis vēlēšanos pārcelties uz dzīvi PSRS. Tā paša romāna manuskriptu līdz ar dažiem citiem saviem darbiem Grīziņš nosūtījis laikrakstam «Krievijas Cīņa»; minētie manuskripti nav atrasti.

Žurnālā «Domas» Grīziņš publicējis vairāk nekā 20 publicistisku un kritisku rakstu: «Pa Parīzes literāriskiem kaktiem» (1927, 1929), «Strādnieciskās literatūras jaunie asni ārzemēs» (1927), «Par mūsmājas mākslinieku «studiju braucieniem»» (1928), «Starp Lielbritānijas melnajām lauvām» (1928, 1929), «Padomju prozaīki 10 gados» (1929), «Kurbē retrospektīvā izstāde Parīzē» (1929), «Rietumos pie lielajiem radītājiem» (1929, 1930), «Brīvās kino tribīnes Parīzē» (1929) u.c. Žurnālā «Latvju Grāmata»: «Par rakstnieka stila maiņu» (1928) un «Pieredzes loma romāna radīšanas darbā» (1930). Savos rakstos Grīziņš sīki iedziļinās franču reālistu darbos, aplūko rakstnieku nostāju sabiedriskajās cīņās, ar cieņu runā par padomju literatūru, taču vietumis izpaužas arī nomaldi un faktu neizpratne (piemēram, franču strādnieku kustības apgaismojumā). Grīziņš atzina, ka rakstniekam jābūt cīnītājam par bezšķiru sabiedrību, taču praktiski nepaguva iesaistīties šo cīnītāju pulkā.

Lit. E. Damburs. Rakstnieks, kuru nedrīkst piemirst (*Karogs*, 1949, 3). – A. Upīts, Daži vārdi par J.G. (*Karogs*, 1949, 4). – A. Grigulis (priekšvārds grāmatai *Vārnu ielas republika*, 1947). – B. Saulītis (ievads grāmatai *Vārnu ielas republika*, 1957). – J.O.⁹⁹

⁹⁹ Latvijas PSR Zinātņu akadēmija. Valodas un literatūras institūts. «Latviešu literatūras darbinieki. Biogrāfiska vārdnīca». Izdevniecība «Zinātne», Rīgā, 1965. Autoru kolektīvs: B.Gudriķe, K.Kundziņš (*zin.vad.*), V.Labrence, M.Mauriņa, J.Ozols, I.Riekstiņš, B.Tabūns, J.Upītis, V.Vanags. Redakcijas kolēģija: E.Andersone, H.Bendiks, K.Egle (*zin. konsultants*), K.Kundziņš, V.Labrence, J.Upītis. Atbildīgais redaktors J.Kalniņš. Publicēts saskaņā ar Latvijas PSR ZA Redakciju un izdevumu padomes 1965.g. 25.februāra lēmumu. 117–118.lpp.

VEcordia ir Valda Egles elektroniska literāra dienasgrāmata, kurā viņš ir citējis arī daudzus citu autoru tekstus. Vekordija dibināta 2006.gada 30.jūlijā un sākotnēji sastāvēja no lineāri numurētiem sējumiem, katrs apmēram 250 lappušu apjomā A4 formātā, taču vēlāk par galveno izdevuma eksistences formu kļuva «izvilkumi». Vekordijas izvilkums ir fails, kurā atkārtots viena vai vairāku Vekordijas iecirkņu teksts bez lineāras numerācijas un bez iepriekš uzdota apjoma. Izvilkums parasti reproducē kādu Valda Egles vai cita autora grāmatu vai brošūru. Izvilkuma faila nosaukumā pirmais burts «L» nozīmē, ka grāmatas pamatteksts ir dots latviski, burts «E», ka angļiski, burts «R», ka krieviski, un burts «M», ka jaukts. Burts «S» nozīmē, ka fails ir sagatave, kura vēl tiks stipri modificēta, bet burts «X» apzīmē faksimilus. Dienasgrāmatas VEcordia oriģinālos un izvilkumu failus Jums **ir tiesības** kopēt, pārsūtīt pa e-pastu, ievietot WWW serveros, izdrukāt un nodot citām personām bez maksas informatīvos, estētiskos vai diskusiju nolūkos. Bet, pamatojoties uz LR un starptautiskajām autortiesībām, **ir aizliegta** šī faila jebkura veida komerciāla izmantošana bez Dienasgrāmatas autora rakstiskas atļaujas, un **ir aizliegts** šos failus jebkurā veidā modificēt. Ja attiecībā uz šeit doto tekstu bez Dienasgrāmatas autora tiesībām darbojas vēl citas autortiesības, Jums jārespektē arī tās.

Šī sējuma izdošanas brīdī (kurš titullapā apzīmēts ar vārdu «Versija:») Vekordijas galvenās pārstāvniecības Internetā bija vietnes: <http://vekordija.blogspot.com/> – latviešu grāmatām; <http://vecordija.blogspot.com/> – krievu grāmatām.

Satura rādītājs

VEcordia	1
Izvilkums L-GRIZIN	1
Jānis Grīziņš.....	1
VĀRNU IELAS REPUBLIKA.....	1
Jānis Grīziņš. «Vārnu Ielas Republika».....	2
Ievadam.....	2
Karte.....	4
ViR.....	5
1	5
2	10
3	14
4	21
5	26
6	44
7	47
8	51
9	54
10	56
11	68
Vekordijas autora pēcvārds	83
Vārnu Ielas Republika šodien	84
Grāmatas apspriešana.....	87
Pielikums: no Biogrāfiskas vārdnīcas	93
Satura rādītājs.....	94